

Харківська академія неперервної освіти

**Розвиток професіоналізму вчителів
початкових класів
щодо формування читацької
компетентності молодших школярів:
виклики, досягнення, перспективи**

*Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(27-28 вересня 2023)*

Харків
2023

УДК 37.011.3+372.4

Р 64

Укладач:

Коченгіна М. В., завідувач кафедри методики дошкільної та початкової освіти Харківської академії неперервної освіти, кандидат педагогічних наук

Розвиток професіоналізму вчителів початкових класів щодо формування читацької компетентності молодших школярів: виклики, досягнення, перспективи / *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 вересня 2023)*. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2023. – 284 с.

Збірник матеріалів містить публікації (статті, тези) учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток професіоналізму вчителів початкових класів щодо формування читацької компетентності молодших школярів: виклики, досягнення, перспективи» (що проводилася на базі Харківської академії неперервної освіти 27-28 вересня 2023 року) – науковців, управлінців, педагогічних працівників закладів післядипломної педагогічної освіти, викладачів закладів вищої педагогічної освіти, учителів початкових класів, бібліотекарів.

У матеріалах конференції представлено результати творчих пошуків науковців і педагогів-практиків щодо формування читацької компетентності молодших школярів, висвітлено досвід викладачів закладів післядипломної педагогічної освіти з удосконалення загальних і професійних компетентностей учителів початкових класів, розкрито підходи до підготовки майбутніх учителів початкових класів, що є актуальними для формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти, схарактеризовано категорії дітей-читачів, надано інформацію про тенденції в сучасній дитячій літературі.

Запропоновані ідеї з означеної актуальної теми можуть зацікавити науковців, учителів початкових класів, студентів закладів вищої педагогічної освіти.

Зміст

Вітальне слово <i>Покроєва Л. Д.</i>	7
Пленарне засідання. Надбання науки й практики щодо формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти	10
Можливості сучасних підручників у формуванні читацької активності здобувачів початкової освіти <i>Пархоменко Н. Є.</i>	10
Формування читацької компетентності молодших школярів: теорія і практика <i>Пономарьова Г. Ф., Степанець І. О.</i>	17
Взаємозалежність між математичною грамотністю й читацькою компетентністю здобувачів освіти І циклу навчання в початковій школі <i>Тарнавська С. С.</i>	22
Компенсація освітніх втрат першокласників з читання <i>Вашуленко О. В.</i>	29
Читацька діяльність молодших школярів у контексті сучасних викликів <i>Мартиненко В. О.</i>	32
Система роботи з удосконалення професіоналізму вчителів початкових класів щодо набуття здобувачами освіти читацької компетентності. <i>Коченгіна М. В.</i>	36
Секція 1. Шляхи розвитку професіоналізму вчителів початкових класів у контексті формування читацької компетентності учнів і учениць початкових класів	47
Розвиток навичок учителів початкових класів щодо формування вміння молодших школярів працювати з математичними текстами <i>Гезей О. М.</i>	47
Використання дитячої книжки як освітнього та відновлювального ресурсу в роботі з учнями: з досвіду підвищення кваліфікації вчителів початкових класів <i>Заліська О. М.</i>	52
Особливості підготовки вчителів початкових класів до використання креалізованих текстів на уроках літературного читання. <i>Коваль О. А.</i>	57
Читання в системі розвивального навчання ДРiМ <i>Сосницька Н. П.</i>	62
Збагачення педагогічного арсеналу вчителів початкових класів ефективними інструментами формування читацької компетентності учнів <i>Кириленко В. М.</i>	74
Секція 2. Сучасна література для учнівства початкової школи. Дитина молодшого шкільного віку як читач	83
Розвиток читацької компетентності учнів в інклюзивному класі. <i>Бабенко Л. Ю.</i>	83

Читання з розумінням. Збірка завдань системи «Щоденні 5. Слухання» <i>Беліменко Л. В.</i>	87
Дитина молодшого шкільного віку як читач <i>Бондар Л. В.</i>	89
Шляхи виховання в молодших школярів і школярок звички й потреби в читанні <i>Ведмеденко А. В.</i>	93
Розвиток звички й потреби в читанні через призму спілкування з автором <i>Гончаренко А. М.</i>	98
Від уроку українського читання до успіху в житті: прості способи підвищення мотивації учнів до читання <i>Гринь І. В.</i>	99
Кілька кроків до формування зацікавленого читача в початковій школі (з досвіду роботи вчителя початкових класів). <i>Довченко Н. В.</i>	108
Сторітелінг як інструмент формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти <i>Кінах Н. В.</i>	111
Квест як інструмент для розвитку читацьких навичок учнів початкової школи <i>Корсікова К. Г.</i>	113
Читацькі компетентності молодших школярів <i>Лісанова Л. І.</i>	115
Особливості літературно-творчих здібностей молодших школярів <i>Малихіна О. Є.</i>	118
Шкільна бібліотека – вектор на популяризацію книги та читання <i>Міненко Т. П.</i>	120
Сутнісний аналіз поняття «читацька компетентність» <i>Остапенко О. С.</i>	125
Сучасна література для учнівства початкової школи. Дитина молодшого шкільного віку як читач <i>Перерва Н. М., Лонська І. О.</i>	128
Нові тенденції в літературі для дітей. Форми й методи популяризації дитячої літератури в умовах інформаційного суспільства: традиції та інновації <i>Пурей А. М., Проворна І. О.</i>	130
Електронний освітній ресурс «КОЛО ЧИТАННЯ.НОВІ АВТОРИ, ЇХНІ ТВОРИ ТА РОБОТА З НИМИ» – помічник учителя під час дистанційного та змішаного навчання <i>Романенко Р. І.</i>	134
Сучасна література для учнівства початкової школи. Дитина молодшого шкільного віку як читач <i>Руденко Л. П.</i>	136
Форми й технології просвітницької роботи з батьками учнів щодо важливості читання в житті дитини, шляхів підтримки читання в родині: вітчизняний і зарубіжний досвід <i>Стремедловська Л. Л.</i>	139

«Як багато важить слово ...», або можливості сучасної української дитячої літератури <i>Проворна І. О.</i>	145
Вплив змісту сучасних творів на формування читацьких компетентностей <i>Фрейліх Н. А.</i>	147
Практика усвідомленого читання в родинному колі <i>Цалапова О. М.</i>	150
Вплив змісту сучасних творів на формування читацької компетентності <i>Чабан Т. В.</i>	156
Творча взаємодія з учнями на уроках літературного читання <i>Щербина О. О.</i>	158
Секція 3. Ефективні методики й технології формування читацької компетентності у здобувачів початкової освіти в умовах дистанційного та змішаного навчання	163
Формування мотивації до читання учнів початкових класів в умовах дистанційного навчання <i>Бережна Н. М.</i>	163
Формування читацької компетентності як парадигма успішної особистості майбутнього <i>Беспалько Л. С.</i>	165
Ефективні методики й технології формування читацької компетентності в здобувачів початкової освіти в умовах дистанційного та змішаного навчання <i>Білошкура Т. А.</i>	172
Читання: діагностувальні роботи, 4 клас <i>Бурилкіна Л. В.</i>	182
Досліджуємо медіа під час дистанційного навчання на уроках літературного читання у 2 класі <i>Власова О. В.</i>	184
Система вправ для розвитку навичок читання та ігрові форми роботи на уроках читання <i>Гриньців М. Р.</i>	186
Технології формування читацької компетентності молодших школярів <i>Гуцова Л. О.</i>	198
Формування читацької компетентності учнів першого класу під час дистанційного навчання <i>Дегтярьова М. В.</i>	200
Формування читацької компетентності. Розвиток усного мовлення молодших школярів <i>Дякун Н. О.</i>	203
Медіаграмотність на уроках читання <i>Єрмола А. О.</i>	212
Чинники формування читацької компетентності молодших школярів: методичні зауваги (для вчителів, бібліотекарів і батьків) <i>Жеребкіна З. Г., Писаренко Т. І.</i>	214

Розвиток творчих здібностей молодших школярів через літературно-творчу діяльність в умовах дистанційного навчання <i>Кілко О. Ю.</i>	220
Формування наскрізних умінь здобувачів освіти Нової Української школи ігровими засобами на уроках читання під час дистанційного навчання <i>Коваленко Л. В., Ганженко Н. П.</i>	230
Ефективні методики й технології формування читацької компетентності в здобувачів початкової освіти в умовах дистанційного та змішаного навчання <i>Лісова Н. Л.</i>	233
Робота з віршами на початковому етапі формування читацьких навичок <i>Новенко Н. М.</i>	236
Розвиток креативного мислення учнів початкових класів через використання творчих завдань на уроках літературного читання <i>Одринська О. П.</i>	240
Формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти <i>Осовіцька Т. А.</i>	242
Наступність у формуванні читацької компетентності здобувачів ЗЗСО <i>Пенькова С. Д.</i>	249
До проблеми формування у молодших школярів навичок сприймання, аналізу та інтерпретації медіатекстів <i>Петрик О. В.</i>	251
Розвиток мотивації здобувачів освіти <i>Підлубна Н. В.</i>	253
Картографія на уроках літературного читання з використанням онлайн-дошки Jamboard 3-4 клас <i>Полотовська С. В.</i>	262
Роль валеологічних знань у формуванні читацької компетентності молодшого школяра у форматі дистанційного навчання <i>Сергієнко Я. Л.</i>	264
Сучасні засоби розвитку читацької компетентності молодших школярів <i>Кравець Н.Ю.</i>	268
Технології критичного мислення для розвитку читацької компетенції у здобувачів початкової освіти <i>Сироткіна Т. А.</i>	270
Інтерактивні напрями роботи з дитячою книжкою на уроках позакласного читання у початковій школі <i>Слабінська Л. Д.</i>	275
Формування медіаграмотності молодших школярів на уроках читання в НУШ <i>Скемська А. В.</i>	277

Вітальне слово

Харківська академія неперервної освіти вітає учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції! Географія представництва учасників конференції – 13 регіонів, серед яких дуже активно представлені Дніпропетровська (Кривий Ріг), Запорізька, Черкаська, Донецька, Луганська області, що свідчить про те, що наші педагоги, як і весь український народ, незламні й сильні духом. Також вітаємо учасників із Вінницької, Волинської, Миколаївської, Київської, Львівської, Сумської, Одеської, Хмельницької та Харківської областей!

Вересень багатий на особливі знаменні дати: 18 вересня відзначається Міжнародний день читання електронних книг і електронного читання; щорічно 30 вересня святкуємо Всеукраїнський день бібліотек; 7 вересня 2023 року виповнилося 100 років від дня народження Грицька Бойка; 28 вересня освітяни відзначатимуть 105 річницю з дня народження Василя Олександровича Сухомлинського.

Згадаймо вислів цього мудрого вчителя, видатного педагога й талановитого письменника: «Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують 4 культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки та культ рідного слова». Це фраза з його книги «Серце віддаю дітям» (розділ «Роки дитинства», стаття «Книжка в духовному житті дитини»). Нагадаємо, що ця праця побачила світ 1969 року. На наш погляд, ця слушна думка перегукується з ідеєю Концепції НУШ щодо того, яким має бути випускник нової української школи – особистістю, патріотом, інноватором.

Упевненість Василя Сухомлинського в тому, що «без самостійного читання неможливий свідомий вибір життєвого шляху», на нашу думку, нині реалізовано в Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія».

Важливість сформованості повноцінної читацької компетентності для здобуття якісної освіти, для проведення дозвілля, а в дорослому віці – для виконання трудових функцій та кар'єрного зростання, для виховання доброти й емпатії доведено в численних наукових працях. Ураховуючи ці чинники, а також ще й виховну та терапевтичну функцію літератури та книжки, Кабінет Міністрів України розпорядженням від 3 березня 2023 р. за № 190-р схвалив СТРАТЕГІЮ розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія».

У Стратегії зазначено: «Набуття звички читання як щоденної практики, а також формування читацької грамотності визначають можливості для якісного здобуття освіти, розвитку критичного мислення, самореалізації особистості та загалом більшої задоволеності життям в умовах інформаційного перенасичення, нестабільної політичної чи економічної ситуації в державі. Крім того, читання є одним із ключових чинників розвитку людського потенціалу».

Саме на реалізацію завдань Стратегії спрямовано проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток професіоналізму вчителів початкових класів щодо формування читацької компетентності молодших школярів: виклики, досягнення, перспективи». Організаторами конференції є Міністерство освіти і науки України, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Комунальний вищий навчальний заклад «Харківська академія неперервної освіти», Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія», Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

Метою конференції є популяризація ефективних технологій, методик, форм і засобів навчання, що застосовуються для вдосконалення загальних і професійних компетентностей учителів початкових класів у контексті формування читацької компетентності молодших школярів.

Особливе, не менш важливе значення проведення Всеукраїнської конференції полягає в тому, що завдяки спільним зусиллям науковців, фахівців, які супроводжують інноваційні процеси в системі освіти України, створюють підручники, завдяки викладачам закладів післядипломної педагогічної освіти, учителям початкових класів, бібліотекарям і діяльності бібліотек стане можливим активізувати роботу з подолання освітніх втрат щодо сформованості читацької грамотності компетентності в здобувачів початкової освіти.

Ми впевнено кажемо про це, тому що у Всеукраїнській конференції беруть участь представники:

- Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;
- Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України;
- Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти»;
- Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»;
- Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

А також науковці та викладачі інших закладів післядипломної педагогічної освіти й закладів вищої освіти, що готують майбутніх учителів початкових класів, учителі-практики початкової школи, студенти педагогічних вузів за спеціальністю «початкова освіта», шкільні бібліотекарі.

Розвиток професіоналізму вчителів початкових класів щодо формування читацької грамотності молодших школярів поєднує в собі кілька векторів фахової підготовки, які суголосні із загальними та професійними компетентностями вчителя початкових класів, що визначені у відповідному професійному стандарті. По-перше, необхідно постійно оновлювати знання педагогів про сучасних вітчизняних письменників, які пишуть для дітей, збагачувати обізнаність щодо значення читання для дитини та для дорослої людини. Цей вектор професійної підготовки відповідає громадянській і культурній загальним компетентностям. По-друге, важливо забезпечувати опанування вчителями знань щодо психологічних особливостей дитини молодшого шкільного віку як читача, ознайомлювати педагогів із прогресивними підходами популяризації читання, застосування дитячої книжки як відновлювального ресурсу, зі способами організації пізнавальної діяльності з текстами та книжкою. Цей вектор підвищення кваліфікації відповідає психологічній та здоров'язбережувальній професійним компетентностям. По-третє, уміння вчителів застосовувати ефективні методики й технології формування читацької компетентності молодших школярів і створювати власні технології передбачають розвиток предметно-методичної, інформаційно-цифрової, прогностичної, організаційної, проєктувальної, інноваційної та інших професійних компетентностей. Усі зазначені вектори представлено в програмі роботи конференції.

Учасники конференції матимуть можливість подати свій педагогічний досвід і ознайомитися з технологіями підготовки вчителів до набуття молодшими

школярами читацької компетентності, зі шляхами формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти. Протягом двох днів роботи конференції свої творчі напрацювання представлятимуть освітяни з різних областей України.

Буде презентовано й систему освітньої діяльності Харківської академії неперервної освіти щодо вдосконалення загальних і професійних компетентностей учителів початкових класів, необхідних для формування читацької компетентності молодших школярів.

За результатами роботи конференції впорядковується збірник в електронному форматі.

Бажаю плідної праці!

Любов Покрєва,
ректор Харківської академії неперервної освіти,
доктор філософії, заслужений працівник освіти України

Пленарне засідання

Надбання науки й практики щодо формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти

Можливості сучасних підручників у формуванні читацької активності здобувачів початкової освіти

Пархоменко Н. Є.,

*начальник відділу наукового і навчально-методичного забезпечення змісту дошкільної та початкової освіти в Новій українській школі ДНУ
«Інститут модернізації змісту освіти»
[ORCID ID 0000-0003-1313-3323](https://orcid.org/0000-0003-1313-3323)*

У статті окреслено компоненти методичної системи підручника з читання, які характеризують його потенціал щодо формування читацької активності здобувачів початкової освіти. Акцентовано увагу на пріоритетності управлінської та мотиваційної функцій підручника, що спрямовують освітній процес на активну взаємодію його учасників і формування суб'єктності учнів. Презентовано узагальнений аналіз чинних підручників «Українська мова та читання» для 2 класів закладів загальної середньої освіти, визначено шляхи їх удосконалення.

***Ключові слова:** читацька активність, підручник, методична система підручника, здобувач початкової освіти.*

Трансформована реформою загальної середньої освіти «Нова українська школа» [1] початкова освіта впевнено увійшла в нове коло свого інноваційного розвитку, завершивши повний цикл упровадження в шкільну практику підручників нового покоління для учнів 1-4 класів. Поряд з тим, в умовах модернізації освітнього середовища впроваджуються нові методики і технології, відповідно до реалій сьогодення осучаснюється зміст освіти. Змінюються покоління учнів і водночас з'являються нові освітні виклики, актуалізуються існуючі проблеми, серед яких і проблема формування читацької компетентності молодших школярів. Її актуальність залишається високою, незважаючи на наявний дидактико-методичний і практичний досвід формування навички читання, уміння читати з розумінням, читацької компетентності, досвід розвитку читацького інтересу, організації роботи з дитячою книгою та становлення активного читача (Л. Байдюк [5], О. Вашуленко [6, 7], М. Коченгіна [8], В. Мартиненко [9, 10], Т. Путій [12], О. Савченко [14, 15], І. Старагіна [16], В. Трунова [17] та ін.). Окрім того, проблема актуалізована висновками проведеного Інститутом модернізації змісту освіти та Інститутом педагогіки НАПН України у 2021 році дослідження результатів навчання учнів 4 класів пілотних закладів освіти та результатами моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької і математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» (2018 р., 2022 р.), наданими УЦОЯО [3, 4].

Домінуючим механізмом розв'язання означеної проблеми є спеціально організована навчальна взаємодія учасників освітнього процесу, побудована на засадах партнерства, суб'єктності і рівності кожного учасника, а також з

урахуванням компетентнісного і діяльнісного підходів. Посередником, який забезпечує зміст і зорієнтовує на способи такої взаємодії, є підручник. Осучаснення підручника відповідно до завдань реформи «Нова українська школа» передбачало, що він забезпечить здобувачам освіти рух освітньою траєкторією навчання, трансформуючи визначені освітніми програмами очікувані результати навчання на реальні досягнення учнів. Задля цього система змістового наповнення підручника, керована методичним апаратом організації опрацювання навчального матеріалу, має спрямовуватись на формування активної у пізнавальній діяльності, реально і творчо мислячої, відкритої до спілкування, самокритичної особистості, здатної до самоусвідомленої дії. У цьому контексті очікуваним було, що змін зазнає пріоритетність функцій підручника. Для реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі першість надається управлінській і мотиваційній функціям підручника, водночас не применшуючи значущості інформаційної, розвивальної і виховної функцій навчальної книги [11].

Актуальність управлінської і мотиваційної функцій підручника зумовлена визначеним Концепцією «Нова українська школа» спрямуванням освітнього процесу на активну взаємодію його учасників, формування суб'єктності здобувачів освіти, їхній соціально-емоційний розвиток. Реалізація управлінської функції підручника відображена в системі завдань, що забезпечують формування уміння вчитися загалом та розвиток системи розумових дій і конкретних способів діяльності зокрема. Мотиваційну функцію підручника відображає емоціогенний зміст навчального матеріалу, персоніфіковані формулювання завдань / запитань, збільшення частки практико-орієнтованих, дослідницьких завдань, а також спрямованість організаційних форм на інтеракцію в освітньому процесі та побудова взаємодії на засадах педагогіки партнерства.

Після п'ятирічного використання в шкільній практиці підручників для здобувачів початкової освіти Нової української школи на часі їх оновлення, тому важливо проаналізувати, чи відкриті в них можливості для компетентісно орієнтованого зростання здобувачів освіти, яких коректив потребують видання з урахуванням викликів сьогодення. У контексті проблеми формування читацької компетентності ми дослідили потенціал чинних підручників «Українська мова та читання» для 2 класу в частині реалізації змістової лінії «Читаємо» навчальних програм з української мови у типових освітніх програмах для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти (розроблених під керівництвом О. Савченко і під керівництвом Р. Шияна).

Насамперед зазначимо, що розгортання у підручниках процесів формування читацької компетентності ми розглядали через призму розвитку читацької активності учнів, оскільки компетентісно орієнтована парадигма освіти вимагає залученості учнів до освітнього процесу як суб'єктів навчальної, зокрема і читацької діяльності, які активно взаємодіють з об'єктами вивчення / дослідження (зокрема текстами, медіатекстами), перетворюють їх з метою досягнення мети здійснюваних дій та реалізуючи власні потреби. Зважаючи на активність як стан особистості з потенціалом енергії, сили, бажання діяти, за структурою співвідносимо її з діяльністю (мотив – мета – предмет діяльності – засіб діяльності – результат). З огляду на це, досліджуючи потенціал підручника з читання, ми розглядали, на скільки система завдань у ньому спрямована на формування й актуалізацію засобів, а на початкових етапах формування об'єктів читацької активності, а саме: навички читання як універсального інструмента функціональної

грамотності [9], читацької компетентності як складника ключової компетентності володіння державною мовою [2], наскрізного уміння читати з розумінням як складника усіх ключових компетентностей [16]. Водночас зважали на те, що читацька активність є домінуючою передумовою формування вище окреслених об'єктів / засобів читацької діяльності, що мають стати надбаннями особистості. З огляду на зазначене, підручник має презентувати циклічний безперервний розвиток в учнів навички читання, уміння читати з розумінням та читацької компетентності – здобутків, що за обсягом перетинаються, за функціями і місцем / етапом застосування взаємоумовлені, а загалом забезпечують суб'єктність учня в навчальній діяльності.

Окреслимо **компоненти методичної системи підручника**, які очікувано мають характеризувати його потенціал щодо формування читацької активності здобувачів освіти. Насамперед зазначимо, що потенціал підручника зумовлений спрямованістю навчального матеріалу на об'єкти / засоби формування (навичку читання, уміння читати з розумінням, читацьку компетентність), компонентний склад яких визначається навчальною програмою з читання та реалізується через *предмет читацької активності* – текст, з яким взаємодіє учень-читач. Зокрема, на рівні формування навички читання предметом читацької активності є буква, буквосполучення, слово, речення, текст (вербальний, графічний, змішаний); на рівні формування уміння читати з розумінням – художні й інформаційні тексти, серед яких навчальний текст, науково-художній, науково-пізнавальний тексти; на рівні формування читацької компетентності – тексти для читання різних жанрів і стилів, тексти різних форм представлення інформації (вербальні, графічні, змішані), медіатексти. Важливо акцентувати увагу на особливостях інформаційних текстів, оскільки це новий предмет читацької активності учнів, практика використання якого є незначною, водночас актуальність велика у зв'язку з євроінтеграційним вектором української шкільної освіти та участю України в міжнародних дослідженнях читацької грамотності. Проте це тема окремих студій. Ми ж спрямовуємо розвідку на характеристику потенціалу підручника щодо формування читацької активності за її компонентами: мотиваційним, когнітивно-діяльним і рефлексивним.

Мотиваційний компонент читацької активності в підручниках на рівні формування навички читання (на уроках читання) забезпечується наявністю зразків, орієнтирів, інструкцій, пам'яток «як читати» (що формують готовність і впевненість учня до читання), аналітико-синтетичними формами представлення слів, шрифтовим оформленням слів, наближеністю значення слів до світосприйняття дитини (чим досягається легкість сприйняття слова), пропонованими формами навчальної взаємодії (що залучає учня до роботи над словом); на рівні формування уміння читати з розумінням (на уроках різних навчальних предметів та інтегрованих курсів) – сприянням становленню в учня позиції розуміння значущості роботи з текстом, створенням комфортної соціально-психологічної атмосфери, ситуації успіху в роботі з текстом; на рівні формування читацької компетентності (на уроках читання) – цікавим, відповідним віку, близьким інтересам дітей змістом творів, збалансованою жанровою палітрою творів, гармонією форм представлення змісту текстів (через використання вербальної інформації та інфографіки), єдністю в них вербального та ілюстративного матеріалу.

Когнітивно-діяльнісний компонент читацької активності в підручниках забезпечується видами навчальної діяльності, зокрема: на рівні формування навички читання (на уроках читання) – читанням-сприйняттям (буквосполучень, слів, речень, текстів як цілісних, так і деформованих), читанням-конструюванням (виконання аналітико-синтетичних вправ), читанням-тлумаченням (робота над значенням слова, словосполучення тощо), читанням за умовою (хорове – індивідуальне; голосне – тихе – мовчки; повільно – швидко тощо), читанням на розвиток антиципації (слів із прикритими буквами, неповних слів тощо), вправами на розширення «поля читання», роботою з партитурою, інтонаційним читанням / читанням зі зміною логічного наголосу тощо; на рівні формування уміння читати з розумінням (на уроках різних навчальних предметів та інтегрованих курсів) – оглядовим (ознайомлювальним) читанням, пошуковим / аналітичним (смысловим) читанням, читанням за стратегіями критичного мислення; на рівні формування читацької компетентності (на уроках читання) – аналітичним читанням, що супроводжується смысловим та структурним аналізом твору, інтерпретацією твору, творчим читанням (експериментуванням із твором) [10].

Рефлексивний компонент читацької активності в підручниках забезпечується пропонованими видами навчальної діяльності, зокрема: на рівні формування навички читання (на уроках читання) – розмовою із собою про дії, які здійснив, про зміст прочитаного, про зрозумілість прочитаного для слухача; на рівні формування уміння читати з розумінням (на уроках різних навчальних предметів та інтегрованих курсів) – розмовою із собою про об'єкт читання (що знаю, не знаю, чи зацікавив), про виконані чи заплановані дії з текстом; на рівні формування читацької компетентності (на уроках читання) – розмовою із собою про враження за змістом прочитаного, зв'язок пережитих під час читання почуттів із раніше набутиим досвідом; діалогом з персонажем твору; діалогом з автором твору (для 2 класу виконанням пропедевтичних завдань щодо ведення таких діалогів) [14, 15].

Розглянемо, чи повною мірою реалізований окреслений нами вище потенціал підручників щодо формування читацької активності учнів у чинних підручниках «Українська мова та читання» для 2 класів закладів загальної середньої освіти. На сьогодні заклади загальної середньої освіти використовують 12 варіантів підручників, з них 5 підручників, що забезпечують реалізацію програми окремого предмета «Читання», решта – підручники інтегрованого курсу «Українська мова та читання». Водночас серед другої групи підручників у двох підручниках навчальні завдання з дослідження мовного матеріалу і мовлення не зінтегровані з текстами для читання, що свідчить лише про номінальну інтеграцію. Загалом, проблема створення реально інтегрованих підручників і навчальних посібників недостатньо теоретично досліджена і потребує певної взаємодії науковців, методистів, практиків для її вирішення, оскільки інтегративний підхід в організації змістового забезпечення Нової української школи визначений нормативними документами.

Стосовно жанрового, стильового, тематичного розмаїття текстів у підручниках варто зазначити про осучаснення тематики творів, яка відповідає віковим можливостям учнів опрацьовувати їх (в основному враховані довжина слів, речень, текстів; наявне спрямування на розширення активного словника учнів; відкриті можливості для соціокультурного розвитку учнів). Також тексти, в основному, є достатніми для реалізації дидактичних завдань щодо формування певних предметних умінь.

За функціональною спрямованістю в підручниках переважають художні тексти, до того ж є підручники з домінуванням віршових текстів. Звичайно, зважаємо на вікові особливості учнів, водночас підручник має залучати до взаємодії з творами різних жанрів. Відзначимо єдність ілюстративного й текстового матеріалу, дидактичну доцільність ілюстрацій, що підтверджується певними завданнями до них. Позитивно оцінюємо вміщення у підручниках текстів, перерваних завданнями щодо змісту твору, що спрямовано на формування прогностичних умінь і розвиток усвідомленого сприйняття змісту тексту. Однак недостатньо представлені в книгах змішані тексти у поєднанні з таблицями, діаграмами тощо, що має місце в завданнях міжнародних досліджень і до чого привертають увагу у своїх роботах фахівці УЦОЯО [13].

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволив розширити у підручниках текстовий ряд аудіо й відео матеріалами, що приховані на сторінках навчальної книжки за QR-кодами. Однак не завжди, з огляду на пропоноване завдання, виправданим є таке вміщення, оскільки має більш розважальний характер без прив'язування до тексту, що опрацьовується. Не використані можливості QR-кодів для виходу на твори / бібліотеки за межами підручника (на уроках прочитали уривок твору, у позаурочний час – читають для задоволення вже цілісний твір). Також недостатньо представлена у підручниках робота з медіатекстами, системною вона є лише в окремих виданнях.

Загалом, стосовно текстового розмаїття в підручниках: удосконалення навчальної книги доцільно спрямувати на жанрову, стилістичну та функціональну збалансованість творів, що пропонуються учням для опрацювання. Особливої уваги потребує дидактично доцільне вміщення інформаційних текстів і текстове забезпечення формування медіакультури.

Аналіз методичних систем підручників дозволяє констатувати про яскраву палітру використаних методичних прийомів. В усіх підручниках завдання чітко структуровані, для швидкого орієнтування в них використані певні системи піктограм. Акцентування на певних об'єктах забезпечено використанням різних шрифтів, зокрема і кольоровою гамою тексту. Ширше в підручниках представлені аналітико-синтетичні форми слів, речень для «розчитування», входження в зміст тексту перед читанням. Це певною мірою забезпечує читабельність сторінок, легкість сприйняття основного й фонового матеріалу, пробуджує зацікавленість учнів взаємодією з текстом. Привертають увагу формулювання інструкцій до завдань, побудовані з урахуванням діалогічного підходу до організації взаємодії з книгою, що зrealізовано через використання спонукань до дії (типу – прочитай, досліди тощо). Це надає читацькій діяльності особистісної значущості.

Окреслені ознаки засвідчують наявність в аналізованих підручниках інструментів актуалізації мотиваційного компонента читацької активності учнів. Водночас варто наголосити, що залишаються варіанти підручників з традиційним розміщенням об'єктів навчального матеріалу: текст, ілюстрація, запитання / завдання за змістом, що, на наш погляд, певною мірою зменшує оперативність взаємодії учня-читача з текстом. Однак зазначимо, що в таких підручниках дотримана класична методика роботи над словом і над текстом, методика смислового аналізу тексту. І це є позитивом, адже в інших окремих виданнях за зовнішньою атрибутикою і новизною форм представлення завдань губиться чи пропонується безсистемно вплив на актуалізацію внутрішніх дій дитини, губиться логіка опрацювання тексту: первинна інтерпретація (прогнозування – про що?),

читання-сприйняття, вияв первинного враження і розуміння, перечитування й осмислення, перечитування й вторинна інтерпретація (творчий аналіз й інтегрування, встановлення зв'язків з власним досвідом, внутрішній діалог з персонажем / з автором) [10].

Отже, нові підручники загалом забезпечують увиразнення когнітивно-діяльнісного компонента читацької активності учнів новими методичними прийомами, формами роботи, проте не завжди в них дотримується послідовність системи опрацювання текстів. Зокрема, у частині підручників з інноваційними формами розгортання навчального матеріалу немає, або недостатньо завдань на роботу над змістом, мовними засобами виразності, водночас пропонуються завдання творчого характеру, на встановлення зв'язків із власним досвідом учнів, підґрунтя для виконання яких не підготовлено. Окрім того, поширеною проблемою є використання завдань, що спонукають до висловлення загальних вражень і суджень щодо прочитаного, або мають місце нечітко сформульовані запитання типу «Як ви зрозуміли текст?». За таких умов знижується потенціал підручника як орієнтира в організації взаємодії учнів з текстом, і, по суті, така організація покладається повністю на вчителя, що вимагає від нього глибокої дидактико-методичної підготовки.

Певні позитивні зміни спостерігаються в наповненні підручників інструментами актуалізації рефлексивного компонента читацької активності. У більшості з аналізованих навчальних видань представлені рубрики типу «Перевіряю свої досягнення», в яких містяться завдання на самоаналіз і самооцінювання досягнутих результатів навчання, учням пропонуються певні інструкції, пам'ятки, які можна використовувати як для виконання навчального завдання, так і для самоконтролю. Разом з тим такий матеріал міститься не в усіх підручниках, оцінювальна діяльність недостатньо пропонується в поточній роботі над текстом. Загалом аналіз підручників засвідчив відсутність пропедевтичної роботи для ведення діалогу учня-читача з персонажами й автором твору, роздумів над тим, як би я вчинив на місці героя; що б порадив я йому в такій ситуації тощо.

Здійснений аналіз підручників засвідчив яскраво виражені позитивні зміни в якісному змістовому наповненні підручників, що може сприяти організації вмотивованого, усвідомленого читання і для отримання певної інформації, необхідної для розв'язання життєвих ситуацій, і для художньо-естетичної насолоди від взаємодії з об'єктами мистецтва слова. Водночас потенціал підручників «Українська мова та читання» для 2 класів закладів загальної середньої освіти в контексті формування читацької активності розкритий у них неповністю, що відкриває простір для вдосконалення навчальної книги для наступних поколінь учнів. Реалізувати це завдання, на нашу думку, зможуть авторські колективи, у роботі яких гармонійно поєднується досвід науковця, методиста і вчителя-практика.

Нехай читання для наших учнів дійсно стане «віконечком у світ», а авторські колективи розробників підручників надихають слова директорки київської школи Т. Осадчої: «Читання книг – ознака освіченості та запорука розвитку людини. Про важливість книг для людства говорили класики та продовжують говорити видатні особистості сучасності. Залучити дитину до читання є важливою функцією школи. Адже книга може навчити мріяти, занурити у дійсність, розповісти про минулі часи. Хороша, цікава книжка може стати чудовим другом як дорослому, так і дитині».

Список використаних джерел

1. Концепція Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Уклад.: Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін. / За заг. ред. М. Грищенка. [Електронний ресурс]. / Кабінет Міністрів України // Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.
3. Звіт про завершення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового державного стандарту початкової загальної середньої освіти» за 2017-2022 роки», затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 27.12.2022 №1178. URL: <http://surl.li/loftt>.
4. Звіт про результати другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2021 р.: у 2-х частинах. Частина I. Що знають і вміють випускники початкової школи та як змінилася ситуація за три роки / Г. Бичко (основний автор), В. Терещенко, В. Горох, М. Мазорчук, Т. Лісова, Т. Вакуленко ; наук. ред. Т. Вакуленко ; за ред. О. Осадчої та В. Терещенка ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2022. 189 с. (+196 с. додатків).
5. Байдюк Л. Теоретичні передумови формування основ читацької компетентності молодших школярів // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2022. Вип. 3. С. 59-69. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2022/3/9.pdf
6. Вашуленко О. В. Підручник з читання як засіб реалізації змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти. URL: <http://surl.li/lseub>.
7. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект / О. В. Вашуленко // Початкова школа. – 2011. – № 1. – С. 48-50.
8. Коченгіна М. В. Як залучити вашу дитину до читання. – Х. : Вид-во «Ранок». 2010. – 80 с.
9. Мартиненко В. О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів // Педагогічна освіта: теорія і практика. 2013. Вип. 15. С. 145-151. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2013_15_29.
10. Мартиненко В. О. Сміслові читання молодшими школярами науково-художніх текстів. URL: <http://surl.li/dfuev>
11. Пархоменко Н. Вчимося обирати шкільний підручник / Н. Пархоменко // Початкова школа. – 2020. – № 2 – С. 3-9.
12. Путій Т. М. Формування читацької компетентності учнів інформаційного суспільства // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2017. Вип. 52 (105). – С. 245-252.
13. Романенко Ю. Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти / Ю. Романенко, Л. Шкарбан, В. Лещенко ; за ред. О. Осадчої та Ю. Романенко; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2022. 47 с.
14. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: посібник для вчителя. – К.: Освіта, 2007. – 334 с. – (Вчителю початкових класів.)
15. Савченко О. Я. Рефлексивний компонент уроку // Учитель початкової школи. Науково-методичний журнал. 2015. №4. С. 5-9.
16. Старагіна І. П. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник / Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. – Харків : Соняшник, 2020. – 176 с., іл.
17. Трунова В. Формування читацьких інтересів дітей на перших етапах початкової шкільної освіти // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки». 2018. Вип. 39. – С. 98-106.

Формування читацької компетентності молодших школярів: теорія і практика

*Пономарьова Г. Ф., доктор педагогічних наук,
професор, ректор Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

*Степанець І. О., кандидат педагогічних наук,
професор, проректор з наукової роботи
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-
педагогічна академія» Харківської обласної ради*

Досвід педагогічної роботи початкової школи в останні десятиріччя вказує на одну з актуальних психолого-педагогічних проблем – розвиток читацької компетентності молодших школярів. Важливість і практична значущість її вирішення зумовлюється тим, що саме рівень сформованості умінь і навичок самостійної роботи з книгою, ціннісного ставлення учнів до читання є передумовою й запорукою інтелектуального та духовного зростання кожного учня.

Завданням учителя початкових класів у цьому контексті є не тільки навчання дітей правильно, свідомо й виразно читати, але й формувати в них соціально-психологічні й морально-етичні цінності у процесі читання, сприймання й розуміння художніх образів літературних творів.

Особливо ці завдання актуалізуються практикою становлення нової української школи (НУШ), у якій розвиток читацької компетентності, відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти, розглядається як процес оволодіння комунікативною мовною пізнавальною діяльністю, спрямованою на сприйняття, осмислення й відтворення прочитаного. Крім того, як ми вже зазначили, формування читацької компетентності в НУШ є потужним засобом особистісного саморозвитку і самореалізації дитини та її громадянсько-патріотичного становлення як свідомого українця [1].

Аналіз науково-педагогічної, психологічної та методичної літератури за останні роки засвідчує досить значну увагу до означеної проблеми, особливо в контексті пошуку принципово нових і ґрунтовних підходів до формування читацької діяльності, зокрема молодшого школяра: О. Савченко (формування ключових компетентностей в шкільній освіті); Н. Чепелева (технології розвитку читання); О. Шкловська, Т. Яценко (формування читацької компетентності школярів); В. Мартиненко (читацька компетентність молодших школярів); Т. Качак (компетентнісний підхід до реалізації завдань та змісту літературної освіти молодших школярів); О. Ноздрова, І. Бартенева (шляхи формування читацької компетентності учнів у системі підготовки майбутніх учителів початкових класів).

Вітчизняні науковці літературно-творчу діяльність як специфічний вид художньо-творчої діяльності молодших школярів досліджували в поєднанні наук педагогіки і психології та в контексті взаємодії(співпраці) вчителя й учня: А. Богуш, О. Вашуленко, Л. Виготський, Н. Герасимчук, Г. Костюк, С. Крамаренко, О. Куцевол, В. Мартиненко, О. Фенцик.

Психологи активно досліджували мотиваційний аспект літературно-творчої діяльності школярів (О. Компаній, Е. Носенко, Н. Скрипченко, В. Моляко).

Аналіз результатів емпіричних досліджень науковців із проблеми індивідуальних і вікових особливостей формування читацької компетентності

школярів виявив негативний вплив недостатньої мотивації літературно-творчої діяльності на творчий розвиток особистості, що значною мірою визначає ефективність процесу формування названої компетентності.

Особливо важливим у педагогічній роботі щодо вирішення означеної проблеми, на думку О. Ноздрової та І. Бартеневої, є створення комфортних умов як для навчання, так і власне для читання, атмосфери взаємопідтримки, доброзичливості, зацікавленості в позитивному результаті. Інтерактивна робота з молодшими школярами як у школі, так і вдома в цьому сенсі значною мірою інтенсифікує процес формування читацької компетентності, зокрема розвиток комунікативних умінь і навичок, емоційної сфери стосовно ставлення до читання, міжособистісних відносин, соціалізації дитини.

На наше переконання, активна взаємодія вчителя й учня щодо формування читацької компетентності, має бути системною, починаючи з першого дня навчання. Така система роботи має передбачити забезпечення:

1. Організаційного аспекту педагогічної роботи.

На етапі підготовки дітей до школи та особливо в перший рік навчання важливо в контакт з батьками шляхом бесід, анкетування, спостереження отримати інформацію про рівень читацької компетентності учнів, їхню залученість до читання, читацькі інтереси тощо, що дає можливість чіткіше й конкретніше спланувати та змістовно наповнити навчальну й виховну роботу.

2. Мотиваційного аспекту.

Учителю необхідно з'ясувати, чи читають діти; чи подобаються їм книги; що приваблює дітей у читанні книги; які книги люблять читати тощо.

Головне тут пам'ятати, що часто читання в перші дні шкільного життя учня стає для нього важкою, нецікавою справою, що викликає лише втому. Василь Сухомлинський пов'язував це з тим, що читання часто перетворюється на суто книжну справу, яка в період навчання грамоти відбирає в дитини віру у свої сили, якщо вчитель своїм пріоритетом вбачає лише правильність і швидкість читання. Про це ми читаємо в його книзі «Серце віддаю дітям» [6]. «Життя у світі книг – це зовсім не те, що старанне, наполегливе учіння» – пише Василь Олександрович у книзі «Про виховання», акцентуючи нашу увагу на тому, що читання приноситиме радість і буде інтелектуально значущим лише за умови особистої мотивованості, зацікавленості.

3. Діяльнісно-методичний аспект.

Починаючи з першого класу, учитель має свідомо враховувати рівень читацької компетентності та індивідуальні особливості учнів, працювати над технікою читання, оскільки, як зазначають науковці й педагоги-практики, зокрема вчитель початкових класів Первомайського ліцею № 7 Марина Глагольова, не володіючи технікою читання, дитина втрачає до нього інтерес, погано розуміє і засвоює текст, швидко стомлюється [2].

Зазначимо, що вітчизняні педагоги, зокрема на теренах Харківщини, накопичили значний арсенал інноваційних форм і методів роботи з формування читацької компетентності, зокрема акумульованого в Харківській академії неперервної освіти. Наше завдання сьогодні і в підготовці фахівців для початкової ланки освіти, і в практиці педагогічної роботи його системно, цілеспрямовано й свідомо використовувати.

Науково-педагогічні працівники Харківської гуманітарно-педагогічної академії в освітньому процесі звертають увагу майбутніх педагогів на формування

швидкісного читання, його види; розширення кута зору школярів при читанні за допомогою різноманітних пірамід, квадрата Шульте, читання слів за таблицями зі з'єднанням складів тощо. Навчаємо використовувати мультимедійні засоби, зокрема медіатексти (аудіозаписи текстів). Їх можна знайти на YouTube-каналі (# Книги, що говорять. Вір в Україну, за допомогою сервісу Word Art. com.).

Зацікавлювати учнів читанням літературних творів вчимо за допомогою буктрейлерів, роликів, що візуалізують книгу через яскраві, виразні, зрозумілі, цікаві образи.

Розвиток критичного мислення в роботі над текстами творів є одним із головних завдань учителя-практика у процесі читання, одна з ключових методичних установок у підготовці вчителів початкової школи в академії.

4. Рефлексивно-контрольний аспект.

Реалізуючи завдання формування читацької компетентності в цьому аспекті педагогічної діяльності, уважаємо за необхідне наголосити на значущості відчуття кожним учнем свого інтелектуального й особистісного зростання, переконатись у якому учневі має допомагати вчитель як на уроках, так і в позакласній роботі. Тут, як переконує нас вивчення наукових джерел і досвіду, ключовим засобом є не оцінка, а створення ситуацій порівняння учнем себе сьогоднішнього з собою ж учорашнім, зокрема за такими показниками, як і нові знання і вміння; набуті навички; нові, раніше не пізнавані відчуття, емоції; додаткові можливості та здатності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, результати опитування вчителів початкових класів м. Харкова та викладачів-методистів нашої академії засвідчує той факт, що причинами зниження рівня читацької культури учнів, елементом якої є читацька компетентність, в останні 5–10 років є:

- значне зростання впливу мас-медійної культури (71,6%);
- захопленість молоді Інтернетом та комп'ютерними технологіями (69,4%);
- перевантаженість освітніх програм шкіл, що породжує втомлюваність від навчання і призводить до браку часу для читання;
- зниження читацького інтересу, зокрема – через неадаптивованість програмних переліків художньої літератури для читання до інтересів і потреб молоді (50,1%);
- недосконалість (застарілість, низька ефективність) методики формування читацької компетентності школярів у педагогічній роботі школи і сім'ї (44,2%);
- фактична відсутність системи роботи зі школярами щодо формування й розвитку їхньої читацької культури на різних етапах життя й навчання (43,9%).

Розглядаючи читацьку компетентність молодшого школяра як володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, що дають змогу учневі свідомо здійснювати пошук книг і цілеспрямовано опрацьовувати інформацію, яку вони містять, для вирішення пізнавальних завдань, розуміти прочитане, бути обізнаним у жанровому різноманітті книг, доступних для цього віку, та формулювати власні судження й висновки, ми все ж акцентуємо увагу на її особистісній складовій. Пропоноване визначення читацької компетентності характеризує, на наш погляд, лише перший рівень її формування стосовно повного віку дітей. У цілому ж читацька компетентність – це здатність до застосування (використання) комплексу

специфічних, особистісно обумовлених когнітивних та естетико-комунікативних компетенцій у процесі освітньо-літературної комунікації.

Саме тому ми вважаємо, що інколи учні навіть із високим загальним та інтелектуальним рівнем розвитку демонструють недостатній рівень читацької компетентності.

Цікавим, на наш погляд, є питання бар'єрів, що гальмують розвиток читацької компетентності, зокрема молодших школярів.

Узагальнення наукової та методичної літератури, досвіду і результатів проведених опитувань різних суб'єктів освітнього процесу в ЗЗСО дозволили нам виявити найбільш значущі з них [1–7]:

Педагогічні:

1. Низький рівень підготовки до школи з читання.
2. Відсутність уваги до питання зацікавлення дітей читанням із боку батьків.
3. Недостатньо кваліфіковане керівництво процесом розвитку читацької компетентності з боку вчителів.
4. Відсутність комплексного підходу до вдосконалення й розвитку якостей читання.
5. Зниження інтересу до книги і, відповідно, читання.
6. Молодшим школярам важко організувати свою мовленнєву поведінку (спілкування, надмірність рухів і жестів, невміння висловлювати свої думки і почуття, логічно будувати розповідь, здійснювати самоконтроль).

Психологічні:

1. Зменшення обсягу слухової пам'яті через раннє залучення до електронного інформаційного простору.
2. Перевантаження зосередженості на собі, своїх бажаннях, агресивність до всього, що цьому заважає.
3. Низький рівень аналітико-систематичного мислення, спричинений, зокрема, так званим кліповим мисленням, коли дитині складно вибудувати зв'язний текст, особливо стосовно великого за обсягом тексту.
4. Схильність до багатозадачності, що заважає зосередитись на чомусь одному.

Інші:

1. Відсутність матеріально-технічних передумов для читання (наявність книг, у тому числі електронних).
2. Відсутність сімейних традицій, ритуалів тощо, що стосуються читання, наприклад, читання дітям на ніч.
3. Дефіцит часу на читання.

Оцінка фактичної ситуації з формування читацької компетентності молодших школярів зумовлює необхідність комплексного й системного вирішення таких завдань:

1. Перегляд навчальних програм із читання та української мови в частині вдосконалення переліку дитячої літератури, зокрема щодо її жанрової, авторської та тематичної різноманітності.

2. Удосконалення системи формування читацької культури школярів шляхом більш активного включення таких її складових, як позакласна, позашкільна робота;

сім'я; стейкхолдери (літературні та громадські спілки й організації, видавництва тощо).

3. Підвищення рівня технологічної досконалості формування в учнів якісного (повноцінного, правильного) читання.

4. Формування індивідуально-особистісного вміння сприймати й розуміти літературні (навчальні) тексти творів різних видів і жанрів.

5. Формувати в дітей (починаючи з дошкільного віку) адекватні суспільній моралі й загальнолюдським життєвим пріоритетам соціокультурні, морально-етичні, художньо-естетичні цінності з використанням літературних образів.

6. Активізувати включення учнів у творчу, зокрема літературно-мистецьку, діяльність за допомогою різноманітних методів і прийомів навчальної та виховної роботи.

7. Розвивати в учнів образність і виразність мовлення засобами, що передбачають широкий діапазон педагогічної роботи від тренувальних вправ до літературної творчості (створення та авторська презентація розповіді, опису, характеристики, оповідання тощо).

8. Оволодіння учнями вміннями самостійної роботи з навчальною, довідковою, художньою літературою (пошук, опрацювання, узагальнення інформації, оформлення думок, висновків тощо за результатами пошуку).

9. Формування потреби в читанні, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до книги, інформації, особистостей поетів і прозаїків тощо.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dano.dp.ua/attachments/articl/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>.

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vsimosvita.com/majster-klas-innovacijni-formy-ta-metody-roboty-vchytelya-nad-formuvannjam-chytaczkoji-kompetentnosti-molodshyh-shkolyariv/>.

3. Мартиненко В. О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів: зб. наук. праць. Педагогічна освіта: теорія і практика. Кам'янець-Подільський, 2013. Вип. XV. С. 145–151.

4. Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства: монографія. Київ: Імекс – ЛТД, 2014. 228 с.

5. Савченко О. Методика роботи з ілюстративним матеріалом на уроках читання *Початкова освіта*. 2016. № 8. С. 10–15.

6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К., 1988. 272 с. С.73.

7. Яценко Т. О. Формувати компетентнісного читача української мови та літератури в школі. 2008. № 6. С.25–28.

Взаємозалежність між математичною грамотністю й читацькою компетентністю здобувачів освіти I циклу навчання початкової школи

Тарнавська С. С., завідувач сектору дидактико-методичного супроводу модернізації змісту освіти відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту дошкільної та початкової освіти в Новій українській школі ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», аспірантка Інституту педагогіки НАПН України

У статті актуалізовано значущість читацької та математичної як ключових компетентностей здобувачів освіти початкової школи. Встановлено, що уміння читати є невід'ємною складовою розвитку математичного мислення дитини. Розкрито, що навчання математики у поєднанні з іншими освітніми галузями у здобувачів освіти спонукає до формування знань, умінь, ставлень, що є сутністю компетентнісного підходу; а також забезпечує подальшу здатність навчатися, усвідомлюючи роль читання й математичних знань в особистому й суспільному житті людини. З'ясовано, що формування математичної грамотності й читацької компетентності у здобувачів освіти I циклу навчання в початковій школі має відбуватися одночасно й систематично.

Ключові слова: *читацька компетентність, функціональна грамотність, математична грамотність, математична мова, математичне мовлення.*

Однією з важливих компетентностей учнів 3-4 класів є читацька компетентність, яка важлива не лише для успішного навчання, а й у реальному житті. Тому завданням початкової ланки є формування та розвиток цієї компетентності, що полягає в розумінні текстів, знаходженні та оцінюванні наявної в них інформації, використанні її в навчальних і практичних цілях.

У дидактичних і психологічних дослідженнях українських учених читацька компетентність розглядається як базова складова пізнавальної та комунікативної компетентностей. За визначенням О. Я. Савченко – «це інтегроване особистісно-діяльнісне утворення, що є результатом взаємодії знань, умінь, ціннісних ставлень [2, с. 4–8].

Поняття читацької компетентності тісно пов'язане з поняттям функціональної грамотності. При цьому йдеться не про техніку читання, а про здатність особистості читати з метою набуття нових знань, які допомагають у практичному житті й у подальшому навчанні.

Читання з метою знаходження інформації для вирішення конкретного завдання називають функціональним/ дієвим.

Функціональне читання передбачає володіння такими навичками:

- володіння навичкою читання;
- пошук інформації;
- розуміння прочитаного;
- роботу з отриманою інформацією (інтерпретація, аналіз, оцінка);
- застосування інформації для вирішення свого/ власного, або поставленого завдання, проблеми.

Ці вміння формуються у дітей із раннього дитинства (з розвитку вмінь говорити, висловлювати думку, спілкуватися тощо), їхній рівень залежить від дошкільного розвитку, освітньої програми, учителів, батьків і самої людини/ дитини.

Учні, які володіють функціональним читанням, здатні визначати тему та основну думку письмового тексту, добирати з нього необхідну інформацію, робити висновки, відрізнити точку зору автора від факту, розуміти переносне значення тексту тощо.

Функціональне читання вдало формується на уроках з математики. Функціональне читання не зосереджено лише на предметі «українська мова та читання», воно набагато більшою мірою стосується математики, природничих наук, інформатики, оскільки характеризує здатність людини використовувати вміння читати в навчальному процесі та практичному житті.

Найкраще цього вчить розв'язування задач, робота з неадаптованими текстами, пошук інформації в доступних джерелах для учнів. Термін «функціональне читання» з'явився через необхідність допомагати дорослим читати документи, правила, розклад транспорту тощо. Розвивати функціональне читання потрібно спочатку на життєвому матеріалі, щоб здобуті навички трансформувались у функціональну діяльність для орієнтування в незнайомому, незвичному, нестандартному середовищі.

Ділянки мозку, що відповідають за здатність до читання, також задіяні під час математичного мислення. Уміння добре читати покращує процес вивчення математики. Таке відкриття здійснили дослідники з Університету Буффало (США), проводячи дослідження з дислексії. Науковці змогли чітко продемонструвати, як ділянки мозку, відповідальні за здатність читати, одночасно працюють під час, здавалося б, непов'язаних дій, таких як у математиці. Як мозок людини налаштований на читання, насправді впливає на те, як мозок працює під час виконання завдань з математичними [5].

Науковці (Nicole Harlaar, Yulia Kovas, Philip S. Dale, Stephen A. Petrill, and Robert Plomin), які досліджували феномен взаємозв'язку математики і розуміння прочитаного (декодованого тексту), стверджують, що усне мовлення може діяти як обмежуючий фактор для тих аспектів математики, які перевіряють здібності дітей через вербально подані завдання, незалежно від базових навичок арифметики. Важливість читання і мовлення для математики особливо актуальна в середньому шкільному віці. Протягом цього часу математичне навчання головним чином пов'язане з розвитком навичок математичного міркування та оволодінням складними математичними операціями [6].

Чіткість, точність, правдивість, лаконічність математичних суджень, висновків, порад, алгоритмів дій і пізнання досягається багатьма засобами: математичними формулами (формулювання у вигляді лаконічного формального запису) та формулювання вербального. Математичні формули і формулювання мають відображати реальну картину подій, явищ, закономірностей, залежностей, перспектив тощо.

Здатність людини формулювати, застосовувати й інтерпретувати математичні закономірності, властивості, залежності в різноманітних контекстах формулюється як *математична грамотність*. Вона включає математичні міркування й застосування математичних понять, процедур, фактів та інструментів для опису, пояснення й прогнозування явищ. Вона допомагає зрозуміти роль математики у світі, робити аргументовані умовиводи й приймати рішення, необхідні людям як творчим, активним і мислячим громадянам [4, с. 6].

Вважається, що математична грамотність у першому циклі навчання – початкова грамотність – виходить за рамки механічного вирішення основних

операцій. Математика, яку опановують учні в школі, відрізняється від тієї, якою діти користуються поза нею. Численні дослідження доводять, що існує розрив між навичками, які діти отримують у школі, та тими, що вони використовують у повсякденному житті. Таким чином, діти, які легко вирішують проблеми, наприклад, купівлі чи продажу, можуть мати труднощі при вивченні математики у школі.

Сформована система розумових дій дозволяє учневі/учениці в процесі навчання й у повсякденному житті виявити, виділити, узагальнити та систематизувати істотні властивості, зв'язки предметів і явищ.

Таким чином, успішне досягнення обов'язкових освітніх результатів значною мірою залежить від оволодіння учнями узагальненими способами мисленнєвих операцій, дій, уміння вчитися, здобувати і трансформувати здобуту пізнавальну інформацію.

Навички читання впливають на те, як ви розв'яжете проблеми в інших сферах.

Як ми можемо використати навички читання учнів, щоб зменшити їхні труднощі під час вирішення математичних письмових завдань?

Добре відомо, що навички читання відіграють важливу роль у математиці, особливо при розв'язуванні текстових завдань. Численні дослідження доводять, що учні, які мають труднощі під час читання, справляються значно гірше, ніж їхні однолітки, у розв'язанні текстових завдань із математики.

Розвинені конкретні навички читання залучаються до розуміння текстових проблем. Здатність робити висновки (формулювати умовиводи) є однією з основ, що пов'язана з продуктивністю у розв'язанні математичних усних і письмових завдань. Тобто здатність генерувати умовиводи визначається як здатність читача встановлювати зв'язки між поданою інформацією в тексті та власними знаннями для виведення шуканого.

Ми припускаємо, що цей зв'язок між створенням висновків у контексті розуміння тексту та в контексті вирішення текстових задач може бути особливо корисним для усіх учнів, особливо учнів із труднощами у навчанні. Отже, читання дозволяє вибудувати алгоритм для вирішення навчальної проблеми з інших освітніх галузей.

Розглянемо приклад, який дозволяє нам встановити зв'язки між створенням висновків у читанні й математиці. У контексті читання вчителі часто спонукають своїх учнів ставити (до чи після читання) запитання щодо прочитаних текстів; заохочують учнів описувати головних героїв (персонажів), візуалізувати послідовність дій і пояснювати те, про що йде мова в тексті й що можна інтепретувати як головну думку твору або як висновок. Учні змушені робити висновки із заголовків, ілюстрацій тощо. Такі види робіт є поширеними на уроках читання, на уроках математики до них звертаються рідше. Розглянемо таке завдання: *«Данило годує курей і корів на своїй фермі. Усього у тварин 8 ніг (нижніх кінцівок). Скільки курей і скільки корів нагодує Данило? Поясніть, як ви знайшли відповідь»*.

Аналізуючи текст завдання, учитель заохочує учнів виокремити числові дані, переказати зміст завдання, як це робиться на уроках читання. Дійсно, щоб розв'язати таке завдання, учні обов'язково повинні зробити висновок на основі своїх попередніх знань, а саме кількості ніг у курей і корів.

Тут відбувається перенесення алгоритмів дій, які використовуються на уроках читання, до курсу математики.

Наступним ускладненням для формування читацьких навичок є формування вміння формулювати запитання самими учнями щодо прочитаного. Учитель мотивує учнів до пошуку й формулювання запитань, які можуть охоплювати різні типи проблем: задач, що вимагають пошуку інформації; задач, що містять зайві дані, завдання з декількома розв'язками тощо. Учні можна запропонувати написати запитання, які передбачають висновки.

Під час читання учні дізнаються чимало важливої інформації, на яку ми не завжди звертаємо увагу. Саме тексти з читання можуть допомогти підготувати дітей до формального вивчення математики, що у свою чергу надасть можливості розвивати дитяче мислення різними способами.

Для учнів важливо мати контакт із підручником/посібником з математики, основною метою якого є чітке вивчення певних математичних понять (лічба, обчислення, розпізнавання геометричних фігур тощо).

Одночасно у підручниках із читання (збірниках оповідань) можна виявити «математичний потенціал». Читаючи з учнями, можна використовувати математику як центр взаємодії. В оповіданнях, казках відбувається і порівняння об'єктів за розмірами, порядок їх розміщення тощо. Деякі історії підкреслюють поняття послідовності, простору, вимірювання, додавання та віднімання, ділення тощо.

Коли ви читаєте сюжетні тексти з учнями, варто:

- обговорити з ними ідеї, які закладені у творі, спрямувати їхню увагу на математичні поняття, до прикладу, «Хто більший ..? Чому? Звідки ти дізнався?» або «Як, з чого ти про це дізнався?» (мається на увазі: з прочитаного);
- використовувати математичну мову, щоб описати певні елементи твору чи ілюстрації (наприклад, «Це квадрат, тому що він має чотири сторони, і всі вони однакові за довжиною»), заохочувати дитину проговорювати вголос свої ідеї;
- залучати дитину до розповіді, наприклад, попросивши її вказати на певні елементи на сторінці. До прикладу, сформулювати відкрите запитання, запитавши: «Що ви бачите на цій сторінці? Що відбувається?»

Аналізуючи виконання завдань учнями, учителям/вчительці іноді важко визначити причини помилок (неякісного виконання завдання), які можуть бути пов'язані з тим, що учням важко визначити дію (дії) для його виконання. Це відбувається тому, що логічне міркування та процеси мислення у дітей менш розвинуті порівняно з дорослими.

У математиці передбачено не лише виконання суто операцій – математичних дій, але й дедуктивну (узагальнюючу) та раціональну (практичну) обробку інформації. У цьому полягає важливість і залежність розвитку процесів мислення від читання та розуміння завдання (постановки проблеми). Отже, якщо в учнів виникають труднощі з виконанням текстових математичних завдань, варто проаналізувати чи вміють вони не лише виконувати дії, а й чи не виникають у них труднощі з інтерпретацією тексту, яка покращується під час вправлення в читанні.

Щоб зрозуміти математичний контекст, ми повинні вдосконалити вміння читати на практиці. І мова йде не про швидке читання, а про комплексний метод читання з розумінням і аналізом.

Одним із найважливіших етапів у навчанні першокласників (6-7-річних дітей) є етап переходу від навчання читання до «читання для навчання».

Свідоме розуміння прочитаного має важливе значення для отримання нових знань, нової інформації, базової інформації. Його формування і розвиток, удосконалення має позитивний вплив на навчання. Тому викладання математики має базуватися на розумінні, свідомому сприйнятті суті інформації, оскільки математичні текстові задачі становлять вагомий і значущий контекст для учнів/учениць.

Щоб зрозуміти математичне завдання, учитель /вчителька повинні використати прийоми перевірки розуміння прочитаного, оскільки стратегії розв'язування математичних задач будуються на основі читання.

Для учнів є надважливим розуміння операцій, які вони повинні виконати. Іноді учні /учениці володіють механізмом операції, але не розуміють її мету. Так відбувається, коли вчитель /вчителька зловживають під час виконання завдань роботою за зразком. Ось чому важливо вдаватися до визначення сенсу завдання, інтерпретації мовних і математичних знаків (таких як символи, слова, вирази тощо); доцільно використовувати самостійну роботу учнів для пояснення завдання і добору шляху його розв'язання.

Усвідомлення учнем /ученицею значення і змісту власних дій стає можливим тільки тоді, коли він / вона вміє самостійно розповісти про свою дію, детально пояснити, що і для чого він / вона робить. Адже добре відомо: коли людина пояснює щось комусь іншому, вона сама краще починає розуміти те, що пояснює. Тому на перших етапах навчання будь-якої математичної дії необхідно вимагати від дитини не тільки самостійного і правильного виконання цієї дії, але й розгорнутого словесного пояснення всіх операцій, що здійснюються [3, с. 20].

Про формування і розвиток читацьких навичок, особливо школярів і школярів початкової школи, проведено достатньо досліджень, аргументовано описано результати і рекомендації в науковій та методичній літературі.

І ми не відкриємо великого секрету, але зацентруємо нашу увагу на те, що важливим, ефективним і ефектним результатом у формуванні вміння читати, розуміти прочитане, послуговуватися інформацією, отриманою через ознайомлення з текстом, є вміння, здатність і бажання читати «у тиші», *тобто мовчки (про себе) – «мовчазне читання».*

Який сенс цього прийому?

По-перше, дитина зосереджена на зображеннях у вигляді літер (букв), на тексті, на його змісті, на розумінні контенту, а не на його звуковому відтворенні.

По-друге, темп читання і сприймання прочитаного визначається самим учнем/ученицею. Дитина розслаблена, безтривожна, без очікування сторонньої оцінки-судження з боку старших, дорослих, однокласників стосовно навички читання. А вся її увага зосереджена на пізнанні суті написаного (надрукованого).

Особливо це важливо:

а) коли перед читачем є конкретні завдання, ціль, і неважливо, ким ці завдання визначені: дорослим, за власною ініціативою, власним інтересом чи створені певною ситуацією тощо;

б) коли текст для дитини цікавий, актуальний, доступний для розуміння, мотивований, не перевантажений кількістю нових термінів і обсягом, причому для кожної дитини, її можливостей контент і його об'єм може диференціюватися;

в) коли вчителем / учителькою здійснено пропедевтичну роботу щодо опрацювання змісту прочитаного. Зокрема, уміння самостійно виділити основні об'єкти в тексті (*про що і про кого йдеться*), їх взаємостосунки, взаємовідносини, математичні співвідношення, розвиток подій, операцій і дій, зокрема математичних, власне ставлення до героїв, персонажів (*акцентуємо: власне, а не стереотипне*), власні узагальнення, висновки, власне емоційне ставлення та оцінка, створення ряду чеснот і викликів, можливість їх усунення, вирішення тощо. Тобто прочитане має бути об'єктом «жвавого», «живого» обговорення, аналізу й міркування. У цьому випадку процес читання буде не примусовим, зобов'язуючим, формальним; він буде засобом пізнання світу і себе в ньому. Форми, методи і прийоми роботи над змістом і структурою тексту, письмової інформації відомі кожному вчителю / вчительці, викладачу / викладачці – тим, хто є провідником у навчанні рідної мови. Вкотре наголошуємо і привертаємо увагу, що формування читацьких навичок є природним процесом не тільки на уроках мови й читання, але й на інших предметах, на інтегрованих уроках, заняттях, за інтегрованими посібниками, підручниками тощо.

Уміння вирішити проблему, завдання, висловити ідеї щодо дослідження, удосконалення розпочинається з ознайомлення із суттю проблеми. Отже, навичку читання можна формувати, розвивати й удосконалювати під час ознайомлення із завданням на будь-якому уроці, будь-якого напрямку;

г) коли на основі підготовчої недовготривалої, але цілеспрямованої діяльності, читаючи, учень / учениця створює власне уявлення про прочитане, у неї виникають власні оцінні судження, власні враження, образи;

г) коли, створюючи певне уявлення про прочитане, дитина має змогу повертатися до окремих слів, словосполучень, щоб уточнити деякі образи для продовження ланцюжка цілісного сприймання суті тексту (будь-якого стилю, формату). Зокрема, для опанування математичних понять, фактів, закономірностей, властивостей важливо, читаючи, створити асоціативний ряд уявлень, ілюструвати їх (теоретичний матеріал) на практичних зразках/прикладках, моделювати засобами інфографіки.

Здобуте уміння читати і створювати власний образ прочитаного стає у нагоді під час дослідження навколишнього світу в усіх напрямках пізнання: Я досліджую світ, математика, інформатика, мистецтво тощо.

Проведемо паралель. Читаючи опис об'єкта природи, його характерних особливостей, ознак, напр., рослини, можна запропонувати дітям за допомогою олівця (графічного інструменту, інфографіки) схематично, навіть у кольорах, у відповідних співвідношеннях розмірів, чисельності робити «замальовки» – схеми, рисунки, таблиці.

Аналогічно на уроках математики, читаючи завдання, зокрема сюжетні задачі, учні / учениці можуть робити відповідні графічні зображення у вигляді схематичних малюнків, рисунків, схем, діаграм, таблиць тощо. Ці зображення ілюструють розуміння дітьми прочитаного, усвідомлення ними співвідношень, які потім трансформуються у розв'язанні математичної проблеми.

Уміння ефективно читати можна й потрібно розвивати, використовуючи прийом ІНСЕРТ, який є простим у застосуванні та дієвим прийомом розвитку

критичного мислення. Він допомагає вдосконалювати вміння швидко та усвідомлено читати, а головне – якісно опрацьовувати великі обсяги інформації. Для успішного застосування цього прийому в початковій школі варто використовувати спрощену систему позначок для роботи з текстами [1, с.129–130].

Водночас, під час схематичного зображення суті прочитаного, учитель / учителька або інші дорослі (у т. ч. батьки) візуально оцінюють занурення дитини у зміст контенту, бачать діяльність і результативність праці школяра / школярки.

У той час сама дитина отримує задоволення від опрацьованого, аналізуючи свої досягнення на шляху розв'язання завдання. Зауважимо, що кожен крок, щонайменший, має величезне, неоціненне значення на етапі пізнання.

У математичному завданні учні / учениці визначають, про які об'єкти йде мова, встановлюють їх числове і функціональне співвідношення, відображають між даними об'єктами зв'язки в кількісному і просторовому відношеннях, здійснюють пошук операцій, які виражаються в математичних діях. Тобто, вже читаючи, фіксуючи зміст прочитаного різними способами, дитина створює план вирішення математичної проблеми, яка відображає реальні співвідношення величин, об'єктів тощо. На противагу, читаючи вголос, паралельний процес пошуку шляху розв'язання проблеми ускладнюється. Думати хочеться в тиші.

Формування свідомого, вдумливого читання учнями / ученицями початкової школи та їх переконання в цій необхідності, потребі має бути першочерговим завданням і метою здобуття освіти на початковому етапі школи. Отже, вміння читати мовчки сприяє розвитку самостійного читання (читання для себе, не для публіки) художнього тексту, дитячих творів, науково-пізнавальних текстів тощо.

Самостійне читання є базою для пізнання навколишнього світу з різних його аспектів, сфер, напрямів. Вивчаючи науки природничого напрямку, дитина під час читання тексту мовчки не лише візуально (формально) «проходить текст», а його усвідомлює, запам'ятовує, зупиняючись і повторюючи окремі факти, події, причинно-наслідкові зв'язки. На уроках математичного спрямування (математика, інформатика тощо) учень / учениця самостійно може ставити собі запитання і, споглядаючи текст, знаходити відповіді. А це є істотним фактором на етапі навчання в старших класах, вищих навчальних закладах, для самоосвіти в будь-якій сфері діяльності, галузі, у соціальній та побутовій діяльності людини.

Підсумовуючи, зазначаємо: читання науково-популярних, навчальних, художніх текстів із використанням їхніх математичних можливостей може стимулювати збагачення мови, розвиток мислення, мовлення, сприйняття математики та читання учнів. Ця діяльність може певним чином стати фундаментом для більш формального вивчення цих дисциплін у школі на довгі роки.

Навички формулювати логічні висновки мають розвиватися одночасно (паралельно) під час навчання читати та на уроках математики, оскільки в подальшому це матиме користь для всіх учнів, особливо тих, хто потребує вдосконалення умінь читати (має певні труднощі).

Щоб домогтися ефективних, позитивних результатів у процесі здобуття дітьми початкової освіти, важливо сформулювати у них міцні, свідомі, мотиваційні навички та вміння читати, читати науково-пізнавальну, публіцистичну, художню літературу, навчальні посібники, підручники тощо на уроках читання та інших навчальних предметах. При цьому особливу увагу звернути на мовчазне читання.

Читання не є самоціллю. Читання є засобом пізнання. У процесі здобуття освіти має лунати гасло «Прочитаєш – зрозумієш, виконаєш – досягнеш успіху»

Список використаних джерел

1. Гільберг Т. Г., Тарнавська С. С., З. Хитра З. М., Павич Н. М. (2020). Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ: Генеза, 2020. 240 с. <https://lib.imzo.gov.ua/navchalno-metodichn-posbniki/dlya-pedagogchnikh-pratsvnikv/navchalno-metodichniy-posbnik-nova-ukrainska-shkola-metodika-navchannya-ntegrovanogo-kursu-ya-doslzhuyu-svt-u-3-4-klasakh-zakladv-zagalno-seredno-osvti-na-zasadakh-kompetentnsnogo-pdkhodu/>
2. Савченко О. Я. (2011). Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти // Рідна школа. – 2011. – № 8-9. – С. 4 – 8.
3. Сковцова С. О. (2019). Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. – 352 с.: <https://lib.imzo.gov.ua/navchalno-metodichn-posbniki/dlya-pedagogchnikh-pratsvnikv/navchalno-metodichniy-posbnik-nova-ukrainska-shkola-metodika-navchannya-matematiki-u-1-2-klasakh-zakladv-zagalno-seredno-osvti-na-zasadakh-ntegrativnogo--kompetentnsnogo-pdkhodv-avt-skvortsova-s-o-onoprko-o-v/>
4. PISA: математична грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, В. П. Горох, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко; перекл. К. Є. Шумова. – К. : УЦОЯО, 2018. – 60 с. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Math_PISA_Framework-1.pdf
5. Bert Gambini (2021) Read to succeed - in math; study shows how reading skill shapes more than just reading. Science Daily. University at Buffalo. <https://www.sciencedaily.com/releases/2021/03/210311142044.htm>
6. Nicole Harlaar, Yulia Kovas, Philip S. Dale, Stephen A. Petrill, and Robert Plomin (2013). Mathematics is differentially related to reading comprehension and word decoding: Evidence from a genetically-sensitive design. National Library of medicine. J Educ Psychol. Author manuscript; available in PMC 2013 Dec 5. Published in final edited form as: J Educ Psychol. 2012 Aug; 104(3): 10.1037/a0027646. Published online 2011 Oct 15. doi: 10.1037/a0027646/ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3852204/>

Компенсація освітніх втрат першокласників із читання

Вашуленко О. В.,

*науковий співробітник відділу початкової освіти
ім. О. Я. Савченко, Інститут педагогіки НАПН
України, м. Київ, Україна*

У тезах актуалізовано проблему діагностики та компенсації освітніх втрат учнів 1 класу з читання. Акцентовано увагу на тому, що освітні втрати мають накопичувальний ефект. Запропоновано методичні рекомендації щодо розвитку навички читання першокласників.

Ключові слова: освітні втрати; початкова школа; перший клас; навичка читання.

Вітчизняна система освіти наразі перебуває у складних обставинах, що спричинені спочатку пандемією COVID-19, а потім широкомасштабною військовою агресією. Перед освітянами постала необхідність оперативно розв'язувати проблеми, дотепер не властиві нашій школі, а саме: організація освітнього процесу в умовах загрози життю і здоров'ю дітей; урахування діапазону відмінностей форм і способів навчання з метою забезпечення якості освіти молодших школярів, які навчаються очно, дистанційно, у змішаному або індивідуальному форматі; індивідуальний характер прогалин у результатах

навчання, викликаний особливостями їх прояву в різних умовах перебування учнів тощо [1, с. 1].

Проблема актуальна, адже у майбутньому освітні втрати можуть мати серйозні наслідки, оскільки впливають і на майбутнє самих дітей, і на подальший розвиток нашої країни в цілому. Освітня робота роблять усе можливе, щоб забезпечити молодшим школярам право на освіту. Водночас ми усвідомлюємо, що, незважаючи на докладені зусилля, освітні втрати накопичуються і поглиблюються. Тому необхідні ефективні заходи для їх подолання.

У складних умовах війни одним із надзвичайно важливих і складних завдань є мотивація дитячого читання, удосконалення і розвиток якісних характеристик технічної та смислової сторін навички читання, яка є міжпредметною, належить до провідних завдань початкової школи.

Причина зниження рівня розвитку навички читання під час дистанційного навчання та в умовах воєнного стану багато в чому пов'язана з тим, що читання відноситься до складних когнітивних навичок, які швидко втрачаються, якщо ними не користуватися («use it or lose it skill») [3]. Тобто, якщо дитина навчилася читати, а потім не читає або читає мало, то вона здатна відтворювати слова, але декодувати та осмислювати текст їй складно. Тільки систематичне читання дає змогу школярам удосконалювати технічну і смислову сторону навички читання, оволодівати способами та прийомами смислового читання текстів різних видів.

Оволодіння учнями початкових класів навичкою читання здійснюється у взаємозв'язку технічного і смислового складників. Загальновідомо, що техніка читання є засобом для досягнення розуміння прочитаного. Розвиток у першокласників навички читання відбувається поетапно.

Основним завданням навчання на першому етапі є розвиток фонематичного сприймання у дітей. Ця робота розпочинається вже в добуквений період навчання грамоти. Зміст цієї роботи зводиться до слухання, порівняння, розрізнення звуків, побудови звукових схем слів.

У буквений період навчання грамоти продовжується робота, спрямована на розвиток фонематичного сприймання, і завдання дещо урізноманітнюються та ускладнюються. Тут доцільно пропонувати такі основні види робіт на уроці, які проводяться до ознайомлення з буквою: виокремлення виучуваного звука/звуків зі слова; упізнання певного звука з вірша чи скороговки; знаходження на малюнку предметів із певним звуком і називання їх; аналіз звукових моделей слів; визначення позиції звука у слові (на початку, у середині, у кінці); зіставлення слів, які різняться одним звуком; зіставлення слів, які мають спільний звук; самостійний добір учнями слів із певним звуком.

Далі, оволодівши умінням виділяти звуки, дитина закріплює за ними їхні оптичні образи – букви. На цьому етапі виникають перші помилки – заміна однієї літери іншою, що пов'язано з нестійким запам'ятовуванням дитиною зорового образу букви. Щоб уникнути цих помилок, доцільно пропонувати різноманітні завдання, спрямовані на запам'ятовування букви. Це завдання на асоціацію, графічний, поелементний аналіз будови друкованої букви, написання друкованих букв, викладання букви з олівців, мотузочки чи інших матеріалів.

Наступний етап відзначається прийомом поскладового читання. На цьому етапі доцільно пропонувати учням роботу з різними складовими таблицями, що сприяє безпосередньому утворенню складів із відомих їм букв, а також завдання на відпрацювання вміння читати нову букву у складах, словах і реченнях. Також

корисними будуть такі завдання: побудова слів із розрізнених складів; читання слів за подібністю; нарощування букв на позначення голосних і приголосних звуків, складів на початку і в кінці слів та ін.

Згодом першокласник відмовляється від поскладового читання та прагне схопити поглядом слово цілісно, спираючись на зміст тексту і на деякі ознаки слова як оптичного цілого. Це читання за здогадкою. Однак процес цілісного сприймання слова на цьому етапі розвитку навички читання в першокласників ще не сформований повністю. Він знаходиться на стадії становлення. Тому необхідно вчити першокласників прочитувати кожне слово як цілісну одиницю, миттєво розпізнавати його серед інших під час читання. Розвитку смислової здогадки також сприяє збагачення словника учнів і накопичення графічних зразків слів у їхній пам'яті.

Шкільна практика показує, що з кожним роком збільшується кількість першокласників із вадами у вимові звуків української мови. Усунути їх можна за допомогою тренувальних вправ, які спрямовані на: удосконалення рухових функцій артикуляційного апарату (комплекс вправ для губ, язика, нижньої щелепи та ін.); удосконалення вимови голосних і приголосних звуків; відпрацювання правильної артикуляції тих звуків, які викликають труднощі; тренування у вимові приголосних звуків у складних звукових комплексах (збіг кількох приголосних у словах); формування правильного мовленнєвого дихання; розвиток і вдосконалення фонематичного слуху.

Для розвитку інтонаційних навичок варто пропонувати такі вправи і завдання: читання речень, різних за метою висловлювання; читання речень зі зміною логічного наголосу в ньому; читання текстів у парах за ролями, що сприяє розвитку навичок виразного читання.

Особливе місце в роботі з розвитку технічної сторони навички читання має займати удосконалення в першокласників функцій зорового сприймання, різних властивостей уваги під час читання, що передбачає систематичне тренування та вправляння.

Першокласникам доцільно пропонувати завдання для формування й розвитку початкових умінь переглядового/пошукового видів читання. Спочатку формування зазначених видів читання здійснюється на матеріалі букв, складів, слів, словосполучень, речень. Така робота проводиться, коли діти читають колонки складів і слів. Щоб вони їх не запам'ятовували, потрібно щоразу пропонувати різну мету читання. Наприклад: прочитати всі склади з буквою *a*, потім *у* тощо; вибрати і прочитати тільки двоскладові (трискладові) слова, слова з наголосом на першому (другому, третьому) складі, тільки імена хлопчиків (дівчаток), слова, у яких (певна) буква стоїть на початку слова (у середині, у кінці) та інші.

Одним із пріоритетних завдань сучасної початкової школи є створення необхідних і повноцінних умов для особистісного розвитку кожної дитини. Сучасні першокласники вступають до школи з різними стартовими можливостями для формування та розвитку навички читання. Уже в добуквений період важливо забезпечити диференційований підхід у навчанні першокласників, які прийшли до школи з різним рівнем підготовки. Читаючим дітям доцільно пропонувати для читання посильні тексти, аби сформована в них у дошкільний період навичка читання продовжувала вдосконалюватись.

Очевидно, що компенсація освітніх втрат першокласників із читання має бути тривалим і варіативним процесом. Доцільними кроками, які дадуть змогу

продуктивно працювати над компенсацією навчальних втрат із читання, вважаємо такі: встановлення навчальних втрат учнів; розроблення плану надолуження прогалин відповідно до отриманих результатів; особлива увага до мотивації учнів; урізноманітнення форм роботи; використання продуктивної системи вправ і завдань; диференційований підхід до формування та розвитку навички читання. Для того щоб дитина могла краще розкрити свої здібності, свій навчальний потенціал і водночас почуватися комфортно на уроці, доцільно пропонувати індивідуальні завдання для кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів. Методичні рекомендації [Електронне видання] / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова; укл. О. В. Онопрієнко. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 146 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736336/>
2. Мартиненко В. О. Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
3. Wagner D. A. Literacy retention: Comparisons across age, time, and culture // Paris S. G., Wellman H. M. (eds) Global prospects for education: Development, culture, and schooling. 1998. P. 229-251. DOI: <https://doi.org/10.1037/10294-008>

Читацька діяльність молодших школярів у контексті сучасних викликів

*Мартиненко В. О.,
провідний науковий співробітник відділу початкової
освіти ім. О. Я. Савченко, кандидат педагогічних
наук, Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Розкрито сутність трансформаційних процесів у галузі читацької діяльності молодших школярів в умовах сучасних викликів. Зроблено акцент на становленні нового типу читачів; зниженні якісних показників техніки читання учнів, розуміння прочитаного, механізмів зорового сприймання, пам'яті.

Ключові слова: читацька діяльність; трансформаційні процеси; якість читання; молодші школярі.

Сучасні світові глобалізаційні виклики, соціально-економічна, політична ситуації в нашій країні спричинили трансформацію різних сфер життєдіяльності людей, у т. ч. й читацької діяльності молодших школярів.

Протиріччя сьогодення полягають у тому, що існує нагальна суспільна потреба в підвищенні ролі читання, з іншого боку, відзначаємо від'ємну динаміку розвитку багатьох складників читацької діяльності учнів.

Класична методична система формування технічної сторони навички читання, а також прийомів смислового читання, яка застосовується у шкільній практиці, в умовах сьогодення потребує врахування багатьох змін у читанні молодших школярів. Проаналізуємо їх детальніше.

Ще 10-15 років тому більшість учнів 3-4 класів не виявляли труднощів ні в аспекті технічних характеристик навички читання, ні в розумінні прочитаного. Школярі застосовували прийнятні для свого віку темп, спосіб, правильність, виразність читання, що давало їм змогу повноцінно розуміти зміст текстів.

Звичайно, певні труднощі були. Наприклад, вітчизняні учені І. Гудзик, О. Джежелей, О. Савченко, Н. Чепелева у той період наголошували на необхідності посилення уваги до розвитку в учнів початкових класів умінь здійснювати інтерпретацію та узагальнення за змістом творів, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки у тексті, розуміти авторську ідею твору, будувати інтелектуально-оцінні судження, критично ставитися до вчинків персонажів, умінь абстрагуватися від конкретного змісту твору, долати труднощі, пов'язані зі знанням норми вживання слів, розумінням їх значень у контексті. Саме ці уміння виявлялися серед слабких сторін читацької діяльності дітей. Водночас варто зауважити, що в оволодінні такими уміньми чимало молодших школярів стикалися з об'єктивними труднощами, оскільки їх становлення значною мірою залежало від вікових та індивідуальних особливостей розвитку в дітей пізнавальних процесів, емоційно-чуттєвого, життєвого досвіду, фонових знань, характеристик власне тексту, доступності матеріалу читання: складності його змісту, композиційно-сислової структури, словникового складу, синтаксичної будови, жанрових особливостей і т. ін. Серед школярів 3-4 класів мала місце також некритична кількість дітей, у яких недостатньо були сформовані технічні аспекти навички читання.

У зв'язку з інтенсивним розвитком у ХХІ столітті інформаційних технологій, електронних засобів, активною взаємодією з ними молодших школярів, пандемією COVID-19, воєнним станом і неможливістю з об'єктивних причин надавати нашим учням якісні освітні послуги, сьогодні ми спостерігаємо погіршення ситуації з читанням, зниження практично всіх показників читацької діяльності молодших школярів.

Так, наші дослідження показують, що в досить значної частини учнів істотно знизився рівень якісних характеристик техніки читання. Особливо тривожною така ситуація виглядає у 3-4 класах, де 15-20% школярів застосовують поскладовий спосіб читання не лише під час сприймання довгих чи малознайомих слів. Чимало дітей у процесі читання роблять між словами тривалі паузи, що уповільнює процес сприймання тексту. Тобто, про читання як автоматизовану навичку, якісні характеристики розуміння прочитаного у багатьох випускників початкової школи не йдеться.

На фоні різкого збільшення в житті дітей відео- і аудіоконтенту помітно знизилися для учнів значущість читання, інтерес до книжок, є агресивне їх витіснення смартфонами, ігровими інтернет-платформами, комп'ютерними іграми тощо. Як зазначають дослідники, за таких умов механізми зорового сприймання дитини почали стихійно формуватися по-іншому, ніж у ті роки, коли навчання учнів читання здійснювалося за класичними методиками на матеріалі лінійних паперових текстів. Унаслідок тривалої щоденної взаємодії дітей з екранними технологіями вони (механізми) призвичаюються до «співпраці» з яскравим, емоціогенним візуальним рядом, розмаїттям фарб, стрімкою зміною кадрів, картинок і т. ін. Найбільш значущою і основною для зорового сприймання стає не лише центральний об'єкт у кадрі, а й ті рухомі об'єкти, предмети, що його оточують. Тобто, не менш важливою є та інформація, яка поступає через боковий зір. Під час читання лінійного тексту діти виявляють схильність змінювати положення фіксації погляду кілька разів на кожному слові, перш ніж перейти до наступного, що призводить до більших часових затрат і почасти неточності розкодування вербального матеріалу, а відтак, до різних труднощів у читанні.

Отже, важливість розвинутої системи механізмів зорового сприймання у дітей під час читацької діяльності не викликає сумніву.

Якщо учні з 1-2 класів активно взаємодіють з ігровим аудіо- і відеоконтентом, у 3-4 класах уповільнюється розвиток якісних характеристик навички читання, який раніше завжди супроводжувався закономірною зміною прогресивних стратегій читання і параметрів оculoмоторної активності. Як наслідок, маємо непоодинокі випадки, коли після закінчення 3 класу учні здатні прочитати не більше 35-40 слів за хвилину.

Не останню роль у цьому відіграє і низька питома вага завдань на розвиток технічних складників навички читання в підручниках для 1-2 класів. Зокрема, у післябуквений період у букварях представлено значно більше завдань для дітей на розвиток прийомів розуміння змісту прочитаного/прослуханого, ніж для розвитку техніки читання. Аналогічну ситуацію маємо і в підручниках для 2 класу. Отже, такий підхід у методиці читання – на ранніх етапах становлення в учнів початкових і нестійких навичок читання більшу увагу приділяти формуванню прийомів смислового читання – є невиправданим. Сучасні діти більшою мірою, ніж діти ХХ століття, потребують ретельного і розосередженого в часі формування технічних складників навички читання.

Зазначені вище чинники негативно позначились і на мовленні багатьох сучасних дітей. З кожним роком збільшується кількість малознайомих для учнів слів у текстах, у т. ч. з категорії високочастотної, нейтральної загальноповсякденної лексики. Під час сприймання тексту діти прочитують їх переважно механічно, фактично просто пропускають, хоча значення більшості з цих слів легко можна з'ясувати через контекст, якщо цього уміння дітей навчати. Відзначаємо також поверхневий, фрагментарний характер сприймання змісту навчального матеріалу.

Багатьох школярів вирізняє обмежений словниковий запас, проблеми з розвитком зв'язного мовлення, комунікативними навичками, побудовою граматично правильних речень. Діти самі визнають, що відчують значні труднощі у побудові зв'язних висловлювань, складанні розповіді за сюжетним малюнком, переказі змісту прочитаного/прослуханого. У контексті сказаного відзначаємо істотне скорочення в часі міжособистісного спілкування школярів з однолітками, а також батьків із дітьми. Крім того, у сучасних цифрових дітей змінюються характеристики й обсяги пам'яті: короткострокова пам'ять у багатьох випадках виявляється більш розвинутою, ніж довгострокова, до того ж, на думку низки дослідників, її обсяг зменшився [4]. Змінилися також і мнемонічні процеси. Дуже часто учні запам'ятовують не зміст інформації, а місце, де вона зберігається [3].

У цифрову інформаційну добу спостерігаємо становлення нового типу читача-молодшого школяра. Читання дітей, які залишаються активними читачами, стало дещо іншим: прагматичним, інформаційним, більш мотивованим, індивідуалізованим. Наприклад, діти з цікавістю читають той чи інший твір, якщо будуть розуміти, для чого це їм потрібно. Такі читачі більш ерудовані, орієнтуються у змісті й тематиці сучасних книжок, усвідомлено формулюють свої читацькі запити в бібліотеці. У сучасних дітей, порівняно з читачами минулого століття, значно зріс інтерес до літератури нон-фікшн – дитячих видань пізнавального характеру. Водночас значна частина читачів 3-4 класів, з числа тих, які систематично відвідують дитячі бібліотеки, надають перевагу книжкам розважального змісту з короткими текстами на сторінці та яскравим візуальним

супроводом, у т. ч. вімельбухам, коміксам, виданням у форматі щоденників, листів, у яких герой твору розповідає цікаві історії про самого себе, своє дозвілля та навчання, пригоди, що з ним трапляються. Не останню роль у цьому відіграє невеликий обсяг логічно завершених «мінісюжетних» історій із сучасного життя персонажів.

Як показують результати опитування молодших школярів, бесіди з працівниками дитячих бібліотек, останнім часом серед учнів є зростання попиту на дитячі книжки з аудіосупроводом. Наші учні стають активнішими слухачами, ніж читачами. Адже сприймання змісту тексту на слух не викликає значних фізичних, вольових зусиль, часових затрат у порівнянні із самостійним читанням, особливо, коли воно недосконале. Аудіювання як вид мовленнєвої діяльності (сприймання, розуміння мовлення) має важливе значення в реалізації виховних, освітніх, розвивальних цілей освітнього процесу. Водночас розвиток прийомів самостійного, смислового читання (сприймання, розуміння змісту текстів різних видів) повинно мати в початковій школі домінуюче місце.

У ХХІ столітті чітко виокремилися дві моделі читання: читання з використанням паперових носіїв і читання з екрана. Як і раніше, сьогодні складники навички читання молодших школярів, система прийомів роботи з паперовими текстами формуються під час керованого систематичного освітнього процесу в школі. Оволодіння ж учнями навичками опрацювання електронних текстів відбувається стихійно: у комп'ютерних іграх, соціальних мережах та інших ресурсах. Крім того, існують істотні відмінності становлення та розвитку навички читання молодших школярів, прийомів аналізу текстів на традиційних і електронних носіях. Сьогодні дуже гостро стоїть питання розроблення фахових методик навчання читання учнів на матеріалі електронного контенту.

Отже, навіть побіжний аналіз змін, які відбулись у читацькій діяльності сучасних молодших школярів, актуалізує проблему посиленої уваги педагогів, працівників бібліотек, батьків дітей до становлення й розвитку всіх компонентів читацької діяльності учнів. Робимо акцент на формуванні позитивної мотивації до читання, його ціннісних орієнтирів (наприклад, читання як чинник розвитку логічного і критичного мислення, важливий інструмент досягнення успіху в навчанні та житті); інтенсивному розвитку складників повноцінної навички читання; механізмів і функцій зорового сприймання, різних властивостей уваги; запровадженні ефективних читацьких стратегій і практик; забезпеченні учнів сучасною дитячою літературою; посиленні ролі сімейного читання тощо.

Список використаних джерел

1. Савченко О. Я. Методика читання в початкових класах. К.: Освіта, 2007. 334 с.
2. Чепелева Н. І. Текстова інформація як чинник психологічного впливу на свідомість реципієнта. *Технології розвитку інтелекту*. Електр. наук. журнал. Том 1. № 2. 2011.
3. Golan D., Barzillai M., Katzir T. The Effect of Presentation Mode on Children's Reading Preferences, Performance, and Self-evaluations. *Computers & Education*, 2018: 126: 346–358.
4. Sparrow B., Liu J., Wenger D. M. Google effects on memory: Cognitive consequences of having information at our fingertips. *Science*, 2011: 333 -336.

Система роботи з удосконалення професіоналізму вчителів початкових класів щодо набуття здобувачами освіти читацької компетентності

Коченгіна М. В., завідувач кафедри методики дошкільної та початкової освіти Харківської академії неперервної освіти, кандидат педагогічних наук

Інноваційні процеси в системі післядипломної педагогічної освіти, посилення з боку держави уваги до популяризації читання, роль читання в становленні особистості дитини, значення читання для успішного навчання в закладі освіти й для подальшої професійної діяльності дорослої людини актуалізує важливість якісної професійної підготовки вчителів початкових класів щодо формування читацької компетентності молодших школярів. В умовах оновлення змісту початкової освіти важливо змінювати форми та підходи, методи та прийоми виховання в молодших школярів інтересу до книжок і читання, набуття учнями й ученицями умінь сприймати, аналізувати та інтерпретувати тексти тощо. Для того щоб мотивувати вчителів початкових класів працювати, застосовуючи нові методики й технології, методи та прийоми формування читацької компетентності в здобувачів освіти, потрібно застосовувати й нові форми, технології, методи навчання дорослих, які сприяють зміні та трансформації звичної для вчителів системи роботи з формування читацької компетентності учнів.

***Ключові слова:** читацька компетентність, здобувачі початкової освіти, удосконалення професіоналізму вчителів початкових класів, тематичні спецкурси, теорії навчання дорослих, поліфункціональна інтерактивна Е-лекція-презентація.*

Для того щоб учителі початкових класів були спроможними формувати читацьку компетентність молодших школярів, вони мають володіти певною системою методологічних знань (літературознавчих, психологічних, методичних), бути позитивно налаштованими на інноваційні зміни у власній професійній діяльності, уміти результативно застосовувати методики й технології формування читацької компетентності в учнів / учениць початкових класів, а саме:

- *бути обізнаними з*
 - нормативними документами, що визначають зміст роботи з формування читацької компетентності;
 - іншими документами та джерелами інформації (зокрема зі звітами моніторингових досліджень), у яких розповідається про сформованості в здобувачів початкової освіти інтересу до книжок і читання, умінь аналізувати й інтерпретувати художні, науково-художні та пізнавальні тексти, перетворювати текстову інформацію (зокрема важливе вміння, що має бути сформовано в педагогів, – аналізувати наукові статті, робити висновки, прогнозувати побудову й коригування освітнього процесу);
 - значенням читання в житті дитини й дорослої людини;
 - характеристикою категорій дітей-читачів;
 - специфікою читання текстів на цифрових носіях;
 - колом сучасних вітчизняних письменників, їх творами;
 - методиками та технологіями формування в учнів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати тексти, перетворювати тексти, обирати тексти для читання тощо;

- дієвими формами, методами та прийоми, технологіями виховання інтересу до книжок і читання;
- особливостями використання патріотичної літератури для дітей;
- відновлювальним потенціалом художньої літератури для дітей;
- ефективними зарубіжними технологіями популяризації читання;
- тощо;
- *володіти на високому рівні*
 - методиками формування навички читання;
 - методиками роботи з текстами різних жанрів;
 - прийомами пошуку ключових слів, діалогічної взаємодії з текстом, перетворення інформації з тексту;
 - методиками та прийомами роботи з медіатекстами;
 - методикою побудови діагностувальних робіт із читання/літературного читання;
 - методиками розвитку творчих літературних здібностей молодших школярів за змістом прочитаного;
 - тощо.

Зазначені змістові складники роботи вчителя початкових класів відповідають загальним (громадянській, культурній, лідерській, підприємницькій) і професійним (предметно-методичній, психологічній, інформаційно-цифровій, прогностичній, організаційній, оцінювально-аналітичній, інноваційній, рефлексивній, здатності навчатися впродовж життя) компетентностям, що визначені в професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» [6].

Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», Закон України «Про освіту» (2017, зі змінами; ст. 8), у якому визначено види освіти (формальна, неформальна, інформальна), Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Державний стандарт початкової освіти – **основні нормативні документи, на підставі яких побудовано систему вдосконалення професіоналізму вчителів початкових класів щодо набуття здобувачами початкової освіти читацької компетентності.**

Розвиток професійної підготовки педагогів передбачає вдосконалення (доповнення, оновлення) загальних і професійних компетентностей під час навчання на курсах підвищення кваліфікації і шляхом участі в методичних заходах, які організовує Харківська академія неперервної освіти. У процесі навчання на курсах підвищення кваліфікації й під час проведення методичних заходів створюються умови для неперервної самоосвіти вчителів із питань шляхів формування читацької компетентності молодших школярів.

Основними формами підвищення кваліфікації вчителів початкових класів є курси підвищення кваліфікації та тематичні спецкурси. Навчання на курсах підвищення кваліфікації та тематичних спецкурсах відбувається за освітніми програмами (обсягом 30 і 60 годин – для курсів підвищення кваліфікації та 15 і 30 годин – для тематичних спецкурсів). Протягом кожного навчального року використовуються нові або оновлені освітні програми, у яких навчальні заняття з питань формування читацької компетентності в учнів початкових класів є обов'язковим компонентом. Але оскільки навчальних предметів у початковій школі багато й усі вони мають бути представлені в змісті курсів підвищення кваліфікації, то навчальне заняття щодо формування читацької компетентності

молодших школярів в освітній програмі, як правило, всього одне й присвячене якомусь одному аспекту – конкретній методиці чи технології. Наводимо приклади тем навчальних занять із питань формування читацької компетентності молодших школярів: «Формування та розвиток навички читання: особистісно зорієнтований підхід», «Шляхи формування читацької компетентності молодших школярів в умовах цифрового суспільства», «Формування вміння працювати з текстом в умовах дистанційного освітнього процесу», «Онлайн-урок читання / літературного читання: особливості підготовки та проведення», «Шляхи оптимізації формування читацької компетентності під час дистанційного навчання», «Особливості оцінювання результатів навчання учнів з мовно-літературної освітньої галузі. Методика складання діагностувальних робіт» тощо.

Тематичні спецкурси надають значно більше можливостей знайомити вчителів початкових класів з окремими змістовними векторами для забезпечення набуття молодшими школярами читацької компетентності. У структурі освітньої програми тематичного спецкурсу обов'язково виокремлюється **мотиваційна, теоретична й практична складові**. Тематику освітніх програм курсів підвищення кваліфікації та тематичних спецкурсів зумовлюють такі чинники:

- актуальні чинні нормативні документи, що визначають інноваційні процеси в системі освіти, у системі початкової освіти;
- чинні нормативні документи, що регламентують організацію та здійснення освітнього процесу в ЗЗСО в умовах воєнного стану, окреслюють пріоритетні вектори освітньої діяльності;
- дослідження сформованості читацької компетентності, проведення яких планується в майбутньому;
- результати та висновки вітчизняних і зарубіжних моніторингових досліджень сформованості читацької компетентності молодших школярів;
- поява нових теорій, методик і технологій набуття учнями початкових класів читацької компетентності;
- рівень професійної підготовки вчителів початкових класів; причини недостатньої професійної підготовки педагогів щодо формування читацької компетентності молодших школярів.

Наведемо приклади назв освітніх програм курсів підвищення кваліфікації та тематичних спецкурсів (див. табл. 1).

Таблиця 1

Перелік освітніх програм курсів підвищення кваліфікації та тематичних спецкурсів із питань шляхів формування читацької компетентності молодших школярів

№ з/п	Освітня програма курсів підвищення кваліфікації (КПК) / тематичного спецкурсу (ТСК)	Рік розробки освітньої програми
1	ТСК «Реалізація інтегрованого підходу на уроках літературного читання»	2020
2	ТСК «Засоби розвитку емоційного інтелекту молодших школярів» (окреме навчальне заняття «Як використати уроки літературного читання для емоційного розвитку здобувачів освіти»)	2020
5	КПК «Шляхи реалізації мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах»	2020

6	КПК «Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів як ресурс підвищення якості початкової освіти» (навчальне заняття «Діагностувальні роботи з літературного читання»)	2021
7	ТСК «Засоби формування в молодших школярів читацької компетентності на засадах діяльнісного підходу»	2021
8	КПК «Особливості організації дистанційного та змішаного навчання в освітньому процесі початкової школи» (навчальне заняття «Шляхи формування читацької компетентності молодших школярів в умовах цифрового суспільства»)	2021
9	ТСК «Особливості навчання в 1-му класі: дистанційний формат освітнього процесу» (навчальне заняття «Ігрові прийоми формування навички читання з використанням цифрових технологій»)	2022
10	ТСК «Як навчити читати сучасних молодших школярів: ефективні методики та технології»	2022
11	ТСК «Як оптимізувати процес формування читацької компетентності молодших школярів в умовах дистанційного навчання»	2022
12	ТСК «Методики формування в здобувачів початкової освіти вмінь працювати з текстами»	2022
13	ТСК «Методики формування вдумливого (сміслового) читання здобувачів початкової освіти»	2022
14	ТСК «Як оптимізувати процес формування читацької компетентності молодших школярів в умовах дистанційного навчання»	2022
15	ТСК «Методики формування в здобувачів початкової освіти вмінь працювати з текстами»	2022
16	ТСК «Як оптимізувати процес формування читацької компетентності молодших школярів в умовах дистанційного навчання»	2022
17	ТСК «Читання як тренд. Шляхи формування в молодших школярів звички та потреби в читанні»	2022
18	ТСК «Читання як тренд. Вектори роботи вчителя початкових класів із формування в молодших школярів звички та потреби в читанні»	2023

Наводимо приклади тем занять тематичного спецкурсу за освітньою програмою з теми «Читання як тренд. Шляхи формування в молодших школярів звички та потреби в читанні»:

- Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія»: актуальність, нормативне забезпечення, структура та перспективи.
- Значення читання для становлення особистості дитини, її успішності в навчанні й для подальшого життя: методичний кейс для роботи з батьками здобувачів освіти.
- Сучасні виклики формування читацької компетентності молодших школярів.
- Дитяча книжка відновлює, лікує, розвиває: як використовувати освітній і терапевтичний потенціал літератури для дітей у роботі з молодшими школярами.
- Читання в системі розвивального навчання ДРiМ.
- Шляхи формування вміння працювати з математичним текстом.
- Ефективні способи популяризації читання серед дітей і дорослих в Україні й в інших країнах: віртуальна мандрівка.

Наведемо приклади тем навчальних занять тематичного спецкурсу за освітньою програмою з теми «Методики формування вдумливого (сміслового) читання здобувачів початкової освіти»:

- Актуальність формування вдумливого (сміслового) читання. Методики вдумливого читання як освітні стратегії реалізації Державного стандарту початкової освіти, чинних типових освітніх програм для початкової школи.
- Значення читання для становлення особистості дитини, її успішності в навчанні й для подальшого життя. Шляхи виховання бажання читати заради задоволення.
- Термінологічне поле процесу формування читацької компетентності: «читання», «читацька грамотність», «вдумливе (сміслове) читання».
- Типи текстів, з якими мають навчитися працювати здобувачі початкової освіти.
- Умови формування читацької самостійності. Типи дітей-читачів.
- Методичні аспекти формування в здобувачів початкової освіти вмінь працювати з інформаційними текстами.
- Реалізація діяльнісного підходу в процесі підготовки молодших школярів до виконання моніторингових /діагностувальних робіт із літературного читання.
- Формування в здобувачів початкової освіти вмінь визначати в текстах ключові слова та фрази, застосовувати їх для побудови нових висловлень.
- Навчання діалогічної взаємодії з текстом на засадах діяльнісного підходу.

Розробка змісту освітніх програм курсів підвищення кваліфікації та тематичних спецкурсів відбувається також на підставі теорій і технологій навчання дорослих, а саме: теорії трансформативного навчання (Джек Мезіроу, Лариса Горбунова), теорії «перенавчання» дорослих (Грегорі Бейтсон), технологій дистанційного навчання дорослих, теорії системи підготовки вчителів як агентів змін (Дж. Раддак).

Стисло схарактеризуємо ідеї трансформативного навчання, що застосовуються в освітньому процесі курсів підвищення кваліфікації та тематичних спецкурсів із питань методик і технологій формування читацької компетентності молодших школярів. Теоретичні основи трансформативного навчання розробив Джек Мезіроу (Jack Mezrow) – американський соціолог і почесний професор у галузі неперервної освіти й освіти для дорослих у Педагогічному коледжі Колумбійського університету (Нью-Йорк, США), засновник програми Направленого інтенсивного дослідження освіти для дорослих (AEGIS). В Україні провідні ідеї трансформативного навчання, на нашу думку, системно й найповніше, висвітлено в наукових працях Лариси Горбунової [1], [2], [3]. Науковець зазначає: «Термін «трансформація» часто плутають із терміном «зміна». Таке нерозбірливе використання надає зміні видимість глибини, якої насправді не існує. Щоб зрозуміти трансформативне навчання, ми повинні провести різницю між зміною і трансформацією. Трансформація означає вихід за межі або перетин структури; це комплексна, істотна зміна композиції чи структури; або метаморфоза. Тобто, під трансформацією розуміється радикальна зміна...» [2, с. 78].

«Розрізняють два типи трансформацій. Перший тип у різних теоріях розвитку описується психологами як процес зростання та розвитку особистості дорослого.

Другий тип трансформації передбачає умови і процедури, необхідні для трансформації основ (припущень, очікувань), концептів, цінностей і практик, які утворюють спосіб бачення дійсності для парадигмальних зрушень чи трансформацій перспектив [2, с. 78].

Розробляючи освітні програми тематичних спецкурсів й окремі заняття, орієнтуємося на ідеї теорії «перенавчання» дорослих (за Грегорі Бейтсоном), у якій виокремлюють «навчання першого ступеня», «вторинне навчання» та «третинне навчання» [2, с. 68].

«Навчання першого ступеня» («протонавчання») – передача сукупності заздалегідь відібраних елементів знання. У процесі навчання дорослих «передача сукупності заздалегідь відібраних елементів знання» відбувається під час традиційної лекції. Зважаючи на інноваційні процеси в системі освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти традиційні лекції не є ефективною формою проведення навчальних занять, оскільки не завжди відповідають принципам андрагогіки й не передбачають інтерактивної взаємодії з аудиторією дорослих.

«Вторинне навчання» – навчання мислити релевантно в певному соціальному середовищі (його можна назвати «навчанням навчатися»). Вторинне навчання зберігає свою адаптивну цінність доти, доки соціальне середовище залишається відносно стабільним і передбачуваним у своїх інваріантних змінах» [2, с. 68].

Концепція «третинного навчання», у процесі якого здобувачі освіти «...набувають навичок зміни способів мислення, перемикавання з одного варіанта мислити певним чином на інший (його можна назвати «навчанням перенавчатися»)» [2, с. 68].

Саме методи та прийоми «третинного навчання» застосовуються під час розробки освітніх програм тематичних спецкурсів (так само, як і освітніх програм курсів підвищення кваліфікації).

Для моделювання освітніх програм тематичних спецкурсів із питань формування читацької компетентності й розробки навчальних занять ми використовуємо також «кроки» трансформативного навчання, що запропоновані в наукових працях Дж. Мезіроу. Ці «кроки» починаються реалізовуватись в освітній програмі тематичного спецкурсу або під час одного заняття (табл. 2).

Таблиця 2

**Реалізація «Кроків» трансформативного навчання
(Дж. Мезіроу) в освітніх програмах тематичних спецкурсів,
у процесі навчальних занять**

«Кроки» трансформативного навчання (Дж. Мезіроу)	Реалізація «Кроків» трансформативного навчання (Дж. Мезіроу) в освітніх програмах тематичних спецкурсів, у процесі навчальних занять
1. Дезорієнтуюча дилема: людина стає дезорієнтованою щодо своїх власних переконань або життєвих орієнтирів.	Ці «кроки» співпадають із заняттям мотиваційної спрямованості (якщо це спецкурс) або на початку заняття, коли

2. Самоаналіз, спричинений почуттями незадоволення, страху, гніву, провини або сорому. Відмова від колишніх переконань і перехід до нових ціннісних орієнтацій супроводжується станом дискомфорту й «емоційних меж», які направляють людину на раціональний перегляд своїх колишніх переконань.	вчителі шляхом аналізу публікації, обговорення чи саморефлексії визнають недостатній рівень власної професійної підготовки з певного питання.
3. Критична оцінка припущень. Індивід здійснює переоцінку, або критичну рефлексію деяких своїх основоположних базових переконань як наслідок самоаналізу попереднього кроку.	Виконання тестових завдань із певного питання (аспекту методики) – професійна саморефлексія на початку заняття або перед навчанням на спецкурсі.
4. Визнання того, що невдоволення собою і процес трансформації є загальними (індивід, беручи участь у раціональному дискурсі з друзями, колегами, сім'єю, виявляє, що новий світогляд, нова система орієнтацій або нова смислова перспектива не є чужими чи дивними для інших людей.	Учитель / учителька, беручи участь у колективному обговоренні, бачить, що нові методичні ідеї або прийоми не є абсолютно новими для деяких колег, і деякі вчителі їх успішно впроваджують.
5. Вивчення можливостей для нових ролей, взаємин і дій.	Коллективне визначення умов упровадження нових педагогічних ідей, нової методики.
6. Перегляд існуючих і вибудовування нових взаємин на основі критичної рефлексії та раціонального дискурсу.	Перегляд підходів до проведення уроків, опрацювання текстів.
7. Планування порядку дій. Індивід починає планувати своє майбутнє у відповідності зі своєю новою, більш гнучкою та більш релевантною системою орієнтацій.	Планування вчителем / учителькою використання нових ідей, нових методик (технологій).
8. Набуття знань і навичок для втілення свого плану в життя. Індивід реалізує свої устремління за допомогою участі в різних типах навчання з метою отримання конкретних знань і навичок відповідно до свого плану.	Додаткова поглиблена самоосвіта або навчання на вебінарі тощо.
9. Попередня проба нових ролей.	Початок організації освітнього процесу у власному класі по-новому, згідно з новими орієнтирами.
10. Набуття компетентності й упевненості в собі для виконання нових ролей і вибудовування нових відносин.	Популяризація власного нового педагогічного досвіду серед колег.
11. Реінтеграція свого життя на основі умов, продиктованих новою смисловою перспективою.	Системне оновлення підходів, методів і прийомів організації освітнього процесу в цілому (методів і прийомів формування читацької компетентності в учнів / учениць початкових класів.

Під час навчальних занять, на яких учителів знайомлять із методиками та технологіями формування окремих аспектів читацької компетентності молодших школярів, застосовуються такі методи та прийоми навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації:

- демонстраційні, з елементами тренінгу;
- активні, ігрові: навчальна діяльність із навчальними матеріалами до занять (виконання завдань на аналіз тексту, побудову бесід за змістом прочитаного, виконання ролі «експертів», розробку тестових завдань, самостійний аналіз наукових публікацій, аналіз отриманих у результаті анкетування даних, прогнозування власних педагогічних

дій, саморефлексія професійної діяльності, залучення до пошуково-дослідної діяльності тощо);

- інтерактивні (дискусії, колективне створення освітніх продуктів).

Для навчально-методичного забезпечення процесу вдосконалення загальних і професійних компетентностей учителів початкових класів в аспекті формування читацької компетентності молодших школярів використовується методичний контент на основі аналізу й узагальнення вітчизняних і зарубіжних джерел, застосовуються авторські навчально-методичні друковані матеріали для учнів і вчителів (пропонуються для аналізу й обговорення, доопрацювання, застосування) для кожного заняття, відеоматеріали, навчально-методичні посібники, робочий зошит для педагогів, **навчальні мультимедійні презентації**.

Використання **навчальної мультимедійної презентації** в умовах змішаного та дистанційного навчання на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників набуває особливої актуальності. Це зумовлює її трансформацію з презентації-доповнення змісту очного заняття в **поліфункціональну інтерактивну Е-лекцію-презентацію для системного дистанційного навчання**.

У фахових джерелах щодо застосування мультимедійних презентацій в освітньому процесі вищих навчальних закладів, в основному, представлено педагогічний досвід створення різних видів презентацій, але які виконують додаткову, допоміжну або локальну функцію – ілюструють викладення навчального матеріалу викладачем, полегшують студентам конспектування, допомагають здійснити функцію контролю тощо. Поліфункціональна інтерактивна Е-лекція-презентація, що призначена для самостійного опрацювання слухачами курсів підвищення кваліфікації навчальних матеріалів або для повного логічного супроводу навчального заняття онлайн, перетворюється на своєрідний електронний навчальний посібник із певної теми.

Поліфункціональна інтерактивна Е-лекція-презентація має свою специфіку структури, змісту, методів навчання та способів комунікації зі слухачами курсів підвищення кваліфікації. Модель поліфункціональної інтерактивної Е-лекції-презентації створено в Харківській академії неперервної освіти шляхом інтеграції ефективних вітчизняних і зарубіжних практик навчання дорослих (у тому числі й у процесі дистанційного навчання) і педагогічного досвіду викладачів Академії.

Освітні функції інтерактивної Е-лекції-презентації вимагають від викладачів, які її розробляють, високого рівня професіоналізму – *досконалого володіння змістом* навчального заняття (з урахуванням усіх інноваційних тенденцій у навчально-методичному забезпеченні заняття, про які йдеться в нормативних документах, що постійно оновлюються та змінюються, на освітніх сайтах і платформах, у наукових публікаціях, під час вебінарів і майстер-класів, які проводяться в Україні), *оперативності, застосування ефективних способів художньо-естетичного й цифрового оформлення* мультимедійної презентації, *дієвих комунікативних тактик спілкування* зі слухачами курсів підвищення навчання в умовах дистанційного навчання, *способів мотивації, пояснення нового навчального матеріалу, організації групової роботи, контролю* тощо. У змісті й цифровому оформленні інтерактивної Е-презентації викладач післядипломної педагогічної освіти має реалізувати всі основні функції педагога-андрагога – *викладача, консультанта, методиста, експерта, тьютора, фасилітатора, тренера*.

Мета поліфункціональної інтерактивної Е-лекції-презентації: створити умови, які забезпечать усвідомлену реалізацію слухачами курсів підвищення кваліфікації змін або трансформацій в організації та здійсненні освітнього процесу в класах, у яких працюють педагоги, і в підходах до проведення уроків літературного читання / читання (у застосуванні підходів, форм, методів і прийомів навчання, у процесі моделювання освітнього процесу в цілому, конструюванні занять або уроків, під час спілкування з дітьми, партнерської взаємодії з батьками молодших школярів тощо).

Поліфункціональна інтерактивна Е-лекція-презентація реалізовує такі освітні функції:

- повне розкриття змісту навчального заняття
- мотивування здобувачів післядипломної педагогічної освіти до самостійного конструктивного опрацювання змісту навчального заняття
- встановлення довірливих взаємин зі слухачами курсів підвищення кваліфікації;
- організація виконання слухачами курсів підвищення кваліфікації різних видів навчальної діяльності;
- навчально-методичне забезпечення виконання різних видів навчальної діяльності;
- організація самоперевірки засвоєння нового навчального матеріалу;
- забезпечення інтерактивної взаємодії зі змістом, викладачем та іншими членами групи.

Поліфункціональна інтерактивна Е-лекція-презентація має 5 компонентів: змістовний, організаційний, здоров'язбережувальний, розвивальний, комунікативний (табл. 3).

Таблиця 3

Компоненти поліфункціональної інтерактивної Е-лекції-презентації

№ з/п	Характеристики змістовного, організаційного, комунікативного, здоров'язбережувального та розвивального компонентів поліфункціональної інтерактивної Е-лекції-презентації
1	Організаційний компонент
1.1	Вітальний слайд
1.2	Слайд з інформацією про мету заняття
1.3	Слайд з інформацією про план заняття
1.4	Організаційний слайд (мета – ознайомлення слухачів курсів із порядком опрацювання презентації (зі структурою, структурними компонентами тощо))
1.5	Організаційний <i>рефлексивний</i> слайд (мета – ознайомлення з інформацією щодо розвитку ключових компетентностей і умінь, спільних для всіх ключових компетентностей під час опрацювання змісту презентації)
1.6	Інформаційні слайди для додаткового самостійного опрацювання
1.7	Умовні позначки-маркери (спонукання звернути увагу на навчальні матеріали, обміркувати інформацію)
1.8	Умовні позначки-маркери для інтерактивної взаємодії
1.9	Посилання на першоджерела для самостійного опрацювання
1.10	Запитання для самоконтролю
1.11	Список використаних джерел
2	Навчальний компонент

2.1	Слайди, які виконують основне змістове навчальне навантаження, нагадують текст науково-популярної статті, яку розмістили на слайдах презентації
2.2	Практична спрямованість змісту презентації: наявність ідей для практичної реалізації
2.3	Наявність слайдів з інформацією, яка сприяє формування позитивної мотивації опанування навчального матеріалу
2.4	Слайди з текстовою інформацією чергуються зі слайдами з рефлексивними та прогностичними запитаннями
2.5	Наявність слайдів із матеріалами, які сприяють розвитку вмінь, спільних для всіх ключових компетентностей
2.6	Наявність слайдів, які забезпечують виконання педагогами різних видів навчальної діяльності
2.7	Наявність слайдів із посиланням на додаткові інформаційні ресурси
2.8	Наявність слайдів із творчим завданням, яке виконується за бажанням слухачів курсів підвищення кваліфікації
2.9	Наявність слайдів із посиланням на анкету, відповіді на які виконують функцію «загальної професійної корисної справи» (наприклад, анкета щодо особливостей сформованості ігрової діяльності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку)
3	Комунікативний компонент
3.1	Застосування мовленнєвих/комунікативних технік діалогічної взаємодії між викладачем і слухачами курсів
4	Здоров'язбережувальний компонент
4.1	Наявність слайдів для рухової розминки, виконання вправ для попередження втоми очей
5	Розвивальний компонент
5.1	Наявність слайдів із матеріалами, які сприяють культурному або моральному розвитку особистості слухача курсів підвищення кваліфікації

Таким чином, удосконалення професіоналізму вчителів початкових класів щодо формування в учнів / учениць початкових класів читацької компетентності відбувається за певною системою, яка ґрунтується на сучасних ефективних технологіях навчання дорослих і реалізується у формі проведення тематичних спецкурсів і занять на курсах підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Горбунова Л. С. Освіта для дорослих: когнітивно-комунікативні стратегії і практики. – Рукопис. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти. – Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України. – Київ, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Gorbunova_19.10.2015_avtoref.pdf
2. Горбунова Л. Теорія трансформативного навчання: освіта для дорослих в умовах «плинної сучасності» / Л. Горбунова // Філософія освіти. – 2013. – № 2. – С. 66 – 114 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhilEdu_2013_2_10.
3. Горбунова Л. Трансформативне навчання дорослих: поворот до «цілісного розуміння» людини / Л. Горбунова // Філософія освіти. – 2017. – № 1. – С. 97 – 127 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhilEdu_2017_1_8.
4. Горук Н. М. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності студентів / Н. М. Горук // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2015. – № 11. – С. 99-104.
5. Нелобов В. О., Баньої В. Ф., Куруца О. С., Кляп М. М. Тексти в презентаціях: електронний навчальний посібник / 320 Мбайт. Ужгород: ДВНЗ "УжНУ", 2018. 77 слайдів. - 1 електрон. опт. диск (CD-ROM): кольор.; 12 см. Систем. вимоги: Windows 7, 8, 10. MS PowerPoint 2016, 2019, 365. Назва з титул. екрана. URI: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/27322>
6. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

7. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті / С. М. Романова // Вісник Нац. авіац. ун-ту. Серія: Педагогіка. Психологія. – 2010. – Вип. 3. – С. 83 – 86.
8. Рудницьких О. В. Коучинг як інтерактивна технологія в освіті / О. В. Рудницьких // Вісник Дніпропетровського ун-ту імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. – 2014. – № 2(8). – С. 173 – 176.
9. Сорочан Т. М. Професійна діяльність андрагогів: сучасний погляд / Т. М. Сорочан // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – № 4. – С. 27 – 32.
10. Топузов О. М. Дидактична прогностика в контексті теоретико-методичного забезпечення створення сучасного підручника / О. М. Топузов // Проблеми сучасного підручника. – 2014. – Вип. 14. – С. 12 – 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2014_14_3

Шляхи розвитку професіоналізму вчителів початкових класів у контексті формування читацької компетентності учнів і учениць початкових класів

Розвиток навичок учителів початкових класів щодо формування вміння молодших школярів працювати з математичними текстами

*Ольга Гезей,
ст. викладач кафедри
методики дошкільної та початкової освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті розкриваються особливості математичних текстів. Виокремлено виклики, що виникають у молодших школярів під час роботи з ними, та визначено якості навички читання щодо сприйняття математичного тексту. Узагальнено зміст поняття читання з розумінням математичних текстів. Особливу увагу зосереджено на роботу курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів щодо формування вміння молодших школярів працювати з математичними текстами, зокрема із сюжетними задачами.

***Ключові слова:** математичний текст, особливості математичного тексту, види читання, інтерпретація математичного тексту, сюжетні задачі.*

Метою сучасної школи є виховання особистості випускника, здатного діяти в різноманітних ситуаціях, вести конструктивний діалог. Ці ідеї відображені в концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа», де наголошено, що найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями [5, с. 8].

У Державному стандарті початкової школи серед спільних для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми тощо [3, с. 5].

Розвивати ці якості можна на уроках із різних предметів, зокрема математики. Математика є одним зі специфічних предметів. Це пов'язано з її логічною конструкцією, використанням спеціальної термінології та математичного мовлення. В українській мові ми звикли до багатозначних слів, що неприпустимо в математиці.

Питання розвитку математичного мовлення та формалізованого сприйняття математичного тексту, зокрема тексту задачі, досліджували Л. Боженкова, М. Богданович, Н. Коваль, В. Крутецький, С. Скворцова та інші.

На думку вчених, математичний текст – це сукупність знаків і символів математичного, українського та метанаукового мовлення, що мають математичний зміст (відображають відношення кількості, порівняння, просторових розміщень

тощо), відповідають законам наукового стилю мовлення, містять навчальну мету, адаптовану для учнів певного віку. Математичні тексти діляться на теоретичні (визначення понять, правила, алгоритми, теореми, властивості) та практичні (задачі, вирази, рівності, нерівності, рівняння, формули, графіки, діаграми, зображення фігур). Математичні тексти мають свої особливості. Це – інформаційна щільність; точність, лаконічність викладення, що забезпечує однозначність інтерпретації; використання в текстах креслень, таблиць, рисунків, ілюстративного матеріалу; логічні пропуски: «очевидно, що ...», «зрозуміло, що ...»; посилання на уже відомі визначення, правила, факти; переходи від звичайного мовлення до символічного і навпаки; чергування теоретичної та ілюстративної інформації; приховані внутрішні математичні зв'язки між елементами символічного тексту.

У зв'язку з цим робота з математичними текстами передбачає певні складнощі для молодших школярів. Виділимо низку викликів, що виникають під час роботи з математичними текстами.

1. Специфіка змісту математичного знання (абстрактність питань, що вивчаються).
2. Наповнюваність навчальних текстів, що поєднують предметну та пояснювальну частини (основним завданням є перекодування формалізованого тексту на зрозумілу для учнів мову).
3. Форма і мова викладу матеріалу (лаконічність представлення, логіка побудови тексту (індуктивний чи дедуктивний підхід), використання математичної символіки, формул і виразів, наявність рисунків, таблиць тощо, змістових ілюстрацій, що дозволяють перевести абстрактні поняття на зрозумілу для дітей мову).
4. Навчання прийомів інтерпретації математичного тексту для того, щоб оволодіти механізмом розуміння предмета в цілому.

Одним із викликів складнощів у сприйнятті математичних текстів є обмеженість словникового запасу молодших школярів. За нормою словник дитини на початок навчання у школі має містити близько 5000 слів, але 60% дітей приходять до школи зі словниковим запасом 600 слів, серед яких переважно дієслова. Низький словниковий запас є передумовою труднощів письма та читання, проблеми функціональної грамотності, у тому числі й математичної. Ще одним викликом є заміна спілкування з дорослими технічними засобами (лише 10% батьків читають дітям).

Щоб подолати зазначені вище виклики необхідно з перших днів навчання розвивати навичку читання, пропонувати вправи термінологічного спрямування, формувати вміння аналізувати математичний текст, будувати логіко-граматичні конструкції (аналіз, порівняння), поповнювати математичний лексичний запас учнів, учити дітей самостійно досліджувати навколишній світ.

Визначимо якості навички читання щодо сприйняття математичного тексту:

- стійка увага та зосередженість;
- постійне перекодування тексту з вербального на невербальний;
- наявність в оперативній пам'яті понять математичного змісту;
- уміння визначати інформацію (чи джерела інформації), яку необхідно відновити;
- розуміння структури теоретичного тексту;
- уміння розрізняти теоретичну та ілюстративну інформацію;
- уміння виділяти основне та другорядне в тексті.

Отже, читання з розумінням математичних текстів передбачає: *одержання, пошук і фіксацію інформації* (уміння усвідомлено читати текст із метою засвоєння та використання інформації, працювати з інформацією, представленою в різних форматах (текст, рисунок, таблиця, діаграма, схема); *розуміння і перетворення інформації* (уміння знаходити інформацію, факти, представлені в явному вигляді (числові дані, відношення та залежності), розуміти інформацію, представлену в неявному вигляді (напр., виділяти загальну ознаку групи предметів), упорядковувати інформацію за числовими даними, перетворювати інформацію із суцільного тексту в таблицю (доповнювати таблицю з тексту), перетворювати інформацію, одержану з рисунка, у текстову, заповнювати запропоновані схеми з опорою на прочитаний текст, інтерпретувати й узагальнювати інформацію (інтегрувати деталі повідомлення, які містяться в різних частинах тексту); *застосування і представлення інформації*, (за результатами спостережень знаходити та формулювати правила, закономірності тощо, групувати, систематизувати об'єкти, виділяючи одну – дві ознаки, визначати послідовність виконання дій, складати найпростіші алгоритми з двох – трьох кроків); *оцінка достовірності інформації* (на основі наявних (або одержаних) знань виявляти істинність чи хибність одержаної інформації).

Значна увага питанню навчання молодших школярів працювати з математичними текстами приділяється на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів. Так, учителям пропонуються курси підвищення кваліфікації за освітньою програмою з теми «Професійні компетентності вчителя початкових класів для навчання математики в НУШ». У ході навчання розглядаються теми: «Шляхи формування математичного мовлення як складника мовно-комунікативної компетентності вчителя та вільного володіння державною мовою молодшого школяра», «Навчання аналізу математичного тексту», «Психологічні аспекти навчання математичного мовлення молодших школярів», «Методичні механізми реалізації змістової лінії «Математичні задачі та дослідження», «Як навчити молодших школярів розв'язувати дивергентні задачі» тощо.

Зупинимось на формуванні вміння аналізувати математичні тексти на прикладі навчання розв'язувати математичні (текстові, сюжетні, арифметичні) задачі.

Навчання читання текстової задачі пов'язано з формуванням діяльності читання на інших предметах, перш за все, на уроках навчання грамоти, читання, літературного читання. Але читання художніх текстів, під час чого в учнів і формується навичка читання, відрізняється від читання задачі. Навчаючись читання в основному за допомогою художньої літератури, молодші школярі набувають досвіду сприймати сюжетні задачі як оповідання. Необхідно попереджати аналогію між читанням художнього тексту та тексту задачі. Інакше в центрі уваги дітей будуть предмети, діючі особи, а не величини та залежності між ними. Головна відмінність читання математичних текстів – це мета і характерні особливості читання. Тому перенесення досвіду читання, одержаного на уроках читання, у нові умови, як правило, не сприяє діяльності щодо оволодіння навичкою роботи над задачею.

Процес розв'язування сюжетних задач розглядається як «перекодування» учнем словесно заданого сюжету, що містить числові компоненти й характерну структуру, на мову арифметичного запису, як перехід від словесної моделі до

моделі математичної або схематичної. В основі здійснення цього переходу лежить аналіз тексту та виділення в ньому математичних понять і співвідношень [6, с. 27]. З цією метою в учнів необхідно формувати загальні прийоми роботи над задачею.

Серед складових роботи над задачею одним з основних є навчання молодших школярів читати задачу. Діти не можуть розв'язати задачу тому, що не розуміють прочитаний текст. Доведено, що складність тексту задачі залежить від кількості слів у реченнях, наявності синтаксичних конструкцій, складних для розуміння, структурних особливостей та обсягу тексту. Під час читання задачі необхідно

використовувати різні види: *оглядове читання*, яке дозволяє визначити в загальних рисах про що текст; *ознайомлювальне читання* – спрямоване на здобуття основної інформації; зрозуміти не тільки про що

текст, але й що саме говориться з того чи іншого питання; *вибіркове читання* – забезпечує повне, точне й адекватне розуміння та критичне осмислення всієї інформації, яка міститься в тексті, *пошукове читання*, метою якого є пошук у тексті конкретних даних.

Наприклад. **Задача.** На честь засновників Києва кияни збудували пам'ятники трьом братам – Кию, Щеку і Хориву – та їхній сестрі Либеді. Висота кожної з чотирьох фігур приблизно

4 м. Князь Володимир Великий хрестив Київську Русь. Пам'ятник на його честь у 5 разів вищий, ніж фігура Кия. Що ти дізнаєшся з кожного виразу? [1, с. 77].

1) $4 \cdot 5$	2) $4 \cdot 5 - 4$
3) $4 \cdot 4$	4) $4 \cdot 5 - 4 \cdot 4$

Сюжет задачі цікавий для третьокласників. Але і текст, і ілюстрації відволікають дітей від математичного змісту задачі. Це становить виклик для вчителя: як оптимально організувати роботу над текстом задачі, щоб діти звернули увагу не тільки на історичні дані, а саме на математичні залежності. Для цього необхідно використовувати різні види читання задачі та зробити математичну інтерпретацію тексту. Наприклад, представивши дані задачі в таблиці.

Фігури пам'ятників	Висота фігур
Кию	4 м
Щеку	4 м
Хориву	4 м
Либеді	4 м
Володимиру Великому	? у 5 разів вищий, ніж

На курсах підвищення кваліфікації педагога аналізують систему сюжетних задач, представлених у підручниках із математики різних авторів, пропонують методичні механізми роботи над сприйняттям умови й вимоги задачі, перехід від текстової до схематичної та математичної моделі. Викладачі пропонують їм різні завдання, наприклад, на інтерпретацію тексту. *Створити власну інтерпретацію тексту задачі.*

Задача. Вартість трьох пеналів і шести ручок однакова. Яка ціна пенала, якщо якщо ручка коштує 20 грн? [4, с. 34]

Задача. Перед подорожжю до Італії Любчик прочитав четверту частину книжки Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо». Після подорожі він прочитав решту книги за два дні, порівну щодня. Скільки сторінок за день читав Любчик, повернувшись з Італії, якщо у книжці всього 320 сторінок? [2, с. 29].

Особливу увагу звертаємо на задачі із зайвими чи недостатніми даними. Наприклад, вилучити зайві дані чи переформулювати запитання задачі, щоб можна було використати всі дані, наведені в задачі.

Задача. Батьки закупили на осінньому ярмарку 100 кг картоплі по 5 грн за 1 кг, 20 кг моркви по 7 грн за 1 кг, 15 кг червоного буряку по 6 грн за 1 кг. У магазині в цей час ціни на всі овочі були на 2 грн більше. Скільки гривень зекономлено на кожному виді овочів? Скільки грошей зекономила сім'я, купуючи овочі не в магазині, а на осінньому ярмарку? [4, с. 46].

Крім того, важливо навчити дітей схематичного моделювання умови задачі. З педагогами обговорюємо питання: як навчити дітей самостійно моделювати ситуацію, представлену в задачі. Наприклад, маємо задачу.

Задача. У Марічки було 4 червоних і 2 жовтих яблука. Скільки всього яблук було у Марічки? Педагоги запропонували об'єднати учнів у групи та кожній групі після опрацювання умови задачі дати набір матеріалів для створення схематичної моделі задачі (див. рис. 1-5).

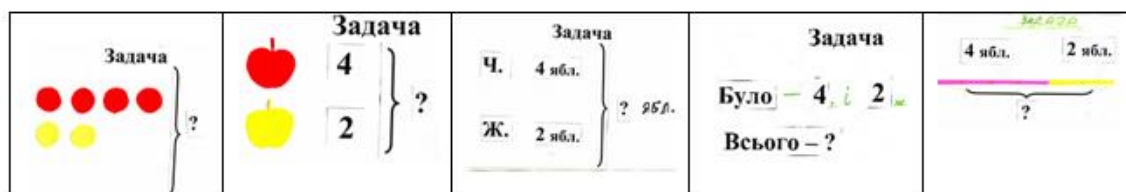

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 5

Таким чином організована робота дозволяє дітям із різним типом мислення та сприйняття зрозуміти умову задачі, встановити залежності між відомими й шуканими величинами, визначати ключові слова: *червоні, жовті яблука* або *було та всього*, змодельовати ситуацію, представлену в задачі. Діти розуміють, що ситуацію, представлену в задачі, можна змодельовати різними способами, що відповідає компетентнісному підходу навчання математики.

Отже, з перших днів навчання в учнів повинні формуватися адекватні уявлення про мотив, цілі, складові діяльності щодо читання задачі. Це означає, що читання задачі повинно бути самостійним, присвяченим пошуку інформації про структурний склад задачі, про те, що може бути використано для її розв'язання, характеризуватися вибірковістю, намаганням дистанціюватися від фабули тексту, прогнозуванням, які частини тексту можна прочитати швидко, особливо не занурюючись у їх зміст, а які частини необхідно читати особливо уважно. Так організована робота сприятиме формуванню загального вміння роботи над задачею та попереджуватиме навчальні втрати молодших школярів із математики.

Список використаних джерел

1. Гісь О. М., Філяк І. В. Математика: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1. – Харків: Вид-во «Ранок», 2020. – 224 с.
2. Гісь О. М., Філяк І. В. Математика: підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1. – Харків: Вид-во «Ранок», 2021. – 224 с.

3. Державний стандарт початкової освіти. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
4. Заїка А. Математика: підруч. для 4 кл. загал. серед. освіти. У 2 ч. – Ч 2 / А. Заїка, С. Тарнавська. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. – 145 с.
5. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». – URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Скворцова С. О. Методика навчання розв'язування сюжетних задач у початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання». Частина I. Методика формування в молодших школярів загального уміння розв'язувати сюжетні задачі. – Одеса: ООО «Абрикос-Компані», 2011. – 268 с.

Використання дитячої книжки як освітнього та відновлювального ресурсу в роботі з учнями: з досвіду підвищення кваліфікації вчителів початкових класів

*Оксана Заліська,
старший викладач
кафедри методики дошкільної та початкової освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті розкриваються особливості використання дитячої книжки як освітнього та відновлювального ресурсу в роботі з учнями з досвіду підвищення кваліфікації вчителів початкових класів. Виокремлено виклики, що виникають у молодших школярів під час роботи з дитячою книжкою. Особливу увагу звернено на роботу курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових з означеного питання.

Ключові слова: дитяча книга, відновлювальний ресурс, особистісні проблеми, проблеми з комунікацією, нетравматичний зміст.

Праця в умовах воєнного стану виснажує нас фізично та психічно. Попри те, що наша психіка здатна адаптуватися під будь-які складнощі, кожен день бойових дій у рідній країні пережити надзвичайно складно. Нині з-поміж актуальних питань курсової підготовки вчителів початкових класів надзвичайно важливим є питання психолого-педагогічного супроводу учнів. Крім того, сьогодні всі учасники освітнього процесу більше, ніж будь-коли раніше, потребують психологічної підтримки та допомоги! Саме тому під час організації роботи курсів звертаємося до нормативних документів, зокрема до листа МОН України від 29 березня 2022 р. № 1/3737-22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні». Готуючи навчальні матеріали, акцентуємо увагу педагогів на інших важливих позиціях, які варто враховувати в організації освітнього процесу в закладах освіти в таких умовах. Адже актуалізація теми читання в школі є критично важливою темою для української освіти! Також звертаємося до стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2023 р. № 190-р).

Важливим складником роботи з учнями, які пережили травматичні події, є формування стресостійкості та життєстійкості. Тому під час підвищення кваліфікації поєднуємо означені вище питання та розглядаємо дитячу книжку як засіб і освітній та відновлювальний ресурс у роботі з учнями.

Розвиваюче дозвілля, виховна, естетична, пізнавальна функції дитячої книги лишаються незмінними в будь-які часи. Проте важливість і потреба в їх реалізації зросли з тією ж інтенсивністю, що й воєнні дії на нашій землі за останній час, і тому збільшилася терапевтична та інформаційна роль дитячого читання.

Читання – це процес, який розпочинається від вибору книги в книгарні (сприймання кольорів і символів, сюжетів обкладинки) до сенсорних відчуттів, коли діти книжку ніби «зважують» своїми долонями, перевіряють обкладинки та сторінки на дотик, дослухаються до їх шелестіння. У кожної дитини є свої внутрішні потреби, відштовхуючись від яких може відбуватися вибір художньої літератури. До прикладу, дитина, якій бракує яскравих емоцій, буде вибирати книгу про кольори, сонце, яскраві сюжети. Тій дитині, котра перебувала в ізоляції, має особистісні проблеми з комунікацією та самооцінкою, «смакуватиме» книга про стосунки між однолітками й те середовище, у яких вони можуть розвиватися.

Психологи вважають, що з дітьми потрібно говорити про війну. Як би ми не хотіли ізолювати наших дітей від її жахів, нам це не вдасться. Ми маємо проговорювати з дітьми ситуацію, у якій живемо, ділитися нашими емоціями, цікавитися їхніми, нагадувати про необхідність бути обережними й пильними навіть під час прогулянок. Підібрати потрібні слова для таких непростих розмов і прожити цей складний досвід допоможуть книги, що торкаються тем війни.

«Трагічні досвіди, які переживає суспільство, змусили нас шукати способи супроводу дітей та дорослих у травматичних обставинах. Читання та контакт із книжкою є одним з найбільш ефективних інструментів у цьому», – зазначає Таня Стус, засновниця та керівниця Простору підтримки дитячого ф підліткового читання «BaraBooks».

На курсах підвищення кваліфікації пропонуємо слухачам поміркувати! Нині книга як предмет, що асоціюється з домівкою, стала більш значимим культурним і психологічним артефактом. Її роль в умовах стресу та змін можна порівняти з улюбленою іграшкою, яку варто лише взяти до рук, щоб одразу з'явилося відчуття дому, затишку, безпеки... Ця здатність книги зараз набуває все більшої актуальності, адже через російське вторгнення мільйони дітей виїхали за кордон і втратили можливість торкатися рідних речей. Книжка стає таким собі порталом для перенесення у простір рідної культури, мови...

Зараз слід дуже зважати на нетравматичність змісту дитячих книжок. Для дітей за кордоном, у чужомовному середовищі, зараз важливо мати в доступі легкі твори українською мовою. Вони й відволікатимуть від новин, і підтримуватимуть зв'язок із домівкою. Щоб наші діти за кордоном не перестали мати доступ до українських книжок, українські видавці долучилися до формування досі мало поширених електронних бібліотек із вільним доступом. З'явилася низка благодійних акцій, що допомагають поширювати паперові видання за кордоном. Так, наприклад, дебютували перші книжки видавництва «Мала академія» у Великій Британії.

Українські дитячі письменники почали переосмислювати події війни ще з 2014 року, проте ці перші «воєнні» книжки лишалися малопомітними і в літературному полі, і серед читачів. Це зрозуміло, адже війна істотно не доторкнулася до життя більшості наших громадян до 2022 року. Натомість із лютого 2022 увага до книг про війну, їхній попит і масштаби накладів зросли й цим засвідчили, що така література важлива, а читачам потрібне осмислення війни в літературній формі. Особливість «воєнних» книжок для дітей і підлітків у тому, що

вони потребують більшої відповідальності з боку авторів. Описуючи травматичні події для читачів, які проживають їх прямо зараз, авторам варто бути дуже обережними, і про це також мають пам'ятати педагоги під час освітньої роботи з книгою.

Нині книги покликані не просто розповісти, що війна зачіпає всіх, а й пояснити, чому вона відбувається та як нам усім її подужати. Така література несе й терапевтичну місію: підтримати читача, збалансувати його психічний стан... Подібна література помічна і для дорослих, зокрема для батьків, які читають із дітьми, і вчителів, які знаходять у собі сили проговорювати з учнями тему війни, але, можливо, потребують допомоги в пошуку слів і нетравматичних меседжів. Тому, наприклад, у «Топі БараБуки» з'явилася нова номінація – «Воєнні книжки». Саме її ми обговорюємо під час навчальних занять.

Як же етично, не травмуючи, заохочувати дітей читати в часи війни? Нині сильно зріс терапевтичний потенціал книжок на нейтральні теми, з гумористичними, легкими гостросюжетними текстами. Саме вони зараз можуть суттєво допомогти стабілізувати психічний стан дітей. Інша проблема – як піднести дитині цю альтернативу, як відволікти її від «залипання» в мультики, серіали чи соцмережі. Адже читання – це медитативне дозвілля, яке уповільнює час і активує складніші мисленнєві дії. Це питання таке ж актуальне, як було «до війни». Тому з педагогами ми готуємо рекомендації для батьків і радимо передусім з'ясувати, на яку книгу відгукнеться дитина, що заохотить її відволіктися від гаджета й переключитися. На щастя, асортимент дитячих книжок дуже великий. І він стає ще багатшим, навіть попри те, що у 2022 році кількість видань зменшилася. Тому серед рекомендацій батькам є порада спробувати визначити, чи їхній дитині підійде книга з великою кількістю зображень, чи сюжетне, пізнавальне видання, чи графічний роман, манга або комікс.

Також на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів звертаємо увагу на досвід ГО «Смарт освіта». Команда громадської організації запустила проєкт «Скриня в укриття», для якого експерти підібрали предмети, що допоможуть дітям впоратися з тривожністю в укритті. Книжки для цієї скрині добирали експертки, методистки лабораторії дитячого читання «БараБука». У списку є нетравмуючі твори, які допоможуть відволіктися від очікування неприємного та страшного. Тож корисною ідеєю для педагогів буде читати або пропонувати дітям такі легкі для сприйняття книжки.

Під час занять міркуємо: що дає книга? І знаходимо відповіді: емоційну стабільність, світосприйняття через кольорову гаму, відчуття прихистку від небезпеки, терапію душі дитини, вона торкається багатьох важливих тем, зокрема втрати, провини, страху, раннього дорослішання, виживання... Головне, як для батьків, так і для педагогів, – звернути увагу на тенденції в літературі сьогодення. Їх проаналізовано на сайті «БараБуки», зокрема й у рубриці «Нове читання», де зібрано чимало лайфхаків і порад щодо залучення дітей до читання.

На курсовій підготовці обговорюємо заяву фахівців Національної психологічної асоціації про небезпеку «дитячої» книжки про вбивства дітей на війні! Мова йде про книжку *The War: the Children who will Never Get to Read Books*, що вийшла у видавництві «Моя книжкова полиця». Психологи асоціації склали лист-рецензію на неї та не рекомендували її для читання дітьми як з України, так і з інших країн. Детально переглянувши книгу, фахівці повідомили, що «видання цієї книги може суттєво зашкодити психічному здоров'ю дітей та підлітків як в Україні,

так і за кордоном». У своєму висновку психологи зазначають, що діти, травмовані війною, піддаються ретравматизації при перегляді подібного контенту, наслідком чого може стати розвиток ПТСР. «Якщо ми говоримо, що книга спрямована на інформованість дітей, які не перебували в зоні бойових дій (зокрема дітей з інших країн), про війну, то ми повинні знати, що діти мають природну егоцентричну схильність, яка унеможлиблює розуміння того, що ситуація, яка сталася десь далеко, з іншими, зокрема з дітьми зі сторінок книги, не зашкодить їм. Навряд чи діти 7-12 років зрозуміють сенс того, про що вони читатимуть, тобто тих жахів, про які йдеться в книжці. Насамперед діти будуть відчувати тривогу, роздратованість, злість і ненависть до батьків, які їм будуть це читати. З великою ймовірністю діти також відчуватимуть агресію, яка може бути спрямована не проти «абстрактних» далеких росіян, як того хоче автор книжки, а проти інших дітей, яких можуть віктимізувати, даючи прізвиська «росіянин», – пишуть у рецензії.

Сьогодні дійсно ми всі об'єднані навколо єдиної мети – Перемоги України. Задля її досягнення кожен і кожна виконує власну важливу роль на своєму місці. Так і на книжному фронті видавці, письменники, ілюстратори, волонтери спільними зусиллями та доступними інструментами – словом, текстом, книжкою, малюнком – піклуються про дітей! А педагоги й батьки вже у свою чергу підхоплюють естафету! І завдання дорослих – донести терапевтичне слово книги до душі дитини!

Передусім слід зважати на ситуацію, у якій діти триматимуть книжки в руках: прихисток від небезпеки, наприклад. Їхній зміст має бути нетравматичним, без депресивного контексту. Також слід звертати увагу й на ілюстрації, зокрема на кольорову гаму, яка прямо впливатиме на сприйняття в такому місці й за таких обставин. Окрім цього, добір потрібно здійснювати за віковими категоріями та жанровим різноманіттям для кожного віку. Мова як про відволікання дітей цікавим пізнавальним контентом чи занурення в динамічні сюжети, так і про потенціал тексту давати емоційну стабільність. Велике значення відіграє також поліграфічна та візуальна якість книжок – їх має бути приємно тримати в руках. Важлива й можливість придбати видання в книгарнях або взяти в бібліотеках, якщо читання в укритті сподобається і діти захочуть продовжити вдома...

Тож під час заняття розглядаємо докладніше підбірку ТОП книг зі «Скриньки в укриття»: «Як весело в будинку «ВАУ!» Андрія Кокотюхи, «Морськосвинський детектив» Івана Андрусика, «Моя подруга з темної матерії» Кирила Безкоровайного, «Ключі сили» Світлани Ройз, «Дуб трьох лісовиків» Галини Ткачук, «Казки на листівках 22» Галини Вдовиченко, «Мене звати Мар'ям» Надійки Гербіш, «Мирослава та інші з нашого двору» Ольги Купріян.

Особливу увагу слухачі звертають на книгу «Діти повітряних тривог» Лариси Денисенко. Прикметно, що в тексті письменниця уникає індивідуального емоційного оцінювання. Її виважена фіксація подій дозволяє читачам самостійно рефлексувати, спираючись на власні переживання. Разом із тим у книзі зібрано багато «маркерів війни». Є згадки про знищену «Мрію», потоплений корабель, українських хакерів і ванну з новою функцією сховку – хлопчик Ярема змагався за місце в ній зі своїм котом. Вороже зло Лариса Денисенко називає авторським неологізмом «лихосилля». Саме воно фігурує в книжці. Етимологічно й метафорично це поняття зрозуміле для дитячого сприйняття... Але є одне але... Загалом мова текстів доступна й проста, однак є епізоди, де авторка не нехтує ненормативною лексикою (як от слово «тівнюки» або ж фраза про «руській

корабль»). «Недитячі» репліки виголошує баба Надя з Херсона, і сюжетно вони цілком гармонійні. Але, ймовірно, подібна заувага буде актуальна для тих дорослих, які збираються читати книжку дошкільнятам, або ж мають упереджені/принципові мовні позиції. Це вже питання індивідуального вибору батьків, а не педагогів. Книжка «Діти повітряних тривог» торкається багатьох важливих тем, зокрема втрати, провини, страху, раннього дорослішання, виживання. Тож слід ураховувати, що з-поміж історій хтось може віднайти для себе відповіді, а хтось – болючі тригери. Основний меседж видання надзвичайно важливий і має право бути почутий: кожен персонаж книжки проживає свій унікальний досвід війни і кожен робить те, що може. Як і всі ми...

У кожного віку є свої завдання, провідні теми, страхи, тригери й кольори, які можуть спричинити напругу чи страх, і своя техніка безпеки. Тому важливо бути уважними до вікових маркерів і обирати книжки й теми, які відповідають психотипу дитини. Те, що витримає десятирічна, для шестирічної дитини може бути травматичним. Часто батьки розповідають, що бояться читати з дітьми книжки з негативними героями та складними ситуаціями. Наше завдання – не вилучити труднощі з життя дитини, а допомагати давати їм раду в безпечних умовах і з нашою підтримкою. Коли з книжок забирати всі складні ситуації та емоції, створивши ідеальні умови, рівень підсвідомої тривоги й агресії в дитини зростає... Про ці моменти ми говоримо зі слухачами на заняттях.

Знайомимося з надзвичайно корисними рекомендаціями дитячої та сімейної психологині Світлани Ройз і обговорюємо їх на занятті: «Вибираючи книжки для дітей, також будьте уважні до формату. Квадратні книжки, як правило, «стабілізують», урівноважують, прямокутні – розвивають, вони – як прямокутні «двері». Стилiстика iлюстрацій, самi iлюстрації, кольорова гама, місце об'єктів на сторінці – усе це може бути темою для спостереження й роздумів із дитиною. Не забуваймо, що в сучасних дітей усе ж переважає візуальний канал сприйняття. Ми прагнемо повторення дій, із якими пов'язано відчуття радості, близькості, безпеки. Нехай у простір читання всім захочеться повертатися!»

Отже, шановні колеги, потрібно слухати людину, котра Вам близька, котра Вас хвилює, котрій Ви хочете дати пораду словами дитячої літератури. Тож, використовуючи дитячі книжки, слухайте своїх учнів, як вони говорять і як сприймають обставини. Обдумуйте те, що говорите Ви. Діти до підліткового віку залежні від думок дорослих. Питання про милосердя, прийняття, різноманіття може стартувати після того, як ми відчуємо себе в безпеці.

І наш обов'язок – пояснювати дітям ці питання різноманіття, зокрема мовного, культурного, національного...

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с. – URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dutkevych_Tetiana/Dytiacha_psykholohiia.pdf
2. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». – URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Л. Туриніна. – К.: ДП «Вид. дім “Персонал”», 2017. –160 с. – Бібліогр.: с. 149–159. – URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/psiholog_travm.pdf
4. https://m.facebook.com/smartosvita/posts/pfbid02At7wgorVxMmiCKa5eAddrkcbyvGi5cLDnuyy4HbL8etF8qgiEUXnIqyA9JTa4HPDI?locale=uk_UA&_rdr
5. <http://www.barabooka.com.ua/lihosillya-proti-ditej-hroniki-vijni/>

Особливості підготовки вчителів початкових класів до використання креолізованих текстів на уроках літературного читання

*Олена Коваль,
старший викладач кафедри методики
дошкільної та початкової освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті розглянуто особливості підготовки вчителів початкових класів щодо використання креолізованих текстів, мотивації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Виокремлено умови діяльності, за яких стає ефективним професійне зростання вчителів початкових класів.

***Ключові слова:** активні прийоми та форми методу стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності, креолізовані тексти, особистісно-професійна компетентність, професійна компетентність.*

Формування та розвиток професійної компетентності вчителя початкових класів є сьогодні одним із головних питань у цілісній системі безперервної освіти.

Сучасному вчителю необхідні гнучкість і нестандартність мислення, уміння адаптуватися до швидких змін сучасності. А це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей.

У державній національній програмі «Освіта» наголошується, що один із головних шляхів реформування освіти полягає в необхідності «підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня».

У Концепції загальної середньої освіти зазначена необхідність розв'язання проблеми підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання, уміє досягти нових педагогічних цілей.

Сучасне суспільство вимагає особистості, яка не тільки поінформована з певних галузей знань, а й здатна свідомо пізнавати оточуючу дійсність, що швидко змінюється, особистості, яка зберігає ті цінності, які накопичило людство, і в той же час розуміє результати своєї діяльності з погляду особистого вкладу у збереження та створення нових суспільних цінностей. Для досягнення такої мети необхідна цілеспрямована діяльність освітян, що також вимагає зміни у підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів, особливо вчителів початкових класів, які закладають основи розвитку особистості, здатної жити, працювати у швидкоплинних умовах сьогодення.

Однією з основних характеристик сучасного вчителя є здатність реагувати на виклики інформаційного суспільства, зазначено в Концепції «Нова українська школа». Учитель має бути готовим опанувати нові види діяльності, які сприятимуть підвищенню інтересу учнів до навчальних дисциплін, стимулюватимуть їх до розвитку й саморозвитку.

Варто зазначити, що на систему навчальних методів і засобів на сучасному етапі суттєво впливає інформатизація суспільства загалом і закладів освіти зокрема, упровадження інформаційних технологій в освітній процес, активне використання соціальних мереж, розвиток феномену кліпового мислення, зростання обсягу й концентрації графічної інформації. Отже, з'явилася

необхідність відповідних трансформацій у змісті та формах організації освітнього процесу в закладах освіти.

Це доказ того, що в сучасному суспільстві технології пронизують усі аспекти життя з неймовірною швидкістю. Освіта під впливом цього процесу має можливість переосмислити себе. І науковці, і вчителі повинні перекваліфікуватись і, перш за все, бути в курсі всього, що відбувається в галузі технологій, з метою підготовки учнів у найефективніший спосіб до професійного та особистого майбутнього. Закцентуємо увагу на тому, що пропонує **Європейська комісія в Плані дій цифрової освіти на 2021 – 2027 роки**.

Зазначимо, що засобом стимулювання особистісного і професійного розвитку вчителів початкових класів, одним із можливих шляхів інтенсифікації освітнього процесу в початковій школі можуть стати **«креолізовані тексти»**. Для перетворення креолізованих текстів на ефективний засіб навчання зосередимо увагу на методиці їх використання в освітньому процесі в контексті уроків літературного читання. Варто зазначити, що креолізовані тексти стали предметом досліджень сучасних науковців О. Анісімової, А. Бернацької, Л. Большиянкової, Ю. Сорокіна, Є. Тарасова та інших. Аналіз наукових джерел дав підстави для висновку, що дослідники переважно акцентували увагу на аналізі ідейно-композиційних особливостей креолізованих текстів, розробленні класифікацій указаних текстів, дослідженні їхнього впливу на читачів. На жаль, до сьогодні предметом наукового аналізу не стали особливості використання креолізованих текстів в освітньому процесі початкової школи.

Якби кілька років тому вчителям сказали, що найближчим часом вони працюватимуть і викладатимуть ефективно з усіма технологічними інструментами, будуть використовувати їх щодня, відповідь, безумовно, була б «навіть не мрію про це». Але сьогодні технології та освіта – це два поняття, які неможливо розділити.

Чи можливо знайти баланс між ними? Чи неминуче освіта підпорядкована технологіям? Комп'ютери, планшети, цифрові екрани заміняють учителів, папір і олівець чи книги? Звичайно, ні. Сьогодні вчителям особливо важливо, щоб усі ці технології використовувались ефективно та продуктивно.

Чи приносять технології користь в освітній процес? Так. Їх використання пропонує несподіванку, новизну, інновації та бачення, які разом із навичками, що вони звичайно отримують у класі, допомагають створювати нові способи навчання.

Коли технологія використовується належним чином, є численні переваги для освітнього процесу. На курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів ми визначаємо переваги для учнів.

- **Мотивація та відповідальність за власне навчання:** доступ до цифрових інструментів навчання дає учням варіанти, які природно залучають їх до процесу навчання. Учні мають більшу незалежність і більш ефективний освітній процес із можливістю керувати своїми завданнями та ділитися ними в одному середовищі, доступному в будь-який час.

- **Співпраця:** учні можуть отримати значну користь від розвитку своїх навичок співпраці. Спільно користуючись цифровим робочим простором, вони можуть **разом створювати та редагувати зміст креолізованих текстів (коміксів)**, а також обмінюватися інформацією та ідеями. Учителі можуть допомогти учням брати участь у творчій діяльності, дозволяючи їм вибирати **засоби спілкування, які їм найбільше зручні**, заохочуючи працювати разом, щоб показати, що вони знають.

Використання креолізованих текстів на уроках у початковій школі вимагає від учителя додаткового часу, проте викликає в учнів розумове напруження та бажання висловити власні ідеї, включатися в освітній процес говоріння, читання, письма, аудіювання.

Креолізований текст – це складне текстове утворення, що поєднує вербальні та невербальні елементи. Разом вони впливають на читача, створюючи комплекс образів, які супроводжують зміст прочитаного. Креолізованими текстами є: **комікси**, буктрейлери, буклети, постери, брошури, фотоколажі, скрапбукінг, дудли, кардмейкінг тощо.

Креолізовані тексти можна використовувати на різних етапах засвоєння матеріалу. Переваги цієї методики:

- покращення сприйняття інформації школярами;
- інтенсифікація процесу навчання;
- розширення можливостей для аналізу та інтерпретації тексту;
- універсальність використання.

Найцікавішими для дітей традиційно є комікси – історії в малюнках, які вдало поєднують літературу й образотворче мистецтво. За допомогою коміксів можна презентувати будь-які художні твори, незалежно від їхньої тематики та часу створення.

Комікс (від англ. comic – комедійний, комічний, смішний; інколи вживається англійський термін *sequential art* – «послідовне мистецтво», яке використовує прийом «далі буде») або *малютис* – це послідовність малюнків, зазвичай з короткими текстами, що створюють певну зв'язну розповідь.

Комікси – це великий культурний пласт мистецтва, не надто популярного в Україні. Педагоги не завжди позитивно ставляться до захоплень коміксами. Але супергерої – не єдина тема, яка існує в цілому всесвіті кольорових картинок.

Мета використання коміксу в освітньому процесі полягає в тому, що можливо отримати новий освітній інструмент із новими властивостями та новим впливом на учнів.

Інформація в коміксі емоційно забарвлена, зачіпає почуття читача, а це означає краще засвоєння навчальної інформації. Візуальна інформація запам'ятовується краще, ніж друкована (текстова).

Комікси доречно використовувати під час реалізації двох змістових ліній: «Взаємодіємо письмово» – учні створюють власні письмові висловлювання, «Взаємодіємо усно» – учні під час презентації створених у парах коміксів практично оволодівають діалогічною формою мовлення, етикетними нормами культури спілкування. Через виконання таких завдань у молодших школярів формується здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, вдома, у вільний час.

Освітні функції коміксів: залучають до читання дітей-візуалів, тобто тих, які краще навчаються з візуальних рядів, ніж вербальних; допомагають бачити різноманіття можливостей у подачі сюжету, а саме за допомогою зіставлення візуального й вербального текстів; збагачують словниковий запас і навчають бачити пунктуацію, подану в прямій мові, логічний чи/та нелогічний ланцюжок розвитку подій; навчають розпізнавати нелінійні сюжети; допомагають семіотично розкодувати картинки й проговорювати промальовані коди; розвивають уміння організувати інформацію в певний логічний ряд; за умов якісного проговорювання прочитаного розвивають мовлення; заохочують дітей до

дослідження різних жанрів і форматів, формуючи цікавість до літератури загалом; формують креативні навички; розвивають уяву та фантазію.

Історії нон-фікшен, тревелоги, автобіографії в коміксах цікаві і для дорослих, і для дітей, тому що можуть у зрозумілій та легкій формі пояснити будь-яку тему.

Переваги коміксів над іншими книгами: завдяки ілюстраціям діти сприймають їх краще; новий формат історії; допомагають бачити різноманіття можливостей у подачі сюжету, а саме за допомогою зіставлення візуального й вербального текстів.

На заняттях курсів підвищення кваліфікації, на тематичних спецкурсах ми разом зі слухачами аналізуємо сучасні комікси та шляхи їх використання на уроках літературного читання: «Історії старого дерева. Разом ми сім'я» Брижіт Лучані та Ев Тарле; «Життя однієї киці» Чі; «Пес Патрон та Шкарпетковий монстр» Юліти Ран, Катерини Підлісної; «Кімка-мандрівник» Сергія Чудакова; серії «Смурфи» та «Наука в коміксах».

У дистанційному форматі беремо до уваги безкоштовну електронну книжку «Конституція у коміксах», яку створили брати Капранови та художник Олександр Костенко за підтримки Українського культурного фонду.

На одній з інтерактивних лекцій з елементами панельної дискусії слухачі склали такі **корисні поради**: «Якщо ви не знаєте, як залучити дітей до читання, спробуйте зацікавити їх через улюблених героїв коміксів. Це можуть бути ті ж самі супергерої, або популярні зараз комікси українською мовою: про пригоди Джеронімо Стілтона, про пригоди веселих Смурфів. Читати комікси дітям – це сприятиме розвитку їхньої ерудиції, фантазії, уяви».

Узагальнюючи роботу, зі слухачами курсів підвищення кваліфікації вчителів початкових класів ми зробили висновки:

- Дотепні сюжети коміксів допомагають обговорити з дітьми різні життєві ситуації, дають їм можливість подивитися на власні дії очима інших людей, поміркувати, шукаючи спосіб розв'язання моральної проблеми, проаналізувати та порівняти кілька варіантів і вибрати найкращий.

- Таким чином діти вчать на успіхах і помилках персонажів коміксів, набувають досвід, який допоможе їм знаходити правильні рішення в реальному житті.

- Читаючи комікси разом із дітьми, ви зможете не лише зрозуміти, що їм подобається, але й підтримати інтерес до книги.

- Дітям комікси дають можливість поділитися з дорослими думками та міркуваннями стосовно прочитаного, створюючи таким чином основу для інтерактивного діалогу.

Учителі початкових класів презентують свій педагогічний досвід щодо можливості різноманітної освітньої діяльності за допомогою коміксів. По-перше, виконання учнівських проєктів. Комікси – це іронічний жанр. Трохи іронії в учнівських проєктах не завадить. Іноді занадто серйозна подача представленої теми проєкту прирікає презентацію на втрату уваги слухачів. По-друге, складання текстів до коміксів. Учитель готує відеоряд (малюнки, фотографії тощо), що об'єднані однією темою, а учні готують до них тексти. По-третє, ускладнення завдання. Відеоряд подається без теми. Учні після ознайомлення із зображеннями вигадують назву та підписують сюжети.

У взаємодії визначаємо навчальні можливості коміксів:

- розповісти складну історію декількома зображеннями;

- забезпечити коментарем будь-який малюнок на різну тематику;
- використовувати символи, що легко ідентифікують усі учні;
- на сценках коміксу, його малюнках можна моделювати культуру спілкування, життєві ситуації;
- прокоментувати та проілюструвати актуальні питання життя в ігровій формі.

Слухачам ми пропонуємо перейти безпосередньо до самостійного створення інтерактивного коміксу, користуючись цифровими ресурсами: Pixton, Toondoo, Makebeliefscomix, MediBangPaint, Stripcreator та сервісами для створення коміксів: <https://www.bitmoji.com/>; https://www.canva.com/uk_ua/stvoryty/komiksy/; <http://writecomics.com/>; <http://www.wittycomics.com/>; <https://app.pixton.com/>.

Таким чином, завдяки використанню коміксів в освітньому процесі, відбувається усвідомлення ролі ефективного спілкування. Крім того, введення до традиційних завдань коміксів «осучаснює» урок, робить його цікавим, захоплюючим, діти отримують позитивні емоції та задоволення від власної творчості, у них не виникає стресового навантаження.

Реалії сьогоденного розвитку суспільства спонукають до реалізації різних підходів у підвищенні кваліфікації вчителів початкових класів, педагогічна діяльність яких передбачає здатність опановувати нову інформацію, упроваджувати нові методи навчання та виховання.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти: від 21 лют. 2018 р. / Міністерство освіти і науки України. Київ: КабМін України, 2018. 37 с.
2. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://mon.gov.ua/>
3. Лавренова М. Практичне застосування коміксів на заняттях мовно-літературної освітньої галузі / М. Лавренова // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. – 2020. – Вип. 1. – С. 41 – 46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2020_1_8.
4. Лавренова М. В. Шляхи використання коміксів в освітньому процесі / М. В. Лавренова // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія. – 2018. – Вип. 2. – С. 143 – 146 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdupp_2018_2_42
5. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя / О. В. Волошенюк, О. В. Ганик, В. В. Голошапова, Г. А. Дегтярьова, І. Б. Іванова, А. Ю. Кожанова, Г. Ю. Пиза, О. О. Шкрєбець, О. І. Янкович ; за ред. О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова. – Київ : ЦВП, АУП, 2018. – 234 с.
6. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти / уклад. А. В. Лотоцька. – Харків : Ранок, 2018. – 192 с.
7. Onkovich G. Media Didactics in Higher Education: Oriented Media Education // European Conference on Information Literacy (Istanbul, Turkey, October 22–25, 2013). Ankara : Hacettepe University Department of Information Management, 2013. 296 p. P. 101.
8. Про освіту: Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
9. Юрженко В. В. Досвід використання навчальних коміксів в технологічних освітніх системах найбільш розвинутих країн світу / В. В. Юрженко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 124. – С. 303 – 306 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_124_80.
10. Ушневич С. Використання медіатехнологій у підвищенні літературної освіти молодших школярів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/8586-Текст%20роботи-16148-1-10-20210210.pdf>

Читання в системі розвивального навчання ДРiМ

*Сосницька Н.П.,
ст. викладач кафедри методики дошкільної
та початкової освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті висвітлено основні аспекти системи розвивального навчання – мету, зміст, метод, форму, навчальне завдання, навчальну діяльність. Розкрито механізми формування дій читання та письма в системі розвивального навчання ДРiМ. Презентовано аналіз структури, змісту посібника «Букволед» для I класу. Акцентовано увагу на оригінальній послідовності вивчення літер, методиці вивчення вживання апострофа, яка не має аналогів. Певні аспекти формування дій читання та письма можуть бути використанні в роботі з дітьми, які навчаються за будь-якими іншими програмами.

***Ключові слова:** система розвивального навчання ДРiМ, навчальна діяльність, дія читання, дія письма, контроль-оцінювальні дії.*

У Законі України «Про освіту» зазначається, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору».

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості, що зафіксовано в Державному стандарті початкової освіти [1].

Зміст початкової освіти ґрунтується на компетентнісному підході, що передбачає формування одинадцяти ключових компетентностей: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність.

Для формування ключових компетентностей у здобувача мають бути наявними загальні вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Як бачимо, для формування комплексу ключових компетентностей необхідні сформовані загальні вміння, серед яких чільне місце посідає **читання з розумінням**.

Беручи до уваги результати загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької і математичної

компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» (2018 р., 2022 р.) [2], проведеного Українським центром оцінювання якості освіти, очевидним є факт наявності низки викликів, які потребують своєчасного подолання. Безсумнівно, ситуація за останній час не покращилася, а значно погіршилася через повномасштабне вторгнення РФ та спричинені цим проблеми в організації освітнього процесу. Дистанційне навчання не в змозі повністю задовольнити потреби здобувача початкової освіти через його вікові особливості, неформованість певних новоутворень.

Чи маємо на сьогодні альтернативне рішення щодо зміни формату організації освітнього процесу? Безумовно, ні. Суспільство приречене на цьому етапі шукати ефективні шляхи досягнення мети й початкової освіти, реалізації вимог Державного стандарту в умовах дистанційного навчання. Для того щоб у молодших школярів було більше шансів для успішного формування ключових компетентностей, загальних умінь, зокрема читання з розумінням, необхідно створити умови для прискореного становлення їх як суб'єктів навчальної діяльності.

Багаторічний досвід досягнення такої мети має система розвивального навчання. Принциповою відмінністю системи розвивального навчання є те, що вона вважає «безпосередньою основою розвитку школярів у процесі навчання (принаймні, у початкових класах) їхню *навчальну діяльність*, яку розуміє як особливу форму активності дитини, спрямовану на змінювання самої себе як *суб'єкта* навчання» [7, с. 6]. Саме участь дитини в навчальному процесі як активного суб'єкта навчання відмежовує розвивальне навчання від усіх інших його видів і форм, у яких учень є об'єктом педагогічних дій учителя. Формування суб'єкта навчальної діяльності – головна **мета** системи розвивального навчання.

Своєрідність мети розвивального навчання визначає особливості його змісту, методів і форм навчального спілкування. Для того щоб дитина була суб'єктом у навчальному процесі, вона повинна самостійно знаходити способи розв'язання завдань, що виникають перед нею. А це можливо лише за умов опанування загального принципу розв'язання завдань певного класу, а не засвоєння способів розв'язання різних часткових завдань (що є характерним для традиційної школи). Учень усвідомлює об'єктивні основи, тобто внутрішні властивості й відношення об'єкта дії (слова, речення, числа тощо), які визначають закономірності його функціонування та можливості перетворення і складають зміст наукового (теоретичного) поняття про цей предмет. Наукове поняття – знання, здобуте в результаті глибокого аналізу певного явища (а не спостереження за його зовнішніми ознаками), перетворення та узагальнення. Система наукових понять як передумова й основа самостійної побудови способів розв'язання завдань певного класу становить **зміст** розвивального навчання.

Оволодіти загальним принципом побудови дій неможливо шляхом його демонстрації та пояснення. Учневі необхідно сконструювати загальний принцип побудови дій у процесі виявлення, аналізу та змістовного узагальнення умов завдання (насамперед – властивостей об'єкта дії) та зафіксувати результати узагальнення у формі поняття. Тобто учень повинен відтворити основні моменти наукового (теоретичного) дослідження, що В.В. Давидов назвав «квазідослідницькою» діяльністю (несправжньою для суспільства, але щирою для учня) [5]. Організація й розгортання «квазідослідницької» діяльності учнів

визначає особливості продуктивного методу розвивального навчання – методу розв'язання навчальних завдань.

Навчальне завдання – завдання, спрямоване на саморозвиток суб'єкта навчальної діяльності на основі опанування теоретичних знань і пов'язаних із ними загальних способів дій. Саме таке розуміння навчального завдання заклали Д. Б. Ельконін і В. В. Давидов.

В. В. Давидов зазначав: «Завдання, що вимагає від учня відкриття й освоєння в навчальній діяльності загального способу (принципу) розв'язання щодо широкого кола практичних завдань, – це навчальне завдання» [6, с. 566]. Навчальне завдання істотно відрізняється від різноманітних часткових завдань. Працюючи з частковими завданнями, школярі опановують такі ж часткові способи їхнього розв'язання. Під час розв'язання навчального завдання учні спочатку опановують загальний спосіб розв'язання часткових завдань. Розв'язання навчального завдання важливе не тільки для окремого випадку, але й для всіх однорідних випадків. Думка школярів рухається при цьому від загального до часткового. Зміст навчального завдання пов'язаний із генетично вихідним відношенням у походженні того або іншого поняття. Важливою є не просто ініціативна взаємодія дітей у навчальному процесі з учителем, а ініціативна взаємодія дітей з учителем у ситуації відкриття генетично-вихідного відношення, що лежить в основі того або іншого загального способу дії [5, с. 158]. Дитяча ініціативність поширюється й на саму постановку навчального завдання. В. В. Давидов стверджував, що «в початкових класах можна створити такі умови життя дітей, за яких у них ... виникало б уміння ініціативно приймати й вирішувати навчальні завдання, щоправда, спочатку за допомогою вчителя й однолітків» [5, с. 186]. Учитель створює умови, які зіткнуться учнів із необхідністю оволодіти загальним способом дії. Усвідомлення відсутності в дітей відповідного загального способу спонукає їх до обговорення питань: як отримати правильний результат і чому саме таким способом.

Великого значення на етапі висування дітьми гіпотез і вибору найбільш продуктивної з них набуває навчальна дискусія (загальнокласна, групова та парна), що є **формою** навчання в умовах колективно-розподіленої діяльності. За репродуктивного методу навчання групова та парна робота використовуються на етапі застосування знань, отриманих від учителя. У системі розвивального навчання інтерактивна діяльність дітей здійснюється на всіх етапах розв'язання навчального завдання. Головне завдання вчителя – організувати, направляти й підтримувати діалог. Учитель – рівноправний учасник діалогу, а не авторитарна постать, яка організовує індивідуально-автономні форми активності кожного учня.

Якщо зміст, метод і форма реалізуються відповідно до принципів розвивального навчання, то завдання на пошуки принципів побудови певних дій (тобто на аналіз і узагальнення властивостей відповідного об'єкта) набуває для дитини сенсу завдання на розширення своїх можливостей як суб'єкта, тобто виявляється навчальним завданням. У процесі розв'язання системи таких завдань формуються всі компоненти навчальної діяльності та механізми її регуляції.

Навчальна діяльність – особлива форма активності учня, спрямована на зміну ним самого себе як суб'єкта навчання, унаслідок чого навчальна діяльність стає безпосередньою основою розвитку учня. Навчальна діяльність – особливий вид діяльності, спрямований на оволодіння узагальненими способами дій у сфері наукових понять. Умовою активності учня є навчальна мета, викликана

незадоволенням самим собою – потреба й прагнення до самозміни. Навчальна діяльність спрямована за засвоєння учнями в процесі діалогу (полілогу) та дискусії теоретичних знань (загальних способів дії) і пов'язаних з ними вмій та навичок. Системне здійснення навчальної діяльності сприяє інтенсивному розвитку в її суб'єктів теоретичного типу мислення, основними компонентами якого є змістовні абстракції, узагальнення, аналіз, планування та рефлексія.

У структурі цілісного акту навчальної діяльності виявляються такі взаємопов'язані складові: мотив, цілепокладання, навчальні дії, контроль, оцінювання [7, с. 185].

Джерелом діяльності є **мотив** як усвідомлення потреби певної дії та спонукання до неї. Єдиним мотивом у навчальній діяльності учнів є навчально-пізнавальний інтерес, який виникає за певних умов: виявлення недостатності наявних способів дій та внутрішньої потреби розв'язати завдання.

Цілепокладання – висування мети, її усвідомлення, формування проміжних цілей. Реалізація мотивів і цілей навчальної діяльності здійснюється в процесі виконання учнем системи навчальних дій.

Навчальні дії – це конкретні способи перетворення навчального матеріалу в процесі виконання навчальних завдань, результатом чого є виявлення суттєвих характеристик предмета дослідження, які вирізняють його з-поміж інших подібних, що є основою способу дії. У процесі моделювання фіксуються всі етапи та результат дослідження. Надалі спосіб конкретизується стосовно різних типів завдань цього класу. Суб'єкти навчальної діяльності готові застосовувати його в змінених умовах.

Невід'ємною складовою кожного акту навчальної діяльності є особливі дії контролю. **Контроль** відрізняється від навчальних дій тим, що єдиним його продуктом є покращення іншої, продуктивної дії, яка завжди здійснюється разом із ним. Перевіряючи основну діяльність та її результати, контроль сприяє їх удосконаленню. У навчальній діяльності першим етапом формування контролю в здобувачів є контроль за результатом. Наступний етап передбачає формування поопераційного контролю. Ці види контролю-уваги застосовуються після навчальної дії шляхом порівняння фактичних результатів зі зразком.

Згодом здобувач ці дії здатен здійснити подумки до виконання. Таким чином, контроль стає попереджувальним. Учень спрямовує контроль на план дії, розуміючи принципи його будови. Беручи до уваги той факт, що рефлексію в науковому просторі узагальнено розглядають як активність людини, спрямовану на з'ясування об'єктів основ і принципів побудови своїх дій – самоаналіз, зазначений вид контролю обґрунтовано вважається розробниками розвивального навчання **рефлексивним** [7, с. 213]. Рефлексивний контроль є необхідною умовою прийняття чи самостійної постановки учнем пізнавального завдання, отже, такий контроль виявляється невід'ємним компонентом процесу засвоєння понять. Рефлексивний контроль не формується за умов пояснювально-ілюстративного методу подачі навчального матеріалу. У результаті репродуктивної діяльності в учнів формується лише певною мірою контроль-увага.

З дією контролю тісно пов'язана дія **оцінювання**. Функція оцінювання – підбиття підсумків виконаної системи дій і визначення того, правильно чи неправильно вони виконані; визначення перед розв'язанням завдання можливості чи неможливості його виконання. Г. А. Цукерман назвала систему оцінювання в розвивальному навчанні «безбальною системою оцінювальних взаємовідносин» [8,

с. 213]. Для суб'єкта навчальної діяльності характерною є наявність сформованої актуально-адекватної прогностичної оцінки, яка дозволяє учневі самостійно обґрунтувати ще до розв'язання завдання свою можливість чи неможливість його розв'язання, виходячи з усвідомлення специфіки засвоєних способів, а також меж їх застосування.

У процесі становлення навчальної діяльності в системі розвивального навчання відбувається інтенсивний розвиток тих властивостей учня, які характеризують його як суб'єкта навчання і особистість у цілому, що забезпечує умови для всебічного розвитку дитини, її компетентностей та наскрізних умінь, формування цінностей, розвитку самостійності, творчості та допитливості, що є метою початкової освіти.

Система розвивального навчання сприяє й успішному формуванню загального вміння «читання з розумінням» і читацької компетентності в трактуванні її змісту як «здатності особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо» [4, с. 7].

Основою формування читацької компетентності, безумовно, є формування навички читання. На сьогодні відомо три «чистих» методи формування грамоти – метод цілих слів (Глен Доман), складовий (Микола Зайцев) і аналітико-синтетичний. Основоположником аналітико-синтетичного методу був видатний український педагог К. Д. Ушинський. Він найповніше й найпослідовніше розробив методику навчання грамоти за звуковим аналітико-синтетичним методом.

Суть звукового аналітико-синтетичного методу полягала в тому, що основою навчання читати й писати був звук і в однаковій мірі застосовувався як аналіз (розклад слова на склади, звуки), так і синтез (сполучення звуків, букв у склади, слова й читання їх).

Особливий внесок у вдосконалення цього методу зробив Д. Б. Ельконін. На початку 60-х років минулого століття він у низці статей піддав критиці тогочасний буквар і звуковий аналітико-синтетичний метод у тому вигляді, як він тоді застосовувався, за невідповідність законам фонетики та психології опанування читання. Д. Б. Ельконін запропонував свою систему розвитку фонематичного слуху дітей та створив експериментальний буквар, що лягло в основу методики формування грамоти й подальшого створення букварів у системі розвивального навчання, у тому числі й сучасного букваря в системі розвивального навчання ДРiМ – «Букволенд» (автори: Перепелицина О. А., Сосницька Н. П., Стерлігова А. Є.) [3].

Розглянемо чинну на сьогодні методику становлення та розвитку навички читання в системі розвивального навчання ДРiМ з використанням зазначеного посібника.

Підґрунтям системи розвивального навчання стала теорія діяльності, яка розглядає дію як одиницю розвитку суб'єкта. Кожна дія складається з етапів: орієнтувального, виконавчого та контрольо-оцінювального.

Про яку дію говоритимемо в межах нашої теми? *Звісно, про читання. Чи Про читання?* Наскільки доречно розмежовувати дії читання й письма? Чи не є вони двома гранями цілісного процесу – кодування та декодування? Саме так у сучасній психології розглядаються механізми читання та письма як процеси кодування і

декодування усного мовлення. В усному мовленні значення кожного слова закодовано в комплексі звуків мови. У письмі використовується інший код – буквенний (в українській мові, як і в більшості мов світу). Дію письма слід розглядати як процес позначення буквами звукової оболонки слова – кодування, а дію читання – як процес відтворення звукової форми слова на основі буквенної моделі – декодування. Навчання читання й письма здійснюється паралельно.

Ці дії, як і всі інші, складаються з трьох етапів.

Орієнтувальний етап передбачає здійснення звукового аналізу слова та знання графіки (позначення звуків – головних виявів фонем – буквами, звісно, без терміна «головний вияв фонем»).

На виконавчому етапі здобувач усвідомлено виконує поставлене перед собою завдання – читає чи записує.

Контрольно-оцінювальний етап передбачає визначення відповідності результату дії поставленій меті: чи правильно прочитано / написано. У першокласників контрольно-оцінювальні дії не сформовані, тому в системі розвивального навчання приділяється постійна увага (упродовж кожного уроку кожного предмета) формуванню контрольно-оцінювальних дій.

Перед звуковим аналізом є необхідність **виділення слова з потоку мовлення**. Саме таким розділом починається добукварний період. Насамперед слід розмежувати предмет і його звуковий код – слово. Діти в процесі спостереження та аналізу розводять поняття *предмет* і *назва предмета* – слово-назва предмета. Які дії можна здійснити з предметом, а які зі словом? Наприклад, *м'яч*. Що ми можемо зробити з предметом? *Підкинути, спіймати, покотити* тощо. А зі словом? *Вимовити, почути*, хтось із дітей додасть *прочитати, написати* (інші дії поки що дітям невідомі – змінити, визначити значущі частини, затранскрибувати тощо). Невід'ємною складовою навчальних дій є **моделювання**, завдяки якому фіксуються всі етапи та результат дослідження. Вимоги до моделей ставляться високі, адже вони мають демонструвати зафіксовані суттєві ознаки явища, притому бути максимально простими, добре запам'ятовуватися, мати спільні риси для фіксування синонімічного ряду понять і відмінні – для антонімічних у певних аспектах. Слід брати до уваги, що насамперед діти руками викладають моделі, а не лише бачать їх у посібниках, на екрані, дошці, таблицях тощо, креслять їх. Тому важливою характеристикою моделі є предметна зручність у використанні: легко взяти, зручно викладати, безпечний матеріал, форма (неможливо поранитися). Для слова-назви в системі ДРiМ традиційно використовується прямокутник, який згодом у процесі подальшого дослідження зазнає модифікації. Так, під час порівняння слів-назв предметів і слів-назв дій перша модель доповнюється однією скісною рисою, а друга – двома. Для слова-назви ознаки додається ще третя риска.

Після такого надбання з'являється можливість для роботи з висловленням – **реченням**. Знову ж дія моделювання важлива та проста для здійснення: окремі моделі слів (прямокутники, розташовані на відстані один від одного) – окремі слова (наприклад, *Оленка, читати, книжка*); притулені моделі для викладання чи з'єднані горизонтальними рисками письмові варіанти – це речення. Що зробили для того, щоб з окремих слів утворити речення? *Змінили слова*. Діти порівнюють: *читати* – *читає* (чи *читала, читатиме*, але не *прочитала*). Діти розуміють, що *читати* та *читає* – це те саме слово, тому що називає ту саму дію. На цьому етапі учні знайомляться зі способом розмежування слів у реченні: перед кожним словом можна вставити ще одне слово, яке розширює зміст наступного слова чи

висловлення в цілому. Цей спосіб буде особливо затребуваним дітьми на етапі роботи зі словами-помічниками в реченні, адже вони зі словом-назвою утворюють одне фонетичне слово – з одним словесним наголосом, без будь-якої паузи між ним та словом-назвою. Діти стикаються із завданням утворити висловлення, наприклад, зі слів *кішка, сидіти, стілець*. Зміна слів не дає результату. Лише додавання певного слова допомагає утворити речення (наприклад, *на*). У процесі аналізу діти доходять висновку, що це слово нічого не називає, а лише допомагає зв'язати слова, тобто це слово-помічник. Антонімічність назва-помічник не дозволяє поширювати синонімічний рід прямокутників – очевидною є потреба в доборі іншої фігури. Зручним виявляється трикутник.

Високі вимоги до моделювання сприяють успішному формуванню понять, виконанню практичних завдань. Дія моделювання стає для дитини незамінним інструментом, помічником. Непродумані моделі, замість допомагати, шкодять. На жаль, усі сучасні букварі, посібники і для дошкільників, і для першокласників пропонують моделі речень не лише технічно незручні, із незрозумілими фрагментами на добуквеному етапі (вертикальна риска в першому слові, що означає велику літеру, крапка в кінці – невідомі істини для дітей, які ще не вміють читати), а й зі змістовою грубою помилкою. Ідеться про протиставлення моделі слова-назви та моделі слова-помічника. Автори, замість виділення суттєвих ознак понять – слово-назва і слово-помічник, спираються на формальні ознаки низки аналізованих елементів, які не можуть бути диференційною ознакою – так звані «довгі» та «короткі» слова (для слів-назв пропонується довша риска, ніж для службових слів). Візьмімо для прикладу речення *Я йду через сад*, яке яскраво демонструє хибність пропонованої моделі. Першокласники можуть аналізувати численні подібні приклади. Було б недоречним «забороняти» такі речення. То про що говорить така модель початківцю? А якщо вони сформулюють собі хибне уявлення про те, що слова-помічники – це короткі слова, то скільки зусиль доведеться докласти філологів, щоб довести семикласникам, що *відповідно до* – це один прийменник? Риторичне питання.

Звуковий аналіз слова в системі розвивального навчання, по суті, виявляється фонемним аналізом, у процесі якого діти визначають взаємозв'язок між звуковим комплексом і значенням слова. Послідовність звуків, їхні характеристики є константами, що складають код. Перестановка звуків, заміна хоча б одного звука іншим, у тому числі схожим за якість, але відмінним за однією характеристикою, призводить до появи іншого слова: *сир – рис, бук – бик, коза – коса, рис – рись*. Таким чином, здобувачі з'ясовують змісторозрізнавальну роль місця звука в слові, твердості-м'якості, дзвінкості-глухості. Опанувавши спосіб послідовного інтонування кожного звука у вимовленому слові, у добукварний період учні формують уміння називати поспіль звуки в слові; характеризувати їх (голосний – приголосний, твердий – м'який, дзвінкий – глухий); добирати парний за дзвінкістю чи глухістю, твердістю чи м'якістю; визначати, чи звук парний чи непарний звук за певною ознакою. У результаті такої скрупульозної роботи в дітей формується знання про звукову систему мови. Є всі підстави застерігати себе від типових помилок: «звук [ч] завжди твердий», «звук [й] завжди м'який» тощо. Який зміст таких висловлень? Про що йдеться? А хіба звук [л'] не завжди м'який? Якщо ми всі згодні, що навчання має відповідати науковому принципу, то необхідно більш критично ставитися навіть до усталених трактувань, які поширені не лише в програмовому та навчально-методичному забезпеченні шкільних курсів, але й у

джерелах для філологічної аудиторії. Першокласник, який у процесі дослідницької діяльності усвідомив звукову систему української мови, зробить такі висновки: «звук [ч] непарний твердий», «звук [й] непарний м'який, непарний дзвінкий» тощо. У букварний період учні виявлять ще й пом'якшені приголосні, на що зупинимо свою увагу далі. На цьому етапі діти також опановують поняття *склад слова*, учаться ділити на склади та визначати наголошений склад, опанувавши легкий спосіб почергового наголошення складів, який відповідає науковому принципу. У шкільній практиці й досі застосовується деякими педагогами ненауковий спосіб «погукай слово». Як дитина має кликати, наприклад, слово *пишеш?* Це логічно? А якщо «покликати *Марино*», уявивши, що Марина далеко, то ми виділимо саме останній склад, який не є наголошеним. У межах цього розділу слід зупинити увагу й на ще одному сумнівному способі – розмежування голосних і приголосних звуків: «голосні співаються, приголосні не співаються». А що таке *співаються*? Педагоги на таке питання дають відповідь або демонструють, що голосні можна тягнути. Але ж чимало приголосних також можна тягнути. Отже, це не може бути диференційною ознакою. Якщо брати до уваги одну з основних характеристик звуків у процесі співу – висоту, то, за висновками фахівців, різної висоти утворюються не лише голосні, а й сонорні (непарні дзвінки звуки). Такі усталені помилкові висновки, про які йшлося вище, способи часто сприймаються без застосування критичного мислення, яке слід формувати в початківців для реалізації концепції НУШ. Учні розвивального навчання відкривають спосіб диференціації голосних і приголосних, аналізуючи роботу органів мовлення – «голосні – ротовідкривачі, приголосні – ротозакривачі». Науково обґрунтованим є й висновок «голосні вимовляються без перепон, приголосні – з перешкодами». Бездоганними для дитини не є навіть останні два способи. Незважаючи на те, це не залишається для дітей проблемою. Усвідомлення складотвірної функції голосних звуків сприяє впевненому розмежуванню дітьми голосних і приголосних звуків. На цьому етапі також використовуються зручні функціональні моделі: для кожного звука виділяється окремий квадратик, що не лише сприяє усвідомленню дітьми звука як окремої мовної одиниці, а й необхідної в процесі викладання моделі; усі виявлені ознаки звуків фіксуються в моделі. Для голосного використовується кружечок – «ротовідкривач», для приголосного – риска («ротозакривач»), м'який звук позначається двома рисками («подушечка»), а дзвінкість – крапкою праворуч над рисою («дзвіночок»). Форми звукових моделей не відрізняються суттєво від прийнятих в інших посібниках, тому за потреби учень класу розвивального навчання їх «прочитає».

Засвоєння перелічених знань і вмінь дозволяє ставити навчальне завдання, спрямоване на вияв і засвоєння способів побудови **буквеного запису** слова. Буквений запис – також модель слова. На відміну від звукової моделі, яку діти будували в результаті дослідження якостей звуків, добору відповідних зрозумілих символів («домовлялися» про використання саме таких символів), з буквеною моделлю так не вийде. Звичайно, можна було б вигадати свою абетку, але в дітей наявна мотивація навчитися читати те, що написали інші люди. Постає необхідність не лише дізнатися, як яка буква називається (що, виявляється, є зовсім не суттєвим), а яку «роботу» вона виконує – який звук / звуки позначає, як її читати. Для дітей починається цікавий етап такої важливої дослідницької роботи.

Порівняймо кількісні характеристики фонем в українській мові та літер на їхнє позначення. Перших – 38, а других – 33. Очевидно, що не кожен звук має

окрему букву на своє позначення. Українська графіка побудована за **позиційним (складовим) принципом**, який полягає в тому, що значення літери виявляється на письмі не самостійно, а в поєднанні з іншими літерами й графічними знаками, тобто позначення певного звуку залежить від позиції щодо сусідніх букв і графічних знаків: звук [a], наприклад, після твердого позначається літерою *a*, а після м'якого – *я*. Позиційний принцип графіки в українській мові полягає в позначення твердості-м'якості приголосних звуків і фонем <й>. Для того щоб діти не лише навчилися читати, а й паралельно якісно опанували письмо в межах графіки, їм необхідно усвідомити «роботу» літер у конкретних позиціях, тобто усвідомити позиційний принцип графіки (у роботі з дітьми термін не використовується). З цією метою, а також для опанування способу орієнтації на голосний під час читання в системі розвивального навчання ДРiМ використовується оригінальна послідовність вивчення літер (ця система не має аналогів, автор Н. П. Сосницька). Насамперед учні опрацьовують літери *a* та *у*: знаходять відповідні звуки у вимовлених словах, під звуковою моделлю створюють буквену, позначаючи невідомі літери рисками, а звуки [a] та [y] – відповідними літерами. Далі діти працюють з буквами *л*, *р*, *н*. Учні читають слова з вивченими буквами, створюють звукові та буквені моделі. Під час вивчення літер *л* та *р* учні знайомляться та починають опановувати алгоритм читання. 1. У слові, яке слід прочитати, діти знаходять букви на позначення голосних звуків і ставлять простим олівцем під ними крапки. 2. Знаходять межі складів (олівцем не позначають) і, проводячи олівцем дуги («човники») під відповідними складами, одночасно прочитують слово, не роблячи пауз між складами. 3. Повторюють прочитане слово з нормальною швидкістю та відповідно до орфоепічних норм. Цей же алгоритм використовується й на контрольно-оцінювальному етапі запису слів. Діти прочитують саме те, що написали, а не те, «що має бути», і таким чином помічають і виправляють усі графічні помилки, перш за все пов'язані з позначенням звуків буквами, а не лише технічні.

Наразі є потреба зупинитися на різниці в тлумаченні поняття «орфограма» в шкільній практиці традиційної школи, що зберігається і в НУШ, та в системі розвивального навчання, що відповідає науковому принципу. «**Орфограма** – це місце буквеного запису, яке точно не можна визначити по слуху, тому що є вибір із двох чи більше варіантів одного правильного», – усвідомлюють та використовують у своїй писемній практиці учні розвивального навчання. Натомість традиційне шкільне тлумачення зводиться до місця, де можна помилитися. Виникає логічне питання: де те місце, у якому ніхто не припускається помилок? Знову ж таки риторичне питання. Наукове тлумачення поняття «орфограма» спонукає дітей до формування орфографічної дії (у цій статті не будемо обговорювати це широке питання), а таке приблизне мотивує хіба що запам'ятовувати безліч незрозумілих правил, які багатьом є недоступними для застосування в процесі письма. Повернімося до графічних помилок, які помилково в традиційній школі вважаються орфографічними. Це – пропуск літер у середині (частіше букв на позначення голосних звуків), на початку, у кінці слова, метатеза (переставлення букв і навіть складів), результати дисграфії (заміна одних літер іншими: *б* – *д*, *у* – *и* тощо). Графічні помилки призводять до спотворення слова, натомість орфографічні на вимову не впливають, тому для виправлення графічних помилок досить лише уважно прочитати те, що написав, і «почути» прочитане, а для виправлення орфографічної помилки цей спосіб не є актуальним, тому що,

скільки не читай, – нічого не помітиш (неправильно вибрана орфограма часто «симпатичніша» за правильне написання, наприклад, *на досьці* – *на дошці*; *на досьці* відповідає орфоепічній нормі).

Наступним етапом для дітей є виявлення позиційного принципу графіки. Діти мають уже сформоване вміння запису слова *Лана* і стикаються з проблемою запису слова *Ляна*: як позначити м'якість першого приголосного? Відповідної букви на позначення приголосного звуку немає. Буква *л* не в змозі позначити ні твердість, ні м'якість, тому їй потрібен «помічник», яким виявляється літера *я*, яка одночасно виконує дві роботи – позначає звук [а] та м'якість звуку [л']. Діти починають створювати модель – стрічку, на якій фіксують букви на позначення голосних звуків, які використовуються після м'яких приголосних, і букви, які пишуться на позначення голосного та твердості попереднього приголосного звуку. Наступними подаються літери *ю, и, і, е, є, о*.

Попрацювавши зі словами, у яких звук [о] на початку складу чи після твердого приголосного звуку, виникає проблема: а як позначити його після м'якого приголосного, яка літера здатна позначити звук [о] та м'якість попереднього приголосного? Такої літери немає. Як вийти з такого складного становища? Звук [о] має літеру на своє позначення – *о*, а м'якість приголосного можна позначити якоюсь іншою літерою, якою виявляється *ь* – «м'який знак». Діти розкривають ще один секрет: з якими буквами «дружить» м'який знак. У результаті добору слів (наприклад, *сіль, трьох, тіль*) діти доходять висновку, що з усіма вивченими літерами на позначення приголосних звуків м'який знак «дружить». Результати такого аналізу є важливими для подальшого дослідження та формування міцних графічних навичок.

На наступному етапі вивчаються літери на позначення парних за твердістю-м'якістю, які подаються парами за дзвінкістю-глухістю: *д, т, з, с, дз, ц*. Учні фіксують свою увагу на тому, що всі вони «дружать» з м'яким знаком.

Тепер учні готові до нового відкриття, зв'язаного з виявом літер, які не дружать з м'яким знаком, тому що йому, м'якому знаку, нічого позначати, адже це букви приголосних звуків, які не мають парних м'яких фонем (термін у роботі з дітьми не використовується). Діти працюють з літерами *м, в, б, п, т, к, г, х, ж, ш, дж, ч, ш, ф*. А чи трапляються ці букви перед *і*? Так. А як вони в таких випадках читаються, адже неможливо перед звуком [і] вимовити твердий приголосний? У такому разі ці приголосні дійсно не тверді, але й не м'які. Ступінь м'якості незначний, тому їх і називають **пом'якшеними**. Чи трапляються вони й перед іншими голосними? Так, зрідка перед [а] та [у] (*мюслі, бязь, бюро, пюітр, обличчя* тощо) – виявляють першокласники.

Така послідовність вивчення літер, яку можна розділити на окремі блоки, що відповідають класифікаційним групуванням фонем, сприяє засвоєнню дітьми фонемної системи української мови, розвитку фонематичного слуху, формуванню орфоепічних знань, умінь та навичок, а також міцних граматичних умінь. Учні розвивального навчання виявляються «більше застрахованими», порівняно з учнями, які навчаються за іншими програмами, від помилкового вживання / невживання м'якого знака (на цьому етапі в ситуаціях, не пов'язаних з орфограмами; позначення м'яких приголосних перед м'якими або пом'якшеними вивчається в третьому класі).

Після такого важливого розділу учні готові до чергового дослідження. На цей раз вони відкривають ще один секрет позиційного принципу графіки: як позначається

на письмі звук [й]. Результати дослідження стають обґрунтованим приводом для сплеску позитивних емоцій дітей. Такий «гордий одинокий» звук [й], який не має парного ні за твердістю, ні за глухістю, має аж п'ять літер на своє позначення! Важливо, що одразу не розглядаються «всі роботи» літер *я, ю, є*. Це завжди призводить до заплутування дітей. Учні розвивального навчання на початку букварного періоду дослідили використання зазначених літер для позначення голосних звуків і м'якості попередніх приголосних, а наприкінці букварного періоду з'ясували, що вони в певних позиціях позначають два звуки одразу – [й] + голосний.

Діти узагальнюють, що звук [й] на початку складу позначається літерами *й, я, ю, є, ї*, у кінці складу – буквою *й*. А як його позначити після твердого приголосного в середині складу? Адже літери *я, ю, є* на це не спроможні. У такому разі вони позначають м'якість, а не твердість попереднього приголосного, та й про позначення звука [й] не може бути й мови в таких випадках. Діти уточнюють, що ще якихось особливих літер для такої ситуації в українській мові немає, тому потрібно обійтися тими, які вже знаємо. Педагог збирає всі дитячі гіпотези, які потім у процесі навчального діалогу аналізуються. Здобувачі доходять висновку, що має бути якийсь «чарівник», який «попросить» літери *я, ю, є* (звісно, діти спочатку шукають спосіб написання лише одного слова – *сім'я*) виконувати невластиву їм роботу після приголосних звуків – позначати звук [й] + голосний. І виявляють, що таким «чарівником» є апостроф – знак, який указує на твердість попереднього приголосного та на те, що наступна літера позначає [й] + голосний. Висновок такого простого дослідження та сформованість фонетичного слуху гарантують дітям успіхи в уживанні / невживанні апострофа – без усяких правил. Апостроф – не є орфограмою. Це звичайна графема. Ніякого вибору нема в позначенні звукового комплексу твердий приголосний звук – [й] – голосний. Невживання апострофа призводить до деформації слова. Для того щоб виправити допущену помилку, достатньо лише прочитати те, що написав / написала. Опанований алгоритм запису слів, а також сформовані контрольні-оцінювальні дії забезпечують дітям успішне засвоєння графіки. У третьому класі під час вивчення розділу «Позначення м'яких звуків перед м'якими або пом'якшеними» (автор Н. П. Сосницька; в українській лінгвістиці така орфограма не виокремлюється та не пропонується спосіб її перевірки) учні досліджують і позначення звука [й] після м'якого приголосного перед голосним і доходять висновку, що м'якість приголосного в такому випадку позначається м'яким знаком. На цей час учні повністю «озброєні» щодо позначення звука [й] в усіх позиціях, і жодні інші правила їм ні до чого. Чують звукову комбінацію «твердий звук – [й] – голосний (не [о])» – ставлять апостроф. Чують послідовність звуків «м'який звук – [й] – голосний (будь-який)» – пишуть м'який знак. Нема звука [й] – не потрібен ні апостроф, ні м'який знак. У процесі конкретизації учні уточнюють: 1) що звук [й] трапляється й після напівголосного нескладового [ў] ([ўйун]), а тому слід у такому разі ставити апостроф; 2) що без апострофа можна було б обійтися перед літерою *ї*, яка виконує завжди одну роботу – позначає одночасно два звуки – [йі], але за традицією апостроф пишеться.

Поки що в українській школі (загальна середня освіта, вища освіта) такий підхід до тлумачення та методики вивчення вживання апострофа наявний лише в системі розвивального навчання ДРiМ (автор Н. П. Сосницька). У практиці українського правопису й досі апостроф вважається орфограмою, для перевірки

якої пропонується низка правил, які не гарантують правильного написання навіть усім педагогам, у тому числі й учителям української мови (*Хьюстон, вол'єр* – зафіксовані помилки, яких припустилися вчителі української мови вищої кваліфікаційної категорії).

Наприкінці навчального року, після опанування добукварного та букварного періоду, першокласники готові вдосконалювати навичку читання. На той час вони вже опановували розповідну, питальну, спонукальну, окличну й неокличну інтонацію. На думку Д. Б. Ельконіна і В. В. Рєпкіна, для перетворення дії читання на свідоме сприйняття тексту, який читає дитина, «одиноцею читання» повинні бути не склади й фонетичні слова, а більш значні одиниці тексту. Свідоме їх виділення спирається на розуміння смислових відношень між елементами висловлення. Постає завдання на актуальне членування висловлення, тобто на виділення в ньому теми і реми. Оскільки таке членування висловлення зумовлене контекстом, учні поступово починають урахувувати його, що й забезпечує перехід до смислового читання. Для полегшення цього переходу у вправах післябукварного періоду і першого півріччя другого класу учні будують часткові партитури текстів: членують висловлення на такти і визначають логічно наголошене слово в межах такту. Пропонується цю роботу розгортати в певній послідовності: 1) текст для читання учням поданий з готовою партитурою (поділений на такти, у кожному такті підкреслене логічно наголошене слово); 2) текст для читання учням подається з частковою партитурою (поділений на такти, логічно наголошені слова підкреслюють самі діти); 3) партитуру тексту складають самі учні. У подальшому учні опановують секрети виразного читання та вдосконалюють цю навичку, що стає могутнім стимулом для формування читацької компетентності.

Отже, учні, які навчаються за програмою розвивального навчання ДРiМ, опановують дію читання в процесі навчальної діяльності.

У добукварний період діти здобувають необхідні для формування грамоти пропедевтичні знання та вміння – виділення слова з потоку мовлення і звуковий аналіз.

У букварний період у школярів паралельно формуються дії читання і письма, які є оберненими діями одного процесу. На цьому етапі учні поглиблюють знання про звукову систему та в повній мірі опановують графіку, усвідомлюючи її позиційний принцип. Успішному засвоєнню матеріалу сприяє оригінальна послідовність вивчення літер, орієнтована на класифікаційні групування фонем, дотримання принципу науковості та навчальна діяльність, в умовах якої здобувачі аналізують мовні явища, узагальнюють, відкривають способи дії, формують контрольно-оцінювальні дії, а не отримують готові знання.

Післябукварний період використовується для вдосконалення навички читання; акцент ставиться, перш за все, на опанування азів виразного читання.

Усі етапи формування дій читання та письма супроводжуються дією моделювання, завдяки якій школярі фіксують усі результати дослідницької діяльності. Моделі допомагають дітям усвідомити особливості та взаємозв'язки явищ і використовуються також як пам'ятки.

Навчальна діяльність стимулює в учнів розвиток пізнавальних інтересів, формує потребу до постійного самовдосконалення, що передбачає формування й читацької компетентності.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.
2. Звіт про результати другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2021 р.: у 2-х частинах. Частина I. Що знають і вміють випускники початкової школи та як змінилася ситуація за три роки / Г. Бичко (основний автор), В. Терещенко, В. Горох, М. Мазорчук, Т. Лісова, Т. Вакуленко ; наук. ред. Т. Вакуленко ; за ред. О. Осадчої та В. Терещенка ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2022. 189 с. (+196 с. додатків).
3. Перепелицина О.А. Букволенд: зошит-посібник з української мови для 1 класу закладів загальної середньої освіти. У 4-х ч. / О.А. Перепелицина, Н.П. Сосницька, А.Є. Стерлігова. Харків : ННМЦ «Розвивальне навчання», 2020.
4. Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти. Український центр оцінювання якості освіти. URL: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/chyt-gram-24-10-22.pdf>
4. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. М. : ИНТОР, 1996. 544с.
5. Давыдов В.В. Учебная задача // Большой психологический словарь / Под. ред. Б.Г. Мещерякова и В.П. Зинченко. Изд. 3. – М., 2003.
6. Репкин В.В., Репкина Н.В. Развивающее обучение: теория и практика. Статьи. Томск : «Пеленг», 1997. 288 с.
7. Цукерман Г.А. Оценка без отметки. Москва – Рига : Педагогический центр «Эксперимент», 1999. 133 с.

Збагачення педагогічного арсеналу вчителів початкових класів ефективними інструментами формування читацької компетентності учнів

Кириленко В. М.,

*методист відділу початкової освіти,
комунального навчального закладу*

*«Черкаський обласний інститут післядипломної освіти
педагогічних працівників Черкаської обласної ради»*

Формування читацької компетентності молодших школярів – головне завдання учителя початкової школи. Читання з розумінням – важливе наскрізне вміння, яке визначає успішне здобуття освіти. Ефективність читання визначається рівнем сформованості читацької компетентності як пріоритетного компонента освітнього процесу школярів. У цій статті представлені діагностувальні роботи, зразки робіт з інформаційними текстами і медіатекстами, компетентісно орієнтовані завдання, розроблені членами обласної творчої групи вчителів початкових класів, які допоможуть педагогам не тільки перевірити стан сформованості читацької компетентності учнів 3-4-х класів, а й використовувати для організації самостійної роботи учнів (індивідуально, у парі, у групі).

Ключові слова: читацька компетентність, діагностувальна робота, медіатекст.

Діагностувальна робота

для перевірки стану сформованості читацької компетентності

*Автор: Дубенець Наталія, вчитель початкових класів Золотоніської
загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 3 Золотоніської міської ради
Черкаської області*

Прочитай текст (ПІСНЯ ВЕСНИ Олег Буцень) і виконай завдання до нього. Читаючи, можеш робити потрібні тобі позначки, наприклад, підкреслювати, обводити тощо. Пам'ятай, що всі наступні завдання стосуються цього тексту, а тому повертайся за потреби до нього.

Виконай завдання 1–18. За потреби звертайся до інструкції та тексту. Позначай відповіді чітко, записи роби зрозуміло й грамотно.

1. Хто є оповідачем твору? (Вибери одну відповідь.)

- а) Дятел
- б) Повзик
- в) оповідач – учасник подій, який усе бачив
- г) сторонній оповідач, який знає все (події, думки)

2. Кому немає порятунку від дятла ні влітку, ні взимку? (Вибери одну відповідь)

- а) птахам
- б) людям
- в) комахам і личинкам
- г) хлопцям і дівчатам

3. Дятел спробував заспівати, але замість пісні в нього вилетів якийсь противний звук... (Вибери одну відповідь)

- а) тук-тук
- б) тьох-тьох
- в) квек, квек
- г) чвик, чвик

4. Кого першого дятел попросив, щоб навчили його співати? (Вибери одну відповідь)

- а) повзика
- б) синичок
- в) пугача
- г) горобців

5. Розлючений дятел змахнув головою і цюкнув спересердя ... (Вибери одну відповідь)

- а) старий сучок на сосні
- б) суху гілку на березі
- в) старий сучок на дубі
- г) суху гілку на горобині

6. Що відчував дятлик у наведених ситуаціях? Заверши кожне речення словом, яке найточніше передає його емоційний стан.

Коли дятлика хвалили: «Трудяга цей дятел! Корисний птах!», то він відчував, _____ Коли дятлик почув: «Та тільки шкода: співати не вміє», то птах відчув, _____

7. Перечитайте абзац 4. Про яку рису характеру дятла йдеться тут? Напиши свою думку.

8. Що з наведеного відбувалося насправді? (Обведи потрібну відповідь у кожному рядку.)

Подія	Це було насправді?	
Ось-ось заіскриться снігами березень, заголубіє весняна розливівода.	Так	Ні

Хочу, як усі порядні птахи, співати.	Так	Ні
А от горобці не пожаліли свого розбишацького чивикання.	Так	Ні
На цей незвичайний спів позбігалися з усіх усюд звірі.	Так	Ні
А дятел знай своє: виграє на сучку, наче дріб вибиває на барабані.	Так	Ні

9. Яка тема твору? (Вибери одну відповідь.)

- а) розповідь про прихід весни
- б) розповідь про пташиний спів
- в) розповідь про те, що весна чекає свою першу пісню
- г) розповідь про те, що пісня кожного птаха для нього найкраща.

10. Продовж наведені твердження, покликаючись на твір.

Дятла можна вважати працьовитим, тому що _____
 Дятла можна вважати наполегливим, тому що _____

11. Яка подія, на твою думку, є кульмінацією у творі?

12. Пронумеруй події, згадані в тексті.

	Засумував дятел.
	Цюкав, цюкав гіллячку – стомився.
	Зрадив дятел.
	Полетів дятел до синичок-сестричок.
	Ох і розлютився дятел.

13. Як ти розумієш заголовок твору «Пісня весни»? Запиши пояснення.

14. Як ти розумієш вислів: «А птах без пісні – що зима без снігу». Поясни.

15. Запропонуй до кожної частини твору такий заголовок, щоб вийшов детальний план, за яким легко можна було б переказати весь твір. Заповни таблицю.

Частина	Номери абзаців	Назва частини
1	1-3	
2	4-7	
3	8-13	
4	14-27	
5	18-21	

16. Яка головна думка цього твору?

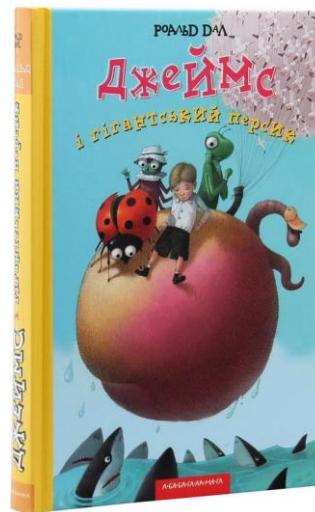
17. Чи доводилося тобі чути «пісню дятла»? На що вона схожа?

[2, с. 32-35]

Зразок. Робота з медіатекстом
Роальд Дал «Джеймс і гігантський персик»

Розгляньте ілюстрацію і поміркуйте:

- Як ви думаєте, про що може йти мова в тексті, який ми читатимемо?
- Що вам підказує, що текст має бути казкою?
- Що вас найбільше здивувало в цій ілюстрації?
- Про що б ви якнайшвидше хотіли дізнатися, дивлячись на цю ілюстрацію?
- Прочитайте заголовок. Як ви можете пояснити значення слова гігантський? (Дуже великих розмірів; величезний).
- Який синонім є в цього слова? (Велетєнський, величезний, величєнний, здоровєзний, здоровенний, здоровецький, колосальний, превеликий).
- Що таке персик? Опишіть його. (Плоди великі, маса 180-190 г (деякі 280-350 г), овально-округлої форми, оранжевого кольору з малиновим рум'янцем, опушення слабке. М'якоть помаранчева, кисло-солодка, ніжна, що тане, соковита. Кісточка легко відділяється від м'якоті).
- Як ви думаєте, хто такий Джеймс? Скільки йому років?
- Зробіть передбачення: чи є у Джеймса друзі? Хто вони?

Щоб сформувати в учнів початкових класів необхідні для життя ключові та предметні компетентності, доцільно пропонувати їм до опрацювати інформацію, подану в художніх і науково-популярних текстах, віршах, таблицях, схемах, діаграмах, картах тощо. Таку цікаву пізнавальну інформацію для учнів також представлено в навчально-методичному посібнику у вигляді комплексів. На основі запропонованих для ознайомлення текстів у кожному комплексі є ряд завдань: на аудіювання, знання мовних законів, визначення головної думки художніх творів (оповідань, казок), добір синонімів, антонімів, фразеологізмів, прислів'їв і приказок.

Пропонуємо такий варіант роботи з комплексами:

Спочатку об'єднати учнів у групи. Кількість учнів у групі бажано, щоб відповідала кількості текстів, запропонованих у комплексі. Тоді фактично кожен учасник опрацьовує свій текст і знайомить із ним інших членів групи. Якщо текстів більше, ніж учасників у групі, то частину текстів можна запропонувати до колективного розгляду.

Потім обов'язково проінструктувати дітей про те, як потрібно опрацьовувати тексти. Надалі вони мають самостійно визначатися як будуть працювати:

- варіант 1 – знайомитися з текстами почергово, зачитуючи їх для всієї групи;
- варіант 2 – кожен член групи читає самостійно мовчки свій текст, а потім розповідає про що прочитав, зачитуючи найбільш цікаві моменти чи факти.

Під час знайомства з текстами варто рекомендувати учням створювати інтелект-карти, схеми, замальовки тощо. Найважливіше, щоб завдання учні

виконували разом. Для цього завдання винесені після всіх текстів. Відповіді на них мають давати всі учні, а не лише той, хто читав відповідний текст.

Для опрацювання комплекс роздруковується в одному екземплярі для однієї групи. Для презентації роботи групи можна пропонувати учням ватман паперу, на який вони будуть наклеювати виконані завдання і тексти, естетично їх оформлюючи. Отже, необхідно передбачити для кожної групи ватман паперу або папір для фліпчарта, ножиці, клей, фломастери, кольорові олівці, кольоровий папір тощо.

Робота над комплексом може продовжуватися протягом 1-3 уроків залежно від об'єму текстів і завдань. По закінченню роботи варто запропонувати учням перевірити правильність виконання завдань іншою групою, здійснити само- і взаємооцінку виконаної та представленої роботи. І, звичайно, провести рефлексію: Що дізналися нового, цікавого? Які емоції відчували, коли опрацьовували тексти і виконували завдання? Чи вдалося якісно виконати завдання? Що допомагало чи заважало? Чи тексти і завдання були для них цікавими?[1, с.10-19].

Комплекс 1

Текст 1

Хлопчик сидів біля відчиненого вікна й пускав мильні бульбашки. Вони були легкі, красиві. Сонечко грало на бульбашках всіма кольорами веселки. Легенький вітерець підхоплював бульбашки й вони летіли над квітником, над кущами бузку. Їм хотілося піднятися вище за дерева, та ледве торкалися листя – вони лопались.

А одна велика Мильна Бульбашка, підхоплена вітром, полетіла у синє небо.

Побачила Мильну Бульбашку Ластівка, полинула до неї, летить поруч і дивується:

– Яке на вас гарне плаття! Яка ви красива! Ви чарівна пташка!

– Так, я чарівна пташка, – згорда відповіла Бульбашка. – Поглянь, одяг на мені веселкою грає.

Доторкнулася Ластівка до одягу – Мильна Бульбашка лопнула.

– Де ж це вона поділась, та чарівна пташка? – здивувалася Ластівка. – Тільки бризки полетіли. В. Сухомлинський

Текст 2

Мильна бульбашка – тонка багатошарова плівка мильної води, наповнена повітрям, зазвичай у вигляді кулі з переливчастою поверхнею. Мильні бульбашки зазвичай існують лише кілька секунд і лопаються при дотику або мимовільно. Їх часто використовують у своїх іграх діти.

Вікіпедія

Текст 3

Розчин для мильних бульбашок можна придбати в магазині або зробити власноруч. Pozнайомтеся з рецептами приготування суміші для мильних бульок. Усі складові потрібно ретельно перемішати.

	Складові		Умови	«Життя» бульки	
Рецепт 1	500 мл рідкого мила	100 мл води		настояти протягом 2-х годин	5-7 секунд
Рецепт 2	50 мл рідкого мила	500 мл води	25 мл гліцерину*	настояти протягом 2-х годин	більше 10 секунд

**Гліцерин можна придбати в аптеці. Він допомагає зробити міхур більш міцним і довготривалим. Речовина є безпечною для шкіри, тому такі бульбашки не страшні, навіть якщо потраплять на обличчя.*

Текст 4

Найпопулярнішою дитячою грою з використанням мильних бульбашок є ловля кульок. Якщо занурити долоні в мильну суміш і ловити бульбашки, тоді при торканні вони не будуть лопатися. Чи знаєте ви, що при температурі повітря на вулиці -7°C бульбашки будуть замерзати.

Текст 5

БУЛЬБАШКА

Взяла соломинку
маленька Маринка,
в намілену воду
вмочила кінець,
а потім дмухнула
в оту соломинку,
і бульбашку мильну
поніс вітерець.
Виблискує бульбашка
справа і зліва,
її вітерець
у повітрі несе.
- Я бульбашка мильна,
мінлива, грайлива,
я легша за все
і ясніша за все.
Від мене, дивіться,
і сонце ясниться,
у мене прозорі
опуклі боки,
в них небо синіє,
трава зеленіє
і різними барвами
квітнуть квітки!
Спустилася бульбашка
в сад на травичку,
сидить, коливається
й далі веде:

Я бульбашка мильна,
дивіться, дивіться!
Не знайдете кращих
ніколи й ніде!
На бульбашку з
подивом
дивляться квіти,
і навіть троянда –
окраса садка –
зітхає собі:
- Ніде правдоньки
діти,
я, може, і гарна,
та все ж не така!
На бульбашку
зздрісно
коситься бабка,
і якось їй боязко
йти у танок.
А біла, як пух,
соромлива кульбабка
аж зовсім сховалась
за довгий листок.
Принишкли, замовкли
веселі комашки,
що досі дзижчали,
танок ведучи.
Зирнула з гнізда
зацікавлена пташка,
на раду зібрались
жуки-рогачі.

І тільки метелик,
джигунчик веселий,
кружляє навколо
таким молодцем,
то справа, то зліва,
і враз жартівливо
до бульбашки злегка
торкнувся крильцем.
Торкнувся і бачить:
немає нікого!
- Та де ж ця красуня
прозора, як скло? –
Не стерпіла
бульбашка
дотику того –
і лопнула, зникла,
немов не було!..
І знов у садочку
дзижчать комашинки,
і бабка літає,
й троянда цвіте,
і пташка співає,
і жвава Маринка
із квітів барвистих
віночок плете.
Наталя Забіла

Завдання

1. Прочитайте питання та варіанти відповідей. Виберіть правильну відповідь, позначте її умовним знаком.

- 1) Хлопчик сидів
 у парку;
 біля відчиненого вікна;
 на шкільному подвір'ї.
- 2) Мильні бульбашки підхоплював
 хлопчик;
 кущ бузку;
 легенький вітерець.
- 3) Мильна Бульбашка розмовляла
 згорда;
 несміливо;
 сумно.
- 4) Від доторку пташки Мильна Бульбашка
 полетіла геть;
 лопнула;
 опустилася на землю.
- 5) Ластівка
 не звернула уваги;
 здивувалася;
 зраділа.

2. Прочитайте переказ, написаний неуважним учнем. Відредагуйте його. Запишіть зліва номери речень у потрібному порядку.

- Вони вигравали усіма барвами веселки, піднімалися над квітником і лопались.
- Ластівка зачудувалася її красою і доторкнулася до неї.
- Лише одна Мильна Бульбашка піднялась високо і зустрілася з Ластівкою.
- Хлопчик пускав мильні бульбашки.
- Мильна Бульбашка лопнула.

3. Виберіть або напишіть свій заголовок, який найкраще підходить до казки.

- Ластівка
 Мильна Бульбашка
 У синьому небі

4. Закінчіть речення.

Головна думка казки

5. Закінчіть речення.

Головна думка вірша «Бульбашка» Наталі Забіли

6. Знайдіть рядок, у якому слова подані в алфавітному порядку.

- Підхоплювати, піднятися, полетіти.
 Веселка, вікно, вітерець.
 Сонечко, пташка, плаття.

7. Доберіть синоніми до слів.

Полетіти – _____

Красива – _____

Веселка – _____

8. Доберіть антоніми до слів.

Злива – _____

Опустилася – _____

Співає – _____

9. Доберіть спільнокореневі слова до слів.

Соромлива – _____

Листок – _____

квіти – _____

10. Напишіть звукові моделі до слів:

Дзижчать _____

Бульбашка _____

Зеленіє _____

11. Напишіть, чого вчать нас казка Василя Сухомлинського та вірш Наталі Забіли?

12. Дайте відповідь на запитання. Як ви думаєте, за яким рецептом був приготовлений розчин для мильних бульок у казці В. Сухомлинського? Поясніть чому?

13. Дайте відповідь на запитання. Скільки розчину отримаємо за першим рецептом, а скільки за другим?

Рецепт 1. _____

Рецепт 2. _____

14. Розв'яжіть. Обрахуйте вартість розчину за кожним рецептом, якщо відомо, що 500 мл рідкого мила коштують 30 грн, а флакон 25 мл гліцерину – 35 грн? Вартість води не враховується.

Рецепт 1. _____

Рецепт 2. _____

15. Дайте відповідь на запитання. За яким рецептом ви б хотіли приготувати розчин? Поясніть свій вибір.

16. Оберіть усі правильні варіанти. Як би ви пояснили вислів «лопнув, як мильна бульбашка»:

А) зазнав невдачі, краху;

Б) зробився товстим, незграбним;

В) раптом зник, пропав;

Г) був гарний, але недовговічний.

17. Як ви вважаєте, чи є слова «бульбашка» і «були» спільнокореневими? Поясніть свою думку.

18. Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Мильна бульбашка наповнена повітрям		
2	Мильні бульбашки лопаються лише від дотику		
3	Мильна бульбашка наповнена крапельками води		
4	До складу мильного розчину для бульбашок входить вода		
5	При торканні бульбашки не будуть лопатися, якщо занурити долоні в мильну суміш		
6	При торканні бульбашки не будуть лопатися, якщо змочити долоні водою		
7	На морозі -7°C мильні бульки замерзають		
8	Гліцерин допомагає зробити міхур більш міцним і довготривалим		
9	Гліцерин – безпечна речовина для шкіри		
10	Мильна бульбашка – тонка багаточарова плівка мильної води, наповнена повітрям		

Отже, у молодшому шкільному віці педагог має закласти в учнів хороший фундамент читацької компетентності – здатність розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту [1, с.6].

Список використаних джерел

1. Читай, міркуй, твори: інтегровані компетентнісно орієнтовані завдання для учнів 3-4 класів Нової української школи. Черкаси: видавництво комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2020. 68 с.

2. Формування читацької компетентності молодших школярів: діагностувальні роботи для учнів 3-4 класів Нової української школи / під заг. ред. Людмили Добровольської, Вікторії Кириленко. Черкаси: видавництво комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2023. 100 с.

Сучасна література для учнівства початкової школи. Дитина молодшого шкільного віку як читач

Розвиток читацької компетентності учнів в інклюзивному класі (досвід роботи)

*Бабенко Л. Ю.,
учитель початкових класів
Уманської гімназії №11 Уманської міської ради
Черкаської області*

Інклюзивне навчання на сьогодні є важливим, адже дитина з особливими освітніми потребами має право здобувати знання у звичайних загальноосвітніх закладах. Збільшення дітей з ООП націлює на зміну умов і методів навчання. Статтю присвячено актуальній проблемі розвитку читацької компетентності учнів в інклюзивних класах.

***Ключові слова:** читацька компетентність, молодші школярі, інклюзивна освіта, особливі освітні потреби.*

З метою забезпечення цілісного входження дитини з особливими потребами в загальноосвітній простір, що відповідає її потребам і можливостям, у сучасному навчальному закладі передбачена така форма організації освіти, як інклюзивна. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, ґрунтована на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Інклюзивна освіта є підходом, що допомагає адаптувати освітню програму та освітнє середовище до потреб учнів, які відрізняються навчальними можливостями. Інклюзивна освіта позитивна не лише з порушенням психофізичного розвитку, а й для їхніх ровесників із типовим розвитком [1, с. 28].

Перед педагогами постає велика задача навчити, виховати та розвивати діток із звичайним розвитком і учнів з ООП.

Навчання в класі з інклюзивною освітою є особливим. Підготовка до уроків є не простою, тому що педагогу потрібно враховувати нозологію і особливість учня з ООП. Першим важливим кроком у навчальному процесі є навчання грамоти й формування елементарних навичок читання та письма.

Для шестирічних першокласників цей процес триває протягом цілого навчального року, що пов'язано з їхніми психологічними, фізичними й фізіологічними особливостями. Ці особливості шестирічних дітей, порівняно із семирічними, потребують внесення корективів у методику навчання грамоти, яка протягом кількох десятиріч залишалася в наших школах без істотних змін.

Початкова навичка читання має формуватися в постійному взаємозв'язку зі спостереженнями за явищами живого мовлення і з такими видами мовленнєвої діяльності, як аудіювання, говоріння і письмо. Навичка читання формується в шестирічних учнів значно динамічніше, ніж інші навички. Проте різноманітні

операції дітей з буквами розрізної азбуки на уроках читання слід розглядати як специфічну форму «письма»-позначення почутих або прочитаних слів друкованими літерами.

Я, як учитель, завжди пам'ятаю, що навіть елементарні навички читання не можуть бути вироблені без багаторазового повторення одних і тих самих навчальних дій. З огляду на це, різноманітними засобами варіюю постановку тих чи інших навчальних завдань із метою запобігання психічному і фізичному перевантаженню дітей, підтримуючи їхній загальний інтерес до виконання різноманітних вправ.

Під час навчального процесу в інклюзивному середовищі використовують педагогічні підходи, що є ефективними для різноманітного контингенту учнів [2, с. 52].

У моєму класі навчаються двоє учнів на інклюзивній формі навчання. Діти навчаються за адаптованою навчальною програмою.

Адаптація навчальної програми змінює характер навчання, не змінюючи при цьому навчальний зміст і понятійну складність навчальних матеріалів/ завдань. Адаптація у навчальному процесі забезпечує якість навчання та однакові можливості для всіх учнів у доступі до всіх видів діяльності в інклюзивному освітньому середовищі [2, с. 59].

Орієнтовний перелік адаптацій відповідно до труднощів під час читання:

- Простіший або альтернативний матеріал для читання. Наприклад, я, як учитель, при підготовці до уроку готую для учнів з ООП інші тексти для читання, якщо за програмою в підручнику більш складніший текст, ніж їм потрібно.
- Скорочення обсягу матеріалу для читання.
- Прослуховування текстів на аудіоносіях. Учні класу слухають і слідкують у підручнику за текстом. А учні з ООП лише прослуховують.
- Можливість використовувати альтернативні способи збирання даних, наприклад, запис на диктофон, довідкові таблиці, візуальний матеріал.
- Установлення часових меж для виконання певних завдань.
- Шрифт більшого розміру в робочих текстах.
- Більше часу для виконання завдань.
- Адаптовані навчальні тексти, надруковані великим шрифтом.
- Читання завдань для учнів з ООП та роз'яснення при потребі.
- Підготовка інструкцій, чіткого алгоритму щодо виконання завдань перед початком діагностувальної роботи.
- Інструкції можуть бути як усні, на аудіоносіях, письмові, так і візуальні схеми, таблиці [2, с. 62].

Читання являє собою складний психофізіологічний процес, який потребує достатнього рівня сформованості цілісної багаторівневої структури вербальних і невербальних вищих психічних функцій. Психологами та педагогами-дослідниками з питання формування навичок читання у дітей виявлена така закономірність: якщо дитина до кінця 1 класу побіжно читає, то вона встигає зі всіх шкільних предметів, і навпаки. Педагогу доцільно пам'ятати, що букву слід співвідносити зі звучанням відповідного звука, а не з її алфавітною назвою. Дитина з ООП, особливо з мовленнєвими порушеннями, зможе легко вивчити після того, як навчиться читати. Ознайомлення із зображеннями букви та співвіднесення її зі звуком має відбуватися у певній послідовності. Насамперед слід показувати

візуально букву та наголошувати, який саме звук вона позначає. Обов'язково розглядати, з яких елементів складається буква, й асоціювати із тим, на що схожа. Учні на уроці можуть букву подрукувати – два рядочки. А дитина з ООП може лише 1, а потім викласти букву з паличок, виліпити з пластиліну, вигнути з роту, викласти з квасолинок, камінців. Це краще запам'ятається у дитини з ООП та буде розвиватися не лише мислення, пам'ять, а й мілка моторика [3, с. 190].

Уроки читання в початковій школі охоплюють кілька змістовних ліній, серед яких: спрямованість на усну взаємодію з іншими особами; сприйняття і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів. Літературне читання починається на матеріалі добре знайомих і доступних творів, зміст яких сприятиме цілісному мовленнєвому та загальному національному, інтелектуальному й культурному розвитку [3, с.196].

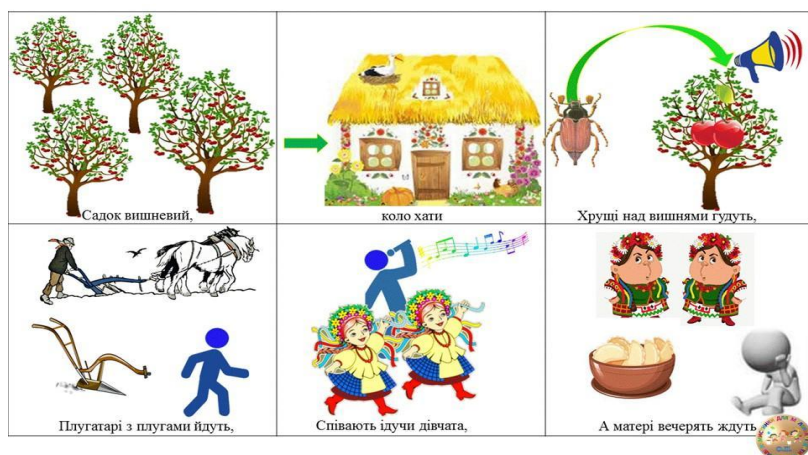
Вивчення напам'ять поетичних творів – нелегке завдання для молодших школярів із різними порушеннями. Це зумовлено не лише недостатньо сформованими компонентами мовленнєвої діяльності, а й досить часто замалим обсягом довільної пам'яті, її короткочасністю та нестійкістю. Навіть якщо учень і запам'ятав вірш, йому складно відтворити текст через невпевненість у власних силах, психоемоційну особистісну нестабільність. Тому учитель має докладати чимало зусиль, щоб читання, вивчення та розповідання віршів стало для школяра не випробовуванням, а соціально-пізнавальним інтересом і задоволенням [3, с. 199].

У своїй роботі я використовую з учнями ООП цікаву методику мнемотехніки. Мнемотехніка – сукупність прийомів і методів, спрямованих на тренування пам'яті, мови, які допомагають швидше запам'ятати інформацію шляхом утворення асоціацій, на основі візуального й аудіального, а так само чуттєвого уявлення.

Цікаво і легко запам'ятовується вірш Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати» у техніці мнемотаблиці.

Садок вишневий

Т. Шевченко

Якщо дитині важко уявити, про що прочитала, можна на уроці виділити головне і намалювати, схематично зобразити головні слова в тексті для кращого запам'ятовування і відтворення [4].

Уроки читання збагачують уявлення дітей про навколишній світ, розвивають фантазію, сприяють подоланню комплексів, породжених обмеженими можливостями.

Не можна дитину з ООП переобтяжувати читанням великих текстів під час самостійного опрацювання матеріалу. У співпраці з батьками намагаюся повернути увагу до книжки, зробивши процес читання життєвою необхідністю. Місія моя, як педагога, – керувати процесом читання, а місія батьків – контролювати процес вдома.

Роль сім'ї у залученні дитини до читання важко переоцінити. Обговорюйте в сім'ї книжку, яку прочитали. Це сприяє розвитку мовлення. Потрібно звертати увагу на образність і смислову чіткість мови у дітей – майбутній засіб розвитку високої культури. Спільне читання – найбільш легкий спосіб прищепити навички читання дітям. Читання вголос сприяє розвитку уваги дитини. Рекомендовано проводити сімейне дозвілля в кожній родині за читанням казок, бесід за сімейною вечерею [5, с. 64].

На уроках використовую такі методи навчання читання:

1) «Інсерт» (читання з позначками):

+ - мені це відомо

? - невідоме

! – хочу більше дізнатися

2) Читання «ланцюжком». У класі це відбувається по черзі, вдома батькам рекомендую читати – «батько -мати-дитина».

3) Повторне читання. Тобто повертаємося до важливих уривків тексту. Наголошую на головному і на тому, що потрібно запам'ятати обов'язково.

Гра – найулюбленіший прийом для учнів. Кожна гра – це спілкування дитини з дорослими, це школа співпраці. Використання гри в навчанні дає можливість створити позитивну атмосферу, що сприяє засвоєнню знань. Дитина у грі розкривається, їй цікаво. А те, що дитині цікаво, вона сприймає набагато швидше.

4) Гра «Так чи ні»: ставимо питання, а дитина має відповісти. Погоджується чи ні.

5) Гра «Вірю – не вірю»: кожне питання починається словами «Чи віриш ти, що...».

6) «Запитання до автора».

7) «Взаємні питання» (ти мені, я тобі).

8) «Намалюй!» (пропонується намалювати ілюстрацію до казки так, щоб інші учні відгадали, який саме епізод зображений).

9) «Перевтілення»: коли учень уявляє себе в ролі певного літературного персонажу і говорить від його імені.

«Погане читання – як змащене брудом віконце, через яке нічого не видно», – писав В. О. Сухомлинський [5, с. 66].

Використання на уроках читання аудіотекстів, медіатекстів, презентацій, відеороликів допомагає візуально сприйняти інформацію краще та зберегти її в пам'яті. «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути», – стверджує народна мудрість. До того ж використання відео сприяє розвитку уваги і пам'яті. Щоб розуміти зміст фільму, учням необхідно докласти певних зусиль. Так мимовільна увага переходить у довільну, а інтенсивність уваги впливає на процес

запам'ятовування. Використання різних каналів надходження інформації (слуховий, зоровий, моторне сприйняття) позитивно позначається на міцності фіксації навчального матеріалу [5, с. 68].

Отже, у Новій українській школі уроки читання для дітей в інклюзивних класах мають бути багатокомпонентними, із залученням різних видів аналізаторів, установленням міжпредметних зв'язків, спрямованими на комплексне формування та розвиток читацької компетентності [3, с. 200].

Список використаних джерел

1. Миронова С. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах: Тернопіль : Астон, 2020. 176 с.
2. Колупасва А., Таранченко О. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. Харків : Ранок, 2019. 304 с.
3. Рібцун Ю. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток. Львів : Світ, 2020. 264 с.
4. Мнемотаблиці для розучування віршів Тараса Шевченка. <https://znayshov.com/>. URL: https://znayshov.com/News/Details/mnemotablytsi_dlia_rozuchuvannia_virshiv_tarasa_shevchenka (дата звернення: 17.09.2023).
5. Костенко Т. Учні початкових класів із порушенням зору: навчання та розвиток. Харків : Ранок, 2020. 128 с.

Читання з розумінням.

Збірка завдань системи «Щоденні 5. Слухання»

Беліменко Л. В.

*учитель початкових класів,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель
НВК ЗОШ І-ІІІ ступенів – ліцею
м. Добропілля Донецької області*

Тези висвітлюють питання формування та розвитку читацької компетентності учнів початкової школи в умовах становлення НУШ. На прикладі власної педагогічної практики пропонується ряд різноманітних цікавих творів, навчальних вправ і онлайн-тестів, які можуть допомогти вчителю системно підтримувати учнів молодшої школи у їх становленні як компетентних читачів.

Ключові слова: читацька компетентність, початкова школа, педагогічна технологія, читання, навчальні вправи, онлайн-тести.

Нова українська школа відходить від «читання заради читання». Розвиток сучасних технологій потребує набагато вищого рівня сформованості навичок читання, ніж раніше. Читання є основою освіти і самоосвіти та має велике значення у повсякденному сучасному житті.

У методичному аспекті *читацька компетентність* молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які надають можливість учневі свідомо здійснювати пошук книг, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного.

У широкому значенні – *читацьку компетентність молодшого школяра* можна розглядати як комплексну характеристику особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, володіє достатньо сформованою навичкою читання, читацькими вміннями та навичками; має здатність до читацької самостійності, самооцінки, самоконтролю, творчого розв'язання літературних завдань; сформованість інтелектуальних операцій для повноцінного сприймання й осмислення твору, творчих літературних здібностей.

Учителі молодших класів знають: діти у початковій школі люблять працювати руками, а інформацію сприймають здебільшого за допомогою зору. Навичок засвоювати нові знання «на слух» у малечі майже немає. Але у 5 класі починається поділ на предмети, і дітям доводиться дуже швидко перелаштовуватися саме на аудіосприйняття.

Зробити перехід до такого сприйняття легшим і покликана діяльність «Слухання». Це одна з п'яти діяльностей методичної системи «Щоденні 5».

Педагогічна технологія «Щоденні 5» допомагає сформувати в учнів такі наскрізні вміння, як читати з розумінням, уважно слухати, допомагає виробити концентрацію, навчитись критично мислити та викладати думки усно і на письмі.

Маючи за плечима чималий досвід роботи в початковій школі, кожного разу я ставила собі питання: «Як ефективніше навчити дітей тривалий час сприймати інформацію, не відволікаючись, випрацьовувати витримку, обмінюватися думками щодо прослуханого твору, аналізувати почуте, учити співпрацювати з іншими в парах, групах?». Тим паче під час дистанційного навчання!!!

Розмірковуючи над цим завданням, я вийшла на необхідність створення інтерактивної збірки завдань системи «Щоденні 5. Слухання» [<https://cutt.ly/iwcFayim>].

Пропонована збірка містить різноманітні цікаві твори та творчі завдання до них. Інтерактивні додатки: онлайн-тести «На Урок», навчальні вправи на онлайн-дошці Jamboard відкривають шлях до онлайн-взаємодії з дітьми в режимі реального часу.

Завдання можна як роздрукувати, так і виконувати онлайн з використанням комп'ютерної техніки або особистих гаджетів учнів.

Під час виконання цієї діяльності учні слухають читання вчителя, однокласника або однокласниці, аудіофайли. Після завершення слухання школярі розглядають малюнки, які розміщені на онлайн-дошці Jamboard. Розташовують картинку за змістом опрацьованого тексту, відновлюють послідовність подій, використавши для цього відповідну комірку.

Переказують казку за частинами з використанням малюнків. Перевага використання онлайн-дошки в цьому завданні полягає в тому, що вчитель може одночасно взаємодіяти з усім класом чи окремою групою школярів у режимі реального часу.

Учні вчаться сприймати, розуміти й аналізувати інформацію; бути уважними; спілкуватись і обмінюватись думками щодо твору, який прослухали.

Наступний крок – це виконання завдань для перевірки розуміння прослуханого твору, тобто забезпечується вид мовленнєвої діяльності аудіювання. Онлайн-тести «На Урок» відкривають шлях до онлайн-взаємодії з дітьми, також у режимі реального часу.

При вдалому доборі матеріалу слухання може стати настільки цікавим, що більшість дітей не матиме проблем із концентрацією чи відволіканням.

У збірці наведено елементи самооцінювання. Лист самооцінювання є важливим інструментом самоаналізу учнем своєї діяльності. Учні оцінюють передусім не результат своєї діяльності, а характер і послідовність виконання певних дій, які спрямовані на розвиток самостійності та розкриття творчого потенціалу.

Завдання вчителя полягає саме в тому, щоб навчити дітей учитися. Мої діти навчаються з інтересом, пізнаючи багато нового, маючи добрі навчальні результати.

Отже, розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи є основою освіти і самоосвіти кожної людини. І ставлення до нього з перших днів шкільного життя є індикатором ставлення до всього навчального процесу. «Щоденні 5» сприяють інтересу та зацікавленості в учнів не тільки до предмета, а й до навчання в цілому. Високі результати в процесі їх використання і є важливим чинником Нової української школи.

Використані джерела:

1. Відеорекомендації Марини Пристінської – заступника директора НВК «Новопечерська школа» [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: ed. era. com
2. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс] / 2016. – Режим доступу до ресурсу: [http:// mon. gov. ua](http://mon.gov.ua)
3. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] / Інформаційний збірник МОН України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: mon. gov. ua

Дитина молодшого шкільного віку як читач

Бондар Л. В.,

учитель початкових класів,

Новоайдарський ліцей Новоайдарської селищної ради

Виховання самостійної, самодостатньої, компетентної особистості – це те, на що спрямований сучасний навчально-виховний процес. Тільки начитаність та бажання до саморозвитку людини у багатьох сферах життя сприятиме розвитку нашого суспільства. Останнім часом дуже гостро стоїть питання заохочення молодших школярів до самостійного та усвідомленого читання творів. Учителі й батьки особистим прикладом, тісною співпрацею можуть багато зробити для того, щоб діти із захопленням читали книжки.

Ініціативна, гармонійна, самостійна особистість, яка може ефективно функціонувати в сучасних умовах життя – це те, чого зараз сильно потребує наше суспільство. Воно очікує на те, що буде сформовано таку молоду людину, яка буде здатна на швидке адаптування до нових вимог сьогодення, оперуватиме інформацією, активно діятиме та навчатиметься упродовж життя, компетентно застосовуватиме здобуті знання, постійно розвиватиметься.

Саме тому важливим завданням для української освіти сьогодні є створення умов для особистісного зростання і творчого самовираження кожного громадянина нашої держави, сприяння умовам для набуття учнями ключових і предметних *компетентностей* та на створення ефективних механізмів їх реалізації.

Виховання учня – суб'єкта культури і власної життєтворчості – це саме те, на що спрямований сучасний освітній процес. Насамперед школа, учитель мають

забезпечити духовний розвиток і саморозвиток особистості, навчити вихованців мистецтва творити себе і своє життя.

Велику роль в історії розвитку людства завжди мало *читання*. Наразі воно є неодмінним компонентом нашого сьогодення. Читання покладене в основу освітньої, інформаційної, пізнавальної, професійної та щоденної діяльності людини.

Неможливо уявити людину, яка б не використовувала читання у своєму повсякденному житті. Більшість сучасних професій передбачають читання інструкцій, поштової кореспонденції, ділових паперів.

Глибока начитаність, літературна ерудиція значною мірою визначають особистість людини, її світогляд, коло інтересів, уміння сприймати прекрасне в мистецтві та в житті.

З книжки починається самовиховання, індивідуальне духовне життя. Є такий момент у виховному процесі, коли наставник, що весь час дбайливо вів за руку свого вихованця, вважає за можливе випустити його руку й сказати: «Іди сам, учись жити». Щоб зважитися на таке, потрібна велика педагогічна мудрість. Щоб підготувати людину духовно до самостійного життя, треба ввести її до світу книжки. Книжка повинна стати для кожного вихованця другом, наставником і мудрим учителем.

Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують 4 культу: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки та культ рідного слова.

У наш час актуальною стає проблема розвитку *читацької самостійності* молодших школярів, оскільки саме рівень сформованості навичок самостійної роботи з книгою є передумовою інтелектуального та духовного зростання учня. Зрозуміло, що неможливо сформувані читацьку компетентність без правильно організованої та серйозно поставленої роботи учнів із перших днів навчання з книгами з доступного кола читання, без виховання в дітей бажання і звички у вільний час звертатись до книги, читати ті, які підходять саме конкретній дитині, а не комусь іншому.

Читання як джерело духовного збагачення не зводиться до вміння читати; з цього вміння воно тільки починається. Дитина може читати вільно, безпомилково, та книжка – це часто буває – не стала для неї тією стежиною, що веде до вершини розумового, морального та естетичного розвитку. Уміти читати – означає бути чутливим до змісту й краси слова, до його найтонших відтінків. Тільки той учень «читає», у свідомості якого слово вирає, тріпоче, переливається барвами й мелодіями навколишнього світу. Читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе. Воно відкривається перед дитиною лише тоді, коли поряд із читанням, одночасно з ним і навіть раніше, ніж уперше розкрита книжка, починається копітка робота над словом, яка повинна охоплювати усі сфери активної діяльності, духовного життя дітей – працю, гру, спілкування з природою, музику, творчість. Без творчої праці, що створює красу, без казки та фантазії, гри та музики неможливо уявити читання як одну зі сфер духовного життя дитини. Основа розвитку мови й мислення – це і «подорожі» до живого джерела думки, і емоційно-естетичне забарвлення слова, яке стає зрозумілим завдяки вмінню відчувати красу мови, і художні багатства, втілені у книжках.

До того як прочитати перше слово, дитина повинна почути читання вчителя, матері, батька, відчути красу художніх образів. «Подорожі» до світу природи не можна уявити як щось відірване від книжки. Дитина не побачить краси

навколишнього світу, якщо вона не відчула краси слова, прочитаного в книжці. Шлях до серця і свідомості дитини йде з двох сторін, на перший погляд, немовби протилежних: від книжки, від прочитаного слова до усної мови і від живого слова, що ввійшло в духовний світ дитини, до книжки, читання, написання. Емоційно-естетична підготовка до читання та письма – найважливіша умова того, щоб дитина навчилася читати та писати, і навчилася не для одержання оцінки, а тому, що читання і письмо необхідні в духовному житті – невміння читати та писати позбавляє її багатьох радостей.

Завдання вчителя початкових класів – не тільки навчити свідомо, правильно, виразно читати, розуміти, аналізувати твори, але і формувати у дітей соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних творів; розвивати мовлення учнів; формувати уміння створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого); розвивати творчу літературну діяльність школярів; формувати у них навички самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок; уміння здійснювати пошук, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань.

Проблема читання – одна з найважливіших у навчально-виховному процесі в школі. *Читацькі вміння* починають і фактично закінчують формуватися в учнів на уроках читання в початкових класах. Сучасних дітей не так легко зацікавити читанням книжок, оскільки вони зростають у час гаджетів та інтернету. І вчителів, і батьків цікавить питання, як заохотити дитину читати. Працювати над цією проблемою треба разом.

Вчителі та батьки повинні пам'ятати, що в літературі працює гармонійна любов до книжок. У дитини не може виникати гарних асоціацій із літературою, якщо дорослі змушують її читати книжку, хоча самі не читають. Якщо ми хочемо, щоб наші діти читали твори із задоволенням, ходили у бібліотеки, то повинні бути прикладом для них, тоді й дитина також буде читати.

Разом і систематично читайте з дітьми. Читати треба разом, систематично. Дорослим треба сформувати у дитини звичку читати. Увага до дитини – це капітал, який потрібно вкладати у маленьких мешканців нашої країни. Це те, що дасть результат у подальшому. Діти понад усе цінують увагу до себе. Читання разом – це також увага. Ви разом читаете, розбираєте нові слова, обговорюєте сюжет, даєте характеристику героям, проєціюєте подальший розвиток подій у творі. Дитина має асоціювати читання з приємним проведенням часу. Це не повинно бути її обов'язком. Читання повинно стати вашим спільним хобі. Тоді дитина схоче читати і буде це робити із задоволенням.

Сюжет розповідайте із захопленням. Щоб заохотити дитину читати, потрібно захопливо розповідати сюжет. Маленький читач звертає увагу на те, як виглядає книжка. Дітей приваблює назва, яскрава обкладинка, а старших дітей ще цікавить її анотація. Від уміння захопливо розповісти сюжет книги залежить бажання дитини її прочитати. Маленький читач може бути в захваті лише від історії, яка йому буде розказана дуже емоційно.

Дуже добре показати зв'язок між книжками та мистецтвом. Дітям треба демонструвати, що між книжками й іншими видами мистецтва є тісний взаємозв'язок. Коли ви говорите дитині, що спочатку вона може прочитати книгу, а потім ще й фільм подивитися або навіть побачити місця, у яких розгортався сюжет книги, – інтерес значно зростає. Разом ми можемо обговорити, що спільного у сюжеті книги та фільму, які є розбіжності. Чи співпадає образ героя з книги з

героєм на екрані. Це зовсім інше відчуття. Ще можна зводити дитину в театр, де ставлять дитячі спектаклі за сюжетами книг, показати онлайн-вистави або самим інсценізувати твори разом із дитиною у школі чи вдома. Можна читати книжки за ролями.

Можна поєднувати читання та навчання. Прочитавши про якусь подію, предмет, країну, можна подивитись ще й невеличке відео про прочитане. У читача буде краще сприйняття і розуміння прочитаного.

Відвідайте з дитиною літературні вечори, фестивалі, презентації. Познайомте її з письменником. Коли читач бачить письменника, який розповідає, як писав свою історію, це спонукає до бажання прочитати твір.

Спільний похід до бібліотеки чи книжкової крамниці. Необхідно дати дитині можливість самій обрати книжку, не нав'язуючи їй свій вибір. Нехай вона зрозуміє, що хоче. Надаючи дитині право вибору, ми даємо їй можливість відчути самостійність і відповідальність. Якщо читач сам обрав цю книжку, він буде розуміти, що її треба прочитати. Можна купувати книжкові серії. Якщо дитина буде у захваті від першої книги, то захоче читати далі.

Твори повинні бути зрозумілими для дитини, зважайте на її вік та інтереси.

Вдома чи у класі створіть куточок для читання. Цей куточок не повинен бути чимось особливим. Просто покладіть подушку чи матрац, поставте крісло і, можливо, деякі з улюблених іграшок дітей, щоб створити затишну атмосферу. Нехай дитина порине в чудовий світ казкових героїв або в розповіді про своїх однолітків, відчує лагідну мелодію поезії Лесі Українки, дізнається багато цікавого про Всесвіт, тварин, людину та здобутки цивілізації з енциклопедій.

У дитячій педагогіці і психології є один неспростовний постулат – «Діти дуже рідко роблять те, що їм кажуть робити, але вони **завжди роблять те, що роблять їхні батьки або люди, які є авторитетом для них**». Тому коли дорослі, вручають дитині книжку і наказовим тоном відправляють її читати, зрозуміло, що дитина читати не буде. **Дорослі своїм прикладом повинні показувати, що читати книги – це класно, цікаво, весело.**

Коли у родині існує *традиція читання* і батьки показують власний приклад, а ще діти у школі, разом з учителем, на уроках і позакласних заходах насолоджуються красою поетичних та прозових творів, шанси виховати дитину затятим читачем неабияк зростають. Адже маленька людина, яка росте серед книжок, змалечку відвідує книжкові події, сприймає **читання як норму повсякденного життя.**

Список літератури

1. Нова українська школа: порадник для вчителя. За заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
2. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. *Початкова школа*. 2011. № 1. С.12.
3. Пархета Л. П. Українська література як навчальний предмет у спадщині В.О. Сухомлинського: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2006. 20 с.
4. Сухомлинський В. О. Вчити вчитися. Вибрані твори: у 5 т. Київ, 1977. Т. 5. С. 426 – 436.
5. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. Вибрані твори: у 5 т. Київ, 1976. Т. 1. С. 209 – 354.

Шляхи виховання в молодших школярів та школярок звички й потреби в читанні

Ведмеденко А. В.,

вчитель початкових класів

Леськівського ліцею з початковою школою та гімназією

Леськівської сільської ради Черкаського району

Черкаської області

У запропонованій статті обґрунтовується важливість формування звички й потреби в читанні серед молодших школярів та школярок і пропонуються шляхи досягнення цієї мети. Зокрема, розглядаються методи стимулювання інтересу до читання, роль прикладу дорослих у формуванні читацьких звичок, важливість різноманітності читацьких матеріалів та використання сучасних технологій. Автор підкреслює необхідність індивідуального підходу та створення сприятливого середовища для розвитку читацької компетентності у молодших школярів.

Ключові слова: *початкова школа, читання, книги, бібліотека, знання, учні.*

У сучасному світі, де інформація є ключовим ресурсом, навички читання і критичного аналізу текстів стають все важливішими. Діти, які вміють швидко засвоювати й аналізувати інформацію, мають конкурентну перевагу. Звичка читати в молодшому шкільному віці має перспективні наслідки для розвитку дитини та формування її як гармонійно розвинутої особистості. Потреба в читанні надає можливість школярам розширювати свої знання, розвивати навички та формувати особистісні ціннісні орієнтації. Звідси й випливає актуальність дослідження означеної теми в сучасному закладі освіти.

Проблема дослідження шляхів виховання в молодших школярів і школярок звички та потреби в читанні є предметом досліджень українських і зарубіжних педагогів:

В. Сухомлинського, С. Вашуленка, Д. Лихачова, М. Лемби, Г. Сковороди, А. Моруа, Д. Мартіна, Б. Вербера). Особливе зацікавлення у педагогів і науковців викликає формування в молодших школярів та школярок потреби в щоденному читанні. За словами великого педагога В. Сухомлинського, «читання – це віконце у світ, найважливіший інструмент навчання, воно має бути вільним, швидким – лише тоді цей інструмент буде готовий до дії» [1, с. 2]. Дослідники вказують, що вироблена з молодшого шкільного віку звичка і потреба в читанні є важливими для когнітивного розвитку, розширення активного словникового запасу та розвитку критичного мислення у дітей. Дорослі мають активно підтримувати цей процес і створювати стимулююче навколишнє середовище для формування цієї корисної звички. Саме через читання, як стверджують педагоги та вчені, школярі зможуть розвивати почуття емпатії та розуміння інших людей та культур, а також сформувати соціальні навички та уміння знаходити шляхи розв'язання конфліктів. Через читання молодші школярі отримують доступ до багатой культурної спадщини, історії та світових подій. Вони навчаються цінувати різноманітність і розуміти різні погляди на світ [3, с. 6].

На сучасному етапі розвитку української освіти вже напрацьовано шляхи виховання в молодших школярів і школярок звички й потреби в читанні. Так, упроваджений з 1 вересня 2018 року новий Державний стандарт початкової освіти передбачає формування читацької компетентності як однієї з ключових компетентностей НУШ, а обов'язкові результати навчання спрямовані на розвиток

уміння сприймати та аналізувати текст, оцінювати прочитане та перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо [2, с. 1]. Крім того, типова освітня програма початкової школи, розроблена під керівництвом Р. Шияна, включає змістову лінію “Читаємо”, яка спрямована на «розвиток мотивації дітей до читання, залучення їх до читацької діяльності, яка ґрунтується на учнівській ініціативності та самостійності у доборі текстів для читання та інтерпретації прочитаного» [6, с. 4].

Наразі педагогічною спільнотою докладається багато зусиль для формування читацької компетентності у початковій школі. Особливостями розвитку навички читання можна визначити:

- фонетичне читання, адже молодші школярі часто починають формувати навичку читання, розглядаючи окремі звуки і букви; вони навчаються співставляти звуки з буквами та складами, розкладаючи слова на фонетичні компоненти;
- засвоєння базового словника, яке спрямоване на поступове наповнення та використання активного словникового запасу, що допомагає їм читати прості тексти;
- читання за контекстом, використовуючи зміст і зв'язки між словами для розуміння тексту;
- виразне читання, з розумінням та інтонацією, коли молодші школярі намагаються передати емоції та виразність тексту через власне читання;
- розвиток лексичних навичок, у рамках якого молодші школярі збагачують свій словник і вчать використовувати нові слова в розмовах і письмі;
- самостійність, що спрямована на вибір книг і текстів за власними інтересами;
- удосконалення розуміння прочитаного, визначаючи головну ідею, ключові події та деталі;
- читання для задоволення, тобто вироблення усталеної звички;
- підтримка дорослих, що є важливою для виховання звички й потреби в читанні;
- зв'язок з навчанням у школі, адже читання стає однією з ключових навичок для успішної навчальної діяльності, і молодші школярі починають використовувати її для навчання різних предметів.

Розвиток навички читання у молодших школярів – це поступовий індивідуальний процес, і важливо створювати стимулююче середовище для дітей, щоб вони могли успішно розвивати свої читацькі навички [4, с. 3].

Одним із шляхів формування читацької компетентності молодших школярів є зацікавлення їх самим процесом читання, використовуючи інтерактивні вправи. Однією з таких вправ є «Казковий кошик книжок». Вона спрямована на розвиток уяви, аналітичних здібностей та збагачення словникового запасу.

У цій вправі учням пропонується поміркувати над сюжетом запропонованого вчителем тексту для читання. Така робота вимагає поетапного підходу.

Етап 1. Школярам пропонується прочитати першу частину тексту вголос, а потім учитель просить дітей дочитати текст самостійно.

Етап 2. Повторне читання та аналіз. Учитель пропонує учням повернутися до прочитаного тексту і вибрати слова чи фрази, які їм сподобалися або які вони вважають важливими для подальшого переказу тексту.

Етап 3. Створення власного продовження тексту на основі обраних учнями слів чи фраз. Можна запропонувати школярам папір і олівці для написання авторської частини тексту.

Етап 4. Попросити дітей поділитися своєю частиною тексту з іншими учнями. Кожен може виступити перед класом і розповісти свою версію подій.

Етап 5. Обговорення і порівняння. Після того як усі діти поділилися своїми версіями казки чи оповідання, порівнюємо їх з оригінальним текстом та обговорюємо, які ідеї, образи чи дії були спільними, а які були власними творіннями.

Ця вправа сприяє розвитку навичок читання, уяви, творчості та мовленнєвого образу в молодших школярів. Вона також стимулює їхній інтерес до читання та робить цей процес цікавішим.

Системність у вихованні звички й потреби в читанні у молодших школярів дає змогу визначити інтереси та захоплення дітей певними літературними жанрами. Наведемо приклад вправи для формування читацької компетентності молодших школярів на уроках української мови під час роботи з дитячою книжкою «Читацька подорож». Метою вправи є розвиток навички читання, підвищення інтересу до книг, сприяння розумінню та обговоренню прочитаного.

Перед початком роботи вчитель обирає декілька книг або коротких оповідань, які відповідають віковим особливостям молодших школярів і цікаві для них. Кожна книга повинна мати яскраву обкладинку і цікавий зміст. Робота з книгою може бути як командною, так й індивідуальною і проводитись впродовж тижня-двох перед уроком позакласного читання.

Далі вчитель розповідає дітям, що вони вирушають у читацьку подорож, а для цього повинні вибрати книгу, яку вони хотіли б прочитати. Обравши книгу, учні читають її у групі або індивідуально. Важливо надати дітям достатньо часу для читання. Закінчивши читання, діти записують короткі враження від книги у спеціальному читацькому щоденнику. Вони можуть описати головних героїв, важливі події або висловити свою думку про прочитане. Потім, під час уроків позакласного читання, школярі обмінюються своїми враженнями та думками про книги з іншими учасниками подорожі. Можна задавати запитання, наприклад, «Що вам найбільше сподобалось у цій книзі?» або «Яка була основна ідея цієї історії?». Після обговорення школярі вибирають наступну книгу для читання і повторюють весь процес.

«Читацька подорож» – вправа, заснована на діяльнісному підході, яка створює стимулююче середовище для читання, дозволяє дітям вибрати книги за їхніми власними інтересами і спілкуватися про прочитане з іншими. Вона також сприяє розвитку критичного мислення і розумінню тексту, що є важливими складовими читацької компетентності.

Актуальним способом виховання звички та потреби в читанні для молодших школярів може бути ведення особистого «Читацького щоденника» (рис.1). Така вправа сприяє розвитку читацьких навичок і відстежуванню прочитаних книг, а також може бути заохоченням до регулярного читання.

Роботу над створенням «Читацького щоденника» слід розпочинати спільно. Можна оформити власний напис «Мій Читацький Щоденник» на обкладинці звичайного зошита або блокнота для записів і розфарбувати його. Потім учителеві слід пояснити правила та особливості ведення записів у такому щоденнику. Наприклад, кожен раз, коли дитина прочитує книгу, вона записує в щоденнику

назву книги, автора та дату завершення читання. Також можна запропонувати учням 3-4 класів написати короткий огляд прочитаної книги. Вони можуть поділитися своїми враженнями, зазначити головних героїв та основну ідею прочитаного тексту. Школярі 4 класу перед початком читання кожної нової книги можуть записати свою мету – чому вони хочуть прочитати цю книгу і що очікують від прочитаного твору.

Під час уроків позакласного читання або ранкових зустрічей школярі можуть регулярно обговорювати записи в «Читацькому щоденнику» та обмінюватися рекомендаціями щодо читання тієї чи іншої книги. Під час виконання цієї активності важливим є створення читацьких цілей разом з учнями. Наприклад, «Прочитати 3 книги цього місяця» або «Прочитати вірші українського поета чи поетеси». Слід записувати цілі в щоденнику і відстежувати їх виконання. За досягнення читацьких цілей можна встановити систему винагород і заохочень, щоб стимулювати дитину до регулярного читання.

Рис. 1.

Використання цієї вправи в початковій школі допомагає виробити звичку до читання та заохочує дітей розвивати свої читацькі навички. Вона також допомагає дітям ставати відповідальними за своє власне навчання і розвиток.

Батьки, учителі та інші дорослі повинні бути прикладом для дітей. Якщо діти бачать, що дорослі регулярно читають книги, то вони більше схильні наслідувати цю звичку. Тому під час щоденної активності «Ранкова зустріч» можна організувати читання книг для дітей їхніми батьками. Особливо актуальним такий вид роботи є для учнів 1-2 класів. Кожного тижня можна відводити один день для батьківських читань. Для школярів 3-4 класів можна організувати спільні читання, коли діти разом з батьками обирають книгу і презентують її однокласникам. Щотижневе ранкове читання стає важливим елементом розвитку читацьких навичок у школярів. Діти бачать, що читання є важливою активністю для дорослих, і навчаються самі захоплюватися книгами. Ця практика сприяє активному залученню батьків до освіти своїх дітей. Вони стають більш зацікавленими в освітньому процесі та свідомішими щодо розвитку своїх дітей. Крім того, залучення батьків до освітнього процесу створює ситуацію успіху для школярів, підвищує їх самооцінку та стимулює до активного навчання.

Сучасні методики роботи на уроках читання спрямовані на формування читацької компетентності, а також на розвиток критичного мислення та умінь інтерпретації тексту. Наведемо приклади інноваційних технологій, які можна використати під час уроків читання:

- застосування цифрових технологій (комп'ютери, планшети та інші технології для створення інтерактивних уроків читання, на яких можна використовувати відео, аудіо та мультимедійні ресурси для залучення учнів до читання);
- проєктна діяльність (учні можуть працювати над проєктами, пов'язаними з читанням, наприклад, створенням книжкових відгуків, казок або книжкових обкладинок. Це допомагає їм розвивати творчість та розуміння тексту прочитаного);
- аудіокниги та підкасти, використання яких допомагає дітям розвивати навички слухання та розуміння тексту, що особливо корисно для школярів з аудіальним типом сприйняття інформації;
- використання або створення буктрейлерів, які можуть бути потужним інструментом для зацікавлення учнів книгою і сприяти розвитку читацької компетентності, оскільки вони поєднують у собі візуальну та аудіальну привабливість книги.

Таким чином, виховання в молодших школярів і школярок звички й потреби в читанні потребує спеціально організованої діяльності й роботи молодших школярів із книгою. Формування читацької компетентності є надзвичайно важливим і актуальним завданням сучасної початкової освіти. Читання – це ключова навичка, яка сприяє не лише навчанню, але й особистісному розвитку та культурній освіченості дітей [5, с. 12]. На основі аналізу та вивчення різних методів і підходів до виховання звички читання, можна виокремити такі шляхи виховання читацької звички у молодших школярів:

- зацікавлення і стимулювання, оскільки підтримка та стимулювання інтересу до читання є критично важливими;
- приклад дорослих, діти найчастіше наслідують звички своїх батьків і вчителів, тому важливо активно читати й обговорювати прочитані книги;
- широкий вибір літератури, яка відповідає різним смакам і рівням читацької вправності, допомагає кожному школяреві знайти книгу, яка зацікавить його;
- технології та інновації, а саме: електронні книги, аудіокниги, буктрейлери та інтерактивні платформи;
- індивідуалізація підходу, адже важливо враховувати індивідуальні особливості та інтереси кожної дитини при формуванні читацької звички.

Отже, виховання звички та потреби в читанні є складним завданням, але це вкрай важливий аспект освіти та розвитку дітей. Завдяки ретельному підходу, створенню відповідних умов, поєднанню традиційних і сучасних методів ми можемо сприяти росту читацької компетентності та розвитку молодшого покоління, що володіє необхідними навичками для успішного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Вашуленко Оксана, науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/714341/1/Читацька%20компетентність.pdf>
2. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 280 с.

4. Мартиненко В. О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів / В. О. Мартиненко // Збірник наукових праць: Педагогічна освіта: теорія і практика. – Вип. XV. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 145-151.
5. Старагіна І., Терещенко В., Панченков В. Нова українська школа. Розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник. Харків: Соняшник, 2020. 175 с.
6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас (затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

Розвиток звички й потреби в читанні через призму спілкування з автором

Гончаренко А. М.

*завідувач бібліотеки, Навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3-колегіум»
Смілянської міської ради Черкаської області*

У статті презентовано досвід завідувача бібліотеки та вчителя початкової школи у сфері розвитку читацьких компетентностей, звички й потреби в читанні.

Ключові слова: читацька компетентність, потреба в читанні, популяризація книги.

Діяльність шкільної бібліотеки навчального-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3-колегіум» спрямована, перш за все, на розвиток навичок читання та популяризацію книги.

У наш час спостерігається тенденція зниження потреби в читанні в учнів початкової школи. Через постійний доступ до соцмереж та інтернету учні втрачають інтерес до книги. Тому шкільні бібліотекарі, учителі початкових класів і батьки перебувають у постійному пошуку нових методів для залучення дітей до читання.

Наприклад, під час Всеукраїнського тижня дитячого читання шкільний бібліотекар разом із педагогічним колективом провела для молодших школярів низку заходів, спрямованих зацікавити учнів дитячою книгою. На ці заходи були запрошені автори книг, і діти мали змогу поспілкуватися з творчими особистостями, дізнатися про життєвий та творчий шлях письменників-сучасників.

Учні 3-Б та 4-Б класів зустрілися в онлайн-форматі з відомою дитячою письменницею та художницею – Ланою Ра. Авторка презентувала дітям свої нові видання: «Щоденник котячих мандрів. Моя країна – Україна», «Професіонали», «Як розвеселити самотність». Під час дружньої бесіди юних читачів зацікавила книга «Щоденник котячих мандрів. Моя країна – Україна». Ця книга з яскравими ілюстраціями допоможе учням вивчати історію України захопливо і цікаво. Справжнім подарунком для учнів 3-Б і 4-Б класів стали отримані примірники вже згаданих книг («Щоденник котячих мандрів», «Професіонали», «Як розвіяти самотність») з автографом і особистими побажаннями від письменниці.

Для знайомства учнів 4-А класу з дитячою поезією на літературну зустріч «Дитяча поезія» запросили письменницю і поетесу Ольгу Гопанчук. Наша

землячка нещодавно видала три книги: «Дзеркальний рік», «Сховалося дитинство в будяках» і «Виспівана пісня минулого». Вона презентувала свої новинки. Найбільше захопила учнів дитяча збірка «Сховалося дитинство в будяках». Разом із класним керівником Ольгою Стеценко діти підготували виразне читання вжелюблених віршів. Також їм було цікаво спілкуватися з авторкою книги. Юні читачі цікавилися творчим шляхом письменниці, ідеями до написання творів та історією кожної з дитячих збірок. Ольга Гопанчук подарувала шкільній родині декілька примірників книг «Сховалося дитинство в будяках», щоб діти могли насолоджуватись читанням щирих і повчальних творів.

Творчі учні початкової школи завітали на імідж-коктейль «Творчий феномен Олексія Пухного». Гостями заходу були Анатолій Горбівненко, поет-гуморист, і Вікторія Синаєвська, талановита співачка. Діти занурилися у мелодійний світ поезії автора. Олексій Пухний розповів їм про свій життєвий та творчий шлях. Юних слухачів особливо зацікавила історична поема «ДЗВЕНИСМІЛА», в основу якої покладено минуле нашого краю. Вікторія Синаєвська зі своїм творчим колективом порадувала запрошених, виконавши пісню на слова Олексія Пухного «Прийди».

Отже, пронизливість, розум і талант письменників захоплюють юних читачів. Діти з цікавістю, іншими очима починають дивитися на художню книгу. Такі творчі зустрічі прориваються фонтаном з дитячої душі: діти починають частіше заходити до бібліотеки, а дехто сам береться за перо і створює свої перші дитячі шедеври.

У наш час формування читацької компетентності молодших школярів вимагає неабияких зусиль як учителів початкових класів, так і шкільних бібліотекарів. Відвідування творчих зустрічей та безпосередньо спілкування з автором книги розвиває у молодших школярів потребу та звичку в читанні.

Список використаних джерел

1. Гопанчук О. С. Сховалося дитинство в будяках – Харків: «Діса Плюс», 2022. – 52 с.
2. Лана Ра. Моя країна Україна. Щоденник котячих мандрів. – ТОВ «Новаторфільм», 2019. – 156 с.
3. Лана Ра. Як розвеселити самотність? – ТОВ «Новаторфільм», 2018. – 92 с.
4. <https://school3-kolegium.com.ua/>
5. <https://school-collegium3library.blogspot.com/>

Від уроку українського читання до успіху в житті: прості способи підвищення мотивації учнів до читання

Гринь І. В.,

учитель початкових класів

Лиманського ліцею № 4 Лиманської міської ради

Донецької області

Стаття присвячена питанню розвитку читацької компетентності учнів початкових класів. На прикладах із власного досвіду автор демонструє прийоми та методи, які сприяють розвитку в школярів інтересу до читання. Також приділяється увага формуванню в них уміння грамотно висловлювати свої думки, складати відгук про прочитане.

Ключові слова: читацька компетентність, читання, компетентнісний підхід, інформація, позатекстова інформація, критичне мислення, кроссенс, скрайбінг – фасілітація.

*Однією з істин моєї педагогічної віри
є безмежна віра в силу книги.
Школа – це насамперед книга.
Книга – це могутня зброя.
Розумна, натхненна книга часом вирішує долю людини.
В. О. Сухомлинський*

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальність проблеми читання зростає, оскільки воно є основою щоденної діяльності кожної людини, зокрема інформаційної, освітньої, пізнавальної, професійної. Натомість сучасні діти частіше надають перевагу гаджетам, ніж читанню книг. Як же привернути увагу учнів до книги?

Інтерес до читання виховується насамперед через розвиток пізнавальної та мовленнєвої активності дитини. У дітей має бути сформована потреба пізнавати довкілля і себе в ньому, шукати відповіді на свої "чому", спілкуватися зі світом – людьми, природою, мистецтвом тощо.

Реалізація в освітньому процесі Концепції «Нова українська школа» робить можливим розвиток у здобувачів освіти вміння слухати, читати і розуміти текст; сприймати й відновлювати інформацію; вести діалог; переконувати й відстоювати власну точку зору; висловлювати власні думки й міркування усно та письмово. Набуття навички читання як щоденної практики, а також читацької грамотності визначають можливості для якісного здобуття освіти, розвитку критичного мислення, самореалізації особистості. У кожній родині батьки мріють, щоб їхні діти були успішними: у навчанні, спілкуванні серед однолітків, перемагали у конкурсах, олімпіадах, змаганнях. Така успішність багато в чому залежить від того, що, як і скільки читає дитина. Загальновідомо, що у дітей, які багато читають, краще розвинені мовлення, інтелект, логічне, творче мислення, вони володіють здатністю розв'язувати нестандартні задачі, краще розуміють інших. Отже, дитяче читання можна по праву назвати інтелектуальним ресурсом країни, важливим потенціалом ерудованої нації. В умовах інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, екранної культури, соціальних мереж, індустрії розваг, співіснування багатьох медіаресурсів відбуваються істотні зміни у читацькій діяльності дорослих і дітей. Дослідники відзначають процес трансформації всіх характеристик читання: його статус, характер, способи роботи з текстом, читацькі інтереси учнів, мотиви і стимули читання. У зв'язку зі збільшенням кількості електронних засобів змінюються також і джерела одержання медіатекстової інформації, пізнавальної інформації загалом. Зростає кількість користувачів з кількома точками доступу до Інтернету (стаціонарний комп'ютер, ноутбук, планшетний комп'ютер, сотовий телефон). Це дає змогу людям безперервно знаходитися в інформаційному полі, отримуючи різноманітну медійну інформацію, сприймаючи культуру через призму екранного простору. Діти миттєво схоплюють і усвідомлюють зміст невербальної інформації на моніторі, уміють швидко переключатись, сприймаючи розрізнені смислові фрагменти, виявляють високу швидкість оброблення інформації, водночас вони утруднюються в читанні, розумінні тексту, позатекстової інформації на паперових носіях, яке вимагає уваги і зосередження.

Якщо проаналізувати світовий досвід проблем дитячого читання, то зменшення кількості і якості читання зафіксовано у всіх міжнародних

соціологічних дослідженнях. Розглядаючи читання як надзвичайно важливу технологію, яка дає змогу людині осягати, розкривати збережені в текстах духовні, моральні, комунікативні, освітні цінності, учені констатують: якщо до 12 років дитина не стане активним читачем, не читатиме у вільний час самостійно дібрані книжки, вона повною мірою цю прогалину не надолужить ніколи. Сьогодні значні зусилля на підтримку читання дітей спрямовує більшість країн світу, у т. ч. країни із розвинутою економікою (Великобританія, Швеція, США, Фінляндія, Південна Корея, Нова Зеландія, Австралія). Ці країни досить посилену увагу приділяють якісним характеристикам читання дітей, якості дитячої літератури, її художньо-естетичного, розвивального потенціалу [8, с. 9–10]. Для багатьох українських дітей сьогодні книжка, читання – органічна частина їхнього життя. Водночас для значної кількості учнів – заняття важке, нудне, нецікаве. Згідно з дослідженням якості освіти PISA, проведеним у 2018 році, у середньому кожен четвертий учень в Україні має низький рівень сформованої читацької, математичної або природничої грамотності. Це пов'язано насамперед з нездатністю школярів розуміти та інтерпретувати тексти, пов'язувати кілька фрагментів інформації, робити висновки, тому питання формування читацької компетентності наразі не втратило своєї актуальності.

Формування читача, читацької компетентності школяра є актуальною педагогічною проблемою, оскільки в умовах розвитку інформаційних технологій помітним є згасання інтересу учнів до художнього слова, що негативно позначається на їхньому подальшому житті.

Реформування освіти ґрунтується на компетентнісному підході в навчанні, в основу якого покладено формування в учнів ключових компетентностей. Першою в їх переліку стоїть «вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно й письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях» [6]. Формування цієї компетентності є пріоритетним завданням мовно-літературної освітньої галузі.

Читання – це одна зі стежинок до успішного життя дитини, як у школі, так і за її межами. Проблему читання треба вирішувати разом: у сім'ї, школі, державі. Мотивувати дитину читати, у першу чергу, це відповідальність дорослих: батьків, бабусь і дідусів, учителів. Дуже рідко в наш час зустрічаються діти, які самі по собі люблять читати і вважають, що краще книги – це гаджет [5].

У процесі залучення дітей молодшого шкільного віку до читання маємо підготувати вдумливого читача, який буде емоційно включеним до процесу навчання, спроможний до діалогу з автором художнього твору, до активного обговорення проблем, що торкнулися його душі у процесі читання.

Основне завдання сучасної літературної освіти – це формування уважного читача з розвинутими творчими, розумовими, пізнавальними здібностями, який у процесі роботи над твором, максимально наближаючись до авторського задуму, готовий до критичної, виваженої оцінки, обстоювання власної думки, при цьому рівноваживши у своїй свідомості інші точки зору на предмет обговорення.

Щоб сформувати у молодших школярів читацькі компетентності, необхідно вирішити такі завдання: зацікавити учнів читанням; розвивати цей інтерес до створення постійної потреби у читанні; навчити вибирати літературу, враховуючи вікові та особистісні інтереси; створити належні психолого-педагогічні умови для

сприйняття, розуміння та оцінки прочитаного; формувати навички аналізу художнього твору; організовувати дослідницьку роботу школярів; розвивати усне та писемне мовлення учнів; працювати над постійним удосконаленням якостей читання, естетичного смаку тощо. Наведу приклад підготовчої роботи над п'єсою-казкою Наталі Осипчук «Стрімкий, як вітер» (розділ «Літературні казки. П'єса-казка. Байки», 3 клас. Сьогодні вчити читати й осмислювати драму як рід літератури ми пробуємо вже в початковій школі на прикладі драматичних казок чи п'єс, адресованих дітям молодшого шкільного віку. Пропоную дітям взяти стільці та сісти в коло. Проводжу невеличку руханку. Показую рухи, супроводжуючи їх звуком: ідемо по лісу, крадемося за здобиччю, п'ємо водичку зі джерельця, зустрічаємо іншого мисливця, ось він пірнає в річку... Діти з радістю відтворюють рухи. Питаю: «Що таке драма?». Сама відповідаю: «Драма є завжди і скрізь навколо нас. Будь-який конфлікт, будь-яка проблема – це драма. Подивіться у вікно, що ви там бачите?» – «Я бачу маленьке кошеня» – відповідає один з учнів. «Кошеня маленьке, не може знайти свою маму – це вже драма» і пропоную учням назвати інші драматичні картинки. Потім учні об'єднуються у дві групи. Кожна група показує свою пантоміму, протилежна група повинна здогадатися, що їм показують. Ось перший хлопчик розмахує руками, показуючи фонтан. Навколо бігають дівчатка і показують бджілок та метеликів, а інша група говорить, що це млин, а дівчата навколо – машини та літаки. Всі сміються. Висновок: «Подивіться, як нам буває важко зрозуміти один одного, навіть коли ми стараємося. А яким буває драматичним процес непорозуміння в реальному житті». Знову учні стали в коло. Прошу сказати, які асоціації виникають, коли чують слово «сірий». Діти по черзі називали предмети, які у них асоціюються зі словом «сірий»: дорога, слон, миша, хмара... У всіх учнів слова були різні. «Як же нам зрозуміти один одного? Бачите, які ми всі різні?». Отримані знання учні закріплюють, читаючи в особах й інсценізуючи п'єсу. Діти з цікавістю шукають складові елементи нового для них літературного жанру, оцінюють читання і гру кожного «актора», помічають найменші неточності в діях, разом з учителем дають рекомендації товаришам. Так у процесі роботи учні осягають особливості цього непростого і невідомого для них літературного жанру та, граючи ролі, входять в образи героїв на самому високому рівні засвоєння тексту. Читання в особах, інсценування – органічні й необхідні для дітей форми ігрової творчої діяльності, розвивають «розум, почуття і волю». А крім того, участь у колективній праці, особливо в постановках спектаклів, виховує найважливіші соціальні навички.

Для того щоб прищепити учням читацькі інтереси, учитель повинен насамперед на високому рівні й методично правильно проводити уроки читання, які повинні бути цікавими, пізнавальними, творчими, розвивальними, насиченими різними видами діяльності, дидактичними іграми, вправами, спрямованими на розвиток якостей читання (швидкість, правильність, виразність, усвідомленість) тощо.

Для того щоб дитина захотіла читати книгу, у неї мають бути певні підстави та мотиви для цього. Адже сьогодні їм цікавіше погратися телефоном або планшетом, аніж прочитати якусь книгу та дізнатися щось нове. Мотивів для читання є низка, але знайти ті, які заохотять дитину читати, важко. Вважаю, що діти повинні читати для того, щоб розширити свій кругозір; отримувати все більше нової інформації; знати, звідки вони з'явилися; знати, хто вони; краще зрозуміти інших; знати, куди ми йдемо; зберігати пам'ять про минуле; задовольняти свою

допитливість; підвищувати культурний рівень; спілкуватися та подорожувати [11]. Багато уваги приділяю початку уроку. Іноді мені здається, що саме початок визначає успішність його завершення. Коли зустрічаюся з учнями й спалахує камера (дистанційний формат навчання), важливо не тільки доброзичливо посміхнутися, але й задати інтригуючий тон роботі. Деякий елемент несподіваності прекрасно тримає увагу дітей і заохочує до роботи, «розігріває» мозок. Головним завданням застосування прийому інтриги є створення атмосфери зацікавленості твором на весь час його вивчення. Працюючи на уроці українського читання в 4 класі над темою «Вступ до розділу. Розгляд колажу. Історія наших предків. Уривок із твору Олександра Олеся «Наші предки – слов'яни» (розділ «Захоплюємося сторінками історії України»), починаю урок із фрагмента картини. Відкриваю сюжет невеличкими частинами, обговорюємо кожен фрагмент. З одного боку, пробуджується зацікавленість учнів, з другого боку – картина, пов'язана з історичною подією. Відбувається емоційне дозрівання дитини, створюється певний настрій до сприйняття нової теми. Використовую стратегію критичного мислення «Входження в картину»:

- Роздивіться репродукцію картини.
- Що відбувається на картині?
- Чому ви так думаєте?
- У які часи, на вашу думку, ми перенеслися?
- Кого ви бачите на репродукції картини?

Після обговорення «розкриваю карти»: оголошую назву картини, її автора, коротко аналізуємо її. Важким, звичайно, для учнів є запам'ятовування прізвищ художників. Але у нагоді стають методи образного мислення. Так, після оголошення автора, назви, аналізу картини І. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану», продовжується діалог:

- Знайдіть на картині найбільш смішного запорожця. А чому ви його вважаєте смішним?

Діти:

- Тому, що він найбільший і найсильніше сміється.

Учитель:

- А ще він найтовстіший, і складається таке враження, що його одяг на ньому зараз «репне».
- Це слово схоже з прізвищем автора картини – Рєпін.

Так, у 2-му класі, знайомлячись із твором В. Сухомлинського «Я хочу сказати своє слово» (розділ «Розвивайся, звеселяйся, моя рідна мово») вже у вступній бесіді доречно створити проблемну ситуацію, запитавши: «Яким ти бачив небо, ідучи до школи?». Навряд чи діти звертали увагу на вигляд неба, тож треба зазначити, що до цього питання клас повернеться ще раз, але вже по завершенні вивчення твору. Таке завдання примусить школярів не лише уважніше працювати над текстом, а й зробить їх співучасниками самої екскурсії. Аналізуючи ж оповідання, варто не лише через вибіркоче читання знайти відповіді школярів, а й пояснити, чому діти не змогли побачити в «сьогоднішньому» осінньому небі чогось незвичайного і чому це так трапилося: «Небо синє-синє... Небо голубе...». Цим акцентується увага на Валиних самобутніх спостереженнях («Небо ласкаве»), що мотивуватиме й інших дітей до власних оригінальних висловлень («Небо сумне... Небо тривожне... Небо зажурене... Небо холодне»), а й стимулюватиме самих другокласників до вміння уникати у власному мовленні штампів, шукати таких

слів, які б найточніше передавали душевно-психічний стан кожного із суб'єктів спілкування. Тим більше, що автор підштовхує їх до цього: «А небо грало, трепетало, дихало, як жива істота. І діти дивилися в його сумні сині-сині осінні очі».

Щоб залучити дитину читати, ми можемо використати низку шляхів, але не всі вони можуть бути правильними. Отже, для формування позитивної мотивації до читання в учнів існує декілька шляхів досягнення позитивного результату. Але використання якогось одного інструменту недостатньо. Лише поєднання всіх важелів у комплексі допоможе досягнути мети. Виокремимо: проведення позакласних заходів; проведення літературних конкурсів, зустрічей з авторами тощо; організація тематичних полиць, виставок тощо; просте людське спілкування з користувачем [14].

Не слід забувати про те, що ми живемо в сучасному світі, де скрізь є гаджети. Саме тому можна спробувати залучити учнів читати за допомогою них. На сьогоднішній день у школах активно використовуються інтерактивні технології. Використання інтерактивних технологій дає змогу учням відчутти рівноправність із вчителем. Елементи інтерактивного навчання на уроках читання забезпечують усвідомлення учнями особистої значимості, сприяють позитивному ставленню до читання, появі зацікавленості уроками читання. Можна влаштувати дітям читання в чаті. Діти із задоволенням читають діалоги; особливо ті, які побудовані у вигляді чату соціальної мережі. Вони залюбки складають і свої «чати», де розповідають цілі історії. Такі діалоги не обов'язково мають бути великими. Головне – зрозумілими та цікавими. Для сучасного покоління школярів візуалізація та медіа – основа заняття, є обов'язковими вимогами, а не лише модними цікавинками. Використання Інтернету – це потреба суспільства, у якому ми живемо. Візуалізація широко використовується для подачі навчального матеріалу. В освітній сфері великої популярності набувають Інтернет-меми, які можна створити власноруч. Для створення мемів користуюся спеціальними онлайн-інструментами. Пропоную випробувати безкоштовні програми для створення мемів, а саме Risovach, Memegenerator, Memearsenal. Можна запропонувати й дітям створювати тематичні меми. Такий формат є цікавим доповненням освітнього процесу. Він сприяє креативному переосмисленню будь-якої інформації, навчає школярів лаконічно робити акценти на ключових моментах. Перед створенням нагадую три складові мемів: інформаційність, емоційність, парадокс. Учні створюють власні метафори, використовують фразеологізми.

Часто у своїй роботі практикую скрайбінг-фасилітацію – супроводження розповіді схематичними малюнками, графіками, діаграмами у реальному часі. Він сприяє якнайкращому запам'ятовуванню навчального матеріалу. Адже залучення скрайбінгу дозволяє яскраво та творчо візуалізувати будь-яку інформацію. А завдання учням по створенню власних малюнків цим методом сприяє розвитку креативності та системного мислення.

Улюбленим видом діяльності учнів є кроссенс – модна вправа на сучасному занятті, яка допомагає розвивати комунікативні і регулятивні вміння, навички роботи з інформацією, підвищувати допитливість і мотивацію до вивчення предмета. Якщо коротко: кроссенс – це система (перетин) зображень із певної теми, яка вибудовується на 9-ти квадратах. Картинки пов'язані між собою сенсими-сміслами. Діти з радістю сприймають зображення, образи, символи, іконки, смайли. Це їхня мова. Використовую кроссенс на різних етапах уроку, під час

індивідуальної роботи, у якості творчого домашнього завдання. Найчастіше в Інтернеті можна знайти таке визначення: кроссенс – головоломка нового покоління, побудована на асоціаціях. Кроссенс – це сучасний методичний прийом візуалізації навчального матеріалу, який виконує кілька важливих функцій.

Оскільки основне значення кроссенса – це певна загадка, ребус, головоломка, то він є гарною формою нетрадиційної перевірки знань із теми. Застосування кроссенса на уроці різноманітне. Можна побудувати весь урок у формі кроссенса, тобто дев'ять його елементів можуть представляти собою структуру уроку. Кроссенс – не просто головоломка нового покоління, він поєднує в собі найкращі якості зразка деяких інтелектуальних розваг: загадки, ребуса, головоломки. Він є прекрасним засобом розвитку логічного й творчого мислення учнів. Для полегшення процесу створення його спочатку потрібно заповнити словами кожен квадрат, а потім замінити їх образами.

Алгоритм створення кроссенса:

- визначити тему, ідею, продумати мету;
- виокремити дев'ять елементів, що стосуються теми та ідеї;
- визначити послідовність елементів, віднайти зв'язки між ними;
- зміст сконцентрувати в центральному (дев'ятому елементі);
- підібрати зображення, що ілюструють елементи, пронумерувати їх;
- замінити прями образи й асоціації символічними;
- виготовити картку для учнів, скомпонувавши кроссенс і таблицю відповідей для нього.

Калейдоскоп ідей: кроссенс на різних етапах уроку

1. Можна зашифрувати у кроссенс тему уроку чи епіграф до нього.
2. За допомогою кроссенса можна розглядати проблематику твору.
3. Кроссенс може стати своєрідним планом-конспектом уроку, коли на кожному етапі уроку вчитель відкриває наступний квадрат.
4. Кроссенс як узагальнення знань про певне поняття (добу чи напрям у літературі).
5. Під час вивчення і повторення біографії письменника.
6. Система образів твору зашифрована в кроссенс.
7. Характеристика героя художнього твору.
8. Сюжет твору учні залюбки розгадують у кроссенсі.
9. Для роботи на уроці над будь-яким із цих питань дайте можливість учням попрацювати в парах чи групах.
10. Кроссенс можна запропонувати учням як творче домашнє завдання.
11. За допомогою кроссенса можна презентувати книгу.

Методичний прийом «кроссенс» можна поєднати із такими інтерактивними методами, як:

- робота в малих групах;
- робота в парах;
- мозковий штурм;
- коло ідей;
- мікрофон тощо.

Літературне читання, 4 клас, Василь Сухомлинський «Співуча пір'їна»

Використовуючи кроссенс, переказати оповідання «Співуча пір'їна»

- 1-2 Жив на світі співочий птах і мав співучу пір'їну;
- 2-3 Коли розправить крило – пір'їна співає;

- 3-4 Птах загубив пір'їну
 4-5 Пір'їна впала на землю. Стрепетові захотілося поспівати, а пір'їни немає.
 5-6 Сергійко знайшов пір'їну;
 6-7 Стрепет почув спів своєї пір'їни і попросив хлопчика віддати її;
 7-8 Повернув Сергійко пір'їнку птахові;
 8-9 У кожного є своя співуча пір'їна, а нещасливий той, у кого такої немає. (Рис.1)

Рис.1

Літературне читання, 4 клас, українська народна казка «Кирило Кожум'яка». Творче домашнє завдання (скласти кроссенс у друкованому чи електронному варіанті на задану тему, за змістом твору, за художнім образом). (Рис.2)

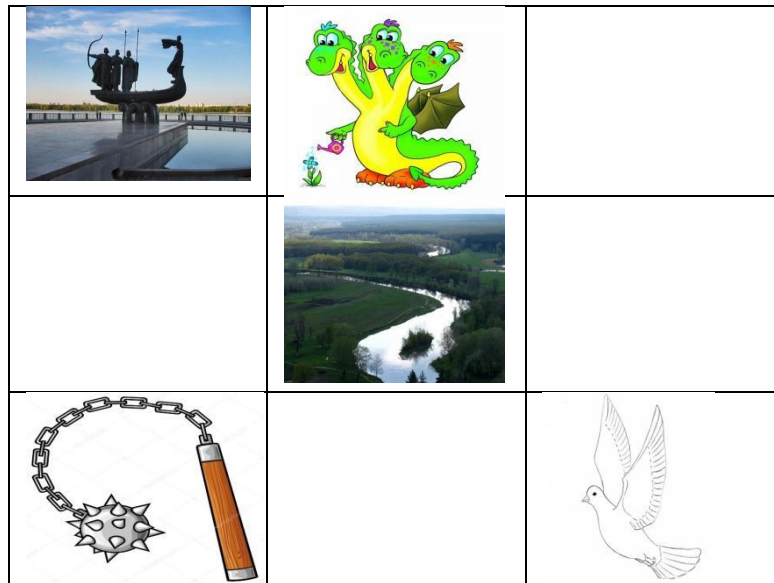

Рис.2

У пошуках стійких стимулів до творчості успішно прижилася методика формування мотивації залучення до щоденного самостійного читання вдома. Підвищенню інтересу до читання сприяє системна робота з читацькими щоденниками. Учні пишуть три-чотири речення короткого змісту тексту і невеликі відгуки в рубриці «Мої враження». За кожен прочитану книжку школяр отримує зображення яблочки, сливи, груші, яке приклеює до свого дерева на аркуші паперу. Таким чином діти вирощують фруктовий сад.

Одним із найважливіших напрямів роботи з формування в учнів позитивної мотивації до читання є робота з наймолодшими учнями. У процесі залучення дітей молодшого шкільного віку до читання маємо підготувати вдумливого читача, який буде емоційно включеним до процесу навчання, спроможний до діалогу з автором художнього твору, до активного обговорення проблем, що торкнулися його душі у процесі читання. Цей всеохоплюючий емоційний вплив і формує в душі дитини любов до читання книжок [7].

Значення книг для дитини дуже велике. Книги служать для того, щоб розширювати уявлення дитини про світ, знайомити його з речами, природою, усім, що його оточує. Саме батьки читають дитині її перші книги, впливають на формування її переваг і читацьких смаків. Уважається, що читати не люблять саме ті діти, у сім'ях яких не було традиції читання вголос, тому не відмовляйте дитині, якщо вона хоче послухати як ви читаєте [12].

Отже, читання – це не від'ємна частина нашого життя, яку не замінити нічим. Адже скільки б ми не мали гаджетів, як часто б не виходили в інтернет, ми так чи інакше повертаємось до книги, тому що книга – це одне з найбільших чудес, створених людиною. Насамкінець зауважу, що найбільшим мотиватором читання художніх творів є особистість учителя, який сам любить читати, захоплено ділиться враженням від прочитаного з учнями, який при нагоді наводить приклади ситуацій, описаних у творі, для аргументації свого твердження. У такого вчителя учні читають.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Методика інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч. посіб. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2019. 191 с.
2. Вачуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект / О. В. Вачуленко // Початкова школа. – 2011 – № 1. – С. 48-50.
3. Виноградова Н. В. З чого починається любов до книги / Н. В. Виноградова // Шкільна бібліотека. – 2011. – № 11. – С.65-67.
4. Данилова Л., Кірик М. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч. посіб. Львів : Світ, 2019. 67 с.
5. Засоби залучення учнів до читання. Режим доступу: <https://naurok.com.ua> > Бібліотека > Зарубіжна література.
6. Державний стандарт початкової загальної освіти / Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.
7. Карнаух Т. Впровадження інтерактивних методів навчання на уроках читання. *Початкова школа*. 2011. № 2. С. 5 – 8.
8. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>.34с.
9. Савіна З. Сучасний читач та тенденції читання в Україні / З. Савіна // Бібл. планета. – 2001. – № 1. – С. 9-10.
10. Савченко О. Я. Щоб книга була в житті дитини: вітчизняний і зарубіжний досвід / Олександра Савченко // Початкова школа. – 2016. – № 5. – С. 22-26.
11. Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченко А. О. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навч. посіб. Харків: Соняшник, 2020.176 с.
12. Трунова В. Основні положення щодо позакласного читання в початкових класах. *Початкова школа*. 2011. № 9. С. 21 – 23.
13. Читацька компетенція як різновид загальної компетенції учнів // Наука і освіта. – 2005. – № 3-4. – С. 66-68.
14. Як заохотити дітей до читання. Режим доступу: <https://osvitoria.media/opinions/yak-zaohotyty-ditej-do-chytannya/>

Кілька кроків до формування зацікавленого читача в початковій школі (з досвіду роботи вчителя початкових класів)

Довченко Наталя Вікторівна,

*учитель початкових класів вищої категорії
комунального закладу «Харківський ліцей № 156
Харківської міської ради»*

Таран Ольга Іванівна,

*учитель початкових класів другої категорії
комунального закладу «Харківський ліцей № 178
Харківської міської ради»*

Упродовж останніх двадцяти років в Україні, як і в інших країнах світу, за даними численних досліджень, спостерігається загальне зниження інтересу до читання. Престижність, мода, роль читання та саме ставлення до нього сильно змінилося, порівняно з попереднім століттям. Це пов'язано з величезною кількістю змін у житті суспільства – політичних, економічних, культурних. Однак цінність книги для людини залишається.

Результати наукових досліджень (В. Мартиненко, О. Джежелей, А. Ємець та ін.) свідчать про те, що ставлення людини до книги формується в молодшому шкільному віці. Саме тоді вирішується питання, чи відбудеться становлення читача.

В освітній сфері сьогодні ця проблема вирішується з урахуванням компетентнісного підходу. У Державних нормативних документах [1] читацька компетентність зазначена як наскрізне вміння для всіх ключових компетентностей. Сучасні педагоги, психологи, методисти (О. Ісаєва, О. Вашуленко, В. Мартиненко, О. Савченко, Н. Чепелева, Т. Яценко та ін.) визначають читацьку компетентність як інтегровану особистісну якість, що формується в процесі шкільного літературного навчання та розвивається й удосконалюється впродовж життя.

За визначенням О. Савченко, читацька компетентність – це «результат взаємодії знань, умінь і навичок, читацького досвіду та ціннісних ставлень учнів, що виявляються в процесі формування повноцінної навички читання» [2, с. 142].

Відомий фахівець у галузі літературної освіти молодших школярів В. Мартиненко, розглядаючи читацьку компетентність у контексті діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів, визначає її як складне багатокомпонентне особистісне утворення, яке дає «змогу дитині відповідно до її вікових можливостей самостійно орієнтуватися в колі дитячого читання, самостійно працювати з різними видами письмових текстів – їх читати, розуміти, знаходити в них потрібну інформацію, аналізувати, застосовувати її для вирішення навчально-пізнавальних завдань, у життєвому досвіді, у стандартних і нових ситуаціях» [3, с. 146].

Розуміючи вагомість питання, хочемо поділитися досвідом роботи із залучення дітей до читання, формування читацьких інтересів і читацької культури.

Найголовніше завдання вчителів і батьків – навчити дітей отримувати задоволення від читання з раннього віку, бо ця навичка буде допомагати їм усе життя. Зазначимо основні кроки для досягнення мети.

1 крок. У 1 класі надзвичайно важливим є міцний зв'язок із батьками. Щоб навчити дітей отримувати задоволення від читання, треба бачити, що це приносить радість дорослим, тому дуже важливо, щоб батьки подавали належний приклад. У час цілодобових мультиплікаційних каналів і комп'ютерних ігор читання може

здаватися дітям не дуже цікавим заняттям, що відходить у минуле. І навіть якщо батьки розповідають про користь читання, про важливість книжок, сьогодні цей прийом часто не спрацьовує, оскільки в останній раз самі дорослі читали книгу декілька років тому. Якщо батьки є завзятими читачами, то навіть і казати багато не треба, це вже сімейна звичка. Якщо нам вдається відродити традицію сімейного читання, це позитивно впливає на ставлення до книжки, формує культуру читання.

2 крок. Створення в класі «Куточку читача», який наповнюється книгами різної тематики. Кожен обирає книгу за своїм уподобанням. У наших куточках стоять переважно кольорові книжки з яскравими ілюстраціями, щоб приваблювати дитину, навіть якщо вона випадково опинилася біля куточку. У вільний час діти розглядають книжки, обмінюються враженнями, уподобаннями. Це так згуртовує колектив!

3 крок. Читацькі стіни. Що це таке? Наше навколишнє середовище має заохочувати до читання в усіх його формах. Розміщуємо плакат із надписом: «Читання – це круто!», а діти вказують на плакаті назву книжки, яку вони зараз читають і кілька речень, про що вона. І це теж працює!

4 крок. Систематично беремо участь у заходах і акціях, присвячених читанню.

Всесвітній день читання вголос: обираємо книжку на свій смак, знаходимо аудиторію і читаємо вголос. Такими діями ми популяризуємо книгу.

Акція «Тиждень читання книжок». Ми робили флешмоб разом з улюбленою книжкою. Створювали чудові колажі, у яких діти побачили себе і цим дуже пишалися.

Акція «Літні канікули з книгою», «День книголюбів» та інші – це те, що робить спілкування з книгою івентом, святом.

5 крок. У наших класах кожен день присвячений якійсь цікавій події. І в цих подіях ми також знаходимо місце книзі. Всесвітній день собаки, Всесвітній день кішок, День фізкультури і спорту – цих дат дуже багато. Пропонуємо перелік книжок до певного свята. Це книги різної тематики: пригодницькі, спортивні, пізнавальні, художні, гумористична, класична і сучасна література. І коли на уроках проводимо хвилинку-цікавинку, повідомляємо цікаві факти (короткі повідомлення), після чого пропонуємо розширити знання, прочитавши інші книжки. Діти з інтересом шукають нове та розповідають на годинах спілкування. І це працює!

6 крок. Відвідування книгарні. Пропонуємо дітям разом із батьками відвідувати книжковий магазин або бібліотеку. Бажано, щоб кожному члену родини обрали (або придбали) книгу, яка врахує його інтереси та вподобання. Протягом кількох тижнів можна ділитися враженнями й обговорювати епізоди прочитаних творів. Така практика сімейного читання та обміну враженнями не лише прищеплює дітям любов до читання, а й розвиває навички усного викладу власних думок.

Звичайно, виконання цього кроку традиційно стикається з певними труднощами (економічна спроможність/неспроможність батьків, зайнятість на роботі).

7 крок. Заохочування дітей до написання власних оповідань.

Письменство – це наш помічник. Помічник у розкритті себе, своїх думок, емоцій, ідей. Заохочуємо дітей писати дуже прості історії, які відбуваються з ними. Пишемо листи нашим бабусям, дідусям, друзям. Починаємо наш шлях письменства

з маленьких побажань, які залишаємо своїм друзям на партах. Найголовніше – це почати! І це працює!

8 крок – читацький щоденник, у якому ми описуємо свої враження від прочитаного, своє ставлення до тих подій, які відбулися з героями. Для найменших читацький щоденник обмежується записами назви твору та ілюстрацією. Таким прийомом розвиваємо пізнавальну гнучкість, нестандартне мислення, навчаємо бути пошуковцем.

9 крок. Обговорення можливих закінчень історій (до того, як прочитали твір), а потім порівнюємо з авторськими.

10 крок. Участь у проектно-дослідній діяльності. Упродовж кількох років ми працюємо з ХНПУ імені Г. С. Сковороди, а саме з Науково-консультативним центром дитячої книги та читання, і завжди відгукуємося на цікаві пропозиції науковців. Два роки тому брали участь у проекті «Харківські письменники – дітям: від прочитаної книжки до захоплення рідним містом». Діти знаходили інформацію про біографію письменників, робили малюнки до творів, які вони прочитали. Складали загадки: наприклад, група дітей розповідала про зміст прочитаного, а слухачі відгадували назву твору і фрагмента, до якого створені малюнки.

11 крок. Змагання з читання. Пропонується широкий перелік книжок різних жанрів. Хто прочитає найбільше – отримають нагороди. Зрозуміло, що нагороджуються всі учасники змагань.

12 крок. Пошукові уроки-дослідження, які об'єднують усю родину. У нашому досвіді безліч проведених проектів і дитячих мінідосліджень, які так чи інакше пов'язані з читанням. Один із таких уроків «Моя родина – це наша слава України!». Учням треба було довідатися, звідки походить назва рідного населеного пункту. Чи змінилася вона з плином часу? Які цікаві історії пов'язані з рідним краєм. Після презентації всі учасники отримують грамоти «Кращий знавець рідного краю». І це працює!

13 крок. Тижні, присвячені видатним датам чи особам (Шевченківські дні, Лесі Українки, Івана Франка, День Космонавтики, День Вишиванки...).

Під керівництвом учителя діти готувалися до літературних годин. Багато читали творів, декламували вірші. Результатом було розвиток виразного читання, чіткість, емоційність, впевненість в собі. Діти дуже таких уроків чекають.

13 крок. Паралелі між героями, собою, учнями, що робить прочитане ближчим і зрозумілим.

Читання – це один із ключових елементів всебічного розвитку дитини. Якщо навчити дитину отримувати задоволення від читання з раннього віку, то це вміння залишиться з нею на все життя.

Список літератури

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p>
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. Київ, 2012. 504 с.
3. Мартиненко В. О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. XV. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 145-151.
4. Джежелей О. В., Мартиненко В. О., Ємець А. А. Позакласне читання в 3 класі. Навчання і виховання учнів 3 класу: методичний посібник для вчителів. Київ, 2004. С. 205 – 224.

Сторітелінг як інструмент формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти

*Кінах Н. В.,
завідувач кафедри педагогіки та психології,
доктор педагогічних наук, доцент,
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти*

Сьогодні зміст поняття «читацька компетентність» змінюється, що спричинено зростанням обсягів і різноманітності змісту й форми писемних текстів, використання яких у ХХІ столітті є нагальною потребою. З цієї причини освіта в галузі читання зазнає в наш час суттєвого переосмислення: якщо ще донедавна її метою було передусім накопичення та засвоєння інформації, то нині йдеться про формування здатності особи працювати з будь-якими видами інформації, розуміти, належно осмислювати, оцінювати її та застосовувати відповідно до все більш ускладнених особистих і суспільних потреб.

Читацька компетентність як складне багатокомпонентне особистісне утворення стосується опрацювання читачем текстів різних видів, а не лише художніх. Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. вважають читацьку компетентність базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей, що передбачає оволодіння учнями сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу дитині відповідно до її вікових можливостей самостійно орієнтуватися в колі дитячого читання, самостійно працювати з різними видами письмових текстів – їх читати, розуміти знаходити в них потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати, застосовувати її для вирішення навчально-пізнавальних завдань, у життєвому досвіді, у стандартних і нових ситуаціях [3]. Набутий читацький досвід забезпечує готовність і здатність учнів початкової школи до подальшого навчання, пізнання, саморозвитку.

Досліджуваній методиці присвячено наукові розвідки вчених О. Караманова, М. Василюшина, К. Симоненко, Е. Ерднієвої, Н. Гущиної, М. Маєвської, О. Тодорової, а також дослідження Я. Яненка; теорія історій детально розглянута Д. Кемпбеллом, сутність цифрових історій – J. Hartley, K. McWilliam. Особливості використання технології сторітелінгу в освіті дорослих досліджували такі фахівці, як E. Caminotti, J. Gray, S. Hausknecht, M. Vanchu-Orosco, D. Kaufman, C. Paull та ін.

Мабуть, кожен учитель зі свого досвіду знає, що є «нецікава» тема для дітей, але вона важлива для навчання [5]. У такому випадку в нагоді стає сторітелінг, адже завдяки доречній подачі матеріалу та вигаданій історії можна зацікавити дітей відповідним матеріалом. Використання сторітелінгу на уроках сприяє розвитку образного мовомислення, виробленню неординарного сприйняття тих чи тих явищ об'єктивної дійсності. Крім того, означена технологія забезпечує комунікативний, мовленнєвий, мовний, емоційний та соціокультурний розвиток здобувачів початкової освіти. Сюжет історії завжди викликає безліч різноманітних емоцій в учнів, навчає моральних цінностей, дає змогу проаналізувати вчинки та почуття героїв, а наповнення історії сприяє кращому засвоєнню програмового матеріалу. На відміну від фактичної розповіді (переказу, опису по пам'яті), яка ґрунтується на роботі сприймання, пам'яті, відтворювальної уяви, в основі розповідей – робота творчої уяви. Обов'язковими компонентами такої розповіді

мають бути самостійно створені дитиною образи, ситуації, дії. За цієї умови учні використовують набутий досвід, знання, однак по-новому їх комбінують [4].

Перевагами застосування сторітелінгу в початковій школі є те, що діти люблять слухати історії більше, ніж доповіді, описи чи визначення, тому що вони легше сприймаються (задіяна не лише раціональна сторона сприйняття інформації, а й образна), завдяки цьому реалізується принцип доступності навчання. Історія впливає на почуття дитини, а це підвищує рівень концентрації уваги. Тому всі уважно слухають навчальний матеріал, сприймають його, а потім із легкістю можуть відтворити. Правда теж у формі історії, відповідно реалізуються принципи міцності знань та емоційності навчання. Сучасні діти з кліповим мисленням краще сприйматимуть історію, ніж текст іншого виду. В історії є герой, який змінюється. Ці зміни відбуваються в процесі боротьби, наполегливої праці, виконання складних завдань тощо. Молодші школярі вчаться тому, що можна подолати труднощі. А якщо діти ще будуть «включені» в історію, вони навчатимуться бути наполегливими. Отже, реалізується принцип активності й самостійності. Будь-яка історія для дітей розповідається з використанням малюнків, відео, презентацій, відповідно реалізується принцип наочності.

До основних технік сторітелінгу найчастіше відносять такі: «подорож героя» (є герой та проблема, що постає перед ним, автор розповідає про шлях героя з хеппі-ендом, важливим елементом є кульмінація та чіткість викладу); «помилки прикрашають» (той самий герой, але без хеппі-енду, а все, що трапилось із ним, – досвід, який допоможе у майбутньому); «рамка» (основна канва, у яку автор додає окремі історії); «sparklines або контраст» (дві історії: одна цілком реальна, інша – вигадана; техніка побудована на порівнянні реального та того, що могло б статися); «починаємо з кінця» (читач знайомиться з незрозумілим фактом і щоб знайти пояснення, варто прочитати (прослухати) всю історію) [1; 2].

Отже, актуальність означеної теми очевидна та визначається потребами сучасного українського освітнього процесу й основними програмними документами щодо реформи загальноосвітньої школи, що зумовлюють пошук шляхів формування й розвитку читацької компетентності. Дослідження ролі сторітелінгу свідчить, що варто заохочувати та поширювати цей метод навчання, тому що він допомагає не тільки вдумливо читати матеріал, а й забезпечити формування когнітивного інтелекту, який передбачає розвиток пам'яті, уваги і мислення учнів початкової школи. Основним фактором успішності означеного інструмента є підібрані і вчасно розказані історії. Загалом як формат навчання у закладі загальної середньої освіти сторітелінг має величезну практичну користь, адже це і легке засвоєння матеріалу, і розвиток уяви, подолання страху публічного виступу, налагодження стосунків з іншими учнями. Тож не дивно, що з кожним роком означений освітній інструмент стає все більш популярним. Зважаючи на зазначене вище, перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці методики формування читацької компетентності учнів за допомогою цифрової візуалізації сторітелінгу, дослідженні його ефективності на різних етапах освітнього процесу в початковій школі.

Список використаних джерел

1. Мазурок М., Саприкіна О. Сторітелінг як ефективний інструмент формування комунікативної компетентності здобувачів освіти нової української школи. *Молодь і ринок*. 2022. № 1 (199). С. 160–165. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.254106>
2. Подоляк О. Сторітелінг в освіті. Київ : Шкільний світ, 2020. 152 с.

3. Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навч. посіб. Харків: Соняшник, 2020. 176 с.

4. “Poslidovnyi storitelinh” (za dopomohoiuiliustratsii) [“Consecutive storytelling” (with the help of illustrations)]. Education: website. Available at: <https://vseosvita.ua/library/poslidovnij-storiteling-za-dopomogou-ilustracij-prijom-kriticnogo-mislenna-pri-vivcenni-temi-vesnani-kviti-478505.html> (Accessed 06.09. 2023).

5. Sabada, I. (2021). Storitelinh – efektyvnyi metodnavchannia ta vykhovannia [Storytelling is an effectivemethod of teaching and education]. Genezum: vebsait. Available at: <https://genezum.org/library/storiteling-efektyvnyu-metod-navchannia-ta-vyhovannia> (Accessed 05.09. 2023).

Квест як інструмент для розвитку читацьких навичок учнів початкової школи

Корсікова К. Г.,

*доцент кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього
менеджменту Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради,
кандидат педагогічних наук*

Читання є тією навичкою, без якої не може обійтися людина. Читацькі навички закладаються у початковій школі, тому дуже важливо навчити здобувачів початкової освіти усвідомленого читання, розуміння прочитаного та особливо важливо розвивати бажання читати.

Одним з інструментів для розвитку читацьких навичок є застосування в освітньому процесі початкової школи освітніх квестів.

Витоки квесту можна простежити аж до 1995 року, коли Берні Додж, професор університету в Сан-Дієго, мріяв використовувати нещодавно доступну мережу Інтернет як інструмент для навчання. Він думав, що здобувачі освіти можуть досліджувати ідеї в Інтернеті, щоб розв’язувати проблеми, узагальнюючи отриману інформацію. Квест розглядається дослідником як «діяльність, орієнтована на дослідження, у якій частина або вся інформація, з якою взаємодіють здобувачі освіти, знаходиться у мережі Інтернет».

У цей час поняття «квест» у педагогічній науці має багато значень. Квест (англ. Quest) – пошук, предмет пошуків, пошук пригод. Квест (Quest) в перекладі з англійської мови – тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов’язаний з прикладами або грою; також слугує для позначення однієї з різновидів комп’ютерних ігор.

Квест – інноваційна ігрова технологія, яка вчить знаходити необхідну інформацію, аналізувати та систематизувати її, вирішувати поставлені завдання, часто проходячи послідовно певний маршрут або виконуючи елементи єдиного сюжету.

Освітній квест – педагогічна технологія, що включає в себе набір проблемних завдань з елементами рольової гри, для виконання яких потрібні будь-які ресурси, і в першу чергу ресурси Інтернету.

У зв'язку з новими викликами, які постали перед нашою державою, особливо актуальною є технологія квесту за допомогою мережі Інтернет. Вебквест (англ. webquest) – спеціальним чином організований вид дослідницької діяльності, для виконання якої здобувачі освіти здійснюють пошук інформації в мережі Інтернет за вказаними адресами. Основною відмінністю є те, що більшість або вся інформація, з якою працюють здобувачі освіти, надходить з Інтернету.

Отже, квест, незважаючи на те, чи він організований безпосередньо у кабінеті, чи в мережі Інтернет, можна розуміти як гру-пригоду, яка побудована за певним сюжетом, зі заздалегідь підготовленими завданнями, і завершується досягненням ігрової мети.

Для розвитку мотивації до читання та удосконалення читацьких навичок здобувачів початкової освіти педагоги можуть проводити освітні квести на такі теми: «У світі казок», «Подорож по казковій країні», «У країні букв і звуків», «Мелодійна наша мова», «Мовний лабіринт». Ідеями для сюжетів квестів можуть бути такі: знайти предмет, урятувати зачаровану тварину/ казкову героїню/героя, зняти закляття з головного героя, відгадати/розшифрувати справжнє ім'я героя, подорож/мандрівка (казками, літературними героями, океаном мови, сюжетом літературного твору).

Завданнями для таких квестів можуть бути:

- 1) Відгадай загадки (Приклад: Приїхати не зможу, бо коваль не скував мені булаву (Котигорошко); Не прийду, бо запрошений з Лисичкою на обід (Пан Коцький); Маємо затриматись, бо не закінчилися змагання наввипередки (Іжак та заєць));
- 2) Римування (Прочитай слово і придумай до нього риму: жабка, лисичка, сорока, вовчик, їжак);
- 3) Фантазія (Склади казку, доповнюючи слова з трьох букв. Приклад: «Жив-був (дід). У нього болів (зуб). Зайшов він у (дім). Хотів з'їсти (сир). Раптом прилетіла (оса). Вона вкусила діда за (ніс). Потім хотіла скуштувати (мед). Але побачила, що там сидить (жук). Старенький зі злості копнув ногою (м'яч). Він потрапив жукові в (око). Жук образився і полетів у (ліс). От і казочці кінець, а хто її складав, той молодець. (Слова для довідок: дід, зуб, сир, оса, ніс, мед, жук, м'яч, око, ліс);
- 4) Розшифровка (Розгадай казку, що зашифрована у піктограмі);
- 5) виправ помилку (Прочитай уривок і виправ помилки. Приклад: Жила-була Коза. І було у неї дев'ять гарненьких кошенят. Одного разу пішла вона до магазину і наказала своїм пухнастим курчатам: – Любі дітки, піду я на ставок та наловлю рибки. А ви відчиняйте всім двері!);
- 6) Бюро знахідок (У торбині заховані загублені речі. Треба зіставити річ із написаним на дошці героєм казки, якому треба її повернути. Орієнтовний перелік предметів: рукавичка («Рукавичка»), пір'їна («Кривенька качечка»), шкарлупа від горіха («Дюймовочка»), сито («Як дівчина короля перехитрила»));
- 7) Поділіть слова на склади;
- 8) Змагання «Хто швидше прочитає речення»;
- 9) Склади слова (Діти із запропонованих складів мають скласти слова);
- 10) Зробити звуко-буквений аналіз слів.

- 11) Читання оповідання по черзі (Учні отримують картки з текстом і по черзі читають речення вголос);
- 12) Поєднати дві частини прислів'я (Праця годує, а лінь марнує. Хто не робить, той не їсть. Життя прожити – не поле перейти).

Представлені завдання не обмежуються і можуть легко бути адаптованими для дистанційного навчання. Головним при розробці сценарію освітнього квесту залишається чітке усвідомлення логіки його конструктивної побудови: початок гри, входження, розвиток ситуації, кульмінація гри та її завершення, що передбачає повернення до звичайної ситуації, обмін враженнями, підбиття підсумків, релаксацію.

Таким чином, квест є сучасним і перспективним інструментом для розвитку читацьких навичок учнів початкової школи, має великий дидактичний потенціал, заслуговує на широке використання в ЗЗСО.

Читацькі компетентності молодших школярів

*Лісанова Л. І.,
учитель початкових класів,
Смілянська загальноосвітня школа I-III ступенів № 1
Смілянської міської ради Черкаської області*

У сучасному середовищі інформаційних технологій діти надають перевагу комп'ютеру. Та все ж навички читання не втрачають актуальності. Що ж таке читацька компетентність молодшого школяра? Це, перш за все, володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу учневі свідомо самостійно знаходити книжки, добирати інформацію для вирішення освітніх завдань. Ця компетенція проявляється у процесі сформованості повноцінної навички читання, особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного, розуміння текстів різних жанрів (доступних дітям молодшого шкільного віку).

Проблема розвитку читацької самостійності молодших школярів стає актуальною, оскільки саме рівень сформованості навичок самостійної роботи з книгою є передумовою інтелектуального та духовного зростання учня. Для формування читацької компетентності необхідно: правильно організувати роботу учнів із перших днів навчання з книгами з доступного кола читання; розвивати в дітей бажання і звички у вільний час звертатись до книги; читати ті, які підходять саме конкретній дитині, а не комусь іншому. Саме читання є однією з передумов успішної адаптації молодшого школяра в освітньому закладі, зокрема й у суспільстві загалом. Читацька компетентність – це не лише навичка читання, а вміння, знання й цінності, завдяки яким людина може шукати інформацію для вирішення пізнавальних завдань.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти освітній процес у молодшій школі спрямований на формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися нею в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей.

Формування читацької компетентності молодшого школяра досліджували багато вчених. Літературознавчою основою дослідження є праці О. Потебні, І. Франка, О. Білецького, М. Бахтіна, Ю. Лотмана.

Суттєво вплинули на розвиток читацької культури школярів дослідження відомих педагогів і психологів: К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, П. Каптерєва, А. Виготського, Д. Ельконіна.

Психолого-педагогічні засади формування навички читання були висвітлені Т. Єгоровим, О. Леонтьєвим, М. Жинкіним. Застосування у практиці сучасної школи набули системи вправ для формування навички швидкого читання І. Т. Федоренка, В. М. Зайцева та комплекс вправ для формування правильного свідомого, виразного та швидкого читання Б. В. Динги.

Дослідники Н. Сметаннікова, Т. Разуваєва, Н. Колганова розглядають читацьку компетентність як сукупну інтегративну особистісну якість, що містить як розвивальну, так і діяльнісну складові. Розвивальний аспект характеризується розвитком мисленнєвих операцій і механізмів читання, розвитком особистісних якостей школярів, їхньої емоційно-чуттєвої сфери. Діяльнісна складова формується в освітньому процесі відповідно до завдань кожного навчального ступеня, ґрунтується на міжпредметних знаннях і здійснюється за допомогою багатьох умінь і стратегій читання – цілепокладання, пошуку й аналізу інформації, розуміння й інтерпретації тексту, оцінювання й формування суджень про текст.

У процесі реалізації всіх змістових ліній предмета «Українська мова» формується читацька компетентність. Метою цього предмета є ознайомлення молодших школярів із дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до навчання в основній школі.

Для впровадження компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходу на уроках літературного читання необхідно застосовувати інноваційні технології.

Таким чином, особливу увагу приділяю впровадженню елементів таких інноваційних технологій навчання, як здоров'язбережувальна, особистісно орієнтована, проектна, інтерактивна, інформаційно-комунікаційна, які передбачають постійне включення учнів до активної освітньої діяльності, що дає можливість активізувати й підвищувати рівень внутрішньої мотивації до навчання та пізнання.

На різних етапах уроків української мови застосовую інтерактивні форми роботи. Для мотивації освітньої діяльності та підготовки до сприймання нового матеріалу використовую такі колективно-групові методи навчання: «Незакінчене речення», «Мікрофон», «Криголам», «Гронування», «Аналіз ситуації», «Асоціативний куш».

Інтерактивні методи кооперативного навчання (робота в парах, групах) дають можливість активізувати пізнавальну діяльність учнів. Під час підбиття підсумків уроку використовую методи ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань.

Відповідно до вікових особливостей учнів початкової школи, для кращого засвоєння програмового матеріалу з української мови запроваджую метод навчальної гри, який активізує увагу, образне мислення, сприяє поживленню освітнього процесу та вдосконаленню навички читання.

Саме рівень навчальних досягнень учнів залежить від сформованості навички читання. Для їх формування на різних етапах уроку застосовую завдання і вправи,

які спрямовані на: розвиток мовного апарату («Розсипанка», «Допоможіть прислів'ям», «Загадки-відгадки», «Скоромовки»); правильності вимови, читання («Вузлики»); сприйняття слів, речень; розвиток швидкості при читанні вголос і мовчки («Дощик», «Струмочок»).

Під час актуалізації опорних знань, умінь та навичок учнів застосовую вправи з орфоєпії, для розвитку язика і губ, систему завдань на артикуляцію звуків, проводжу роботу із скоромовками, складанням і читанням чистомовок, груп слів на одному диханні. Такі вправи дозволяють розвивати правильну орфоєпічну вимову та вчать учнів не допускати пропуски букв у словах.

Підвищенню швидкості читання та подоланню бар'єра промовляння сприяють вправи для розширення кута зору й розвитку антиципації.

Для розвитку інтересу до читання впроваджую нестандартні форми проведення уроків: урок-казка, урок-змагання, урок-подорож, урок-вікторина, урок-гра, урок захисту проєкту, урок-КВК, урок-свято.

Цілеспрямоване позакласне читання підвищує рівень читацьких навичок, розвиває зв'язне мовлення, збагачує словниковий запас молодших школярів.

Лише комплексне і систематичне використання зазначених освітніх технологій та методик, методичних прийомів дають прогнозований результат. Якщо діти свідомо, швидко, виразно читають, переказують прочитане; будують усні та письмові монологічні висловлювання, складають текст, у процесі обговорення прочитаного беруть участь у діалозі, уміють ставити запитання, висловлювати свою думку, робити оцінні судження, працювати з книжкою, то вважаю, що читацьку компетентність у своїх школярів я сформувала.

Таким чином, для реалізації оновленої програми літературного читання, з метою формування в учнів швидкісного та свідомого читання, ефективним є: урахування вікових особливостей учнів, адаптація їх до школи; використання інтерактивних методик, вправ і прийомів, які забезпечують формування читацької компетентності учнів, що є базовою складовою комунікативної та пізнавальної компетентності, ознайомлення учнів із дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення літератури в основній школі.

Список використаних джерел

1. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1 / О. В. Вашуленко. 2021.
2. Логачевська С. Критичне мислення і диференціація на уроках читання. *Початкова школа*. 2020.
3. Сапун Г. Уроки читання / Г. Сапун. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2020.
4. Сарапулова Є. Швидкочитання для першокласників. *Початкова школа*. 2018.

Особливості літературно-творчих здібностей молодших школярів

*Малихіна О. Є.,
доцент кафедри психологічної і педагогічної антропології,
кандидат психологічних наук,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*

Дослідження присвячено проблемі особливостей розвитку літературно-творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку. Проаналізовано поняття «літературної творчості», «літературних і літературно-творчих здібностей». Визначено особливості їх прояву в молодшому шкільному віці.

Ключові слова: літературна творчість, здібності, літературно-творчі здібності, молодші школярі.

Проблема розвитку творчого потенціалу і творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку залишається актуальною на сучасному етапі розвитку науки й суспільства через свою теоретичну та практичну значущість. Серед творчих проявів молодших школярів особливе місце посідає літературно-творча діяльність, бо її важливість для розвитку дитини відзначають багато психологів і педагогів. Так, Л. Виготський її роль бачив у тому, що вона сприяє розвитку творчої уяви дитини, збагачує емоційне життя дитини. В. Сухомлинський відмічав важливе значення літературної творчості у становленні особистості дітей, у формуванні їхніх читацьких здібностей. Л. Роєнко вважає, що літературна творчість молодшого школяра дозволяє йому «висловити своє світобачення через художній текст» [4].

Літературна творчість у розвиненій формі, на думку низки психологів, полягає у створенні автором складних творів (романів, оповідань тощо), що передбачає накопичення вражень у ході пізнання дійсності та творчу переробку їх у словесній формі і притаманна передусім дорослим. Зазначимо, що, характеризуючи літературну творчість дітей, деякі автори (Н. Гавриш, В. Моляко) вживають поняття «словесна творчість», під якою розуміють процес знаходження слів, словосполучень, що точно відображають образ, а також створення нових слів (словотворчість), віршів, власних розповідей, казок.

У сьогоденні літературна творчість розглядається дослідниками як конкретний вид діяльності, успішність здійснення якої визначається наявністю відповідних здібностей.

Аналіз сучасних досліджень показує, що літературні здібності розглядаються як сукупність літературно-творчих, читацьких і здібностей до сприймання літератури. При цьому під літературно-творчими здібностями розуміють здатність до самостійного й успішного (стосовно даного віку) створення усних і письмових розповідей, казок, віршів, загадок, а також до самостійного виконання завдань літературно-творчого характеру. Так, М. Мудрак вважає, що вони проявляються у формі оригінальної літературної діяльності, нестандартності суджень, прагненні до літературної творчості.

Літературно-творча діяльність молодшого школяра, як зазначає Л. Роєнко, відображає його почуття, уявлення, образи уяви, що зумовлені сприйманням довкілля, читанням художніх творів шляхом створення різних типів текстів, складання казок, оповідань, віршів, діалогів [4].

Грунтуючись на положенні психології здібностей про те, що кожен вид здібностей має свою структуру, дослідники виокремлюють структурні компоненти літературних здібностей. За думкою Л. Роєнко, до них належать: 1) висока чутливість; 2) емоційна чуйність до людей і природи; 3) розвинуте естетичне почуття (відбір типових, істотних, виразних вражень); 4) легкість встановлення асоціацій між словами і образами уявлень; 5) художня спостережливість; 6) чутливість до римування мовної тканини; 7) здатність переживати враження, викликані словом; 8) багатство мови [3, 4].

Особливості прояву літературно-творчих здібностей у молодшому шкільному віці вивчали Н. Берхін, О. Вашуленко, Н. Комарівська, С. Луців, Л. Роєнко та інші.

Своєрідність творчого процесу в молодших школярів деякі дослідники вбачають у відсутності етапу попереднього обмірковування і безпосередності виконання творчих робіт. Так, на думку Н. Берхіна, молодші школярі не здатні до формування художнього образу, що є єдністю загального й індивідуального. Те, що в їхніх творах виступає як образ, є описом одиничних і загальних уявлень. Твір створюється цілком, а образи не складаються дітьми з окремих частин, які замінюються в процесі співвіднесення їх із кінцевою метою роботи. Складність, з якою стикаються та не можуть її здолати молодші школярі, полягає в тому, що діти, вдало помітивши характерні ознаки предмета, утруднюються об'єднати їх композиційно, підкорити одній думці. Як зазначає автор, творчістю молодших школярів слід керувати лише з урахуванням вікових особливостей творчого акту дітей, що має мимовільний і цілісний характер.

Н. Комарівська основою розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів розглядає їхні пізнавальні та творчі можливості, зокрема: спостережливість, здатність побачити незвичайне у звичайному; розвинену уяву, уміння фантазувати, змінювати об'єкт; розвинене мовлення, образне мислення; розвинену потребу пізнавати нове [2].

Автор відмічає, що в початкових класах учні опановують уміння роботи над художнім текстом, а саме: вчаться поділяти його на частини, визначати змістовні зв'язки між подіями; виділяти взаємозв'язки між персонажами; обмірковувати події, вчинки й поведінку дійових осіб, правильно їх розуміти й оцінювати; відрізнити суттєве від другорядного; добирати матеріал для опису дійової особи; порівнювати персонажів за певними ознаками; знаходити в тексті влучні образні вислови для характеристики героїв, оцінки їх вчинків, подій; встановлювати зв'язок між назвою твору та його змістом; виявляти головну думку твору; практично розрізнити віршовані й прозові твори, деякі літературні жанри (казку, байку, оповідання, вірш) тощо. Ці вміння, як вказує Н. Комарівська, знаходяться на етапі становлення, водночас вони можуть стати основою для подальшого формування в школярів здібностей до літературно-творчої діяльності. Цьому сприяють і певні психологічні особливості пізнавальної діяльності молодших школярів [2].

На це звертає увагу О. Вашуленко, вказуючи, що молодшим школярам «властива емоційність і чутливість до образних вражень, багатство та яскравість уяви, невтомна допитливість, відкритість до оточуючого світу» [1, с. 13]. Вони охоче виконують творчі завдання, схильні до фантазування, імпровізації. Потяг до творчої діяльності молодших школярів сприяє розвитку в них дивергентного

мислення, словесній активності, експериментуванню зі словом, що актуалізує потребу цілеспрямованого розвитку їхніх літературно-творчих здібностей.

Таким чином, у молодших школярів спостерігається інтерес до літературно-творчої діяльності та складаються сприятливі передумови для розвитку в учнів літературно-творчих здібностей.

Список використаних джерел

1. Вашуленко О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання. *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи*: збірник тез І Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи» (Київ, 30 вересня 2019 р.) Київ, 2019. С. 12-14.

2. Комарівська Н. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.). Вінниця, 2015. С. 168-172.

3. Малихіна О. Є. Словесна творчість та здібності до неї дітей молодшого шкільного віку як психолого-педагогічна проблема. *Актуальні проблеми психології: Етнічна психологія. Історія психології. Психолінгвістика*. 2006. Т.9. Ч. 1. С. 309-316.

4. Роєнко Л. Підготовка вчителя до розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2019. №. 2. С. 128-133.

Шкільна бібліотека – вектор на популяризацію книги та читання

*Міненко Тетяна Петрівна,
завідувач бібліотеки, провідний бібліотекар
Канівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4
Канівської міської ради Черкаської області*

У статті висвітлено досвід роботи бібліотеки Канівської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 4 з популяризації книги та читання серед учнів школи. Акцентовано увагу на пошуках розвивального змісту, форм, методів і технологій, які б спонукали читачів, особливо учнів початкових класів, до спілкування з книгою, залучаючи їх до книгочитання. Метою статті є перетворення читання з примусу на читання – життєву потребу, на читання-задоволення, читання-комунікацію, адже інтелектуальною, духовно багатою, високо розвинутою та непереможною нацією може бути тільки читаюча нація.

Ключові слова: книга, читач, шкільна бібліотека, популяризація читання.

*Читання – це одне з джерел мислення та
розумового розвитку.
В.Сухомлинський*

Роль читання та його значення в житті суспільства – основна тенденція останніх років. Без читання немислима інтеграція особистості в багатонаціональну культуру, що включає весь комплекс духовних, матеріальних, інтелектуальних рис, систем світогляду, традицій, що характеризують суспільство [1, с. 4]. Від рівня культурної компетентності громадян великою мірою залежать економіка, політика, національна безпека і конкурентоспроможність країни.

Велика роль у формуванні навичок і потреб у читанні як життєвої стратегії громадян належить шкільній бібліотеці. Сьогодні бібліотекарі, перебуваючи в постійному творчому пошуку, запроваджують нестандартні форми просування

книги і читання, вносячи в традиційну роботу нові ідеї та подекуди дивуючи користувачів новими способами заохочення до читання [4, с. 23].

Незвична ситуація останніх років підштовхнула працівників книгозбірень шукати нові форми роботи, нові можливості комунікації зі своїми користувачами, звернути увагу на важливість власної присутності в Інтернет-просторі. Бажання не втратити зв'язок із учнями та вчителями стало тим локомотивом, який наблизив бібліотеки й бібліотекарів до якісно нового рівня функціонування та безперечно відкрив перед ними нові горизонти й можливості.

Найбільш популярним каналом взаємодії з користувачами стали соцмережі. Основним інформатором популяризації роботи нашої шкільної бібліотеки онлайн-користувачам стала сторінка «Вектор Бібліотекар» у соціальній мережі Facebook <https://www.facebook.com/profile.php?id=100033971628752>.

Серед різноманітних форм роботи шкільної бібліотеки в напрямі популяризації читання для учнів початкових класів важливе місце посідають книжкові полицки та виставки-перегляди літератури. Яскраві ілюстрації та цікава інформація не залишать байдужим погляд наших читачів:

- Здоровий спосіб життя – хворобам нема вороття;
- Мова – духовне багатство народу;
- Сніжний віночок спітає зима;
- До країни знань мандруємо з книжками;
- Стоїть над Славутою Канів у своїй неповторній красі;
- До Дня українського козацтва;
- І знову у мандри запрошують книги...;
- Двері відчиняй: іде Миколай;
- Читай і насолоджуйся! Розповідай друзям!
- Усе моє, все зветься Україна;
- У вінок пам'яті Тарасові Шевченку;
- Вже скоро літо...

У кожного з нас є своя улюблена книга. Так і в читачів нашої бібліотеки є книги, які ніколи не залишаються на полицях.

Найпопулярніші книги тижня

[https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=184415052700881&id=100033971628752&_cft_\[0\]=AZWI5ocsdvAhFz-QjYLYkfvXxfBI2427EVMsjD2WCHYfsSPaSC_cyuZvyje7TdepH6QNARDM9d66NIr8_cCVSrN2yxBCyEPZuqOy_GgffkT64plxNW6wZTg2k8uwVfUals&_tn_=%2C0%2CP-R](https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=184415052700881&id=100033971628752&_cft_[0]=AZWI5ocsdvAhFz-QjYLYkfvXxfBI2427EVMsjD2WCHYfsSPaSC_cyuZvyje7TdepH6QNARDM9d66NIr8_cCVSrN2yxBCyEPZuqOy_GgffkT64plxNW6wZTg2k8uwVfUals&_tn_=%2C0%2CP-R)

З метою ознайомитися зі шкільною книгозбірнею до бібліотеки на екскурсію приходять першокласники. Разом із бібліотекарями діти прогулюються «вуличками книжкового містечка», ознайомлюються з правилами поведження в бібліотеці та правилами користування книгою. Тепер бібліотека чекає своїх нових читачів.

Мандрівка книжковим містечком

<https://www.facebook.com/photo?fbid=1024072295401815&set=pcb.1024072682068443https://www.facebook.com/photo?fbid=1024072295401815&set=pcb.1024072682068443>

Сьогодні важко уявити наше життя без книг. Книги – джерело знань. Це двері в чарівний світ, де живуть персонажі відомих творів. Завдяки книгам людина може дізнатись багато цікавої інформації, познайомитися з думками та висловами

мудрих людей. Читачі нашої бібліотеки познайомили зі своїми улюбленими героями.

Онлайн-виставка малюнків «За сторінками улюблених книг»

[https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=476271440181906&id=100033971628752&_cft_\[0\]=AZWCTpuhWm3sLxfEuvngtmiG0KUcvMVSrItrCAIKr_y79A6CBkAmE2bYwiBCbS4nkRCbAuJZhPEorOS7lkVV5qLE3DMumDUJUTcMUzLPXOsV9tZcCINiXau3IfPFxYwL8Q&_tn_=%2CO%2CP-R](https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=476271440181906&id=100033971628752&_cft_[0]=AZWCTpuhWm3sLxfEuvngtmiG0KUcvMVSrItrCAIKr_y79A6CBkAmE2bYwiBCbS4nkRCbAuJZhPEorOS7lkVV5qLE3DMumDUJUTcMUzLPXOsV9tZcCINiXau3IfPFxYwL8Q&_tn_=%2CO%2CP-R)

Канікули – час відпочинку та розваг, а ще це можливість прочитати нову цікаву книжку і поділитися своїми враженнями з іншими. Саме так вирішили учні початкових класів разом зі своїми вчителями і створили книжковий проєкт про книги, прочитані під час зимових канікул.

Якщо читає дитина, Україна буде вільна і єдина!

<https://www.facebook.com/100033971628752/videos/745607103647534?idorvanity=705164963391479>

Канікули з цікавою книгою

<https://www.facebook.com/100033971628752/videos/904623234309394?idorvanity=705164963391479>

Книга – це велике диво, створене людиною. Ще не вміючи читати, ми розглядали малюнки до казок, слухали цікаві історії, які читали нам мами чи бабусі. Щодня ми маємо справу з книгою в школі та вдома. Складний та тернистий шлях подолала книга, поки потрапила в такому вигляді до нас. З метою формування навичок і потреби в читанні для учнів школи проводяться бібліотечні уроки.

Як до нас приходять книги

[https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=474516767024040&id=100033971628752&_cft_\[0\]=AZXKjn6JbRiJrHS7e2Dy1BC5W19EnvIL7eL3dXR1rzvgkRcSyf2_oRT1h0SnbYhiWFOUV02hWuV5PtIZ_yR9tkgnKMD9p2rUh85jJxK6K6kLYgXu-HekSU-A--KNFPdNvJZHa1j-edd8-m7KBX-NbIr&_tn_=%2CO%2CP-R](https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=474516767024040&id=100033971628752&_cft_[0]=AZXKjn6JbRiJrHS7e2Dy1BC5W19EnvIL7eL3dXR1rzvgkRcSyf2_oRT1h0SnbYhiWFOUV02hWuV5PtIZ_yR9tkgnKMD9p2rUh85jJxK6K6kLYgXu-HekSU-A--KNFPdNvJZHa1j-edd8-m7KBX-NbIr&_tn_=%2CO%2CP-R)

2 Квітня – Міжнародний день дитячої книги

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=480703993071984&id=100033971628752

Про що люблять читати першокласники, які їхні улюблені герої, чому читати книги завжди модно: з'ясовували учасники заходу.

Книга дружить із діворою...

[https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=637548993675323&id=100022606847239&_cft_\[0\]=AZWP4_sBvsCY66ojAUaqoyXT0aLM7G7tC73yJeoTmt9HLME9ZmzcTW_GuEXQx4Y1W89z4RY6ND4TYdpGRh2gQ9HN00s2dK6bXBDF_AhPbqSdfKWaxUnO2NjnEU4M8MPQz_hFQAnE7aO9G1MLUR4EPmQ-j&_tn_=%2CO%2CP](https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=637548993675323&id=100022606847239&_cft_[0]=AZWP4_sBvsCY66ojAUaqoyXT0aLM7G7tC73yJeoTmt9HLME9ZmzcTW_GuEXQx4Y1W89z4RY6ND4TYdpGRh2gQ9HN00s2dK6bXBDF_AhPbqSdfKWaxUnO2NjnEU4M8MPQz_hFQAnE7aO9G1MLUR4EPmQ-j&_tn_=%2CO%2CP)

Використання ігрових форм – важливий засіб стимулювання читацької активності школярів. Інтерактивні ігрові форми передбачають обов'язкове включення аудиторії, яка стає учасником дійства, і його умови потребують від глядача певних дій, знань, вчинків. Інтерактивні форми дають змогу одночасно як подавати інформацію та формувати певні навички, так і перевіряти наявний рівень знань і вмінь [1, с. 13]. З метою розвитку логічного мислення учнів, навичок працювати в групах і з метою виховання любові до книги, бажання читати бібліотекарі школи проводять змагання знавців літератури з правилами лото, створили в бібліотеці Куточок бібліотворчості.

Минають віки, стираються написи на камені, але слова відомих українських письменників і поетів завжди живі та вічні. Творчості митців української літератури присвячені виховні години, конкурси.

Першокласники до дня народження Павла Тичини

[https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=444504840025233&id=100033971628752&cft_\[0\]=AZXUDBU71PJbtfMkn1Uk7RFcqB2m-IM_NakNo8B7DSha2Bpsxl2FAeKBQMr6vPVdLV_42ClwiY3RlmyxlnupvLQ_UdmB DU--x0jUZn9Dz1uxXK9a-rT1Ff2KyZY8SmAiHc&_tn_=%2C0%2CP-R](https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=444504840025233&id=100033971628752&cft_[0]=AZXUDBU71PJbtfMkn1Uk7RFcqB2m-IM_NakNo8B7DSha2Bpsxl2FAeKBQMr6vPVdLV_42ClwiY3RlmyxlnupvLQ_UdmB DU--x0jUZn9Dz1uxXK9a-rT1Ff2KyZY8SmAiHc&_tn_=%2C0%2CP-R)

Читання вголос дивовижно впливає на дітей. Воно розвиває когнітивні здібності, вчить співпереживати, розрізняти прекрасне і потворне, поліпшує пам'ять, знімає стрес. Простий ритуал читання перед сном робить дитину розумнішою, кмітливішою та добрішою, забезпечує безпосереднє емоційне спілкування з дорослими [3, с. 3]. У 2022 році Державна науково-педагогічна бібліотека імені В. О. Сухомлинського НАПН України спільно з Всеукраїнською асоціацією Василя Сухомлинського 1 лютого до **Всесвітнього дня читання вголос** проводила Всеукраїнську мережеву бібліотечну акцію «Читаємо казки Василя Олександровича Сухомлинського». До неї долучилися і читачі нашої шкільної бібліотеки разом з учителями та батьками.

Всесвітній день читання вголос (загальношкільний челендж)

<https://www.facebook.com/photo?fbid=904425747366471&set=pcb.904424424033270>

Одним із напрямів роботи шкільної бібліотеки нашого закладу є вивчення ролі сім'ї в читанні дитини. Батьки повинні знати захоплення своїх дітей, допомагати їм у роботі з книжкою, бути взірцем високої культури в цілому і читанні зокрема [2, с. 3]. Бібліотекарі залучають батьків до проведення різноманітних онлайн-заходів, **благодійних акцій: «Подаруй шкільній бібліотеці книгу», «Подаруй українську книгу бібліотеці»**. Нові книги... Яке задоволення приносять нові книги. Це радість для всіх: як для бібліотекарів, так і для її відвідувачів! Адже кожна нова книга – це завжди подія та нове знайомство. Це яскраві видання на будь-який смак і для читачів різних вікових категорій.

Мозаїка книжкових новинок

[https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=476782700130780&id=100033971628752&cft_\[0\]=AZVJgAWInVbgPK4jy6ZE8j2C5qTUmu-gC3n1aaWkoTGYJhObuyCiQJaNY88PuY_TB0ZB4UC6YgMl_BUeGI-sBg-0VtCfjBxK4oRc_7qDm1sjO83bnREU8SWp_3t6TalMcmPkb8fEaqVHipEMEBYmDjX&_tn_=%2C0%2CP-R](https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=476782700130780&id=100033971628752&cft_[0]=AZVJgAWInVbgPK4jy6ZE8j2C5qTUmu-gC3n1aaWkoTGYJhObuyCiQJaNY88PuY_TB0ZB4UC6YgMl_BUeGI-sBg-0VtCfjBxK4oRc_7qDm1sjO83bnREU8SWp_3t6TalMcmPkb8fEaqVHipEMEBYmDjX&_tn_=%2C0%2CP-R)

Весняний бібліофреш

<https://www.facebook.com/100033971628752/videos/611824643737228>

Щороку хвилююча мить чарівної весни приносить до бібліотек України традиційне і довгоочікуване свято – **Всеукраїнський тиждень дитячого читання**, яке гарно вплітається у вінок весняних свят, прикрашене особливим колоритом – дитячими дзвінками голосами, сміхом і книгами. У 2023 році в нашій бібліотеці Тиждень читання проходив під гаслом «**Читайте з нами українське!**». Завдяки співпраці учнів школи, учителів і батьків були проведені різноманітні заходи.

Улюблені герої книги. Як інколи хочеться перетворитися на одного з них. Так і наші читачі вирішили відтворити образи улюблених героїв. Ось що вийшло...

Парад казкових героїв

<https://www.facebook.com/100033971628752/videos/pcb.937440587398320/1370974130412354>

Читання та інсценування книжок – це один із видів діяльності, який дуже подобається дітям, перетворює звичайний день у щось чаруюче, наповнене магією та чудесами. Адже діти перетілюються в одного з героїв казкової історії, а це неймовірно захоплююче видовище.

Інсценуємо твори зарубіжних письменників

<https://www.facebook.com/100033971628752/videos/pcb.937057864103259/610734214254929>

У рамках Всеукраїнського тижня дитячого читання учні Канівської ЗОШ І-ІІІ ступенів №4 долучилися до **Національного читацького марафону «Діти України читають»**, організованого **#Національна бібліотека України для дітей Марафон «Діти України читають»**

<https://www.facebook.com/100033971628752/videos/pcb.936479737494405/537833054924999>

Добра, мудра, чарівна українська казка завжди була в пошані. Її із задоволенням слухають і діти, і дорослі. Ми з вами знаємо багато чудових українських народних казок. Дійшли вони до нас завдяки талановитим оповідачам, яких так багато було колись в Україні, та сумлінним збирачам народного фольклору. На завершення Всеукраїнського тижня читання казка запросила всіх на гостини.

Впізнай українську казку

<https://www.facebook.com/100033971628752/videos/600304775452088/>

Бібліотека школи № 4 є учасником не лише загальношкільних заходів, а й **Всеукраїнських акцій, конкурсів, флешмобів, челенджів:**

- 30 вересня 2022 року. *Бібліотека – спільнодія для твоєї мрії* (Всеукраїнський флешмоб #бібліотекаспільнодія (створення плакату до Міжнародного дня бібліотек), **Українська бібліотечна асоціація/Ukrainian Library Association**. <https://cutt.ly/1MEI9Vm>

- Грудень 2022 року. **#Національний тиждень читання #ЗачитанеДоДірок #тижденьчитання #Український інститут книги** Загальнонаціональне свято відбувалося під егідою Українського інституту книги (УІК) спільно з Міністерством культури та інформаційної політики України та при партнерстві ВГО Українська бібліотечна асоціація й Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів з 2021 року.

- Січень 2023 року. Флешмоб «Книжковий ланцюг єдності» у соцмережі «Фейсбук», який проводила Молодіжна секція Української бібліотечної асоціації. <https://www.facebook.com/100033971628752/videos/517308883585847/>

- Лютий 2023 року. Книжковий челендж до дня народження Лесі Українки, оголошений літературно-меморіальним музеєм Лесі Українки у Звягелі.

<https://www.facebook.com/100033971628752/videos/6304620532931476/>

- Травень 2023 року. Фотоконкурс «Я люблю читати», оголошений Книгарнею «Є», видавництвом «Мала академія» та журналом «Однокласник».

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=969170077558704&set=pcb.969170897558622>

Книга – це вікно у світ культурного різноманіття, це міст, що поєднує різні цивілізації в часі та просторі, це вчитель без плати та подяки. Неможливо перерахувати всі книжкові багатства, що оточують нас. **День читання книг –**

чудова нагода зробити перерву й відпочити наодинці з улюбленим твором. Так вирішили і читачі нашої бібліотеки. Юні книголюби із задоволенням поділилися своїми світлинами та відео з улюбленими книгами. Також читачі розмальовували закладки до книг, читали уривки з Lego-читанки та брали участь у створенні асоціативного куща «Бібліотека», розгадуванні вікторини «Мільйон дитячих книг».

6 Вересня – День читання книг

<https://www.facebook.com/100033971628752/videos/pcb.1020138755795169/2294271530766025>

Отже, упроваджуючи в життя цікаві проєкти, забезпечуючи спілкування дітей із книгою, залучаючи їх до книгочитання, бібліотекарі нашого закладу створюють не тільки культ книжки, а й перетворюють читання з примусу на читання – життєву потребу, на читання-задоволення, читання-комунікацію. Адже інтелектуальною, духовно багатою, високо розвиненою та непереможною нацією може бути тільки читаюча нація. Крокуємо до перемоги разом!

Список використаних джерел

1. Бібліотека, читач: сучасна модель співпраці/Кременчуцький міський науково-методичний центр Кременчуцької міської ради Полтавської області // Методичний вісник. – 2017. – № 123. – 63 с.
2. Білошина, Т. В. Взаємодія бібліотекаря, педагога і батьків у залученні дітей до читання / Т. В. Білошина // Шкільний бібліотекар. – 2018. – № 6. – С. 2–4.
3. Промоція читання та реалізація кроссекторальних літературних проєктів у бібліотеках області: зб. ст. / Рівнен. обл. універс. наук. б-ка; Рівнен. обл. від-ня Укр. бібл. асоц.; ред.-упоряд.: Н. П. Волян; ред.: З. М. Тирак; ред., відп. за вип.: О. Л. Промська. – Рівне: [б. в.], 2020. – 47 с.
4. Сучасні форми і методи підтримки й розвитку читання: інформ.-аналіт. огляд / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; [упоряд. А. І. Рубан]. – Київ: [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2021. – 62 с. – (Серія „На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек”; вип. 25).

Сутнісний аналіз поняття «читацька компетентність»

Остапенко О. С.,

учитель початкових класів,

Вільнянський ліцей «Світоч»

Вільнянської міської ради Запорізької області

Досліджуючи сутнісний аналіз поняття «читацька компетентність», опрацьовано психолого-педагогічну літературу та нормативну базу України в галузі освіти й науки. Обґрунтовано дефініцію «читацька компетентність». Визначено її місце серед інших компетентностей, а також охарактеризовано складові компоненти «читацької компетентності».

***Ключові слова:** компетентність, читання, читацька компетентність, художньо-читацька компетентності, інформаційно-читацькі компетентності.*

Аналіз основних теоретичних підходів до визначення сутності поняття «читацька компетентність» здійснюється на основі дослідження складових вказаного твердження, характеристики та співвідношення визначень вітчизняних і зарубіжних науковців, аналізу норм чинного законодавства України в галузі освіти й науки.

Під «компетентністю», як суб'єктивною категорією, розуміють якісну характеристику особистості, що виражається у здатності та готовності самостійно застосовувати набуті знання, уміння й навички [5, с. 8.], прагнути до отримання нової інформації з метою застосування її для визначення власних цілей та способів їх досягнення, вміння працювати самостійно і в групі. Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти «компетентність» – це набута під час навчання інтегрована здатність учня, що складається із сукупності знань, умінь, досвіду, цінностей, а також ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися у практичній діяльності [2].

Проведемо сутнісний аналіз поняття «читацька компетентність» та визначимо її місце серед інших компетентностей, які поділяються на:

- предметні, що формуються в процесі вивчення одного навчального предмета;
- міжпредметні – формуються на базі вивчення багатьох предметів;
- ключові – виробляються у процесі навчання, соціалізації й потрібні для забезпечення життєдіяльності.

На законодавчому рівні поняття «читацька компетентність» закріплена у Державному стандарті початкової освіти, який визначає, що спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно та письмово, творчість, критичне й системне мислення, вміння конструктивно керувати емоціями, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами [3]. Відповідно, метою літературного читання є формування читацької компетентності учнів, що є базовою складовою комунікативної та пізнавальної компетентності. З цього випливає, що «читацька компетентність» у початковій школі є ключовою для всіх навчальних дисциплін і відповідно предметної для мовно-літературної освітньої галузі, а в середній ланці, згідно зі Стандартом, є предметною літературною компетентністю.

Відповідно до твердження А. Фасолі, «читацька компетентність» є одночасно як предметною, так і міжпредметною, тобто загальнонавчальною, оскільки вона формується засобами всіх навчальних предметів, а також читання різниться як об'єктом, так і метою й способом роботи з текстом [5, с. 9]. На думку О.Я. Савченко, «це інтегроване особистісно-діяльнісне утворення, що є результатом взаємодії знань, умінь, ціннісних ставлень, що набувається у процесі реалізації змісту літературного читання» [4, с. 9].

Можна стверджувати, що сутнісний аналіз поняття «читацька компетентність» включає різні контексти читання, а саме: для набуття літературного досвіду, для отримання інформації, для виконання практичних завдань [5, с. 9.]. Що ж до міжпредметної «читацької компетентності», вона виявляється у готовності та здатності самостійно здобувати й застосовувати пов'язані з читацькою діяльністю знання, уміння, навички розв'язувати актуальні завдання, здійснювати читацький та особистісний саморозвиток.

Проводячи сутнісний аналіз поняття «читацька компетентність», погоджуємося з твердженням доктора педагогічних наук Яценко Т. О., яка обґрунтовує такі характеристики читацької діяльності [7, с. 1]:

- когнітивну, яка розглядається як пізнавальна діяльність учнів, а також сприймання та інтерпретацію ними текстів;

- комунікативну, як діалогічну взаємодію, а саме: автор – текст, автор – читач, читач – текст;
- технічну, спрямовану на сформованість навичок читання;
- ціннісну, що включає оцінні судження та ставлення до прочитаного.

Н. Чепелєва обґрунтовує, що ефективність «читацької компетентності» залежить від взаємодії таких основних якостей як: когнітивної, комунікативної, операціональної. Формування «читацької компетентності» включає таку спеціальну організацію процесу взаємодії людини з текстом, яка повинна скеровуватися на розвиток основних прийомів читацької діяльності [6, с. 22-23].

Складовими компонентами «читацької компетентності» є [1]:

- мотиваційний – особистісні читацькі установки, мотиви, потреби, які спонукають учня до читання. За їх допомогою учень усвідомлює важливі морально-етичні цінності, розуміє роль щоденного читання для успішного навчання, а також поповнення знань з усіх предметів, проведення цікавого дозвілля, задоволення пізнавальних інтересів;
- когнітивний – система літературознавчих і бібліографічних знань, які учень застосовує під час структурного та смислового аналізу текстів різних видів, вибору дитячих книжок, самостійного орієнтування у їх змісті, а також пошуку потрібної інформації й у міжособистісній комунікації;
- рефлексивний, що формується під час взаємодії учня з текстами різних видів і передбачає розвиток таких компонентів як: емоційно-вольової та ціннісно-смислової сфер особистості дитини, а також усвідомлення й оцінку учнем результатів своєї читацької діяльності; ставлення до змісту прочитаного; оцінювальні судження;
- операційно-діяльнісний – компетентісно-зорієнтовані загальнопредметні, предметні знання, уміння, навички, а також способи діяльності, при оволодінні якими забезпечує на завершених початкової школи досягнення учнями загальнопредметних і предметних навчальних результатів.

Проведений сутнісний аналіз поняття «читацька компетентність» вказує на розмаїтість дефініцій, що зводяться до сприйняття, осмислення й інтерпретації текстової інформації. Як вид пізнавальної діяльності, тобто отримання певної інформації, що відповідає потребі читача, звичайно ж розглядається читання, яке залишається метою й засобом навчання, одним із основних способів отримання необхідної інформації. Відповідно, «читацька компетентність» являє собою сукупність знань, умінь, навичок для забезпечення особі можливості без перешкод користуватися перевагами писемної культури, а саме: обирати, організовувати, аналізувати, використовувати джерела відповідних стилів, форм і жанрів, що релевантні вирішенню поставлених завдань із використанням як традиційних, так і новітніх інформаційно-комунікаційних технологій роботи з текстами.

Список використаних джерел

1. Мартиненко В. О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32307655.pdf>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
4. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*. 2011. № 8-9. С.4–8.
5. Фасоля А. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо. *Дивослово. Компетентнісне навчання*. 2017. № 9. С. 8-15.
6. Чепелева Н. В. Технології читання. К.: Главник, 2004. 96 с.
7. Яценко Т. О. Читацька компетентність учнів як ключове поняття сучасної шкільної освіти. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>

Сучасна література для учнівства початкової школи. Дитина молодшого шкільного віку як читач

*Перерва Н. М., студентка
психолого-педагогічного факультету,
Керівник: Лонська І. О.,
викладач кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

У тезах мова йде про те, як заохотити дітей молодшого шкільного віку читати книги. Задачею батьків і вчителів початкової школи однозначно є важлива робота – навчити читати дитину. Дитячий вік є основним для найкращого справлення вражень від книг. Саме дитина має стати центром читацької спільноти, адже якщо цього не відбувається, то з часом загалом зникне таке поняття.

Ключові слова: дитяча література, початкова школа, читач, художні твори.

З розвитком різноманітних технологій та появи більш цікавих розваг, таких як комп'ютерні ігри та соціальні мережі, а також із великим поширенням кінематографа інтерес до книги та читання загалом знизився. Звісно, попит взагалі не зник на це, адже багато підлітків знаходять у певний момент себе в читанні та якомусь жанрі, однак бажання читати помітно зменшилося, адже зараз багато чого можна продивитись у відео, замість художньої книги переглянути фільм за цим сюжетом.

Заохочення до читання та прищеплювання любові до книжок має відбуватись змалечку. Звісно, не можна сказати, що цей процес дуже легкий. Він потребує якихось зусиль, та й не малих, тому що читання книги – складний процес, який вимагає від людини уваги, розуміння написаного, хоча б елементарного аналізу тексту, тобто ідеї, мети написаного, що взагалі намагався донести автор і які образи висвітлені тут [1, с.1.] Однак у той же момент створює дуже широке поле для фантазії, а отже, розвитку логіки людини та творчого мислення, що є дуже корисним.

Через це певно неможливо якимось переоцінити книги, саме явище читання не тільки для здобувачів освіти, а й загалом для всіх людей [1, с.1.] Різні книги, твори прищеплюють нам ті чи інші навички, думки, спосіб мислення, ставлення до якихось явищ. Виховання художнім словом приводить до значних змін в емоційній сфері дітей, що сприяє появі гуманного відгуку на різні життєві події. Книга виховує духовно, розумово та художньо дитину, якщо вона читає змалечку. До того

ж, якщо людина дійсно багато читає, то з часом має доволі обширний словниковий запас. Вона запам'ятовує якісь нові слова, навіть не замислюючись про це, а також може знати такі слова, які в повсякденному житті їй не почує. Наприклад, якщо автор використовує ті чи інші діалектизми чи запозичені слова. Зазвичай вони використовуються з поясненням, тому, читаючи, дитина сама собі проводить урок, закріплюючи слово та вбачаючи його використаним у контексті, що, як відомо, дає краще засвоєння лексичного значення, ніж простий огляд у словнику. І надалі вона може використовувати ці слова в спілкуванні чи інших сферах.

Також є ще одним гарним прикладом, якщо та ж дитина читає якісь казки, що написані доволі давно і містять староукраїнську лексику, яка ще не відчула тих реформ, коли українську мову намагалися знищити та заборонити, то вона пізнає історію, чому це слово зараз не використовується, чому його прибрали чи замінили, через які причини, та буде задумуватись, чи варто взагалі було його замінювати. На сьогоднішні мовні питання стоїть доволі гостро, тому такі ситуації будуть лише позитивно впливати: адже якщо людина з дитинства замислюється про свою рідну мову і походження в літературі вилучених слів то надалі їй буде набагато легше спілкуватись вільно державною мовою.

Звісно, дитині відразу цього не поясниш, однак поступово, якщо дійсно цим займатись, – результат буде. Тому важлива задача батьків і вчителів початкової школи – навчити читати дитину. І це зараз не лише про те, що дитина читає літери та складає їх у речення. Під цим словом «читати» приховується не тільки це, а й розуміти, бачити між рядків, відчувати приховане значення, уміти коротко переповісти прочитане, бачити особливості. Не бачити набір складних речень, які складаються в текст, і це дуже важко для сприйняття. Дитина має бачити в тексті якийсь світ. Маленький чи великий – залежить від автора, однак важливо саме сприйняття дитини.

Саме для цього створюються сучасні книги, які відповідають віковим особливостям дитини. На перших етапах тексти невеликі, зручні. Як тільки дитина навчиться читати, їй загалом важко сприймати якісь велетенські тексти, які до того ж відлякують її кількістю та відібрають бажання читати ще на цьому етапі. Також дитячі книги зазвичай оздоблюються картинками. Це не просто так, адже дітей приваблює яскравість. Однак це не одна з причин. Для будь-якого твору важлива фантазія. В учнів початкової ланки та дошкільнят вона загалом доволі хороша, однак ці ілюстрації допомагають дитині, виконують функції такої чарівної палички. З часом дитина запам'ятовує, що до тексту малюється щось, і її фантазія сама буде доповнювати той прочитаний текст, адже з віком ілюстрацій стає менше й доводиться уявляти більше самому.

Постає ще одна проблема: як читати дітям з особливими освітніми потребами. Насправді, це все вже більше вирішено, адже сучасні технології дають змогу впоратися з такими незручностями. Наприклад, якщо в дитини сильно падає зір і їй не рекомендується багато читати, однак сама дитина прагне цього, звісно, ініціативу не можна вбивати відмовами. На допомогу прийдуть аудіокниги. Дуже багато різних творів, навчальних текстів можна знайти в аудіо. Також є комплекти книг і навчальних підручників, які написані шрифтом Брайля. У цьому питанні головне – викликати інтерес у дитини до книг і читання, а знайти вирішення проблеми є не надто важким у сучасному світі.

Дитина як читач являє собою дуже важливе явище. Попри все, що хтось дійсно повертається до читання у дорослому віці, більшість людей, якщо втратили цікавість до цього в дитинстві, потім не повертаються до активного читання. На

жаль, і навіть ті невеликі тексти, що їм потрібно прочитати, опрацьовують доволі важко та намагаються покінчити з цим якомога швидше. Це вже, звісно, не говорячи про художню літературу, а лише про те, що варто читати для життя та взаємодії в соціумі.

Тому підбір літератури теж дуже важливий, і на це питання вчитель має звертати увагу. «Дитяча художня література має велику перевагу серед мистецтв як засіб виховання гуманних почуттів та формування духовних цінностей у дітей дошкільного віку. Ця перевага виявляється в можливості активно впливати на почуття і розум дитини, розвивати її емпатійність, емоційність. Недостатній розвиток цих якостей призводить до формування особистості, яка не відчуває почуття й емоції інших, не розуміє, не співпереживає» [2, с. 641.]

Отже, дитину потрібно навчити читати, і саме правильно, адже багато чого залежить від цього періоду життя. Прищеплювати любов до книг варто з найменших (фізично допустимих) років дитини, починаючи з малих текстів, казок, і з кожним роком збільшуючи об'єм. Дитячий вік є основним для найкращого справлення враження від книг. Саме дитина має стати центром читацької спільноти, бо якщо цього не відбувається, то з часом загалом зникне таке поняття. Адже нікому не захочеться читати та створювати такі ком'юніті.

Список використаних джерел

1. Актуальність художнього виховання дітей молодшого шкільного віку засобами дитячої книги [Електронний ресурс]/ О. О. Рославлева // Режим доступу https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/4/visnuk_25.pdf
2. Савко Л. М., Попович Н. Ф. Дитяча література як засіб морального виховання дітей дошкільного віку / Савко Л. М., Попович Н. Ф. // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16-17 травня 2019 р., Мукачєво / ред.кол.: Т. Д. Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачєво : Вид-во МДУ, 2019. – С.640 – 642.

Нові тенденції в літературі для дітей. Форми й методи популяризації дитячої літератури в умовах інформаційного суспільства: традиції та інновації

*Пурей Анастасія Миколаївна,
здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальність 013 Початкова освіта
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Науковий керівник: **Проворна І. О.**,
викладач кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання*

Актуальність: цифрова реальність трансформує усталені читацькі практики та формує особливий тип інтернет-орієнтованої дитячої та юнацької аудиторії, для якої традиційні форми просування та сприйняття книги пов'язані з режимом ретроорієнтованості та символічного «застарівання». Це потребує виявлення та систематизації ключових стимулів активізації читацької діяльності в дитячій та юнацькій аудиторії, найпопулярніших у цьому середовищі практик читання, а також розробку та впровадження цифрових форматів опанування художньої літератури, адекватних запитам і вподобанням покоління XXI століття.

Мета: проаналізувати найновіші форми та методи популяризації дитячої та юнацької літератури в умовах інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Література має величезне значення в житті кожної людини. Адже людина, у високому сенсі слова, стає людиною завдяки літературі. Книги змушують мислити, виховують власну думку, розвивають уяву. Читання – складний творчий процес, що вимагає участі інтелекту, емоцій, уяви, пам'яті читача, спирається на весь його духовний досвід [5]. Результатом цього процесу є збагачення особистості людини.

Проблема дитячого читання є однією з найактуальніших тем сьогодення та хвилює більшою мірою батьків і вчителів. Майже кожна доросла людина зараз упевнена в зниженні тенденції до читання серед підлітків і порівнює її з роками своєї молодості. З цією думкою можна не погоджуватися, проте потрібно зрозуміти, що модель читання в наші дні сильно змінилася. З появою великої кількості джерел інформації діти тепер можуть робити вибір на користь того чи іншого виду діяльності. Читання може мати на увазі різного роду заняття (аудіо, електронні та всіма улюблені друковані книги) [1].

Так, читання, як доросле, так і дитяче, нині переживає не найкращі часи. Ми спостерігаємо значне падіння інтересу до книги. Дослідження фіксують зміни, що відбуваються в читанні: зниження кількості та погіршення якості прочитаного, значне зменшення кількості домашніх бібліотек, падіння рівня розуміння текстів (функціональна неграмотність) у дітей та підлітків.

Змінилася і модель дитячого та особливо підліткового читання. Як і в дорослому, виокремлюються дві основні складові: читання ділове і читання розважальне. Можна говорити про багато зовнішніх чинників, що зумовили зміни у процесі читання: і криза читання, що охопила розвинуті країни, яка не оминула й нашу країну, і розвиток нових інформаційних технологій, і агресивна політика телебачення, і прискорення темпу життя, і величезний вибір дозвіллевих занять, що прийшли на зміну книжці, та багато чого іншого. Але є і внутрішній фактор: змінилося ставлення людей до книги.

На сьогодні можна фіксувати проблемні аспекти, пов'язані не так із кризою читання як соціокультурної практики, як із застаріванням у сприйнятті молодіжної та підліткової аудиторії традиційних форм (книжка в текстовому форматі, задоволення читацьких уподобань у бібліотеках), які репрезентують цю практику.

Посилення динаміки сучасного життя, розвиток технічних засобів комунікації, збереження та передача інформації, підвищення мобільності дитячої та юнацької аудиторії в опануванні цифрових форматів вимагають актуалізувати діяльність із реагування на зазначені тренди. Бібліотечною спільнотою гостро усвідомлюється необхідність адаптації традиційних інституцій до інноваційного розвитку епохи.

Перспективи розвитку будь-якої країни багато в чому пов'язані зі станом читання дітей і підлітків, оскільки саме інтелект, освіта і культура молоді будуть особливо затребувані в інформаційному суспільстві, що розвивається. Але чи читають вони для себе, для власного розвитку? Проблема просування читання сьогодні актуальна в усьому світі. У різних країнах існують свої підходи до її розв'язання, проте всі вони переслідують одні й ті самі цілі [4]:

- зробити читання привабливим для сучасної людини;
- показати його важливість для розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

У сучасній інформаційно-комунікативній культурі та мережевому просторі активно розвиваються різні форми репрезентованості книжкової культури:

- мережева (оригінальний контент) та оцифрована (версія друкованої продукції) література;
- електронні бібліотеки та портали;
- традиційні бібліотеки в цифровому форматі: електронні каталоги, віддалений доступ, взаємодія з читачами на сайтах, у блогах, соціальних мережах тощо;
- літературні форуми та спільноти читачів у соціальних мережах, буктьюберство в різних варіантах;
- онлайн-кіноклуби, семінари, відкриті лекції, дискусійні вебмайданчики, вебінари, пов'язані з книгою та читанням;
- професійні та непрофесійні форми рекомендації книги: сайти книговидавничих і книготорговельних організацій, окремих письменників та інші ресурси, які ще належить виявити й систематизувати.

Цікавою є тенденція збільшення кількості субкультур, ціннісні орієнтації яких пов'язані зі світом книги і читання.

Можна констатувати, що на сьогодні значна частина дитячої та юнацької аудиторії дистанціюється від книжкової культури, не включена як у традиційні, так і в авангардні (мережеві) форми взаємодії з книжкою і загалом не вирізняється сформованою потребою в розширенні та поглибленні позначених контактів.

У ситуації, що склалася, потрібні нові стратегічні й тактичні рішення зі стимулювання читацької діяльності; назріла потреба оперативної фіксації актуальних (і регулярно оновлюваних) практик читання молоді; виявлення їхньої залежності від носіїв тексту, способів і засобів читання, що змінилися, організації його простору в цифровому режимі, в активній взаємодії з візуальними та медійними форматами. Зокрема, аналізуючи проблему сучасного читання, видається необхідним використання комплексу опитувальних методів і методик (традиційне опитування, онлайн-опитування, методика фокус-групових дискусій), спрямованих:

- на виявлення взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями (вербальний, поведінковий та емоційний компоненти) і читацькою активністю дитячої та юнацької аудиторій;
- на виявлення основних стимулів читання і соціально-психологічних механізмів спонукання до читання;
- на фіксацію найбільш значущих для дітей та юнацтва каналів поширення інформації;
- на виявлення ролі інтернет-технологій як потенційного ресурсу стимулювання читацької діяльності респондентів (використовувані ресурси, ступінь і форми мережевої активності, участь у спільнотах, відвідування інтернет-ресурсів, пов'язаних із книжкою і читанням);
- на виявлення немасових культурних практик дитячої та юнацької аудиторії залежно від впливу різних чинників (соціально-демографічних, соціально-психологічних, соціокультурних та інших) [3].

І якщо йдеться про цифрове покоління (потенційних чи реальних) читачів, особливий інтерес представляє аналіз широкого спектра інтернет-ресурсів, значущих для розвитку читацької діяльності молоді: сайтів інституцій

інфраструктури читання, змісту книжково-літературно-читацьких блогів (зокрема букстаграмерів і буктьюберів), мережевих професійних і непрофесійних рекомендаційних сервісів та інших ресурсів, що можуть бути використані в реалізації культурного посередництва між читачем і писаними творами, а також у реалізації культурних практик, що можуть бути використані у реалізації культурного посередництва між читачем і книгою.

Популярні блогери висвітлюють здебільшого книжки, які можуть «зачепити» практично будь-якого середньостатистичного читача. Можна припустити, що поширення інформації про книжки в інтернеті та улюблених соціальних мережах підлітків, безсумнівно, пробуджує їхній інтерес до літератури.

Ще одним явищем сучасності, пов'язаним із популяризацією літератури, можна назвати короткі ролики в соціальній мережі Тік-Ток. Їх створюють звичайні люди, які висловлюють свою думку щодо прочитаних творів, складають добірки за інтересами та жанрами, вигадують сюжети, переодягнувшись в улюблених героїв. Усе це також створює сприятливе середовище для усвідомлення дітьми читання як чогось захопливого та яке зовсім не втомлює.

Однією з підвалин для створення цих роликів і навіть звичайної розмови підлітків про літературу є так звані меми-жарти, пов'язані з сюжетом, героями та подіями, описаними у творі. Через величезну популярність цього феномена діти, коли бачать незнайомі слова у формі звичного їм сучасного «анекдоту», відчують свою непричетність і прагнуть довідатися більше про причини появи цього мема, відповідно, «натикаючись» на сам твір, вони прагнуть його вивчити і навіть прочитати.

Література давно перейшла за рамки книг. Цьому підтвердження не лише екранізації, реклами додатків для читання аудіокниг, а й речі із зображеннями портретів письменників, культовими фразами із творів.

Залучення до літератури великої маси людей веде за собою появу нових і вивчення незвичних для нас жанрів творів. Можна відзначити популярність трьох феноменів сучасності: фанфіків, книг Young adult і японської манги.

Висновки. Отже, за результатами опрацьованої літератури, а також Інтернет-джерел можна стверджувати, що використання застарілих способів популяризації літератури серед дітей та молоді є надзвичайно неефективним. На сьогодні найпоширенішими та найактуальнішими способами «прищеплення» дітям і підліткам бажання читати є вплив на них блогерів – «лідерів» думок, соціальних мереж, інших засобів впливу через Інтернет.

Загалом, думка, що побутує, в основному, серед старшого покоління про те, що сучасні підлітки ніяк не пов'язують своє повсякденне життя з читанням, – помилкова, адже сучасний світ має величезні можливості для пропаганди цього виду проведення вільного часу, а діти, своєю чергою, приймають цю інформацію та цікавляться нею якомога більше.

Список використаних джерел

1. Популяризація та підтримка читання: методичний аспект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/populyarizaciya-ta-pidtrimka-chitannya-metodichniy-aspekt-243758.html>
2. Найкращі досягнення у популяризації читання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bookplatform.org/uk/resources/137-best-practices-report-on-reading-promotion.html>
3. Бібліотека в освітньому просторі. Проблеми читання художньої літератури та її популяризація у бібліотеці вишу [Текст] : інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III – IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області. №11 / редкол.: О.О. Мацей, С.В. Майструк, О.О. Костюк; гол. ред. О.Б. Айвазян. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 68 с.

4. Сучасні форми і методи підтримки й розвитку читання : інформ.-аналіт. огляд / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ;[упоряд. А. І. Рубан]. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2021. – 62 с.

5. 5 причин, чому читати книги корисно, основні причини користі читання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.6262.com.ua/news/3329630/5-pricin-comu-citati-knigi-korisno-osnovni-pricini-koristi-citanna>

Електронний освітній ресурс «КОЛО ЧИТАННЯ. НОВІ АВТОРИ, ЇХНІ ТВОРИ ТА РОБОТА З НИМИ» – помічник учителя під час дистанційного та змішаного навчання

*Романенко Р. І., учитель початкових класів
вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель,
Вільшанський опорний заклад загальної середньої освіти
I-III ступенів Вільшанської селищної ради
Звенигородського району Черкаської області*

Стаття презентує електронний освітній ресурс, який містить матеріали для інтерактивної роботи з дітьми на уроці літературного читання у 2 класі та дає можливість учителю побудувати урок, який відповідає вимогам Нової української школи. Матеріал познайомить молодших школярів із новими сучасними письменниками (Оксаною Кротюк, Любов'ю Відутою, Сергієм Пантюком, Юлією Хандожинською, Григорієм Фальковичем, Сашком Дерманським), їхніми творами, допоможе в ігровій формі опанувати програмовий матеріал.

Ключові слова: сучасні письменники, ігри, інтерактивні плакати, онлайн-сервіси, комп'ютерні тренажери, дидактичні матеріали, відеофільми, тестові завдання.

Шановні колеги, хочу запропонувати вам матеріал, який згодиться у роботі як під час очного, так і під час дистанційного та змішаного навчання.

Коло читання молодших школярів охоплює твори різних родів і жанрів для дітей цього віку з кращих надбань української і зарубіжної літератури.

До кола читання 2-4 класів увійшло більше 120 письменників. 35% з них – нові імена.

Нові тексти сучасних авторів додають тематичного, жанрового, стилістичного різноманіття, вони написані сучасною українською мовою, містять теми, проблеми й образи, близькі сучасним дітям.

Для учителя важливо починати працювати не лише з текстом, а з книжкою цілісно, з урахуванням візуальної складової, розвиваючи візуальну грамотність дітей. Варто також ревізувати старі жанри й формати та ввести нові (книжка-картинка, книжка-концепт, сучасний нон-фікшн, книжки без слів, графічні романи, верлібри, постмодерні казки тощо) та ін.

Оскільки змінилося коло читання молодших школярів, то мають бути змінені і методи викладання літературного читання, осучаснені види роботи на уроці, застосовуватися активні форми при опрацюванні нових текстів.

Сучасні комп'ютерні технології дають учителю широкий спектр можливостей щодо підготовки до уроку, допомагають якісно поліпшити процес викладання навчального матеріалу, забезпечують розвиток творчих здібностей, стимулюють емоційну сферу, пізнавальну активність та інтелектуальні почуття у дітей.

Опираючись на сказане, було зацентовано увагу на темі «Коло читання. Нові автори, їхні твори та робота з ними у 2 класі» та створено електронний освітній ресурс, адже це той матеріал, якого гостро не вистачає в кейсі сучасного вчителя.

Такий цифровий ресурс містить розробки для інтерактивної роботи з дітьми на уроці літературного читання у 2 класі та дає можливість учителю побудувати урок, який відповідає вимогам Нової української школи. Матеріал познайомить молодших школярів із новими сучасними письменниками (Оксаною Кротюк, Любов'ю Відутою, Сергієм Пантюком, Юлією Хандожинською, Григорієм Фальковичем, Сашком Дерманським), їхніми творами, допоможе в ігровій формі опанувати програмовий матеріал.

До цифрового ресурсу входять презентації, відеофайли, авторські відеофільми, авторські інтерактивні вправи та ігри, інтерактивні плакати, дидактичні матеріали на онлайн-сервісах, тестові завдання, комп'ютерні тренажери, відео з мітками.

При роботі з електронним освітнім ресурсом варто враховувати такі чинники:

- матеріал поділено на дві частини;
- після відкриття слайда «Зміст», можна перейти на ресурс, натиснувши на тему або ж на кнопку біля неї;

- повернутися до слайда «Зміст» можна за допомогою кнопки ;

- використовуючи кнопку , зможете познайомитися з інформацією про сучасного дитячого письменника та його творчістю;

- для роботи у сервісах , , , , , ,
- необхідне підключення до мережі Інтернет;
- якщо на вашому комп'ютері встановлено блокатор реклами, на сайті

його доведеться відключити задля ввімкнення вправ;

- за допомогою **Prezi** можна познайомитися відразу з усіма письменниками, які представлені в ресурсі, та їх кращими книгами;

- в інтерактивних плакатах інформація представляється не відразу, вона розвертається залежно від дій користувача, який направляє курсор мишки на мітку;
- у ресурсі «Сучасні дитячі письменники» представлено мультимедійні доробки про всіх митців, котрі вказані в цьому матеріалі.

Презентований електронний освітній ресурс розміщено на сайті Комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» у вкладці «Цифрові ресурси».

Посилання для скачування:

<http://oipoppp.ed-sp.net/?q=node/26663>

Дякую за увагу!

Сучасна література для учнівства початкової школи. Дитина молодшого шкільного віку як читач

Руденко Л. П.,

учитель початкових класів

Комунальний заклад «Таганчанський ліцей»

Степанецької сільської ради Черкаської області

Публікація присвячена питанню визначення сучасної літератури для учнів початкової школи. У тезах розглядається поняття учня як читача, його світогляд, особливості розвитку. Висвітлено, які ж саме книжки сприяють заохоченню до читання та як учителю допомогти дитині знайти цю цікавість.

Ключові слова: читач, сучасна література для початкової школи, заохочення учнів до читання, учень як читач, розвиток учнівського світогляду.

*Читання – це віконце, через яке діти бачать
і пізнають світ і самих себе.*

*Воно відкривається перед дитиною лише тоді,
коли поряд з читанням, одночасно з ним і навіть раніше,
ніж вперше розкрита книжка, починається
клопітка робота над словом,
яка повинна охоплювати всі сфери активної діяльності,
духовного життя дітей – працю, гру, спілкування
з природою, музику, творчість.*

В. Сухомлинський

У наш час місце книг у житті підростаючого покоління змінюється, оскільки на їх використання впливають інформаційні технології, телебачення, діджиталізація. Найчастіше джерелом інформації замість книг школярі використовують різноманітні гаджети. Сучасну дитину не часто можна побачити з гарною книжкою в руках. Сьогодні у молодших школярів втрапився інтерес до читання через стрімкий технічний прогрес, тому увагу потрібно зосереджувати на процесі взаємодії учня з дитячою художньою книжкою, спрямований на формування читацьких інтересів [4].

Уміти читати, бути читачем – це високе мистецтво, якого потрібно наполегливо вчитися. Сучасна література для учнівства початкової школи – це особливий світ, який юний читач осягає і розумом, і серцем. Дуже важливо, щоб книга увійшла в життя дитини якомога раніше, тому що вона є незамінною у виробленні уваги, зосередженості, у вихованні душевності, моральності тощо. Тому вчитель повинен правильно організувати роботу учнів із перших днів навчання з книгами з доступного кола читання, виховувати в дітей бажання і звички у вільний час звертатись до книги, читати ті, які підходять саме конкретній дитині, а не комусь іншому. Від початкової школи значною мірою залежить, чи полюблять діти читання, чи можливо залишаться байдужими до літератури. Саме у молодших школярів треба формувати читацькі інтереси та закласти міцний фундамент культури особистості.

В. О. Сухомлинський наголошував: «Щоб душа дитини відгукнулася на художній твір, задзвеніла чарівною музикою, треба «зуміти торкнутися її струн»». Сучасні діти – це діти нового середовища. Їх життя треба наповнити новизною,

багатством емоцій. Ми маємо підготувати вдумливого читача, який буде емоційно включеним до процесу навчання, спроможний до діалогу з автором художнього твору, до активного обговорення проблем, що торкнулися його душі у процесі читання. Саме під час навчання відбувається становлення читача, що здатний до самостійної читацької, творчої діяльності, здійснюється його мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток, формуються морально-естетичні уявлення і поняття, збагачуються почуття, виховується потреба у систематичному читанні [4].

Читацькі уміння та навички формуються на уроках літературного читання і є засобом опанування практично всіх навчальних предметів. Цілеспрямоване формування читацьких інтересів молодших школярів знаходить своє продовження й розвиток в організації самостійної роботи з дитячою книжкою, роботи з інформацією як на спеціально відведених заняттях у класі, так і в позаурочний час. Важливим чинником також є міжпредметні зв'язки [4].

Ефективне формування читацьких інтересів у молодшому шкільному віці можливе за умови правильної організації самостійного дитячого читання, знання учнями широкого кола доступних книг, всебічної діяльності з книгою і серед книг. Обізнаність у доступному колі читання розширює сферу пізнавальних інтересів школярів. Бажання прочитати книгу, яку вибрав сам, вміння користуватися нею розширює творчу уяву дитини, привчає думати про книги і їх героїв, про тих, хто пише книги, про людей, про своє місце серед них [4].

У дітей віком від 6 до 10 років розвиваються найважливіші технічні ознаки, які лежать в основі сприймання літературного твору, – емоційна сфера, мислення, уява. Ідейний зміст твору діти цього віку пізнають частіше всього через вчинки героя, зміст. Цей віковий період називають «періодом початкового накопичення». І важливо, щоб учень накопичував найцінніше, що сприяє вихованню художнього смаку, культури слова, духовного світу в цілому. Діти ще не усвідомлюють науково-пізнавальну книгу, як початок інформації, не вміють зв'язувати свої пізнавальні запити з читанням, їх цього треба вчити. Цей період характеризується невідповідальністю між відносними можливостями сприймання твору і недосконалою технікою читання. У цей час завданням учителя є виховання стійкого інтересу до книги і бажання побороти труднощі читання. Учитель встановлює взаєморозуміння з читачами. Ведучою діяльністю в психологічному розвитку молодших школярів є сюжетно-рольова гра, а улюбленими жанрами – казки, дитячі вірші та пісні, загадки. Завжди цікавими будуть різноманітні літературні ігри-змагання, які активізують творчий потенціал юних читачів [5].

Ігри мають велике значення під час роботи з книгою. Серед них [5]:

- розширення знань дітей про навколишній світ;
- розвиток почуття гумору;
- розвиток кмітливості, винахідливості;
- вплив на розвиток мови, уяви, пам'яті, емоцій, уваги, логічного мислення;
- виховання вміння співчувати, чутливості, доброти, любові до навколишнього середовища.

Саме у цьому віці йде процес читацького становлення дитини, і вчитель, спираючись на інтереси дітей, зобов'язаний навчити їх читати, ознайомити з найкращими книгами, які будуть пробуджувати їх до нових запитів, викликати їх інтереси в самонавчанні та творчості [5].

Важливу роль у стимулюванні читацької активності дітей відіграють різноманітні конкурси: на кращого читача, на кращий читацький щоденник, на кращий відгук про прочитану книгу, на кращу ілюстрацію до твору, на кращого декламатора. Підбиття підсумків і нагородження переможців грамотами та подарунками (книгами) обов'язкові. Про підсумки конкурсу варто проінформувати батьків на батьківських зборах. Це все сприятиме створенню ситуації успіху юного читача [5].

Переходячи до теми сучасної літератури, можна зауважити, що книги, направлені на розвиток учнівства, є різноманітні й унікальні. Дослідивши та проаналізувавши багато літератури для учнів початкової школи, могу виділити добірку книжок, які відкриють віконечко у світ нового незвіданого й захоплюючого читання.

Для тих, хто вперше йде до школи, може бути цікава книжка Анни Гресь «Школа навиворіт. Що робити, якщо...?». Ця книжка для дбайливих батьків, але більшість історій можна читати разом із дитиною. У ній зібрані приклади різних ситуацій, що можуть трапитися з дитиною в школі, та поради, як із них вийти [1].

З тими, хто тільки починає знайомство з сучасною літературою початкової школи, порадила б почитати популярний твір Галини Вдовиченко «36 і 6 котів», що став найсмішнішою книгою року за версією ВВС у 2013 році [1].

Також гарним прикладом письменників є Оксана Була. Авторка дитячих книжок, яка відома не тільки творами, а й ілюстраціями до них. Для маленьких читачів Оксана Була видала серію авторських книжок-картинок про лісових мешканців, серед яких – «Зубр шукає гніздо» і «Ведмідь не хоче спати». Ці історії просякнуті наскрізь добром і дбайливим ставленням до мешканців лісу. Коли читаєш – наче поринаєш у чарівний світ, де не існує зла [1].

Письменник, який пише вірші та прозу для дітей, – Сашко Дерманський. Він створив для дітей світ оригінальних казкових героїв – чудове чудовисько Чу й бабай Гарбузяник, вужик Онисько, бабуся Катастрофа й Остап Квіточка, криничник Мефодій і привидка Зловісна Марта. Серед найпопулярніших творів – «Чудове чудовисько» та «Пригоди вужа Ониська або Володар Макуци» [1].

Катерина Міхаліцина подарувала сучасній українській літературі безліч чудових творів для дітей. Моя улюблена серія – книжки «Хто росте у саду», «Хто росте у парку», «Хто росте у лісі» [1].

Ми знаємо, що книжки роблять нас не тільки більш обізнаними, але й успішнішими та щасливішими. Читайте самі та разом із дітьми цікаві книжки, робіть це інтерактивно, обговорюйте прочитане – і ви побачите, як вони одразу подорослішають, стануть більш самостійними та впевненими в собі. Хай книжка захоплює так, як улюблена мелодія, як прекрасний танок. Хай вона стане для кожного вихованця другом, наставником і мудрим учителем [3].

Список використаних джерел

1. 5 українських письменників, чиї твори закохують дітей у читання. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/02/11/252804/>
2. 10 книжок, які варто прочитати перед початком навчального року. URL: <https://nus.org.ua/view/10-knyzhok-yaki-varto-prochytaty-pered-pochatkom-navchalnogo-roku/>
3. Вислови В. Сухомлинського про книгу та бібліотеку. URL: https://bibliotekapav.blogspot.com/p/blog-page_82.html
4. Посібник «Формування читацьких інтересів молодших школярів» URL: <https://naurok.com.ua/posibnik-formuvannya-chitackih-interesiv-molodshih-shkolyariv-338568.html>
5. Читання в початковій школі. URL: <https://biblpzos1.jimdofree.com/>

Форми й технології просвітницької роботи з батьками учнів щодо важливості читання в житті дитини, шляхів підтримки читання в родині: вітчизняний і зарубіжний досвід

*Стремедловська Л. Л.,
учитель початкових класів,
Нетішинська гімназія «Гармонія» Нетішинської міської ради
Шепетівського району Хмельницької області*

Сімейне читання – це своєрідна форма спілкування, у якій беруть участь як мінімум троє: дитина, батьки і автор книги. У статті розкрито форми і технології просвітницької роботи з батьками учнів щодо важливості читання в житті дитини, вікові особливості читання, шляхи підтримки читання в родині: вітчизняний і зарубіжний досвід.

***Ключові слова:** сімейне читання, допомога школи, зарубіжний досвід, вікові особливості читання.*

«Тільки там, де читають батьки, зростає дитина, яка читає», – говорив Януш Корчак. І це насправді так. Інтерес до читання значною мірою залежить від ставлення до книги в сім'ї.

Виховання любові до книги розпочинається саме з тієї миті, коли дитина вперше перегорне сторінки гарно ілюстрованої книги. Читаючи дитині книжку, показуючи малюнки, батьки знайомлять її з навколишнім світом саме зі сторінок книги. Не вміючи ще розмовляти, дитина «читає» – безпомилково показує малюнки із зображенням звірів, птахів, героїв казок.

Василь Сухомлинський писав: «Читання як джерело духовного збагачення не зводиться до вміння читати: з цього вміння воно тільки починається...»

Існує думка про те, що вроджені здібності до читання у дітей виявляються лише у віці від 18 місяців до 3-х років. А от психологи вважають, що прищепити любов до книги та читання можливо лише до 9 років. Пізніше це зробити складно, іноді практично неможливо.

Що ж таке сімейне читання? Чи актуальне воно у час комп'ютерних технологій? Чи не призабуті сімейні читання в наших ролинах?

Головна відмінність сімейного читання від інших його видів – класного, позакласного та домашнього – полягає в тому, що батьки, використовуючи книгу, починають по-справжньому займатися духовним розвитком своєї дитини, формуванням її особистості.

Сімейні читання – це своєрідна давня традиція інтелігенції. Це форма спілкування, в якій беруть участь як мінімум троє: дитина, батьки і автор книги. Сімейне читання – це розмова батьків із дітьми про мораль, стимулом якого є спільне читання творів літератури. Це монолог дитини, у якому вона роздумує над змістом твору, прагне виявити і виразити його моральну ідею.

Доки дитина мала, дорослі із задоволенням читають їй книжки. А коли йде до школи, то батьки думають, що тепер дитина буде читати сама. І розмова з дочкою чи сином зводиться до шкільних предметів і оцінок. Ось тут на допомогу приходять сімейні читання. Під час такого читання мати і батько відкриваються для дитини з нового боку, що додає їм поваги та авторитету, і батьки помічають, що їх діти подорослішали. Вони обговорюють разом прочитані книги, обмінюються думками, зачитують цікаві моменти, разом хвилюються за героїв книг, сміються і плачуть.

Навчаються не розгублюватися в життєвих небезпеках, а це саме те, що кожна дитина повинна вміти.

Думка про те, що література – підручник життя, не нова, але, незважаючи на банальність, це твердження правильне. Чим більше читатиме дитина, тим краще вона орієнтуватиметься в житті та знатиметься в людях. Залучаючи дітей до читання, ми допомагаємо їм бути успішними в житті.

Якщо донедавна книга була для людини основним джерелом інформації, а читання – популярним способом проведення дозвілля, то тепер у неї з'явилися могутні суперники – телебачення, комп'ютер, відеоігри. Зараз багато хто вважає читання «зайвою тратою часу», віддаючи перевагу екранізованим версіям творів. Але книга – вічна. Її ніщо замінити не зможе. Прищеплення дітям інтересу до читання, констатує наука, на 90% залежить від батьків. Але змусити дитину читати неможливо, книгою потрібно зацікавити. Кожна книга повинна прийти до дитини у відповідному віці, інакше дружба з нею може й не відбутися.

Що ж може зробити школа? Як і чим учителі допомагають сім'ї, батькам в організації сімейного читання?

Вони проводять дітям екскурсію у шкільну та міську дитячу бібліотеку.

Для батьків, бабусь і дідусів можна написати запрошення відвідати бібліотеку та запропонувати для них анкету про читання їх дітей і внуків, а також рекомендувати спільні читання книг батьків і дітей.

У класі бажано оформити стенд «Найкраща читаюча сім'я», який представляє дітей і батьків, найактивніших відвідувачів бібліотеки, проводити групове та індивідуальне інформування батьків.

Для дітей можна провести анкетування «Книги твоїх батьків», «Що читали твої батьки у твоєму віці?»

Тематика та форма виховних заходів має бути різноманітною:

- виставки, інсталяції «Улюблені книги наших батьків», «Улюблені книги вашої сім'ї», «Читаємо разом», «Світ твоїх захоплень», «Уроки сімейної любові»;
- виставки сімейної творчості: «Мое родинне дерево», «Сімейний архів»;
- родинні свята: «Сімейні реліквії», «Тепло родинного вогнища», «Моя сім'я, моя родина в житті і долі України», «Поки живе бабуся, я нічого не боюся»;
- народознавчі години: «Вишита сорочка аж до поясочка», «Рідна хата – наша берегиня», «Світлиця любові»;
- дні сімейного читання «З мамою і татом до бібліотеки»;
- сімейні літературні ігри, вікторини, конкурси: «Світ дітей – світ батьків», «У своїй родині найліпше дитині»;
- зустріч за круглим столом «Поспілкуємося разом»;
- програми літніх читань «З книгою на канікулах – сумувати ніколи»;
- лялькові та театральні вистави.

Навіть у найменшого школяра книга має асоціюватися з найприємнішими речами – маминими руками, її теплом, її посмішкою. Якщо малюк відчує, що книга – це задоволення, то, подорослішавши, потягнеться до неї.

У різних країнах світу проблема дитячого читання є актуальною і важливою умовою успішної соціалізації юних громадян.

«Казки дитині можна читати вже з шести місяців» – впевнено твердять італійські педіатри, автори ініціативи під назвою «Народжені, щоб читати». «Хто сказав, що вона не розуміє?» Можливо, вона не може зрозуміти, що це за комашки чорніють на папері... Імена тварин і персонажів видаються їй частиною фантастичного світу. Але навіть шестимісячна дитина може оцінити красу книги. Особливо, якщо її читає ніжним голосом тато чи мама, а дитина сидить на колінах, тісно притулившись до батьківських грудей. Ми народжені, щоб читати».

Італійські педіатри спільно з Асоціацією бібліотек поширюють культуру читання вголос серед батьків. Діти, яким батьки систематично читають вголос книжки, швидше навчаються читати самі та протягом свого життя мають теплі відносини з батьками.

«Читати разом» – це списки книг, які регулярно випускає для малих канадців (6-10 років) та їх батьків публічна бібліотека у місті Хамільтон, що їх дитина не хоче самостійно читати. До списку додаються спеціально підготовлені рекомендації про те, як долучати дитину до читання, як зробити цей процес веселим.

Бібліотекарі рекомендують батькам використовувати усні розповіді про себе, своє дитинство, друзів. Це розвиває уяву, фантазію дітей і викликає процес читання. Батькам пропонується заохочувати самостійне читання дитини похвалою, усмішкою, поцілунком і всіляко проявляти радість із цього приводу. А ще разом із дітьми відвідувати бібліотеку й використовувати для вибору книг рекомендаційні покажчики.

Шведський проєкт «З мовою на ти» має на меті надихнути батьків на здійснення комунікації між ними і дітьми за допомогою віршів і пісень. Батьки мусять відчувати, що це відбувається «між мною і моєю дитиною». Поволі книжки займають своє місце, і на сцену виходить бібліотека. Важливо, щоб батьки зверталися до бібліотеки і знаходили скарби, які в ній зберігаються, – якісні книжки з малюнками, вірші, компакт-диски. Разом із тим бібліотекарі прагнуть донести ідею, що важливо мати книжки вдома, щоб читання стало природним елементом повсякденного життя. Методи різні, але головне, що маленькі діти беруть участь у заходах разом із батьками.

Партнери проєкту – бібліотека, поліклініка, батьки і шведська організація «Книга для кожного».

Реалізовано також проєкт «Почитай мені, татку», який проводився в кількох містах Швеції. У результаті багато татусів почали читати своїм дітям, а багато хто з них почав активно читати заради власного задоволення.

Проєкт «Це – наші онуки» сприяв розповсюдженню практики читання в дитячих садках і підготовчих класах представниками різних поколінь; заохочує їх приходити у дитячі садки та дитячі бібліотеки для того, щоб почитати, або розповісти дітям казки.

Партнерами проєкту виступали шведська організація «Це – наші онуки», система дитячих садків, бібліотеки, навчальні організації «SV» та організація «Книга для кожного». Всі вони працювали спільно. А метою було ознайомлення між собою різних поколінь та етнічних культур; стимулювання мовної комунікації дітей; вплив на інтерес дітей до книжок ще до того, як вони навчилися читати.

У дитячих бібліотеках Фінляндії обслуговування ведеться з використанням і традиційних матеріалів, і за допомогою різних баз даних, Інтернету. Особливо слід зупинитися на виставках. Крім традиційних, книжкових, є виставки речей, забутих

у книгах, доволі цікава виставка однієї газети або журналу, які були опубліковані, наприклад, 100 років тому.

Залучення дітей до безмежного інформаційного простору тут починається з ігор. Бібліотекарі не просто видають книжки дітям, а й створюють спільно казки, причому тут же ці нові твори дитячої творчості переносяться у комп'ютер, доповнюються графікою, малюнками, а після того, як робота завершена, влаштовується демонстрація для всіх охочих. Найбільш активні діти (вік їх різний, від 3-х років і старші) заохочуються.

Цікавим для дітей є «День принцеси» в Хельсінки. Дівчатка (віком від 3-х років) перетворюються на принцес, одягнувши відповідні платтячка. Проектом мотивується читання казок і авторських творів про принцес, цим самим формуючи середовище творчих можливостей дітей, що важливо для їх реалізації в майбутньому.

Досвід і практика всієї світової цивілізації показує, що без читання немає людини, немає особистості. Саме книга стала тим незмінним інструментом, який допомагає сформувати етичні принципи, моральні засади й культурні цінності, опанувати інформацію, накопичену століттями, розвинути фантазію, навчати думати, аналізувати, оцінювати власні і чужі вчинки. Саме книга є об'єктом естетичної насолоди, перетворює неминучий у житті годинник нудьги і неробства на захоплюючу можливість переноситися в інші світи, в інші часи.

Щоб залучити дитину до читання, її потрібно мотивувати.

Усе починається з того, що дитина бачить книжки на довколишніх полицях і столах. Книжка стає елементом дитячої реальності, якщо вона є в реальності сім'ї. Коли батьки запитують, як мотивувати дитину до читання, я їй собі питаю: «Чи бачать діти, як ви читаете книжки?». Дитині будь-якого віку важливо бачити, як читають батьки, – причому саме паперові книжки. Якщо в мами чи тата в руках планшет або електронна книга, дитина вважає, буцімто вони не читають, а граються.

Сучасні діти живуть у цифрову епоху. Їм часто бракує живих контактів, вони бувають самотні, дуже чутливі, але при цьому не до кінця усвідомлюють свої емоції. Читання разом із батьками стає для них не тільки розвитком навички, а й психотерапією, тренінгом з емпатії, коли твориться спільний емоційний та ціннісний простір, а герої книжок перетворюються на безпечних провідників у стабільний світ.

Часто батьки розповідають, що бояться читати дітям книжки з негативними героями й складними ситуаціями. Наше завдання – не вилучити труднощі з життя дитини, а допомагати давати їм раду в безпечних умовах і з нашою підтримкою. Коли з книжок забирати всі складні ситуації та емоції, створивши ідеальні умови, рівень підсвідомої тривоги й агресії у дитини зростає.

Розвиваючи інтерес до читання, батькам потрібно враховувати вікові особливості читання.

1. Перше сприйняття дитини – зорово-моторне. Перші її книжки – книжки-картинки. Ми допомагаємо формувати зоровий образ, створюємо зв'язок: картинка – слово – поняття – звучання.
2. Важливо створювати в дитини моторну навичку спілкування з книжками (причому це стосується й дорослих, яким теж треба повертати собі контакт із різними каналами сприйняття). Дитині важливо не лише

- читати, а й шелестіти сторінками, перегортати їх, торкатися паперу, нюхати книжку, що поволі стає «своїм» предметом.
3. Позначки й малюнки в книжках – спосіб їх привласнити. Якщо дитина закреслює, замальовує ілюстрації – можливо, так вона справляється з напругою або намагається «не бачити», захиститися, побороти емоцію, з якою пов'язані ілюстрація чи герой.
 4. Читаючи на різні голоси, ми розвиваємо аудіальне сприйняття, слухову пам'ять, розширюємо «рольові» можливості. Так простір читання стає простором творчої співпраці.
 5. «Ритуали читання» можуть стати «реліквією», спогадом, котрий діти принесуть у доросле життя. Якщо ми створимо такий ритуал до підліткового віку, він допоможе зберегти зв'язок, близькість із дитиною в складний час сепарації.
 6. У всіх дітей у різному віці – свій спосіб сприйняття інформації. Кожна «модальність» дозріває в індивідуальний час. Дитина, орієнтована на рух, на контакт із тілом, може спочатку вибирати книжки, з якими можна щось робити, і відкриватиме книжковий світ через тілесні відчуття. Дитина-аудіал може любити, щоб їй читали, і сама обирає голоси «дикторів». Під час читання вона може займатися чимось іншим, а не дивитися в книжку. Батьки перепитуватимуть, чи вона слухає, але дитина наполягатиме, що все чує. Дитина, орієнтована на візуальне сприйняття інформації, може любити «книжкові картинки», книжки, у яких акцент на ілюстраціях, або ті, де можна самому малювати. Читаючи, добре було би задіювати всі канали сприйняття.
 7. Вибираючи книжки для дітей, потрібно бути уважним до формату. Квадратні книжки, як правило, «стабілізують», урівноважують, прямокутні – розвивають, вони – як прямокутні «двері». Стилїстика ілюстрацій, самі ілюстрації, кольорова гама, місце об'єктів на сторінці – усе це може бути темою для спостереження й роздумів із дитиною. Не забуваймо, що в сучасних дітей усе ж переважає візуальний канал сприйняття.
 8. Римовані тексти – дуже важлива частина життя дитини. Усі наші внутрішні процеси пов'язані з ритмізацією. Ритм і рима впливають навіть на рухову активність і відчуття безпеки. Вірші, забавлянки, пісні, які легко сприймати й відтворювати, необхідні для дітей молодшого віку. Вони, як і музика, створюють емоційний фон і вбудовують дітей у свої ритми.
 9. Для тих, кому складно зосередитися, важливо вибирати невеликі книжки, які можна прочитати за один підхід: дитині важливо дати відчуття результату, перемоги – «я впорався!». У товстих книжок за один підхід можна читати по розділу.
 10. Щоби простір читання став простором близькості й радості, важливо сидіти в зручній позі. Психолог Світлана Ройз радить батькам: « Коли читаєте, не обов'язково сидіти, як за партою. Вибирати різні зручні пози й місця – значно краще й корисніше. Для створення «простору близькості» можна влаштувати «особливі» місця для читання: на підлозі, у будиночку з подушок».

11. Натрапивши під час читання на незнайоме чи складне слово, важливо зупинитися й уточнити, чи знає дитина, що воно значить. Якщо лишити його без уваги, дитина може вийти з контакту. Це можна помітити за перемиканням уваги чи зміною пози.
12. У кожного свій темп і свої можливості концентрації уваги. Коли втомлюєшся, важливо спинитись. Якщо читання буде пов'язане з м'язовою або емоційною напругою, дитина його уникатиме.
13. Спершу дитина припускатиметься помилок. Обов'язково спитайте, як їй зручніше – виправляти відразу чи наприкінці. Пам'ятайте, що для мотивації необхідно, аби заохочень було втричі більше, ніж критики.
14. Важливо пам'ятати, що дитина до восьми років рідко розуміє іронію. Те, що для нас смішно, для неї може бути незрозумілим. Утім, у кожному віці є свої теми жартів, зрозумілих для дорослих. Як правило, менші діти сміються з дій (падіння тощо).

Ми прагнемо повторення дій, із якими пов'язано відчуття радості, близькості, безпеки. Нехай у простір читання всім захочеться повертатися!

Не полишаємо традицію читати дитині вголос. Використовуємо читання як нагороду. Спілкуємося довкола книжок. Долучаємо до літературного спілкування родичів і друзів. Костюмована книжкова вечірка – класна ідея для святкування дня народження або іншого свята (Новий рік, останній чи перший день літа тощо). Діти молодшого шкільного віку залюбки грають у сюжетно-рольові ігри за змістом твору, який ви зараз читаєте. Виділіть місце в кімнаті, де тривалий час буде непорушно розміщено ігровий килимок із будівлями чи ландшафтами, зробленими з конструктора, пластиліну, природних матеріалів, картонних коробочок. Персонажів можна зліпити, зшити з тканини або намалювати та наклеїти на підставки з картону. Цікаво завести в домі стіну цитат, де дорослі та діти виписують смішні чи мудрі фрази, які читають. Це може бути аркуш А1 з прикріпленням до нього фломастером. Важливо зазначити також назву твору та його автора.

Певна, що ви вигадаете ще чимало власних рецептів літературного дозвілля, якщо завжди додаватимете до читання в родині головний інгредієнт — задоволення. Бажаю вам і вашим дітям багато сторінок насолоди!

Список використаних джерел

1. Безручко Н. Відродити історичні традиції сімейного читання в Україні/Н. Безручко//Світ дитячих бібліотек. – 2010. – № 1. – 23 – 26.
2. Бібліотека як організатор сімейного читання: бібліотека – педагогам//Шкільна бібліотека. – 2010. – № 10. – с. 54.
3. Гаращенко В. О. Суперсімейка, або батьки й діти читають залюбки (родинне свято)/В. О. Гаращенко//Шкільний бібліотекар. – 2014. – № 9. – С. 32-35.
4. Кирниченко Т. М. Улюблені книги моєї сім'ї // Т. М. Кирниченко // Шкільна бібліотека. – 2009. – № 10. – С. 77-78.
5. Кривцова Н. М. Ваша дитина і читання: підказки для батьків: “так” і “ні”/ Н.М. Кривцова // Шкільна Бібліотека. – 2010. – № 1. – С. 90-91.
6. Мосіна Любов. Відроджуємо сімейне читання [досвід ЦБС для дітей м. Дніпропетровська] /Любов Мосіна // Світ дитячих бібліотек. – 2011. – № 3. – С.12-14.
7. Мосорик Г. М. Активні форми роботи у вихованні інтересу до читання: спільна робота вчителів і бібліотекаря / Г. М. Мосорик // Шкільний бібліотекар. – 2014. – № 6. – С.4-6.
8. Остапенко Ганна. Живі письменники. Батькам. Видання 2019–2021 років для молодшого та середнього шкільного віку. С.61.

9. Черномазова В. А. Діяльність бібліотеки на підтримку читання / В. А. Черномазова // Шкільна бібліотека. – 2009. – № 10. – С. 74-76.
10. Читаючі нації створюють читаючі діти: зарубіжний досвід / автор-укладач Н. І. Безручко. – К., 2011. – 40 с.
11. Чічкан Т. М. Виховуємо любов до читання: поради батькам / Т. М. Чічкан / Шкільна бібліотека. – 2012. – № 5. – С. 87-89.
13. Юхименко К. М. Як навчити дитину цінувати книгу: виступ на батьківських зборах / К. М. Юхименко // Шкільна бібліотека. – 2010. – № 3. – С.69-70.
14. Як виховати в дитині читача: 20 порад від редакторок The New York Time: <https://nus.org.ua/articles/yak-vyhovaty-u-dytyni-chytacha-20-porad-vid-redaktorok-the-new-york-times/>

«Як много важить слово ...», або можливості сучасної української дитячої літератури

*Інна Проворна,
викладач Харківського педагогічного
фахового коледжу Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Протягом свого існування людство створило надзвичайний за силою вид мистецтва – літературу. Ця сила полягає в тому, що завдяки слову читач може поринути і в невідомі світи, і підкорити незвідані вершини чи опинитися на дні океану, і перемагати ворогів, і мріяти про кохання, і багато-багато іншого. Такий різноманітний світ може пізнавати не лише дорослий, а й дитина. Адже добре відомо, що входження дитини у світ книги відбувається завдяки літературі, спеціально створеній для дітей.

Українська дитяча література, як і доросла, пройшла нелегкий час. У ХІХ столітті, часи бездержавності, саме українська література була своєрідним засобом не лише збереження, а й підтримки національної самосвідомості. А віддана праця на благо рідного слова для дітей Олени Пчілки, Б. Грінченка, П. Куліша, Лесі Українки, І. Франка, М. Коцюбинського та інших діячів культури дають поживу для розуму, сприяють розвитку кмітливості, допитливості тодішніх юних читачів. Дитяча література збагачується жанрами й новими темами. Саме митці цього століття не лише збагатили літературу для дітей, а й сприяли проникненню в неї психологізму.

Нелегким був шлях української дитячої літератури і в ХХ столітті. Зазнавши на початку століття своєрідного злету, у радянські часи не мала можливості на повні груди розвивати жанр фантастики, дещо обмеженими були можливості детективного жанру, різного роду утиски, прямування в одному соцреалістичному руслі та інше. Нелегкими й неоднозначними були 90-ті роки. Після прийняття нашою країною незалежності жовтеньсько-піонерське розмаїття творів виглядало недоречним, ще не прийшли в літературу автори «розстріляного відродження» чи вилучені з ідеологічних причин, а мова про діаспорну літературу не велася й поготів.

Та початок ХХІ століття, переконана, можна вважати справжнім відродження в українській літературі взагалі та і в дитячій безпосередньо. У дитячу

літературу приходять справді талановиті письменники, які виводять нашу літературу на нові висоти. Окрім корифеїв В. Нестайка, Є. Білоусова, А. Качана, Г. Чубач, для дітей пише молоде покоління: О. Дерманський, М. Павленко, В. Карпенко, О. Ільченко та інші. Присвячують свої твори дітям і так звані письменники для дорослих: Ірен Роздобудько, Любко Дереш, Марина та Сергій Дяченки та інші. Вони збагачують літературу для дітей новими темами, розквітають жанри фантастики, пригодницький, з'являється дитяче фентезі. Варто зазначити, що на сьогодні важко сказати, що той чи інший твір для дітей суто фантастичний чи пригодницький. Швидше це своєрідна суміш жанрів.

Як же зацікавити сучасного читача таким розмаїттям книг, авторів? Таке зацікавлення варто починати ще в дошкільному віці, а продовжити в початковій ланці освіти. Сьогодні з розвитком різноманітних інтернет-ресурсів у вихователя, учителя та й у батьків є багато можливостей бути хоча б у курсі того, що можна почитати, які є автори.

Переконана, що педагог має бути підписаний хоча б на одне видавництво. Сьогодні найбільше та найпопулярніше видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», і «Старий Лев», і «Ранок», й інші менш відомі видавництва мають свої сторінки у Facebook, в Instagram. Також мають сайти в інтернеті: у пошуковому рядку набрати абабагаламага або старий лев – і тут же відкриється «Дитяче видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» (<https://store.ababahalamaha.com.ua>), де кожен охочий може знайти інформацію про книги, що випустило видавництво. Більше – можна натиснути на ту чи іншу книгу, що вас зацікавила, і ви маєте можливість ознайомитися з анотацією до книги, щоб мати поверхове уявлення, про що твір, чи зацікавить він дитину. Така ж ситуація і щодо видавництва «Старого Лева» (<https://starylev.com.ua>): вводимо у пошук, заходимо на сторінку, переглядаємо запропоновані книги, тиснемо – і знайомимося з інформацією. Ще цікава деталь щодо цих двох видавництв, до речі, як і до «Ранку», «Уакабоо»: на своїх офіційних сайтах видавництва розмішують анонси щодо виходу нової книги чи проведення певного заходу. Підписавшись на сторінку видавництва, педагог має досить широкі можливості: перш за все самому бути в курсі подій щодо літератури; це і можливість зацікавити батьків певною книгою чи книгами, щоб батько й мати могли також заохочувати дитину до читання; це і можливість навіть під час уроку зайти на сайт і показати яскраву обкладинку нової книги, за бажанням прочитати дітям анотацію, щоб зацікавити школярство.

Але не лише сайтами видавництв може користуватися педагог. Не всі вихователі та вчителі знають, що у вільному доступі в інтернеті «Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах» (<https://mon.gov.ua>), до речі, рекомендована Міністерством освіти і науки України, і побачила світ ще 2016 року. Така ж хрестоматія є і для 3, 4 класів: «Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах» (<https://mon.gov.ua>). Ці хрестоматії перш за все цікаві тим, що містять яскраві малюнки; також це знайомство й справді із сучасними авторами, які є сучасниками дітей. Але містять ці хрестоматії наприкінці перед змістом дуже цікаву сторінку: укладачі подають рекомендовані книги і тих авторів, твори яких уміщені в хрестоматії, та інших. І найцікавіше – «Ресурси, де можна знайти додаткову інформацію про авторів та їхні твори». От це неабиякий «плюс» не лише хрестоматії, це велика допомога вчителю, щоб мати більше інформації, обрати більш зручний чи привабливіший для себе ресурс.

І ще один факт, який може допомогти педагогу зацікавити сучасних дітей читанням. Фактично більшість сучасних письменників мають свої сторінки в соцмережах. Наприклад, можна в пошуковому рядку набрати «Андрій Кокотюха фейсбук» – і маємо можливість зайти на сторінку письменника, ознайомитися не лише з його книгами, а й почитати висловлювання на певну тему чи побачити анонс якоїсь події. Що це дає педагогу? Знову ж таки – зацікавити школярство: подивимося, що робить письменник, чи планує випустити нові книги і подібне. Діти бачать письменника, розуміють, що й самі зможуть зайти на його сторінку, поцікавитися, що пише митець чи про що думає. Також досить широкі можливості для педагога сьогодні містить YouTube-канал: цікава серія «#Живі Письменники», де вміщене інтерв'ю з письменником, або аудіозаписи певних творів.

Сучасна українська дитяча література багата і на авторів, і на жанри, і на тематику. Поринути у фантастичний, чи казковий, чи пригодницький, фентезійний світи дитині мають допомогти дорослі – батьки й педагоги. Сьогодні є всі можливості обирати цікаву для тебе, твоєї дитини книгу не лише прийшовши до книжкової крамниці, а й на сайтах видавництва. Завдання педагога – ознайомити батьків із цією можливістю, зацікавити. Також зацікавлювати дітей. Способи такого зацікавлення педагог обирає сам: прочитати захопливий уривок і зупинитися на несподіваному; ознайомити із зовнішнім виглядом книги; дати прослухати уривок із книги чи інтерв'ю з автором – це вже можливості, бачення самого педагога. Головне пам'ятати – необхідно читати книги, добрі книги, і тоді все можна подолати, побудувати.

Використані сайти

1. Дитяче видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» <https://store.ababahalamaha.com.ua>
2. Сучасна література для дітей: огляд/ Національна бібліотека України для дітей <https://chl.kiev.ua>
3. Українська література для дітей: хрестоматія: навч посіб для студ вищ навч закл./ упоряд.: А. І. Мовчун, З. Д. Варавкіна. – К.: Арій, 2011
4. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах. Серія «Шкільна бібліотека»/ укладач Тетяна Стус. – Львів: Видавництво «Старого Лева», 2016 <https://mon.gov.ua>
5. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах. Серія «Шкільна бібліотека»/ укладач Тетяна Стус. – Львів: Видавництво «Старого Лева», 2016 <https://mon.gov.ua>

Вплив змісту сучасних творів на формування читацьких компетентностей

*Фрейліх Н. А.,
учитель початкових класів, вища кваліфікаційна категорія,
Криворізької гімназії № 41 Криворізької міської ради*

Парадигма розвитку освіти у XXI столітті основним своїм завданням має інтелектуальний і моральний розвиток майбутніх громадян держави. Сьогодні спостерігається тенденція розвитку гуманістичних пріоритетів і людських цінностей. Людина – вічний творець духовних і матеріальних благ, носій цивілізації, її політичного й освітнього поступу.

На сучасному етапі реформування освіти значною мірою посилюється увага до мовної освіти, потреби формування особистості, яка відзначалася б свідомим

ставленням до рідної мови, мовленнєвою активністю на всіх етапах оволодіння мовою як засобом спілкування, пізнання та впливу, високою культурою спілкування в різних життєвих ситуаціях [4, с. 300].

Науковці Я. Андреева, А. Вітченко, О. Ісаєва, Н. Колганова, В. Мартиненко, О. Савченко, Н. Сметаннікова, Т. Разуваєва, Е. Соломка, Г. Токмань, Н. Чепелева, О. Шкловська, В. Шуляр, А. Фасоля, Т. Яценко та ін. визначають читацьку компетентність як інтегровану особистісну якість, що формується й розвивається у системі різних шкільних навчальних предметів і вдосконалюється протягом життя.

Т. Яценко, зазначає: «Читання є найважливішим способом засвоєння базової інформації, специфічною формою комунікативно-пізнавальної діяльності особистості, одним із основних чинників її саморозвитку, тому ефективність читання визначається рівнем сформованості читацької компетентності як пріоритетного компонента загальноосвітньої підготовки школярів. Поняття «читацька компетентність» поєднує такі характеристики читацької діяльності особистості: технічну (сформованість навички читання); когнітивну (пізнавальна діяльність учнів, сприймання та інтерпретація текстів); комунікативну (діалогічна взаємодія: автор – текст, автор – читач, читач – текст); ціннісну (оцінні судження, ставлення до прочитаного)» [6].

Курс «Літературне читання» – органічна складова освітньої галузі «Мови і літератури». Його основною метою є розвиток дитячої особистості засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей, ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі.

Читацька компетентність є особистісно-діяльнісним інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь, навичок та ціннісних ставлень учнів, що набувається у процесі реалізації усіх змістових ліній предмета «Читання» [3, с. 23].

У процесі навчання відбувається становлення і розвиток якостей дитини-читача, здатної до самостійної читацької, творчої діяльності; здійснюється її мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток; формуються морально-естетичні уявлення і поняття, збагачуються почуття, виховується любов до мистецтва слова, потреба в систематичному читанні [2].

Навчальний предмет «Літературне читання» – багатофункціональний. Уміння і навички – складова читацької компетентності, які формуються на уроках літературного читання, мають не лише предметний, а й загальнонавчальний характер, є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів, забезпечують їх подальше засвоєння у наступних ланках загальноосвітньої школи.

Зміст літературного читання визначається на основі таких принципів: тематично-жанрового, естетичного, літературознавчого [3].

Тематично-жанровий та художньо-естетичний принципи є визначальними у виборі творів для читання. Коло читання охоплює доступні цій віковій групі учнів художні твори різних родів і жанрів, науково-художні, науково-пізнавальні, фольклорні твори української та зарубіжної літератури, періодику, довідкову літературу.

Тематика творів відображає різні сторони життя і діяльності людини, сприяє розширенню світогляду дітей, поповненню їхніх знань, засвоєнню найважливіших загальнолюдських цінностей. вихованню найкращих почуттів: любові до рідної

землі, мови, природи, шанобливого ставлення до батьків, людей старшого покоління, національних традицій свого народу та культури інших народів.

Естетичний принцип передбачає відбір творів словесного мистецтва за критеріями естетичної цінності. Зміст відібраних творів розкриває перед читачем різноманітність навколишнього світу, людських взаємин, сприяє розвитку почуттів гармонії і краси, формуванню особистісного ставлення до дійсності.

Літературознавчий принцип передбачає введення до системи підготовки дитини-читача початкових літературознавчих понять, які засвоюються учнями практично, на рівні уявлень. Він реалізується в процесі використання елементів аналізу й інтерпретації літературного тексту. Об'єктом уваги читача стає слово, що осмислюється ним як засіб створення словесно-художнього образу, за допомогою якого автор виражає свої почуття, ідеї, ставлення до світу. Упровадження цього принципу передбачає усвідомлення учнями на практичному рівні таких понять, як тема, ідея, жанрові особливості твору, його персонажі, засоби художньої виразності.

Комунікативно-мовленнєвий принцип є визначальним у мовленнєвому розвитку учнів, формуванні у них досвіду міжособистісного спілкування, комунікації з джерелом інформації. Під час навчання відбувається інтенсивний розвиток всіх характеристик навички читання вголос і мовчки при провідній ролі смислового читання; учні оволодівають прийомами виразного читання, уміннями будувати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого), виявляти готовність уважно слухати і розуміти співбесідника, брати участь у діалозі.

Упровадження комунікативно-мовленнєвого принципу передбачає діалогову взаємодію читача з текстом, автором, героями його твору, застосування технологій кооперативного навчання, створення спеціальних навчальних ситуацій (робота в парах, малих групах, колективне обговорення змісту прочитаного, прослуханого, участь у літературній бесіді, рольових літературних іграх, декламація, драматизація тощо), у процесі яких формується культура спілкування [3].

Основою структурування програми є змістові лінії Державного стандарту з читання: Коло читання. Формування й розвиток навички читання. Літературознавча пропедевтика. Досвід читацької діяльності. Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією. Розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного.

З огляду на зміни парадигми шкільної освіти, відбувається переосмислення відомих функцій підручників для початкової школи і пошук нових. У підручниках із читання мають бути реалізовані їх основні функції: інформаційна, мотиваційна, виховна, розвивальна.

Кожна з цих функцій виконує водночас як специфічну, так і загальнопізнавальну роль. Саме тому очевидним є їх взаємозв'язок. Так, мотиваційна функція безпосередньо пов'язана з якістю реалізації усіх інших функцій, а спосіб реалізації розвивальної і виховної залежить від якості інформаційного забезпечення, тобто змістового наповнення підручника [1, с. 9].

Отже, обов'язковою ознакою сучасної моделі навчального процесу є запровадження компетентнісного підходу, який утверджує особистісну значущість і результативність навчальних досягнень для виховання і розвитку кожної дитини. Стосовно предмета «Читання» і підручників «Літературне читання» це зумовлює впровадження спеціально сконструйованої системи вправ і завдань, які націлюють вчителя на формування у дітей елементів структури читацької компетентності

відповідно вимог до навчальних досягнень учнів за кожною змістовою лінією і темою.

Ми дійшли висновку, що повноцінні умови для самопізнання, саморозвитку, самовираження, самоствердження особистості, формування духовних цінностей у молодших школярів створюються спеціально організованою технологією особистісно зорієнтованої компетентнісної освіти.

Список використаних джерел

1. Кодлюк Я. Технологія аналізу підручника для початкової школи / Я. Кодлюк // Початкова школа. – 2015. – № 2. – С. 8-11.
2. Методичний коментар до навчальних програм для 1-4 класів. Укладач О. В. Онопрієнко. Донецьк : Каштан, 2012. 108 с.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. 1-4 класи. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2011. 392 с.
4. Размолодчикова І. В. Методичні аспекти використання загадок у навчально-виховному процесі молодших школярів // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного університету : збірник наук. праць. Вип. 11. – Кривий Ріг, 2014. – С. 299-308.
5. Чабайовська М. Формування ключових та предметних компетентностей молодших школярів на уроках літературного читання у початкових класах / М. Чабайовська, С. Шароварко // Початкова школа. – 2014. – № 9. – С. 1-4.
6. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка : зб. наук. пр. – Старобільськ, 2019. – Вип. 3 (326). Педагогічні науки. – С. 183-190.

Практика усвідомленого читання в родинному колі

Цалапова О. М.,

кандидат філологічних наук, доцент,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Стаття присвячена проблемі читання в родинному колі. Осмислено сучасні виклики, які пов'язані з оновленням підходів до розвитку усвідомленого читання, як важливої складової читацької компетентності особистості. У тексті роботи студійовано поетапність формування та розвитку свідомого читання в родинному колі й визначено роль старшого покоління в цьому процесі.

Ключові слова: усвідомлене читання, сімейне читання, технологія.

Читання – один із найпродуктивніших видів навчальної діяльності, оскільки є процесом одержання інформації, формування світогляду. «Читання більше не вважають умінням, яке набувається лише у дитячому віці, під час перших років навчання у школі. Натомість читання вважають змінним набором знань, навичок і стратегій, які особа формує упродовж життя, у різних умовах...; читання слід розглядати через призму різноманітних способів, за допомогою яких люди взаємодіють з текстовими об'єктами, з урахуванням того, що читання є частиною навчання упродовж життя» [5, с. 10]. Такі особистісні переконання повинні формуватися не стільки під час навчання в закладах освіти, скільки у родинному колі, оскільки саме тут формуються основні світоглядні установки людини.

Інформатизація суспільства стала викликом для освіти, адже наразі в декілька разів збільшився й прискорився потік інформації, яку необхідно усвідомити й інтерпретувати, критично обробити. Тобто важливим навиком будь-якого фахівця стає вміння критично оцінювати, свідомо обробляти отриману інформацію, добирати необхідну літературу й оцінювати вартість прочитаного. Отже, сучасні мета й завдання читання полягають у формуванні здатності працювати з будь-якими видами інформації (текстової й нетекстової), знаходити доступ до неї в різноманітних джерелах (паперових і електронних), розуміти, належно осмислювати, оцінювати її та застосовувати відповідно до все більш ускладнюваних особистих і суспільних потреб [2, с. 16].

Про те, що читанню в навчальній діяльності відводиться важлива роль, говорить Державний стандарт початкової освіти, де читацька компетентність розглядається як стратегічна мовно-літературної освітньої галузі, коли здобувач освіти «сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення власного досвіду» [1]. Крім того, акцентується на важливості сформованого розуміння прочитаного як ключової компетентності. Актуальність проблеми усвідомленого читання також визначено у нормативних освітніх документах закладів загальної середньої освіти – Концепції Нової української школи (2016 р.) та Державному стандарті початкової освіти (2018 р.). Проте розвиток читацької компетентності дитини лежить не тільки в площині традиційної освіти, адже літературний смак, вміння інтерпретувати прочитане, критично оцінювати отриману інформацію формуються й у родинному колі, бо перші контакти з книгою відбуваються в період раннього дитинства.

Коли мова йде про сімейне читання, то виникають стійкі асоціації з родинними вечорами, що були традиційними для української інтелігенції ХІХ–ХХ ст. Проте сучасна людина здатна черпати інформацію з різних джерел і миттєво її обробляти, копіювати, архівувати, зберігати у зручний спосіб. Це зменшує потребу перечитування, обговорення прочитаного, акцентуації окремих частин тексту. Сімейне читання – цілеспрямований безперервний психолого-педагогічний процес спільного ознайомлення з літературою в родинному колі. Започатковується ця традиція з читання вголос батьками, дітьми та іншими членами родини, а надалі з подальшим обговоренням, аналізом прочитаного. Здебільшого при цьому дорослі читають дітям в ігровій формі комунікації, що породжує високу міру довіри як до процесу читання, так і до прочитаного.

Головна відмінність родинного читання від інших його видів – класного, позакласного та домашнього – полягає в тому, що близькі люди, батьки, використовуючи книгу (як паперову, так і віртуальну), створюють атмосферу невимушеного діалогу, основна функція якого не зводиться тільки до навчально-інформативного формату: тут домінує гедоністичний початок, спрямований на духовний розвиток особистості, формування культури спілкування й добору книжок, розвиток вміння інтерпретувати й аналізувати прочитане, навичок висловлювати власні думки про прочитане. Тобто в родинному колі формуються початки вдумливого усвідомленого читання, вміння розмірковувати, вибудовувати власну точку зору, комунікаційні навички.

Одне з основних завдань сімейного читання – розвинути мотивацію до читання, зацікавлення книжками. Спілкування з книгою, або не паперовим текстом стало повсякденною звичкою дитини. Маємо зазначити, що мотивацію до читання важко наразі розвинути, оскільки різноманітні гаджети заповнили інформаційний

простір і сучасна дитина з кліповим мисленням спроможна отримати інформацію скоріше з Інтернет простору, відео, телебачення, тобто вона потребує візуального й звукового супроводу інформації. Для того щоб зі статусу слухача/глядача дитина перейшла в середовище читача, треба знайти книги для задоволення, що матимуть цікаву колізію, спонукатимуть до роздумів над прочитаним, опиратимуться на досвід дитини. Це створить ефект успішного читача, здатного розуміти те, що читає, вміло інтерпретує прочитане, висловлює власну думку, робить висновки. Усвідомлене читання стає корисною навичкою в дорослому житті.

Процес читання в родинному колі зазвичай носить ситуативний характер, бо ідея прочитати/обговорити книгу може виникати спонтанно (рекомендація друзів, огляд новинок, реклама тощо), однак звичка читати має виробитись як регулярна свідомо необхідність. Це сприятиме розвитку читацької компетентності в багатьох аспектах.

По-перше, дитина щодня покращуватиме техніку й швидкість декодування букв у звуку, читання окремих слів, речень тощо. По-друге, сформується взаємозв'язок технічного та смислового компонентів читання, які мають стати маркерними при опрацюванні будь-якого тексту. По-третє, розвинуться когнітивні навички роботи з текстом через аналіз, інтерпретацію інформації й оперування набутими знаннями у процесі подальшого життєвого досвіду.

Власне, успішність дитини як читача забезпечується шляхом повноцінного оволодіння навичкою читання. У її структурі виокремлюють технічну та смислову сторони [4].

Про технічну сторону цієї навички написано чимало рекомендацій. Зокрема, В. Садкіна зазначає, що швидкочитання (В. Садкіна [7, с. 8]) є важливою складовою (SKILLS) загального успіху дитини й охоплює такі компоненти: спосіб читання, правильність, темп читання, виразність, тобто, на нашу думку, так звану зовнішню сторону навички, яка піддається спогляданню, певному кількісному вираженню. Методику швидкочитання пропонують Т. Бюзен, П. Бамп, Е. Маркс-Біл, Р. Сайп. Розроблено ряд інтернет-тренажерів для інтенсифікації темпу читання: ReaderPro – програма для швидкого читання й розвитку мозку на платформі Google Play, таблиця Шульте, клиновидні таблиці Е. Жавалья, онлайн-тренажер (Chtenie) та ін. Проте швидко – не завжди означає якісно.

Сьогодні відомо чимало креативних методик читання, які формують любов до книги: методика читання Г. Домана, В. Едигея, М. Монтессорі, В. Сухомлинського, фонетичний метод читання та ін. Саме ці методики дозволяють змінити векторність «читаємо швидко» на «читаємо свідомо», адже «Читати – це добре, а читати усвідомлено – це як пити ароматну каву зі смаколикami у приємній компанії, де ви розумієте співрозмовника і насолоджуєтеся спілкуванням» [7, с. 9].

Говорити про усвідомлене читання можна різною термінологією: «читання з потреби думати», «думання над книжкою» за В. Сухомлинським [8]; термін «смислове читання» використовує в цьому сенсі В. Мартиненко [4]; наукиня О. Савченко розглядає проблему свідомого читання як «якісне читання», «функціональне читання», «рефлексивне читання», «продуктивне читання» [6]; врешті, у Державному стандарті початкової школи цей феномен означений як «читання з розумінням» [1]. Крім цього, у Державному стандарті зазначається, що «читання з розумінням» «передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації,

записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів» [1].

Усвідомлене читання, як і будь-який інший різновид, має поетапність формування в межах читацької компетентності: до-читач, читач-початківець, вправний декодер, незалежний читач, свідомий читач. На кожному з таких етапів батьки можуть займати активну позицію у становленні активного свідомого читача.

На першому етапі (до-читач) дитина ще не знає букв, але цілком може усвідомлювати, що таке книга, яку читають дорослі, усвідомити її розважальну і гедоністичну функції. У цей період особливого значення набуває ілюстрація, яка сприймається дитиною як певний тип піктографічного письма, за яким можна переповідати почуту історію або зіставляти почуте на слух із візуальним рядом. Тут доволі бажаними стануть книжки-віммельбухи, оскільки вони розвивають фантазію та сприяють формуванню вміння розповіді за картинкою. Поза сумнівом, таке знайомство з книгою є потужною мотивацією пасивного читача до подальшого знайомства з літературою.

На другому етапі (читач-початківець) дитина вчиться вдумливо слухати й декодувати знакову систему у словесну. Тут важливо стати порадиником і міцною підтримкою юного читача. На цьому етапі доволі важливо розвинути бажання читати й отримувати задоволення від власного прочитання тексту. До того ж саме в цей період важливо прислухатися до думки дитини щодо тематики, проблематики літератури, яка їй цікава. Читання вголос у цей період набуває особливої вартості, але літератури за гендерним принципом: творів, які подобаються хлопчику чи дівчинці. В окремих видавництвах України навіть за пошатовано спеціальні рубрики – «спеціально для дівчаток», «спеціально для хлопчиків» з поміткою «дівчаткам читати суворо забороняється» (видавництво «Грані-Т»). У цей період формується також розуміння і любов до літературної мови. Тож, окрім опанування механізмів механічного читання, дитина повинна зрозуміти й навчитись відчувати красу художнього слова, «смакувати словами» (І. Андрусак), опанувати образність мови. Якщо батьки на це не звернуть увагу, то в подальшому (у старших класах) дитина не буде здатною до опанування складних об'ємних текстів і вдаватиметься до прочитання літературних творів на Інтернет порталах «у скороченні».

На етапі «вправний декодер» читач демонструє свої технічні можливості. Це етап правильності декодування букв, швидкості цього процесу. Саме зараз батьки мають можливість попрацювати над пришвидшенням темпу читання, де основна увага сконцентрована саме на темпі читання.

На етапі «незалежний читач» дитина не потребує технічної допомоги, бо механічне читання є навичкою. Читач використовує елементи виразності тексту, вміло вичленовує логічні паузи, виділяє логічно наголошені слова. Тобто в цей час читання стає вдумливим, оскільки дитина усвідомлює зміст тексту, вловлює його тональність. Тож роль дорослого на цьому етапі полягає в заохоченні виразного, емоційно забарвленого читання дитини, демонстрації готовності читати за партитурою, запропонованою дитиною, читання на два голоси, по черзі, за ролями тощо. Це посилює переконання дитини у правильності обраної тактики читання, тобто є доволі сильною мотивацією до читання.

Етап «умілий читач» демонструє рівень усвідомленого читання. Він триває протягом усього життя, бо різні рівні складності тексту вимагають різної майстерності прочитання.

На всіх етапах розвитку усвідомленого читання в родинному колі важливу роль відіграє спільність інтересів у царині літератури, захоплення процесом ознайомлення з книгою, обговорення й прагматизація інформації, яку отримали з різних джерел.

Тож у родинному колі практичними технологіями розвитку усвідомленого читання можуть бути як традиційні, так і деякі інноваційні. Зокрема, спрямоване читання, мета якого полягає у членуванні тексту на частини, після прочитання яких читач призупиняється для того, щоб обговорити прочитане. Ця практика доволі цікава, адже питання можуть бути спрямовані на перевірку розуміння прочитаного, передбачення розвитку подальших подій у тексті, що сприяє розвиткові фантазії, емоційного інтелекту дитини, логіки й культури усного мовлення.

Починати читання в родинному колі варто з технології «Налаштування на пізнання». Ця технологія споріднена з практикою майндфулнесу, тобто безоцінкової усвідомленості, яка виникає внаслідок свідомого скерування уваги на теперішній момент власного досвіду. Це є одним зі способів упоратися з емоційним дискомфортом, підвищити продуктивність і розвинути здорові стосунки з іншими членами родини. Під час виконання вправ із зазначеної технології треба спокійно посидіти 3-4 хвилини, сконцентрувати увагу на диханні, відпустити думки й вирівняти емоційний стан перед читанням.

Інша прогресивна технологія – ІНСЕРТ (INSERT) (читання з маркуванням тексту). Це технологія ефективного читання й осмисленого розмірковування. Її назва є англійською аббревіатурою:

- I – interactive (інтерактивна)
- N – noting (пізнавальна)
- S – system for (система для)
- E – effective (ефективного)
- R – reading and (читання та)
- T – thinking (усвідомлення).

Під час інтерактивної взаємодії читача з текстом дозволяється маркування тексту за допомогою спеціальних знаків (позначки на полях, закладках, у читацьких щоденниках). Для зручного сприймання інформації у тексті (або на закладках із паперу) можна робити позначки: «V» – я вже це знаю; «+» – це нові факти для мене; «-» – я мав іншу думку щодо цього; «?» – це мені незрозуміло і потребує додаткового пояснення чи уточнення [3].

Ромашка Блума (ромашка запитань) дозволить створити ігрову ситуацію, в якій усі учасники процесу читання (діти й дорослі) знаходяться в рівних умовах, тобто мають право задавати питання. Ця технологія передбачає такі запитання: Що? Де? Коли? Як? Чи правильно? Чому? Коли б...? Якщо б...? Чи правильно? Добре чи погано? Як можна використати? тощо. Кожен член колективу має право задати питання, дати відповідь, що сприяє встановленню певного читацького рівноправ'я, демонструє вагомість кожної відповіді.

6 W (6 Чому) – це ланцюжок із шести послідовно вибудованих запитань до тексту, які починаються зі слова «Чому», причому кожне наступне запитання формується на основі відповіді на попереднє.

Доволі цікаво виконується вправа «Резонансна фраза». Під час читання твору (уривку) в родинному колі ставиться питання про фразу з тексту, яка вразила найбільше. Фраза перечитується й акцентується на асоціативних рядах, емоційних станах, що вона викликала. Діти й дорослі можуть ділитися своїми враженнями від фрази, обговорювати її, спостерігати, як змінює ця фраза загальні враження від тексту.

Технологія хмара слів (хмара тегів) сприймається як ігрова ситуація, яка візуалізує перелік асоціативних слів з будь-якої теми на єдиному спільному зображенні. Для перевірки усвідомленого читання до хмари слів можна, наприклад, записати ключові слова тексту і пригадати, у якому контексті вони вживаються.

Фішбоун (англ. fishbone – риб'яча кістка) найкраще підходить для встановлення причиново-наслідкових зв'язків (якщо про такі йдеться у тексті) під час систематизації та узагальнення знань. У проблемі, яка виноситься на обговорення, виділяють чотири блоки (візуально відповідає зображенню риб'ячого скелету): «голова» – сама проблема; «верхні кістки» – ключові причини виникнення проблеми; «нижні кістки» – факти, що підтверджують ці причини; «хвіст» – відповідь, висновки. Графічний макет для «Фішбоун» можна створити за допомогою сервіса Xmind

(<http://www.xmind.net/>) або ж намалювати власноруч [3].

Технологія, яка завдає творчій веселій настрій осмислення прочитаного, мудборд (англ. mood board – дошка настрою) являє добірку різних матеріалів (ілюстрацій, тексту, наліпок, листівок, фото, символічних зображень, кольорів, шрифтів і т. ін.), об'єднаних спільною концепцією. Це спільний творчий проєкт, мета якого полягає у спробі за допомогою позатекстових матеріалів передати свої враження від тексту. Мудборд можна виконувати всією родиною, щоб створити загальне враження від твору, тексту, кінофільму тощо. Для більшого зацікавлення проєктом дітей старшого віку можна скористатися онлайн-сервісом (наприклад, Canva (https://www.canva.com/uk_ua/), для пошуку картинок, фотокарток можна скористатися сайтом Pinterest (<https://www.pinterest.com/>). Для створення емотиконів корисним буде сайт iEmoji.com (<https://www.iemoji.com/>) [3].

Отже, розвиток усвідомленого читання – довготривалий, поетапний і цілеспрямований процес, компонентами якого є активне сприймання, розуміння, закріплення, інтерпретація та використання отриманої інформації, що визначає читацьку компетентність особистості.

Сімейне читання може стати не тільки спільним і змістовним відпочинком, але тим осередком, де дитина вдосконалює свою читацьку компетентність весело й комфортно, адже завдяки спільному читанню з родиною дітям у ненав'язливій формі прищеплюється звичка до регулярного читання і потяг до пошуку нової інформації. Спільне читання сприяє формуванню в родині атмосфери щирості й довіри, єдиного погляду на життя, спільного пошуку шляхів вирішення складних світоглядних питань.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина III. Читання / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 252 с. [340 с. із додатками]. URL: https://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2019/03/2018_ZVIT_MDYAPO_CHYTANNYA_Sajt-1.pdf.

3. Кодлюк Я., Одинцова Г. Формування у молодших школярів усвідомленого читання засобами навчальних текстів підручника. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/27259/1/1_Kodlyk_Oduntsova.pdf
4. Мартиненко В. О. Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
5. Рамковий документ з грамотності читання. URL: https://dniokh.gov.ua/wpcontent/uploads/2016/12/Ramk_doc_chytannya.pdf.
6. Савченко О. Розуміння молодшими школярами літературних творів: сутність процесу і засоби формування. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 6–12.
7. Садкіна В. І. Усвідомлене читання – SKILLS на все життя. Харків: видавнича група «Основа», 2020. 96 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. Київ, 1977. Т. 5. 639 с.

Вплив змісту сучасних творів на формування читацької компетентності

*Чабан Т. В.,
учитель початкових класів I категорії,
Криворізька гімназія № 41*

Читання є не лише засобом отримання інформації, але й наскрізним умінням, що сприяє опануванню навчального матеріалу з різних освітніх галузей, збагаченню словникового запасу, розвитку критичного мислення, творчої уяви та аналітичних здібностей. У молодших школярів читацька компетентність стає одним із найважливіших результатів навчання відповідно до Державного стандарту початкової освіти, що необхідно тримати у фокусі уваги із самого початку навчання дитини у школі.

Постановка проблеми. Читацька компетентність молодших школярів у науковому контексті розуміється як інтегративна характеристика особистості, що характеризується: ціннісним ставленням до читання та знання, одержуваного за допомогою читання літератури, доступної за змістом та формою (навіщо читати?); наявністю читацького кругозору та літературознавчих уявлень; знанням кола читання у його жанрово-тематичному розмаїтті (що читати? про що читати?); умінням виконувати необхідні читацькі дії у роботі з книгою та твором із метою формування та розвитку потреби в читанні; наявністю продуктивних способів читання, якісної навички читання (як читати?) [1, с. 69]. Основні аспекти читацької компетентності включають у себе розуміння тексту, визначення основної думки, ідентифікацію ключових слів і понять, а також здатність до інтерпретації інформації.

Аналіз педагогічних досліджень. Науковці Я. Андреева, А. Вітченко, О. Ісаєва, Н. Колганова, В. Мартиненко, О. Савченко, Н. Сметаннікова, Т. Разуваєва, Е. Соломка, Г. Токмань, Н. Чепелева, О. Шкловська, В. Шуляр, А. Фасоля, Т. Яценко та ін. визначають читацьку компетентність як інтегровану особистісну якість, що формується й розвивається у системі різних шкільних навчальних предметів і вдосконалюється протягом життя.

Т. Яценко, зазначає: «Читання є найважливішим способом засвоєння базової інформації, специфічною формою комунікативно-пізнавальної діяльності особистості, одним із основних чинників її саморозвитку, тому ефективність читання визначається рівнем сформованості читацької компетентності як

пріоритетного компонента загальноосвітньої підготовки школярів. Поняття «читацька компетентність» поєднує такі характеристики читацької діяльності особистості: технічну (сформованість навички читання); когнітивну (пізнавальна діяльність учнів, сприймання та інтерпретація текстів); комунікативну (діалогічна взаємодія: автор – текст, автор – читач, читач – текст); ціннісну (оцінні судження, ставлення до прочитаного)» [3].

Виклад основного матеріалу. Сучасні літературні твори для дітей мають широкий спектр можливостей в освітньому процесі, зокрема й для формування читацької компетентності. Вони можуть бути спеціально адаптованими для молодших школярів, різноманітними за тематикою, мати різні структуру, формат і стиль. Сучасна література включає в себе казки, фентезі, пригодницькі оповідання та повісті, науково-популярні тексти й багато інших жанрів, які зацікавлюють дітей. Інтерес до читання таких творів може бути підсилений, адже вони відповідають віковим інтересам і потребам молодших читачів.

Інтеграція сучасних літературних творів у навчальний процес допомагає розвивати читацькі уміння й навички учнів, формувати в них досвід роботи з текстовою інформацією, емоційно-ціннісне ставлення до прочитаного. Аналіз сюжету, персонажів і структури художніх творів стає важливим кроком у формуванні розуміння тексту. Учителі, використовуючи ці твори, можуть створювати цікаві завдання, спрямовані на розширення розуміння та обговорення прочитаного.

Зокрема, власний педагогічний досвід переконує, що активне використання сучасних творів під час уроків читання допомагає дітям розвивати критичне мислення, аналітичні та інтерпретаційні навички. Учителі мають можливість у виборі літератури, яка відповідає віковим особливостям та інтересам учнів. Також важливо сприяти діалогу з учнями під час читання та обговорення літературних творів, що допомагає розширити їхнє розуміння та уявлення.

Деякі дослідження свідчать про позитивний вплив сучасних творів на розвиток читацьких компетентностей молодших школярів. Наприклад, проведені експерименти показали, що учні, які мають доступ до різноманітної сучасної літератури, активно залучаються до читання та виявляють більше зацікавленості у навчанні [2]. У цьому контексті такі проекти, як «Читаючий клас», можуть стати прикладом успішної реалізації завдання формування читацької компетентності в молодших школярів. Учні обирають книги за власним смаком і потім обговорюють їх разом з учителем. Цей підхід сприяє розвитку читацької активності та допомагає формувати аналітичні навички.

Розвиток цифрових технологій і соціальних мереж створює нові виклики для формування читацьких компетентностей у дітей. Тому вчителям слід продумувати стратегії для залучення учнів до читання в цифровому форматі та сприяти критичному осмисленню інформації з різних джерел. Також важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня та створювати умови для розвитку читацьких навичок на рівні, що відповідає віковим та індивідуальним особливостям здобувачів освіти.

Перспективним вбачаємо розробку нових методик інтеграції сучасної дитячої літератури в освітній процес, а також розв'язання проблеми взаємодії вчителів, батьків і авторів дитячої літератури для створення змістовного читацького середовища, адже спільна робота всіх сторін є важливою у розвитку читацьких компетентностей учнів.

Список використаних джерел

1. Байдюк Л. Теоретичні передумови формування основ читацької компетентності молодших школярів: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Вип. 3, 2022. С.59-69. URL: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/265918>
2. Павлик О. А., Рожко Т. В. Формування читацької компетентності молодших школярів на уроках літературного читання засобом проектної технології: методичний посібник. Кривий Ріг. 2018. 64 с.
3. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка*: зб. наук. пр. Старобільськ, 2019. Вип. 3 (326). Педагогічні науки. С. 183-190.

Творча взаємодія з учнями на уроках літературного читання

Щербина О. О.,

*заступник директора ЗЗСО Лиманського ліцею № 3
Лиманської міської ради Донецької області*

У статті представлена система роботи над розвитком творчих здібностей здобувачів освіти на уроках літературного читання з багаторічного досвіду роботи вчителя з деокупованого міста Донецької області в умовах дистанційного навчання та воєнного стану.

Ключові слова: *здібності, технології, онлайн-сервіси.*

Сучасному суспільству необхідні люди, які мислять нешаблонно, які вміють шукати нові шляхи вирішення запропонованих завдань, знаходити вихід із проблемної ситуації. Завдання вчителя полягає в тому, щоб вчасно побачити, розглянути здібності учня, розвинути їх, підтримати талановиту дитину, зберегти її неповторність, підготувати до розуміння того, що її здібності мають бути реалізовані. Є такі учні, яких не задовольняє робота зі шкільним підручником, їм нецікава робота на уроці, вони шукають відповіді на свої запитання в різних джерелах інформації. Тому так важливо виявити та найповніше розкрити творчі здібності в дітей, допомогти втілити в життя їхні плани та мрії, підтримати й розвинути індивідуальність дитини, не розгубити, не загальмувати зростання її здібностей. Мета роботи: створити умови для виявлення, підтримки й розвитку дітей, їх самореалізації та самовизначення відповідно до здібностей, а також створення умов для оптимального розвитку.

В умовах реформування національної системи освіти місією Нової української школи є допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини. Тому одним із важливих напрямів діяльності закладів освіти має бути підтримка розвитку обдарованості учнів, упровадження в освітній процес цікавих форм і методів, створення відповідного освітнього середовища для розвитку природних здібностей учнів, виховання творчої соціально-активної особистості, бо дитині недостатньо дати знання, а ще необхідно навчитися користуватися ними [1].

Незважаючи на воєнний час і складні життєві умови, я продовжую відстежувати успіхи тих дітей, які мають успіхи на уроках літературного читання. Роботу над розвитком творчих здібностей розглядаю як можливість переходу на інший, більш якісний рівень освіти, як пошук, як практичну діяльність, як досвід,

за допомогою якого учень здійснює в собі трансформацію, необхідну для саморозвитку, самовдосконалення, внутрішнього зростання. Працюючи з дітьми багато років, я дійшла висновку: хто, як не вчитель, сьогодні може допомогти дітям розкрити свої таланти. Основні форми роботи з учнями, які я застосовую на уроках літературного читання: творчі майстерні; групові заняття з сильними та мотивованими учнями; заняття з дослідницькою та проєктною діяльністю; участь в олімпіадах і конкурсах; предметні тижні. Роблю акцент на формування вміння вчитися, надаю можливість виступати в ролі вчителя, використовую багато творчих завдань, рольових тренінгів. Виключаю тиск, на уроці – вільне спілкування, тому що навчання має приносити дитині задоволення. Заохочую наполегливість і активність. Завдання добираю творчі, що включають дослідження, аналіз, докази й висновки з проблеми, що вивчається. Частіше запитую думку самих дітей, більше слухаю.

Зосереджую увагу на цікавих прийомах актуалізації навчальної діяльності: складання ментальної карти, мнемонічної картки, хмари слів, нестандартний початок уроку тощо. Проводжу уроки різних типів: урок-гра, урок-казка, урок-подорож, урок-вікторина, урок-мандрівка, урок-квест. Використовую відомі техніки формувального оцінювання (сигнали рукою, вподобайки, шкала розуміння, «Оберіть емоцію»), які допомагають мотивувати учнів, формувати позитивну самооцінку, визначити рівень індивідуального поступу в навчанні, виміряти емоційну атмосферу класу. Під час уроку виступаю модератором навчальної діяльності учнів, надаючи інструкції щодо виконання різнопланових завдань із теми за вказаний час. В умовах дистанційного навчання застосовую новітні інформаційні технології, створюю власні презентації, відео. До прикладу, використовую всі потужності онлайн-інструменту графічного дизайну Canva, щоб робити там «круті» презентації, додавати цікаву візуалізацію. Структура уроку в поєднанні з відео, фото, постерами, колажами, тематичними мемами розпалює інтерес учнів. Для генерування нестандартних, мотиваційних і цікавих завдань використовую сервіси Pro Profs (кросворд), Word Art (хмари слів), Kahoot (вікторини), онлайн-дошку Padlet, інтерактивну дошку Jamboard, QR коди, Mentimeter (для рефлексії), LearningApps, Wordwall (ігри зі словами, вправи на зіставлення, флеш-карти), Liveworksheets (інтерактивні аркуші).

Під час дистанційного навчання виникла потреба адаптувати та вигадувати вправи, які будуть найбільш ефективними в умовах синхронного навчання. Раніше на уроках читання направляла учнів до аналізу тексту за допомогою питань, які були написані на пелюстках паперової квітки чи на «старовинному» папері, скрученому в сувої, який потрібно було діставати з «чарівного» капелюха чи торбинки. Зараз із цих запитань: розкажи найцікавіший чи найважливіший, на твою думку, епізод тексту; що ти хочеш запитати у головного героя твору; чого навчає цей твір; яка його тема; якби ти потрапив у цю історію, що хотів би змінити; знайди слова, які ти не розумієш; опиши свого улюбленого героя; склади продовження цієї історії. Створила інтерактивну вправу «Випадкове колесо запитань до тексту» на платформі Wordwall. Діти по черзі крутять колесо, щоб побачити, яке запитання з'явиться наступним. Читаючи твір, учні шукають відповіді на ці запитання. Читання відбувається із зупинками та обговоренням прочитаного, а також із прогнозуванням подальшого розвитку сюжету. Сприйняття тексту на певному етапі уроку із заплющеними очима використовую для розвитку слухового сприйняття, уваги та пам'яті; перемикання емоційного стану дітей; для настрою

дітей після активної діяльності. Вправу «Діалог (чи віртуальне інтерв'ю) з головним героєм» використовую для організації індивідуальної роботи, коли учень самостійно працює з текстом, виконуючи завдання. Іноді пропоную дітям по черзі читати уривок твору, замінюючи декілька слів (наприклад, назви тварин) певним рухом чи емодзі. Таким чином мотиваційна та емоційна складова прослідковується.

Вправа «Дивуй» заснована на підвищенні мотивації дітей на початку уроку, коли намагаюся знайти такий кут зору, у якому буденне стає дивним. Наприклад, на уроці позакласного читання тримаю в руках звичайний аркуш паперу та ставлю запитання: «Як ви вважаєте, що з нього можна зробити? А чи можна зробити з нього щастя? Напишемо есе про щастя». Прийом «Подорожі в майбутнє» ефективний як спосіб розвитку навичок передбачення, прогнозування. Вправа «Відшукай помилку» передбачає зміну негативного ставлення до помилок, використання помилок для закріплення знань.

Вправа «І все-таки вони мають багато спільного», коли потрібно взяти на увагу два іменники, можна скористатися словником, відкривши його на навмання і ткнувши пальцем у перше слово. Вибравши два поняття, які, здавалося б, не мають між собою нічого спільного, спробувати знайти між ними якийсь зв'язок. Навіть якщо знадобиться вигадати зовсім неймовірну історію, сюжет якої зв'яже ці два слова між собою. Наприклад: «Що спільного між оком і водогінним краном?»

Вправа «Десять+десять». Аналізуючи значення слів, які зустрічаються у творі, пропоную взяти слово і написати ознаки, які до нього підходять. Наприклад, штани – довгі, зелені, теплі, модні, красиві тощо. Із цим завданням діти впоралися легко. Після цього пропоную написати десять ознак, які цьому іменнику не підходять. Це не так просто, як здається на перший погляд. Ті ж самі штани не можуть бути, скажімо, кислими, сумними, кмітливими тощо.

Ці вправи та ігри сприяють розвитку гнучкості розуму, оригінальності мислення, творчої уяви, формуванню мовних умінь, розвитку пізнавальних інтересів, а також формують в учнів позитивну навчальну мотивацію, підвищують навички самоконтролю, розвивають у дітей впевненість у своїх силах і здібностях; допомагають мені виявляти обдарованих дітей та дітей з потенційними ознаками обдарованості.

Усім відомі театралізовані свята – особлива форма роботи з учнями. Саме в них діти мають можливість не лише реалізувати акторські здібності, безпосередньо беручи участь у виставах, а й виявити творчі навички, розробляючи сценарії постановок, розвинути схильність до художнього читання та літературної творчості, виявити ерудицію та дослідницькі навички в літературних вікторинах. Переважна більшість учнів класу є внутрішньо переміщеними особами, половина дітей із багатодітних родин, тож виготовити дорогі костюми чи ляльки вони не спроможні. Тому діти створили паперові пальчикові ляльки, які допомагають нам розігрувати сценки.

Основний спосіб спілкування переважної більшості дітей у повсякденному житті – емодзі. Чому б не залучити такий інструмент на своїх уроках? Таким чином надсилаю учням додаткові матеріали у Вайбері, які знадобляться при подальшому вивченні предмета літературне читання. Наприклад, даю завдання у Вайбері дібрати прикметники чи дієслова, скласти речення чи вигадати невеличку пригоду

зі смайликами: , . Пропоную «поспілкуватися» на уроках із героями

літературних творів методами коротких повідомлень з відповідними смайлами-емоціями. Також склали правила роботи у групах, використавши емодзі. Гіфки використовую на уроках мови при вивченні нових слів, для розвитку зв'язного мовлення. Короткі анімації займають значно менше часу під час перегляду порівняно з відео, при цьому вони дозволяють передати більше інформації. Тому використовую гіфки на онлайн-уроках. Демонструю учням певну анімацію та пропоную дібрати слово, яке описує обране гіфку, або навпаки, пропоную вибрати саме ті гіфки, які влучно відтворюють значення певного слова. Пропоную декілька гіф-зображень, використовуючи кожне з яких у довільному порядку, вони мають створити короткий текст. Також застосовую дизайн-іконки, стікери, гіфки для візуалізації матеріалу.

Соціальні мережі дозволяють налагодити зворотний зв'язок не тільки з батьками, а й учнями. Подобається дітям проводити стріми (прямі ефіри), звісно, застосовую їх і з навчальною метою. На уроці позакласного читання, знайомлячись із твором Всеволода Нестайка «Космонавти з нашого будинку», ми проводили стрім із відкритого космосу та космічний челендж. А домашнє завдання юним блогерам було таке: групі «Комета» підготувати стрім для ТікТоку з Віртуального 3D туру Національним музеєм космонавтики ім. С. П. Корольова, групі «Ракета» створити плейлист для YouTube каналу для дітей з теми «Цікаві факти про Всесвіт», групі «Ми – діти Землі» пройти тестування та придумати свої запитання для Instagram Stories про Сонячну систему. Для своїх уроків частенько знаходжу осучаснені фото й колажі українських письменників. Діти запам'ятовують про Тараса Шевченка більше цікавинок, якщо показую їм колаж, на якому він у сучасному одязі або у вигляді супер-героя. Або обговорюю з класом один із дописів за хештегом #ЛесяУкраїнка з Instagram. Спрацьовує і спільний аналіз із учнями коротких відео з ТікТок.

Дуже важливі в розвитку творчих здібностей молодших школярів предметні олімпіади, різні конкурси та вікторини, словесні ігри, проекти різної тематики, рольові ігри, індивідуальні творчі завдання. Беручи участь у них, учні мають можливість виявити не лише свої інтелектуальні здібності, а й уміння презентувати свою роботу, виступати перед аудиторією, обстоювати свою точку зору. Спільними зусиллями йде пошук інформації, готуються виступи.

Обдаровані діти зазвичай вирізняються потенційними можливостями в досягненні вагомих результатів, мають високу пізнавальну та фізичну активність, розвинені інтелектуальні, творчі здібності й емоційно-вольову сферу. [2, с. 23] Найбільш важливим результатом роботи вважаю високу мотивацію навчальної діяльності, підвищення ступеня самостійності учнів у здобутті знань і вдосконаленні умінь, розвиток навичок роботи з науково-популярною, навчальною та довідковою літературою. Попри складні умови, численні повітряні тривоги, обстріли, відключення світла, щоденна кропітка робота на освітньому фронті тривала. Крім того, мої учні знайшли в собі сили, бажання проявити власні здібності в конкурсах. Навіть підвищилась у цьому навчальному році активність дітей, їхня участь у різноманітних конкурсах і акціях. Наприкінці 2022-2023 навчального року підбили підсумки досягнень учнів, урахувавши успіхи в усіх конкурсах із літератури. Аналіз результатів участі учнів у конкурсах засвідчив високу результативність на різних рівнях. На міжнародному рівні: «Якби ти нас, Тарасе, чув!», І місце; конкурс декламаторів поезій Т. Шевченка, І та ІІ місце; «Змагаймося за нове життя», І місце (вір); «Ми – діти однієї крові або канікули на

селі», I місце; конкурс наукових і творчих робіт імені В. Маняка та Л. Коваленко «Я, моя родина, моя країна: пам'ять про Голодомор», диплом із відзнакою. На всеукраїнському рівні: «ЯwriteR», I місце; «Різдвяна Україна», I місце (вір); конкурс на написання есе «Війна за СВІЙ шлях», переможець; «Битва жанрів», I місце (авторський вір); «Новорічні дива», I місце (вір); «Листи майбутній Україні»; «Мій Шевченко», III місце (есе); «Творчі канікули», Гран-прі; літературний конкурс імені Л. Мартовича, I місце; «Птах року» (вір), II місце. Також учні брали участь в обласних акціях: «Душа Донеччини палає», «Ода рідній мові», «Єднаймо душі словом Кобзаря», «Шевченко в колі сучасної молоді».

Діти швидко дорослішають. Але жити самостійно та успішно вони зможуть, якщо сьогодні допомогти розвинути їхнім здібностям. А талановита по-своєму кожна дитина. Виявлення та виховання обдарованих, талановитих дітей – надзвичайно важливе питання. Основне моє завдання – так побудувати навчальну та позаурочну діяльність із літературного читання, щоб будь-які індивідуальні особливості дітей, що містять у собі зерно випереджаючого розвитку в тій чи іншій сфері, не пройшли повз мою увагу, реалізувалися у творчій взаємодії з цими дітьми.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – С. 2 – 6.
2. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпучіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. – 80 с.

Ефективні методики й технології формування читацької компетентності в здобувачів початкової освіти в умовах дистанційного та змішаного навчання

Формування мотивації до читання учнів початкових класів в умовах дистанційного навчання

*Бережна Н. М.,
учитель початкових класів
Харківського педагогічного ліцею № 4
Харківської міської ради Харківської області*

Сучасний світ ставить нас перед необхідністю відповідати на певні життєві виклики. Одним із них є перехід на дистанційну форму навчання. У цих умовах особливо непростим завданням стає не тільки навчити молодших школярів читати, а й цікавитись книгою, мати справжній інтерес до читання.

Для успішного запровадження НУШ читацька компетентність, безперечно, посідає ключове місце. Адже без оволодіння навичками читання ми не зможемо на високому рівні сформувати інші провідні компетентності. Оволодіння читацькою компетентністю забезпечує учням уміння осмислено здійснювати пошук необхідної літератури, аналізувати інформацію для виконання навчально-пізнавальних завдань. Тільки за умови, коли дитина засвоїла повноцінно читацькі навички, можливе розуміння текстів і уміння формулювати й висловлювати особисту думку щодо будь-якого прочитаного матеріалу.

Оскільки спілкування з учнями відбувається онлайн, то усі напрацьовані види роботи переформатовуємо і пристосовуємо в цьому напрямі. Можна використати широкий спектр технік і технологій. Так цього року народився проєкт «ЛІТЕРАТУРНИЙ КАЛЕЙДОСКОП», який мав на меті створити ефективну систему навчання онлайн для реалізації читацької компетентності. А також максимально наблизити дистанційне навчання до комфортної роботи у школі.

Щодня раніше день починався з РАНКОВОЇ ЗУСТРІЧІ. Це – прекрасна технологія, використання якої організовує та зближує дітей, дає позитивний початок навчального дня. Тож і зараз саме так доцільно починати роботу. Багато Ранкових зустрічей можуть мати літературну тематику. Ефективно, коли ряд зустрічей планується у вигляді тематичних циклів. Це можуть бути «Українські народні казки», «Казки народів світу», «Цікавинки про природу» та багато іншого. Теми циклів підбираємо відповідно до віку школярів. Підготовку до своїх маленьких виступів діти здійснюють заздалегідь, тож роботу розподіляємо з урахуванням часу на підготовку та залучаємо до роботи по черзі всіх учнів. Щоб підготуватись, діти використовують домашній книжковий арсенал, доступні бібліотеки та ресурси інтернету. У ході виконання таких завдань учні

знайомляться з позакласною літературою, багато читають, навчаються стисло, проте зрозуміло, переказувати, висловлювати свою думку про прочитане.

У ході дистанційного навчання в іншому ракурсі можна використовувати технологію **ТИХЕ ЧИТАННЯ**. Під час онлайн уроків у дітей завжди під рукою знаходиться позакласна книга. У вільний момент, коли учень виконав завдання, а клас ще працює, можна відкрити книгу й почитати, щоб не згаяти без користі жодної хвилини уроку. При цьому діти, як і у класі, читають і мовчки, і пошепки. А вимкнений мікрофон дає можливість нікому не заважати. На такі вправи знаходиться час і на уроках читання.

Велику зацікавленість у дітей викликає спілкування на уроці з онлайн-гостями. Це спільна робота з бібліотекарем, який приєднується до заняття. **БІБЛІОТЕЧНІ УРОКИ** неабияк урізноманітнюють навчання, створюють шкільну атмосферу. У співпраці з бібліотекарем можна вивчати програмні теми, знайомити дітей з біографією письменників, долучатись до літературних свят і визначних дат. Заняття з бібліотекарем проводяться як у вигляді презентацій, так і у формі вікторин, онлайн-подорожей, різноманітних конкурсів, виставок книг. Позитив отримуємо від онлайн-мандрівки шкільною бібліотекою та бібліотеками міста, країни і світу. У результаті такої роботи діти отримують новий заряд зацікавленості літературою та процесом читання.

Щоб покращувати навички швидкого та виразного читання під час дистанційного навчання, необхідно постійно мотивувати учнів до самостійного читання. Молодші школярі прекрасно сприймають навчання через змагання. Тож уже з 2 класу, коли починаємо працювати з позакласними книгами, приступаємо до ведення **ЧИТАЦЬКИХ ЩОДЕННИКІВ**, де учні записують щоденні результати своєї роботи (кількість прочитаних сторінок) та назву і автора книги. У кінці тижня діти підсумовують роботу та надсилають фото сторінки читацького щоденника. Так учитель разом з учнями визначають переможця **ЧИТАЦЬКОГО ЗМАГАННЯ**. Результати змагання оголошуються на найближчій ранковій зустрічі, де вітаємо переможця. Подяку за перемогу оформлюємо на відповідному бланку й демонструємо на екрані. Кожен учень хоче перемогти, тож змагання завжди залишається дуже ефективним способом мотивації до читання та заохочення до роботи на вагомий результат.

Під час проведення онлайн уроків стратегічного значення набуває використання відео, презентацій та інтерактивних завдань шляхом демонстрації екрана. Щоб діти краще сприймали літературний твір, можна використовувати **ВІДЕОЗВЕРНЕННЯ** авторів до читачів. Сучасні автори часто записують такі відео, зокрема Сашко Дерманський, Оксана Кротюк, Ліна Костенко та багато інших. У дітей складається враження, що вони спілкувалися з автором безпосередньо. Письменники розповідають про свої твори, показують власні книги, звертають увагу на найбільш цікаві моменти своїх творів. Практика показує, що після такого спілкування діти беруть у бібліотеках позапрограмні книги, або просять батьків купити. А потім з азартом обговорюють прочитане між собою та виступають на ранкових зустрічах чи під час презентацій позакласної літератури.

Справжньою знахідкою в роботі вже довгий час служать **БУКТРЕЙЛЕРИ** до творів. Буктрейлер – це реклама твору, яка поза сумнівом дає можливість учителю заінтригувати й оригінально зацікавити дітей будь-яким літературним твором. Буктрейлер гарантовано мотивує учнів до самостійного читання та наперед створює умови до позитивного сприйняття казки, оповідання та ін.

Ні для кого не є новиною використання на уроках читання **ВИБІРКОВОГО ЧИТАННЯ**. Але цей вид роботи може отримати нове сучасне життя. Якщо за літературним твором знято фільм або мультфільм, то роботу організуємо так: на екрані демонструємо фрагменти відео, а учні в цей час знаходять у творі й зачитують відповідну частину тексту. Тож робота стає жвавою. Діти виконують таке завдання з ентузіазмом.

Звичайне завдання **ЧИТАННЯ В ОСОБАХ** можна перетворити у справжній **ОНЛАЙН-ТЕАТР**. Для цього заздалегідь розподіляємо ролі, щоб діти встигли підготувати відповідний реквізит. Також з'являється додаткова мотивація якнайкраще підготувати виразне читання. Так можна креативно перевіряти домашнє завдання.

Максимально посилює емоційне сприйняття літературних творів, зокрема поезії, використання **ВІДЕО З МУЗИЧНИМ ОФОРМЛЕННЯМ**. Дуже ефективно використовувати таку форму роботи під час виразного читання віршів про природу, пори року. Діти глибше відчують текст, реагують на почуття, які автор вклав у свій твір. Значно краще учні потім читають виразно. Емоційне налаштування відображується на якості читання.

Отже, навчання в дистанційному форматі – це не обмеження творчості, а вікно до нових можливостей. Для кожного вчителя – це пошук нових ідей та формату своєї методичної скарбнички. А для учнів – це цікаві уроки, міцні знання та яскраве навчання у дружньому колективі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
2. Державний стандарт початкової освіти: від 21 лют. 2018 р. / Міністерство освіти і науки України. Київ: КабМін України, 2018. 37 с.
3. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://mon.gov.ua/>
4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>

Формування читацької компетентності як парадигма успішної особистості майбутнього

*Беспалько Л. С.,
учитель початкових класів
КЗ «Скрипайівська ЗОШ І-ІІІ ступенів ім. М. Ф. Паська»
Слобожанської СГ Чугуївського району
Харківської області*

Сучасне інформаційне суспільство рухається шляхом розвитку творчого мислення людини. Творча людина може успішно адаптуватися в суспільстві. Вона здатна до самореалізації своїх можливостей, саморозвитку. Але суспільна потреба у вихованні людини, яка творчо мислить, не знаходить повного відображення у шкільній практиці. Тому виховання творчої людини є одним із головних завдань системи освіти.

Духовне відродження українського народу неможливе без впливу літератури на формування національної свідомості. Однак, щоб література здійснювала свою виховну роль, треба виробити у людини вміння читати художні твори, належним чином сприймати дійсність, сформувані прагнення брати приклад із позитивних героїв.

Навчити учнів добре читати – одне з найважливіших завдань школи. Ще В. Сухомлинський писав, що читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе.

Чим раніше дитина оволодіє навичками читання, тим легше їй вивчати всі інші предмети, передбачені програмою. Адже відомо, що неможливо добитися грамотного письма, якщо дитина не навчилася плавно читати й розуміти прочитане, немисливо навчитися розв'язувати задачі, оскільки за умови поганого читання їх тексту губляться логічні математичні залежності між величинами. Дитина, яка не вміє добре читати, переживає великі труднощі при виконанні домашніх завдань, їй не цікаво на уроках, вона приречена на розумову обмеженість і зубріння. Такий учень не буде активним читачем бібліотеки, не відчуватиме потреби спілкуватися з книгою, бо читання приносить йому не задоволення, а муку.

Тому пріоритетною метою навчання читання у початковій школі є формування читацької компетентності школяра. У Державному стандарті початкової загальної освіти читацька діяльність розглядається як «комунікативна мовна пізнавальна діяльність, спрямована на сприйняття, осмислення і відтворення прочитаного».

Це вимагає від учителя особливої уваги до своїх учнів: вивчення їх індивідуальних особливостей, навчальних можливостей, індивідуальних інтересів, передбачення і подолання труднощів у навчанні. Тому потрібно педагогам забезпечити кваліфіковане керівництво навчанням, основою якого є знання особливостей процесу читання, володіння ефективними методами й прийомами.

Відповідно до Концепції Нової української школи (НУШ) кожна з ключових компетентностей, що є обов'язковою для випускника Нової української школи (чи то математична, чи соціальна, навіть навички у природничих науках і технологіях), уміщує в собі спільні наскрізні вміння, які мають розвиватися впродовж усього життя.

Одні з них – уміння читати та розуміти прочитане, висловлювати думку усно та письмово, критично мислити та конструктивно керувати емоціями, застосовуючи емоційний інтелект. Усе це, так чи інакше, стосується читання. Окрім цих термінів, у педагогічних виданнях можна зустріти визначення «читацька грамотність», як поняття, що іноді використовується на заміну поняттям «читацька компетентність» і «читання з розумінням». Завдяки різним органам чуття людина здатна сприймати світ: спостерігаючи, відчуваючи на смак чи запах, спілкуючись із людьми, діючи в ньому.

Одним із найдивовижніших і водночас найпотужніших засобів пізнання світу є читання. Саме читаючи, людина пізнає основи вікової культури, здатна уявно побувати в незвіданих місцях, насолодитися влучністю і красою друкованого слова, ознайомитися з науковими відкриттями. Саме тому вміння читати свідомо, вдумливо, з розумінням є необхідною властивістю подальшого успішного розвитку особистості.

Завдання школи, і початкової школи зокрема, полягає в тому, щоб виховати людину, що здатна орієнтуватися в морі текстів, спроможна читати критично, свідомо, з розумінням. Завдання учителя полягає в тому, щоб допомогти дітям зрозуміти цінність книги, її унікальність як джерела інформації. Зараз в Україні широкого розмаху набув процес реформування змісту та якості освіти, йде гуманізація та демократизація цілей початкової освіти.

Цей процес є однією зі складових загального процесу перезавантаження світових і європейських освітніх систем, спрямований на особистісний ріст і розвиток молодших школярів, формування в них предметних і ключових компетентностей. Реалізація компетентнісного підходу сучасної освіти в цілому, а в процесі навчання читати зокрема, створює необхідність визначення суті читацької компетентності, її складових; з'ясування її місця та ролі серед інших компетентностей молодшого школяра.

У науковій методичній літературі, яка розглядає процес читання, процес навчання та оцінювання результатів навчання, зустрічаємо неоднозначні тлумачення поняття «читацька компетентність». «Читацьку компетентність у системі початкового навчання доцільно розглядати як предметну. ...предметну компетентність ми розуміємо як особистісне утворення, що інтегрує відповідно до вимог певного предмета, знання, вміння й навички, особистий досвід, ставлення до процесу і результату.

Відтак і читацьку компетентність учня ми будемо розуміти як сукупність освітніх елементів, яка виявляється у володінні системою літературних знань, умінь і навичок, переживань, емоційно ціннісних орієнтацій, переконань особистості та здатності їх використовувати з метою пізнання навколишньої дійсності, задоволення власних потреб (пізнавальних, естетичних, самоосвітніх та ін.)

У широкому значенні читацьку компетентність молодшого школяра можна розглядати як комплексну характеристику особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, володіє достатньо сформованою навичкою читання, читацькими вміннями та навичками; має здатність до читацької самостійності, самооцінки, самоконтролю, творчого розв'язання літературних завдань; сформованість інтелектуальних операцій для повноцінного сприймання й осмислення твору, творчих літературних здібностей. Численні дослідження науковців переконують, що читання – необхідна умова всебічного розвитку особистості учня.

Читання об'єднує дві групи вмінь: ті, що допомагають відтворювати звукову форму слова (формальне читання), і ті, що засновані на сприйнятті та усвідомленні змістової інформації (розуміння, аналіз, осмислення, формування життєвих висновків тощо). Ці дві фактичні сторони читання невіддільні одна від одної, не можуть окремо існувати. Тому вчені дійшли висновку, що базовими читацькими пізнавальними процесами, які об'єднують у єдиний процес дві сторони читання і забезпечують цілісне сприйняття тексту в його формальній, смисловій, емоційній єдності, є такі: 1) сприйняття інформації; 2) формулювання простих висновків на основі поданої інформації; 3) інтерпретування та інтегрування (узагальнення) інформації; 4) аналіз і оцінювання змісту тексту й мовних засобів, мовленнєвих особливостей та структури тексту. Компетентний читач – це особа, яка спроможна здійснювати ці базові читацькі процеси на достойному рівні, опрацьовуючи тексти різної функціональної направленості.

Зупинимося на короткій характеристиці зазначених читацьких пізнавальних процесів. Ми говоримо про сформовану читацьку компетентність тоді, якщо учень володіє здатністю читати між рядками. Цей процес передбачає встановлення ланки в описі чи сюжеті, яка явно не представлена, але яка логічно впливає з уже існуючих. Таким чином читач як би бачить приховане, знайшовши логічний зв'язок між фактами. Зазвичай у початковій школі читач робить прості висновки про причину чи закономірний наслідок подій, про мету певних дій, подібність чи відмінність явищ чи об'єктів, про прогноз у подальшому розвитку сюжету.

Мета статті – розглянути формування читацької компетентності як парадигми успішної особистості в умовах конвергенції медіасередовища та впливу інтернет-технологій на свідомість дитини. Методологія. Досліджувана проблема розглянута в контексті розвитку світової науково-критичної думки, яка із занепокоєнням реагує щодо означеного питання, наголошуючи на стрімкому рівні падіння читабельності. Під час дослідження використано такі методи, як: теоретичні(аналіз, синтез, узагальнення) та емпіричні (спостереження, бесіди з учнями, студентами та вчителями). Наукова новизна. У статті визначено змінені моделі традиційного читання, окреслені та виокремлені основні тенденції, характерні для сучасних дітей; зазначено, що за час всесвітнього карантину відбулася повна конвергенція медіасередовища.

Обґрунтовується, що на цьому тлі важливо зберегти здатність до лінійної, паперової інформації, яка потребує зусиль та уваги для обробки, а візуалозалежність призводить до спрощення/спримітивізування та згрубілості мовлення. Визначено й схарактеризовано методи та прийоми, що впливають на особистісно-творчий компонент читацької компетентності. Висновки. Важливість формування читацької компетентності усвідомлюють не тільки науковці, педагоги, проблема все-таки оприлюднюється на урядових рівнях. І це відбувається там, де прогнозується майбутнє нації і держави, де є відповідальність за майбутнє, створюються і фінансуються програми, що вивчають нові способи, форми та практики читання, інструменти із залучення до читання в умовах зміненої свідомості сучасної людини під тиском інформаційного інтернет-смітника. Тому розвиток читацької компетентності і є шляхом у майбутнє, відповідно – успішне, якщо Вчитель усвідомлено розвиватиме творчий компонент, мотивуючи та зацікавлюючи, доводячи важливість читання спочатку батькам, а вже потім і дітям. Ключові слова: читацька компетентність, інформаційний простір, молодші школярі, успішна особистість, візуалозалежність.

Попри безліч актуальних і нагальних потреб, які постають перед людством, найвпливовішими застаються питання освіти, а отже, питання збереження своєї ідентичності та спроможності називатися нацією успішною. Усі ми переймаємося глобальними змінами, що ховають під своїми історичними уламками Слова, професії, закону тощо. Людство витворює нові смисли і сенси. Одне незмінне – освіта сучасної людини. Педагоги обмінюються досвідом, долучаючи інші країни, регіони, створюють нові програми, запроваджують компетентності та підходи, одне слово, творять, щоб не стояти осторонь цивілізаційних зрушень.

Ще В. Сухомлинський наполягав, що без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці Століттями людство черпало (ні, не

інформацію, хоча і її теж) сили, натхнення, розуміння, знаходило відповіді на безліч питань, розвивалося і творилося завдяки читанню. Важливість читання не варто доводити вкотре, хоча безперечною є істина: чим менше буде читати людина, тим нижчий рівень її інтелекту, а значить –нею легше маніпулювати й керувати, позбавити націю своєї ідентичності. Читання потребує інтелектуальних зусиль, кліпова свідомість, на якій усе більше акцентується сучасна педагогіка, не змушує напружуватись, вона фіксує і рухається далі від однієї ілюстрації до іншої. Часто помічаємо, що в соціальних мережах адресати не звертають уваги на завеликі тексти (шкода часу? немає часу?) або вже не дивним стає питання учнів: «А скільки там сторінок у тій книзі?». А відповідь чуєш, якою б не була кількість тих сторінок, 10 чи 200, одну: «Ого!». І оце «ого» вельми промовисте. А це ж стосується не тільки літератури, а також інших предметів, бо, наскільки легше буде читати дитина, настільки легше вивчатимуться інші предмети. Тому й тема формування читацької компетентності учня нової школи на сьогодні вкрай актуальна, оскільки впливає на майбутнє не тільки окремої особистості, а й на успішність країни.

Із розвитком інформаційного інтернет-простору світ і його вплив на свідомість дитини змінюється настільки стрімко, що потребує вирішення новітніх викликів, пов'язаних із падінням читацької культури та рівнем уваги до лінійних, паперових текстів, що викликає занепокоєння. Дуже цікавими, на наш погляд, видаються дослідження Яна ван Урса (Jan van Ours), відомого голландського економіста, професора прикладної економіки університету Еразма Роттердамського та Гайона Калба (Guyonne Kalb), професора Мельбурнського університету, опубліковані у книзі «Читання маленьким дітям: головний старт у житті?» (Reading to young children: a head-start in life?) Авторитетна команда доводить, що тільки частота читання дітям раннього віку має прямий причинно-наслідковий вплив на результати їх навчання в майбутньому, а не походження та спадковість, як раніше вважали.

Читання кожного дня дітям 4-5 років впливає позитивно не тільки на формування навичок читання, а й на когнітивні навички (мовлення, грамотність, рахунок і здатність пізнавати світ тощо). Тривалі дослідження довели, що в тих дітей, яким батьки з 4 років читали щодня, усі навички, і когнітивні зокрема, більш стійкі до 12 років, ніж у тих, яким батьки не читали в ранньому віці.

Науковці називають читання інвестиціями в майбутнє дітей. Батьківські зусилля на початку життя дітей виправдовують себе, оскільки така категорія потім має високий словниковий запас, вони грамотні, здатні до вивчення математики. Після оприятлення досліджень, створюються асоціації батьків, які дотримуються цих порад і визнають важливість читання з раннього віку дітей, захоплюються цією методикою, бо вона має значні успіхи.

Читання книжок батьками кожного дня сприяє тому, що діти самі починають читати в подальшому із задоволенням, цей процес стає невід'ємною складовою їх життя і успішного засвоєння комплексу необхідних знань з усіх предметів шкільного циклу. Укотре доведена важливість створення читацької компетентності з раннього дитячого віку, бо здатність до аналітичного мислення вибудовується тільки лінійним читанням, до якого дитина без відповідної підготовки ще з раннього віку не буде готова.

У сучасному інформаційному суспільстві відбувається стрімка зміна моделі традиційного читання, тому можна виокремити такі тенденції, характерні для читання сучасних дітей: знижена, а подекуди відсутня увага до друкованого паперового слова, як наслідок – втрата престижу читання; вільний час не з книгою, а з гаджетом; різка зміна характеру читання, яке стає індивідуалізованим, прагматичним (читають здебільшого твори за шкільною програмою); поверховим; занурення, повне або часткове, в інформаційне поле різних соціальних мереж і месенджерів (Вайбер, Телеграм, Інстаграм, Фейсбук тощо), де кожен знаходиться в групі, чаті, блозі тощо. Відбулася за час всесвітнього карантину повна конвергенція медіасередовища – і це незаперечний факт. Новітні медіа стали альтернативою паперовій книжці. І це не випадково, бо саме діти, підлітки, студентська молодь – найактивніші користувачі соціальних мереж і нових інформаційних технологій, навчальних інтернет-ресурсів.

І звідси бажання отримувати інформацію візуально, легким і розважальним шляхом. Лінійні, або паперові, носії, тобто книжки, періодика тощо втратили свою популярність через те, що потребують зусиль для обробки інформації, уваги та зосередженості. Наслідком цього є негативний вплив на абстрактне мислення школярів, на їх здатність усвідомлювати, розуміти прочитане й розмірковувати над його сутністю, давати критично оцінні судження.

Провідні науковці наголошують, що швидше діти схоплюють інформацію на моніторі, то швидше перемикають свою увагу від одного слайда/кліпу до іншого, більше утруднюються в осмисленому читанні тексту на паперових носіях, бо такий вид діяльності вимагає неабиякої зосередженості та уваги, системності тощо. Водночас багатьох дітей лякають великі за обсягом тексти, прохання відтворити зміст прочитаного, що вказує на брак лексичного запасу, мовленнєвої практики тощо.

На сьогодні немає однозначної відповіді науковців, стурбованих таким станом справ, проте деякі пов'язують це насамперед із навантаженням на емоційно-чуттєву сферу, що створюється інформаційним потоком, у який залучена опосередковано чи ні сучасна дитина – вона від народження в цьому, хочемо ми того чи ні. Книжка, безсумнівно, має свої переваги перед «екранною» продукцією: занурення у світ героїв, образів, створених авторською або власною фантазією, неймовірних пригод, сміливих і благородних вчинків, в опис екзотичних країн тощо.

Це розвиток творчої уяви й аналітичного мислення. Відсутність навіть «в'ялоплинного» читання (мається на увазі від одного твору шкільної програми до іншого) призводить до значного спрощення, а подекуди й згрубілості мовлення, тобто разом із культурою читання втрачається й культура мовлення, що є безпосередньою загрозою розвитку інтелекту людини.

Сучасна школа основним завданням читацької компетентності молодшого школяра з першого дня його перебування під опікою вчителя вбачає оволодіння комплексом читацьких знань, умінь та навичок, що впливають на ціннісне ставлення учнів до світу й усвідомлення себе в ньому.

Насамперед школа покликана зацікавити учня в читанні не шляхом примусу, нав'язування, а створення такої атмосфери на уроці, яка сприяла б залученню до активного пошуку і відкриттів. Учень може самостійно

здійснювати відбір інформації, пошук цікавих текстів або героїв, продовження текстів із метою розвитку творчих здібностей, мовленнєвого апарату і фантазії, що здатне оприятитися тільки в процесі повноцінної навички читання, розуміння текстів різножанрового плану тощо. І як наслідок – обізнаність із колом читання, характерним для дітей певного віку, сформованість індивідуальних ціннісних суджень щодо прочитаного, здатність усвідомлювати реальне і вигадане, а також оцінювати вчинки героїв тощо.

І саме тут надважливу роль відіграє особистість учителя, який повинен так організувати спільну та індивідуальну роботу учня, щоб пробудити бажання тримати книгу в руках, захоплюватися нею і героями творів, їх вчинками, зацікавити у вільний час звертатися до книги, а не тільки до відеоряду на смартфоні. Ціннісний фактор впливу на свідоме ставлення до книжки, звичайно, починається не зі школи, а з сім'ї, де є книжкова шафа, а мама й тато проводять час не з гаджетами, а залучають дітей до читання й обговорення, разом відвідують книгарні, а на сімейні свята дарують одне одному книжки. Читацька компетентність включає в себе такі компоненти, як когнітивний, комунікативний – це слухання, читання, говоріння та письмо; ціннісний – оцінні судження учнів і їх ставлення до прочитаного; діяльнісний – уміння та способи діяльності; особистісно-творчий, покликаний виробити стійке прагнення особистості до навчання, пізнання шляхом мотивації та ціннісного усвідомленого ставлення до необхідності та важливості знань. Комунікативний компонент читацької діяльності – це насамперед копітка робота вчителя над мовленнєвим розвитком, лексичним запасом і орфоепічними навичками, що сприяють розвитку зв'язного мовлення окремої дитини.

Тільки той школяр, який має навичку виразного й образного мовлення, здатний влучно та доречно розуміти й потрактовувати використані мовні засоби, задіяні у створенні художнього образу; творів, що увиразнюють героїв і авторське ставлення до них. Від учителя залежить, наскільки послідовно та логічно він вибудовуватиме повноцінне спілкування учнів із художнім твором/героєм/автором. Здатність аналізувати, створювати есе на основі прочитаного/прослуханого, критично оцінювати вчинки персонажів і як наслідок – формулювати безпосередньо власне міркування, особистий погляд на події та образи, мати критичні оцінні судження, чітко обґрунтовані та логічні, – це те, що досягається шляхом вправної цілеспрямованої роботи вчителя. Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Отже, літературне читання має надзвичайну силу – впливати на особистість, змушуючи свідомо чи несвідомо занурюватися в інші науки для здобуття нових знань. Читання змінює не тільки внутрішній світ дитини, а також уможлиблює змінити зовнішній, сформувати характер, визначити мету та усвідомити, критично осмислити світ/навколо себе. Людина так влаштована, що їй потрібні логічні схеми й асоціативні картини для запам'ятовування, а особливо створені завдяки голосу. Якщо учень не привчений до сприйняття тексту вголос, не здатний, самостійно добираючи слова, переказати зміст прочитаного, то це свідчить про відсутність навичок читання та говоріння, про брак лексичного запасу слів. Ураховуючи, що на картинки, кліпи, на відеозображення людина реагує не аналітично, а емоційно, можна зробити висновок, що тільки читання здатне сформувати аналітичне мислення, яке сприяє креативному та творчому розвитку особистості. Тільки читання

дозволяє зануритись в уявний світ, відтворити ті обставини, у яких опиняється літературний герой тощо. І саме це викликає глибокі почуття й переживання. І в цьому випадку читання – це спосіб занурення в культуру, у власний розвиток, що є і буде найважливішим для сучасного світу.

Проте читання сприяє і знанням із абсолютно різних галузей, що стає розвитком інтелекту. Як зауважують психологи, навичка читання робить людину більш щасливою, бо знімає стрес. Тому розвиток читацької компетентності є шляхом у майбутнє, відповідно – успішне, якщо Вчитель усвідомлено розвиватиме творчий компонент, мотивуючи та зацікавлюючи, доводячи важливість читання спочатку батькам, а вже потім батькам і дітям.

Список використаних джерел

1. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект *Дайджест 1*. Київ : Освіта, 2011. 94 с.
2. Гусак О. В. Основні тенденції поведінки аудиторії сучасних інтернет-ЗМІ. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 4. С. 42 – 45.
3. Мартиненко В. О. Формування змісту літературного читання молодших школярів: сучасний вимір. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 9. С. 5 – 8.
4. Мартиненко В. О. Врахування особистостей художніх текстів у процесі моделювання уроків літературного читання у 2-4 класах. *Початкова школа*. 2015. № 11. С. 34 – 39.
5. Савченко О. Я. Щоб книга була в житті дитини: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Початкова школа*. 2016. № 5. С. 22 – 26.

Ефективні методики й технології формування читацької компетентності в здобувачів початкової освіти в умовах дистанційного та змішаного навчання

*Білошкура Т. А.,
учитель початкових класів
Кишинецького ЗЗСО I-III ступенів Маньківської СГ
Черкаської області*

Статтю присвячено актуальній проблемі розвитку читацької компетентності учнів початкової школи. У статті розкрито теоретичні передумови формування основ читацької компетентності молодших школярів через залучення до читацької діяльності. Наведено дефініції понять «читацька діяльність», «читацька компетентність молодших школярів».

Ключові слова: гра, вправи, розвиток, читання, початкова школа, молодші школярі, читацька компетентність.

Постановка проблеми

Починаючи з 2019-2020 навчального року, заклади освіти України функціонували в складних епідеміологічних умовах, а з лютого 2022 року – в умовах повномасштабної агресії р ф. За цей проміжок часу було впроваджено різні форми організації освітнього процесу, які враховують загальнодержавний формат реагування на непередбачувані глобальні впливи, наявні технічні та фінансові можливості, а також найбільш педагогічно доцільні стратегії для досягнення результативності освітнього процесу.

Проте, процес модернізації роботи закладів освіти перманентно триває й за таких умов. Основними чинниками, які впливають на його вдосконалення, є обсяг необхідної взаємодії між педагогом і здобувачами освіти, можливість реалізації

синхронної (в режимі реального часу) та асинхронної взаємодії учасників освітнього процесу, а також можливість упровадження цифрових технологій у навчально-виховний (освітній) процес (Малихін та ін.,2021).

У сучасних реаліях на всіх рівнях освіти традиційно-домінувальна очна форма організації освітнього процесу, яка передбачає особисту зустріч учасників освітнього процесу, поєднується з дистанційною. Інтеграція очної та дистанційної освіти на засадах гібридного підходу до її організації (що передбачає взаємодію в традиційному освітньому та у віртуальному середовищах) привела до виокремлення змішаної, гібридної та гібридно-гнучкої форм її організації.

Найбільш поширеною серед зазначених є змішана форма освітнього процесу, яка передбачає послідовне чергування дистанційного та очного навчання: за такого підходу певний проміжок часу учні працюють у віртуальному середовищі, а потім використовують традиційне (освітнє) середовище.

Оновлення форм організації освітнього процесу визначає необхідність трансформації взаємопов'язаних із ними ключових складових навчання: технологій, методик, методів, прийомів і засобів навчання. Зокрема, одним із першочергових завдань є підготовка сучасного підручника, який може ефективно використовуватися в умовах змішаного навчання.

Аналіз останніх досліджень

Актуальним питанням сучасної дидактики присвячені праці Л.Березівської, Н.Бібік, В.Бондаря, С. Вітвіцької, Н. Волкової, Н. Дічек, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лугового, О. Ляшенка, І. Малафіїка, Ю. Мальованого, Н. Ничкало, О. Онопрієнко, В. Ортинського, О. Савченко, П. Сауха, С. Сисоєвої, О. Топузова, М. Фіцули, В. Чайки. Дослідженням педагогічного і психологічного аспектів у провадженні змішаного навчання в українській системі освіти займалися й продовжують займатися С. Алексєєва, Н. Арістова, Л. Калініна, О. Малихін, Р. Попов, В. Рогова, О. Топузов, С. Трубачева та інші.

Підручникотворенню в загальній середній освіті, зокрема проблеми модернізації сучасного підручника відповідно до потреб дистанційної та змішаної форм організації освітнього процесу, приділяють увагу М. Бурда, Л. Величко, О. Горошкіна, Т. Засєкіна, В. Ільченко Т. Назаренко, О. Онопрієнко, О. Пометун, Т. Ремех, С. Скворцова, В. Туташинський та інші.

Мета статті – розкрити роль сучасного підручника у шкільному навчання за умови превалювання змішаної форми організації освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу

Метою початкової освіти є всебічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психологічних особливостей і пізнавальних потреб, формування загальнокультурних і морально-етичних цінностей, оволодіння ключовими і предметними компетентностями та наскрізними вміннями, необхідними життєвими і соціальними навичками, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі.

Початковій школі належить вирішальна роль у навчанні, вихованні та розвитку особистості. Саме від умінь і навичок читати, запитувати й відповідати, розповідати, переказувати почуте й прочитане, висловлювати свої думки усно і письмово залежатимуть успіхи школярів в оволодінні знаннями з усіх інших предметів, зростання загального розвитку, культурного рівня, кругозору.

Читацька компетентність не входить до переліку основних компетентностей, визначених Законом України «Про освіту», але вона є складником інших ключових компетентностей, а саме «вільне володіння українською мовою», «спілкування рідною та іноземними мовами», «навчання впродовж усього життя» та інших, де взаємодія з текстовим матеріалом є критично важливою. Крім того, читацька компетентність може розглядатися як предметна компетентність.

У провідних освітніх документах нашої країни – Державному стандарті початкової освіти, Державному стандарті базової середньої освіти – термін «читацька компетентність» не вживається, але використаний термін «читання з розумінням» як назва наскрізного вміння, яке є складником усіх ключових компетентностей. Варто акцентувати, що поняття «читання з розумінням», яке зазначене в переліку наскрізних вмінь, не отримало чіткого визначення. Це, безумовно, ускладнює для вчителів початкової школи пошук методів і прийомів для забезпечення допомоги учням у розвитку й удосконаленні цього вміння.

Читацьку компетентність у системі початкового навчання доцільно розглядати як предметну. Як уже зазначалося, предметну компетентність ми розуміємо як особистісне утворення, що інтегрує відповідно до вимог певного предмета, знання, уміння й навички, особистий досвід, ставлення до процесу і результату.

Передумовами оволодіння читацькою компетентністю є достатньо сформована навичка читання молодшого школяра, спеціальні здібності та інтерес до читання літературних творів.

Нова українська школа надає широкі можливості вчителю застосовувати різні методи, прийоми, стратегії, форми, засоби для розвитку читацької компетентності молодших школярів, у тому числі застосовувати й інформаційно-цифрові технології. Засвоєння практичних навичок читання для учнів буде жвавим, цікавим і результативним.

Необхідність у читанні формується поступово. І пов'язана з емоційним, естетичним впливом літератури як виду мистецтва, з її інформаційним потенціалом (можливість відкриття нової інформації для читача).

Як же розвивати читацьку компетентність молодших школярів?

Відомий методист Вашуленко М. С. у добукварний та на початку букварного періоду пропонує цілу низку синтетичних звукових вправ для першокласників.

1. Утворити склади (злиття приголосного з голосним) з таких двох звуків: [л], [а] – ла, [з'], [і] – зі, [н'], о – ньо і т.д.

2. Утворити склади з трьох заданих звуків і вимовити їх зливо: [к], [р], [и] – кри; [н'], [і], [с] – ніс тощо. Треба взяти до уваги, що утворювані склади мають бути частинами реальних слів, тому наступним завданням після утворення кожного складу є добір різних слів із цим складом: «кри» - крило, крилатий, крига, крижина, криниця та ін..

3. Утворити всі можливі склади з приголосними [д],[д'] : да, до, ду, де, ди, а також дя, дьо, дю, дє, ді.

4. До назви почутого складу дібрати подібний, але з м'яким приголосним: на (ня), си (сі); до названого складу з м'яким приголосним склад із твердим приголосним: дю (ду), дзьо (дзо).

5. Утворити обернені склади зі звуком [о] та різними приголосними: он, ось, ож, оць.

6. До поданих звуків додай ще один у кінці, на початку або в середині, щоб вийшло слово чи інше слово: кра(б, н), сон (слон), лас (клас).

7. Комбінаторна вправа: із тих самих звуків слова утворити нове слово: (сир – рис, вікно – вінок, гори – роги).

Синтетичні вправи, завдання в цікавій, логічно навантаженій формі слугують підготовкою до свідомого читання учнями слів, словосполучень, речень, текстів.

Доцільним є вивчення досвіду вчителів-практиків, які у своїй роботі використовують такі навчальні вправи, які вдосконалюють навички швидкого читання. Зокрема, учитель початкових класів Снігуренко Т. І. пропонує такі ігри для колективної та індивідуальної форм роботи.

Для колективної форми роботи (хорове читання)

Гра «Дощик»

Діти читають хором:

- крапає дощ (тихо);
- дощ пускається сильніше (голосніше);
- злива (голосно);
- дощ слабшає (тихіше);
- дощ перестав (читання припиняється).

Гра «Хвилі»

Ця гра схожа на попередню, але дещо відрізняється. Діти починають читати пошепки, потім, за сигналом учителя, тихо, голосніше, голосно і, навпаки, аж до мовчазного читання. Текст читається так, як хвиля прибивається до берега й відходить від нього.

Гра «Бджілки»

Напівголосне читання учнями тексту, кожен у своєму темпі.

Гра «Рибки»

Мовчазне читання учнями тексту, кожен – у своєму темпі, при цьому діти можуть ворухити губами.

Гра «Губи на замку»

Те саме мовчазне читання, але ворухити губами заборонено.

Гра «Луна»

Учитель (або сильний учень) читає текст голосно, а учні – трохи тихіше (як луна) хором. Можна читати кілька разів, з прискоренням темпу.

Гра «Засічка – кидок»

За командою «Кидок» усі діти починають читати напівголосно текст. За командою «Засічка» зупиняються і олівцем відмічають останнє прочитане ними слово. Цей самий текст таким же чином читають ще раз (але не більше трьох разів). При повторному читанні діти переконуються, що прочитали більший обсяг – «засічка» поставлена вже далі. Це доводить їм необхідність багаторазового читання тексту, бо з кожним разом результати покращуються.

Індивідуальні форми роботи

Гра «Слідопити»

Знайти відповідь на запитання словами тексту (вибіркове читання).

Учитель або учень читає початок (або кінець) речення, а решта учнів повинні відшукати кінець (або початок) цього речення і прочитати.

Гра «Сніжинки» (Залежно від пори року – «Квіточка», «Листочок»)

Читає той учень, на парту якого впала сніжинка (квіточка, листочок).

Гра «Не перерви ланцюжок»

Діти один за одним читають по одному реченню (можна по одному слову, строфі) текст. Усі мають сліdkувати, щоб ланцюжок не перервався.

Гра «Актори»

За завданням учителя прочитати здивовано, байдуже, захоплено, роздратовано, злякано, зацікавлено, лагідно і т. д.

Гра «Диктор телебачення»

Читати текст, періодично відриваючи погляд, щоб подивитися на глядачів.

Гра «Хто краще»

Конкурсне читання вірша, оповідання. Читання в парах.

Гра «Буксир»

Спочатку веде учитель, беручи на буксир увесь клас. Тоді діти в парах. «Сильніший» учень читає на одне слово швидше, «слабший» намагається наздогнати першого.

Гра «Вовк і Заєць»

У грі беруть участь двоє дітей. Один учень виконує роль «вовка», другий – «зайця» (можна одягнути маски). Заєць читає перший рядок і продовжує читати далі. Вовк починає читати тоді, коли Заєць прочитав перший рядок, і читає так, щоб наздогнати Зайця. Діти сліdkують за ними. Якщо Вовк наздожене Зайця, то діти плещуть у долоні.

Гра «Незнайко»

Учитель читає текст, навмисне змінюючи деякі слова. Учні повинні уважно сліdkувати і виправити помилки та прочитати слова, надруковані у підручнику.

Гра «Фотограф»

Учитель показує початок речення, написаний на смужці паперу. Учні повинні за маленький проміжок часу прочитати те, що на смужці, «сфотографувати» очима, знайти кінець рядочка у підручнику і прочитати.

Гра «Що зайве?»

З поданих слів обрати зайве і пояснити свій вибір: кіт, ромашка, заєць, слон.

Індивідуальне, хорове, ланцюжкове, вибіркове читання, читання в особах, робота з чистомовками, скоромовками, лічилками, мирилками, віршування, створення казок, усмішок (за аналогією) також є ефективними формами активізації учнівської діяльності на уроках і розвивають читацьку компетентність.

Інтерактивні вправи «Сенкан», «Метод Прес», «Мозкова атака», «Гронування», «Кубування» та інші широко використовуються у практиці вчителів. Варті уваги й інноваційні вправи, які використовуються у початковій школі. Вони сприяють розвитку не тільки читацької, а й комунікативної компетентностей та критичного мислення учнів. Розглянемо деякі з них.

Стратегія «Взаємні запитання». Текст або матеріал для вивчення поділити на логічно завершені частини. Учні вголос читають за цілими частинами, ставлять самі запитання: один одному в групі, один одному в парах; одна пара (група) іншій.

Спрямоване слухання та обмірковування. Учні слухають твір, який їм читає вчитель, і роблять припущення стосовно того, про що буде йти мова в тексті далі. Учитель просить учнів час від часу звіряти свої припущення з текстом твору і висловлювати нові припущення.

Спрямоване читання. Метод дозволяє спрямовувати учнів при самостійному читанні (про себе) за допомогою запитань рівня розуміння. Читаючи

твір по кілька абзаців, учні шукають відповіді на поставлені запитання. Читання відбувається із зупинками та обговоренням прочитаного.

Дошка запитань. Місце, де учні записують свої запитання щодо прочитаного твору.

Залиште останнє слово за мною. Метод обговорення, при якому учні по черзі коментують ту цитату, яку вони вибрали в тексті.

ЗХД: «Знаю – хочу дізнатися – дізнався».

«Порушена послідовність». Учням пропонується кілька речень із тексту, записаних у порушеній послідовності. Вони об'єднуються в групи. Кожна група повинна запропонувати свою послідовність поданих речень. Результат фіксується на дошці або окремих аркушах паперу. Далі текст читають, перевіряють і обговорюють.

«Читання в парах». Ефективний метод, коли текст складний для розуміння або переважаний фактичним матеріалом. Доповідач читає текст першого абзацу вголос, узагальнює зміст (своїми словами передає основну ідею). Респондент уважно слухає доповідача, ставить доповідачу два запитання, які прояснюють зміст прослуханого тексту. Під час подальшої роботи змінюються ролями.

Ромашка Блума. «Ромашка» складається з шести пелюсток, кожна з яких містить певний тип запитання. Таким чином, шість пелюсток – шість запитань:

1. *Знаннєві (прості) запитання* – запитання, відповідаючи на які, потрібно назвати якісь факти, згадати й відтворити певну інформацію: «Що?», «Коли?», «Де?», «Як?».

2. *Уточнюючі запитання* (на розуміння). Такі запитання зазвичай починаються зі слів: «Тобто ти кажеш, що...?», «Якщо я правильно зрозумів, то...?», «Я можу помилятися, але, по-моєму, ви сказали про...?». Мета цих завдань – дати учневі можливість для зворотного зв'язку щодо того, що тільки що сказано вчителем (або написано в тексті). Іноді їх ставлять із метою перевірки сприйняття учнями інформації, яка є у повідомленні.

3. *Практичні запитання.* Цей тип запитання спрямований на встановлення взаємозв'язку між теорією і практикою: «Як можна застосувати...?», «Що можна зробити з...?», «Де ви у звичайному житті можете спостерігати...?», «Якби ви були на місці героя оповідання...?».

4. *Інтерпретаційні запитання.* Зазвичай починаються зі слова «чому?» і спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків. «Чому листя на деревах восени жовтіють?». Якщо відповідь на це запитання відома, воно з інтерпретаційного «перетворюється» на знаннєве. Отже, цей тип питання спрацьовує «тоді, коли у відповіді присутній елемент самостійності».

5. *Оціночні питання.* Ці запитання спрямовані на з'ясування критеріїв оцінки тих чи інших подій, явищ, фактів. «Чому щось добре, а щось погано?», «Чим один урок відрізняється від іншого?», «Як ви ставитеся до вчинку головного героя?» і т. д.

6. *Творчі запитання.* Цей тип запитання найчастіше містить частку «б», елементи умовності, припущення, прогнозу: «Що змінилося б...?», «Що буде, якщо...?», «Як ви думаєте, як буде розвиватися сюжет в оповіданні після...?».

Як варіант, організація роботи за цим методом передбачає, наприклад, такі кроки:

Крок 1. Учням пропонується обрати одну з пелюсток згідно з кількістю учнів/пар/груп, які будуть формулювати запитання.

Крок 2. Учні пропонуються обрати одну з пелюсток і сформулювати запитання саме того типу, який вказано на пелюстці, до тексту, з яким працюємо на уроці.

Крок 3. Складається список запитань, на які учні мають знайти відповіді, працюючи на уроці.

На «пелюстках ромашки» варто підготувати запитальні слова/вирази:

- «Хто ...?», «Що ...?»
- «Якщо я правильно зрозумів/ла, ...?»
- «Якби ви були на місці героя оповідання, ...?»
- «Чому ...?»
- «Що б змінилося, якби ...?»
- «Чи правильно ...?»

Методика «Щоденні 5», яка складається з п'яти видів діяльності : «Письмо для себе», «Читання для себе», «Читання для когось», «Робота зі словами», «Слухання».

Стратегія «Поетичне віконце». Це таблиця у вигляді віконця з 4 частин, яка допомагає здійснити літературний аналіз поезії. У частинах віконечка записують тему й основну думку вірша, виписують художні засоби, занотовують висновки та малюють власні асоціації, які виникали під час читання поезії.

Використання вчителем таких методик критичного мислення забезпечує позитивні зміни в учнів: виникає прагнення краще зрозуміти інформацію, розвивається пошукова спрямованість мислення, підвищується інтерес до навчання. Деякі прийоми (**«Карта персонажів»**, **«Піраміда твору»**, **«Поетичне віконце» та ін.**) допомагають опрацювати, проаналізувати, структурувати і зобразити графічно багато інформації, розвиваючи при цьому критичне мислення.

Важливим є вдумливе читання, яке спонукає учнів уважно працювати з текстами та осмислювати їх. Ефективні методи формування вдумливого читання – це кероване читання або є читання з передбаченнями, читання із зупинками, читання з маркуванням тощо. Такі прийоми спонукають дітей усвідомлено сприймати текст, виділяти в ньому відоме, невідоме, цікаве, дають можливість зрозуміти логіку тексту; побачити головне.

«Нова українська школа відходить від «читання заради читання». Зусилля вчителів і батьків треба спрямувати на те, щоб дитина розуміла прочитане, могла оцінити якість і достовірність інформації, переказати її, висловити своє ставлення. Існує безліч варіантів, щоб зацікавити дитину. Але головне – вона має бачити книжку в руках дорослих. Якщо батьки ніколи не читають, а домашня бібліотека обмежується казкою «Івасик-Телесик», то прищепити дитині любов до читання буде дуже важко», – Марина Банник, сертифікована тренерка НУШ і вчителька початкових класів з м. Лисичанськ (Луганська область).

У методичному аспекті *читацька компетентність молодшого школяра* – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які надають можливість учневі свідомо здійснювати пошук книг, відбір інформації для навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного.

У широкому значенні *читацька компетентність молодшого школяра* можна розглядати як комплексну характеристику особистості, яка вбирає в себе

результати попереднього психічного розвитку, володіє достатньо сформованою навичкою читання, читацькими вміннями і навичками; має здатність до читацької самостійності, самооцінки, самоконтролю, творчого розв'язання літературних завдань; сформованість інтелектуальних операцій для повноцінного сприймання й осмислення твору, творчих літературних здібностей.

Відповідно до дефініції, наведеної в «Міжнародному бюро освіти» (International Bureau of Education) ЮНЕСКО, «змішане навчання є формою організації освітнього процесу, яка гармонійно поєднує наявний досвід провадження освітнього процесу в класичному форматі та досягнень сучасної педагогічної науки щодо здійснення освітнього процесу в дистанційному форматі, що спрямовується на підтримання належного рівня надання освітніх послуг здобувачам освіти (International Bureau of Education, n.d.).

У вітчизняній енциклопедії освіти наведене близьке за своєю суттю визначення: «змішане навчання – це освітня технологія, яка передбачає поєднання інформаційно-комунікаційних методів навчання з методами традиційного та самостійного навчання, поєднання аудиторних форм навчання з віртуально-мережевими» (Енциклопедія освіти, 2021, с. 370). Причиною превалювання змішаного навчання в сучасній педагогіці є не тільки наявні об'єктивні зовнішні чинники, про які було зазначено вище, а й відповідність цієї форми організації освітнього процесу сучасним освітнім трендам. Тріада компетентнісного, діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів може бути ефективно реалізована в таких моделях змішаного навчання, як ротаційна модель, гнучка модель, модель самостійного змішування та модель збагаченого віртуального навчання.

Найбільш розповсюдженими прикладами практичної реалізації змішаного навчання є «перевернуті класи»; онлайн взаємодія з подальшим доопрацюванням матеріалу на очних уроках; онлайн навчання, доповнене очними практичними заняттями. Ключовою перевагою цієї форми організації освітнього процесу є можливість інтеграції, комбінування, поєднання «сильних сторін» очного та дистанційного навчання, що максимально сприяє мінімізації освітніх втрат учнів у сучасних умовах української системи освіти (Малихін, Арістова, Рогова, 2022).

Підручник є ключовим елементом системи засобів навчання, зокрема й під час реалізації його змішаної форми. Він «репрезентує знання й види діяльності з конкретного навчального предмета відповідно до державних стандартів освіти та вимог навчальної програми з урахуванням особливостей цього предмета (його домінувальної функції), типу школи, вікових особливостей учнів і будується на засадах домінувальної концепції навчання» (Кодлюк, 2014, с. 285) та має розглядатися як особлива дидактична система, яка не тільки розкриває зміст навчання (відображає предмет науки, даючи опис, пояснення, передбачення та прогнозування явищ, фактів, процесів, об'єктів), а також є специфічною моделлю процесу навчання, яка враховує психолого-педагогічні закономірності процесу навчання, дидактичні основи та методологічні особливості засвоєння навчального матеріалу.

Отже, логічним є визначення ролі сучасного підручника як «компаса» освітнього процесу. Зміст підручника, розробленого для використання в змішаному навчанні, логіка викладу в ньому навчального матеріалу та пропонувані способи навчально-пізнавальної діяльності мають стати основою для ефективної

інтеграції очного та дистанційного навчання, об'єднуючи та впроваджуючи в навчально-пізнавальну діяльність учнів переваги кожного з них.

Зараз в Україні широкого розмаху набув процес реформування змісту та якості освіти, йде гуманізація та демократизація цілей початкової освіти. Цей процес є однією зі складових загального процесу перезавантаження світових і європейських освітніх систем і спрямований на особистісний ріст та розвиток молодших школярів, формування в них предметних і ключових компетентностей. Реалізація компетентнісного підходу сучасної освіти в цілому, та в процесі навчання читати зокрема, створює необхідність визначення суті читацької компетентності, її складових; з'ясування її місця та ролі серед інших компетентностей молодшого школяра.

Поняття «читацька компетентність»: широке і вузьке розуміння. У науковій методичній літературі, що розглядає процес навчання, процес навчання та оцінювання результатів навчання є неоднозначні тлумачення поняття «читацька компетентність». «Читацьку компетентність у системі початкового навчання доцільно розглядати як предметну. Предметну компетентність ми розуміємо як особистісне утворення, що інтегрує відповідно до вимог певного предмета, знання, уміння й навички, особистий досвід, ставлення до процесу та результату. Відтак і читацьку компетентність учня ми будемо розуміти як сукупність освітніх елементів, яка виявляється у володінні системою літературних знань, умінь і навичок, переживань, емоційнісних орієнтацій, переконань особистості та здатності їх використовувати з метою пізнання навколишньої дійсності, задоволення власних потреб (пізнавальних, естетичних, самоосвітніх та ін.).

У широкому значенні читацьку компетентність молодшого школяра можна розглядати як комплексну характеристику особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, володіє достатньо сформованою навичкою читання, читацькими вміннями та навичками; має здатність до читацької самостійності, самооцінки, самоконтролю, творчого розв'язання літературних завдань; сформованість інтелектуальних операцій для повноцінного сприймання й осмислення літературного твору, творчих літературних здібностей. Звісно, наведені як приклад терміни мають чимало спільного, проте вирізняються і специфічними рисами. Це пояснюється тим, що явище, яке розглядається, є багатограним і багатовимірним. Саме тому науковці, розглядаючи його, намагалися окреслити головне в понятті, фіксували в ньому значущі відповідно до кута вивчення аспекти. На прикладі наведених визначень бачимо, що у вітчизняній методичній літературі стосовно початкової школи частіше за все читацьку компетентність трактують як читацьку літературну, тобто вузьку предметну компетентність.

Проте сьогодні в ракурсі інтегрованого навчання очевидним стає те, що читацьку компетентність молодших школярів слід зараз розуміти як більш універсальну особистісну характеристику. Адже уміння читати надає можливість працювати не лише з літературними художніми текстами, але й із текстами, з якими діти частіше, ніж із літературними, зустрічаються в житті – текстами інформаційними. У наш час зміст «читацька компетентність» змінюється. Цьому причиною є швидке зростання обсягів, урізноманітнення форм, видів і змісту писемних текстів, що використовуються у 21 столітті. Через це «освіта галузі читання зазнає в наш час суттєвого переосмислення: якщо ще донедавна її метою було передусім накопичення та засвоєння інформації, то нині йдеться про

формування здатності особи працювати з будь-якими видами інформації, розуміти, належно осмислювати, оцінювати її та застосовувати відповідно до все більш ускладнених особистих і суспільних потреб».

Висновки. Отже, розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи є основою освіти і самоосвіти кожної людини. І ставлення до нього з перших днів шкільного життя є індикатором ставлення до всього навчального процесу.

Завдання вчителя початкових класів в умовах НУШ: навчити дітей не тільки свідомо, правильно читати, розуміти, аналізувати твори, але і формувати в них соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних творів; розвивати мовлення учнів; формувати вміння створювати власні висловлювання за змістом прочитаного; розвивати творчу літературну діяльність школярів; формувати у них навички самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок; вміння здійснювати пошук, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань.

Комплексне і систематичне використання зазначених освітніх технологій, методик, стратегій дає прогнозований результат. Якщо учні свідомо, виразно, швидко читають, переказують прочитане, будують усні та письмові висловлювання, складають текст, у процесі обговорення прочитаного беруть участь у діалозі, уміють ставити запитання, вміло висловлювати свої думки, робити оцінні судження, працювати з книжкою – то можна вважати, що мета досягнута.

Читання має приносити задоволення. Навички читання в молодшому шкільному віці формуються з різною швидкістю та інтенсивністю. всі розуміють, що головне в розвитку читацьких навичок – практика.

Рівень сформованості читацької компетентності свідчатиме про готовність випускника початкової школи до повноцінного сприйняття складніших за художньою формою і змістом літературних творів, засвоєння літературознавчих термінів в основній школі.

Список використаних джерел

1. https://roippo.org.ua/upload/iblock/b76/mater_ali-sem_naru-_1_.pdf
2. <https://www.pedrada.com.ua/article/1192-formuvannya-chitatsko-kompetentnost-uchniv-pochatkovo-shkoli>
3. <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/ksdpounush/paper/viewFile/385/381>
4. https://www.researchgate.net/publication/357770658_METHODOLOGICAL_FEATURES_OF_INFORMATION_OF_THE_CULTURE_OF_CRITICAL_THINKING_OF_PRIMARY_SCHOOLCHILDREN
5. Сарапулова Є. Швидкочитання для першокласників. – Початкова школа. – 1993. – № 2. – С. 12.
6. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. / М. С. Вашуленко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. – 192 с.
7. Старагіна І. П. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник / Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. – Харків: Соняшник, 2020. – 176 с., іл.
8. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект / О. В. Вашуленко // Початкова школа. 2011 – № 1. – С. 48-50.
9. Кодлюк, Я. П. (2014). Концептуальні основи побудови підручника для початкової школи. Проблеми сучасного підручника, (14), 284–292.

Читання: діагностувальні роботи, 4 клас

*Бурилкіна Л. В.,
учитель початкових класів
Люботинської гімназії № 5
Люботинської міської ради Харківської області*

Обґрунтування вибору проблеми

Однією з ефективних і, головне, об'єктивних форм оцінювання знань, умінь і навичок учнів з «Української мови та читання» має бути використання тестових технологій. Саме така форма проведення контролю дає можливість учителю швидко й об'єктивно перевірити знання учнів, скоригувати їх шляхом додаткового опрацювання слабо засвоєної теми.

Згідно з методичними рекомендаціями щодо оцінювання результатів навчання учнів 3-4 класів Нової української школи, затвердженими наказом МОНУ від 16.09.2020 № 1146, для учнів 3-4 класів застосовується формувальне і підсумкове (тематичне, семестрове та річне оцінювання). Об'єктами формувального оцінювання є як процес навчання учнів, зорієнтований на досягнення визначеного очікуваного результату, так і результат їхньої навчальної діяльності на певному етапі навчання.

Підсумкове оцінювання (тематичне, семестрове і річне) у 3-4 класах здійснюється за рівневою шкалою, а його результати позначаються словами або відповідними літерами: «початковий (П)», «середній (С)», «достатній (Д)», «високий (В)». Підсумкове тематичне оцінювання здійснюється за результатами виконання діагностувальних робіт, розроблених на основі компетентнісного підходу.

Діагностувальні роботи з «Української мови та читання» проводяться наприкінці кожної теми. Тестові завдання містять 10 діагностувальних робіт з літературного читання для учнів 4 класу, по два варіанти в кожній, по п'ять запитань. Зміст завдань кожної роботи розроблено з урахуванням обов'язкових результатів навчання, визначених у Державному стандарті початкової освіти.

Тести відповідають Типовим освітнім програмам для закладів загальної середньої освіти, розробленим під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна, предмета «Українська мова і літературне читання».

До кожної теми для перевірки й закріплення прочитаного матеріалу подано запитання та завдання, сформульовані з урахуванням сучасних методик і прийомів, особистісно зорієнтовані, містять компетентнісний та інтегрований підходи, наскрізні уміння та навички.

Діагностувальні роботи покликані допомогти дітям удосконалити навичку вдумливого читання, сприяти формуванню читацької грамотності, розвивати уважність, емоційний інтелект і критичне мислення. Адже саме ці компетентності є ключовими в мовно-літературній галузі нового Державного стандарту початкової школи.

Діагностувальні роботи містять такі завдання:

- тестові завдання закритого типу, у яких школяр повинен буде вибрати одну або кілька правильних відповідей із запропонованих;
- тести відкритого типу, на які потрібно дати коротку відповідь або встановити відповідність між компонентами;

- творчі завдання на відновлення деформованих слів, речень;
- творчі завдання: скласти сенкан за алгоритмом.

Запропоновані завдання охоплюють усі теми, що вивчає четверокласник упродовж навчального року, і спрямовані на перевірку рівня сформованості умінь і навичок читання. Діагностувальні роботи призначені для учнів четвертого класу, учителів, батьків, студентів педагогічних спеціальностей, усіх, хто цікавиться питаннями навчання, виховання та розвитку дітей.

Автор тестової розробки: *Бурилкіна Людмила Вікторівна,*
учитель вищої категорії,
«Старший вчитель»,
учитель початкових класів

Назва тестової розробки: «Читання: діагностувальні роботи, 4 клас»
<https://vseosvita.ua/user/id375271/test?rl=375271>
https://drive.google.com/drive/folders/1imuf4-eczyDPkfKLjYnAFmYHEwqR_Nnt?usp=sharing

Мета:

- забезпечити дієву допомогу дітям у вдосконаленні навички вдумливого читання; сприяти формуванню читацької грамотності;
- розвивати уважність, емоційний інтелект і критичне мислення;
- виховувати бажання більше знати.

Завдання:

- формувати в учнів першооснови самостійної читацької діяльності;
- формувати навички свідомого, правильного, виразного читання;
- розвивати вміння узагальнювати, порівнювати, зіставляти прочитані твори;
- формувати в учнів навички роботи з тестовими завданнями;
- розвивати оцінні судження.

Очікувані результати:

- учні навчатимуться вдумливо читати;
- четверокласники будуть формувати читацьку грамотність;
- школярі розвиватимуть уважність, емоційний інтелект і критичне мислення;
- у дітей формується бажання до саморозвитку та самовдосконалення;
- діти стануть медіаграмотними і медіакомпетентними.

Список використаних джерел

1. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3- 4 клас. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273.
2. Савченко О. Я. Українська мова та читання: підручник для 4 класу ЗЗСО (у 2-х частинах): Частина 2 // О. Я. Савченко, І. В. Красуцька . – Київ: УОВЦ «Оріон», 2021. – 160 с.; іл..
3. Савчук А. Читання: діагностичні роботи. 4 клас/ А. Савчук, Г. Сапун. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2022. – 56 с.
4. Антонова Л. А. Читаємо в колі друзів: посібник для читання. 4 клас / Л. А. Антонова, Ю. Г. Буглак. – Київ: Літера ЛТД, 2021. – 96 с. – (Серія «Класна бібліотека»).
5. Трофімова О. Г. Сходинки до успіху. 4 клас / О. Г. Трофімова. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2021. – 144 с.

6. Кордуба Н. Літературне джерельце: книжка для додаткового читання. 4 клас / Н. Кордуба, М. Стрихар, А. Луб'янецька. – Тернопіль: Підручники і посібники. 2021. – 176 с.
7. Бикова І. А. Позакласне читання. 4 клас / І. А. Бикова. – Харків: ПЕТ, 2021. – 144 с.
8. Лабащук О. Сонячні вітрила: книжка для додаткового читання. 4 клас / О. Лабащук, Т. Решетуха. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2021 – 160 с.

Досліджуємо медіа під час дистанційного навчання на уроках літературного читання у 2 класі

***Власова О. В.,**
учитель початкових класів
Красноградського ліцею № 2
Красноградської міської ради Харківської області*

*Щоб дитина грамотно споживала медіа, треба
поставити її в позицію творця.
Любов Найдьонова*

Інформаційна революція та глобалізація світу зробили наше сприйняття дійсності значною мірою залежним від того, як його подають медіа. Тому в епоху становлення цифрових та інтерактивних технологій комунікації актуальним для розвитку підростаючого покоління є набуття системи знань і практичних умінь для орієнтації в надмірних інформаційних потоках сьогодення: пошуку, засвоєння, застосування необхідної інформації, зокрема медіаінформації; адекватного сприймання, критичного осмислення, звільнення від непотрібних впливів, творчого інтерпретування різноформатної медіапродукції.

У зв'язку з цим проблема використання медіаосвіти продиктована самим життям і є дуже актуальною.

«Медіа» (грец.) – середина або посередник. Сучасне значення «медіа» – це засіб, через який опосередковано здійснюється комунікація між людьми. Фотографія та кінематограф, радіо та телебачення, мобільний зв'язок, комп'ютер, друк, Інтернет тощо – медіазасоби.

Тому шкільна медіаосвіта спрямована, перш за все, на виховання свідомого, компетентного споживача медіа та має стимулювати розвиток спеціальних знань, умінь, навичок у сфері медіа, розвивати ресурсні можливості особистості.

Відповідно до зазначеної мети в початковому курсі мовно-літературної освіти серед інших змістових ліній виділено лінію: «Досліджуємо медіа». Ця змістова лінія передбачає формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах і використовувати її для збагачення власного досвіду, створювати прості медіапродукти.

У цей складний час, коли доводиться працювати у форматі дистанційного навчання, учителі роблять усе можливе, щоб такі уроки проходили цікаво. Для цього використовують різні форми та інструменти дистанційного навчання.

На уроках літературного читання у 2 класі під час опрацювання теми «Медіавіконце: читаю, слухаю, бачу» знайомлю дітей з медіатекстами.

Медіатекст (media text, media construct) – повідомлення, викладене в будь-якому жанрі медіа: газетної статті, телепередачі, відеокліпу, фільму. До засобів

медіаосвіти належать традиційні засоби масової інформації (друковані видання (газети, журнали), радіо, кіно, телебачення, відео) та новітні технології (комп'ютер, Інтернет, мобільна телефонія).

На цьому уроці вчилися створювати короткий медіатекст – рекламу в техніці «колаж». ([Додаток 1](#))

Фотоколажі – це зручна й незамінна річ при створенні фотоальбомів, сімейних портретів та ідейної композиції. Головне в колажі – можливість висловити свої думки, ідеї, свій погляд і своє розуміння теми. Одна з цілей роботи з колажами – розвиток творчих здібностей і підвищення самооцінки.

Урок «Медіавіконце: мандрівка до бібліотеки» пройшов у формі віртуальної подорожі по бібліотеках України. У цьому нам допомогли онлайн-ресурси Інтернету. Підручник познайомив нас із медіатехнологією QR-код.

Найцікавішою медіатехнологією, на мою думку, є QR-код (квадратна картинка, у якій закодована якась інформація). Спеціальний їх вигляд полегшує читання закодованих даних за допомогою сучасних мобільних телефонів, оснащених камерами. Варто пам'ятати, що постійними компонентами у процесі літературної освіти школярів залишається літературний текст як естетичне явище та діалог. На цьому уроці діти також вправлялись у створенні діалогів на тему «У бібліотеці». ([Додаток 2](#))

Освітня програма 1-2 класів передбачає створення простих медіа продуктів. Отже урок на тему «Медіавіконце: вітальна листівка» розбудив творчість моїх учнів. Обговоривши поради та алгоритм виготовлення новорічної листівки, учні взялися до роботи. Арттерапія дозволяє не просто добре проводити час і розвивати творчий потенціал, але й навчає висловлювати свої почуття та емоції. ([Додаток 3](#))

З метою формування читацької культури школярів використовую медіатексти на уроках літературного читання, тобто комп'ютер, який сьогодні відволікає дитину від книги, намагаюся зробити своїм помічником і союзником у створенні мотивації до свідомого читання – це і анімаційні фільми, і відеоролики про книгу, вистави. Розкрито досвід використання медіавистави як нового способу комунікації читача й автора.

Саме з виставою ми познайомилися на уроці на тему «Медіавіконце: вистава». Дітям цікаво було уявити себе в ролі акторів, костюмерів, режисерів, художників. А найбільше задоволення вони отримали під час перегляду своєї вистави «Хто зігріє кошеня?» ([Додаток 4](#))

Книжкова ілюстрація — елемент книжки, що або пояснює текст наочними образами, або активно тлумачить текст, даючи можливість читачеві по-новому зрозуміти й відчувати цінність літературного змісту і форми. Ілюстрації допомагають зорієнтуватись у змісті книжки, спонукають її прочитати та допомагають засвоїти зміст тексту. Для ілюстрації обираються епізоди, що найповніше розкривають зміст тексту або окремих фрагментів літературного твору. Саме про це ми говорили на уроці «Медіавіконце: малюнок, ілюстрація». Діти з радістю намалювали свою ілюстрацію до казки Івана Франка «Лисичка і рак». Це дало змогу створити нам свою аудіокнигу. ([Додаток 5](#))

Медіапроект «Класна газета» нам вдалося втілити за допомогою інтерактивної дошки Padlet. Це зручний та простий у використанні вебсервіс для зберігання, організації та спільної роботи з різним контентом (документи, матеріали). Тема нашої газети «Мої весняні канікули». На цю дошку діти з батьками прикріплюють замітки, малюнки, фотографії, файли та посилання на

зовнішні ресурси. Це дає змогу іншим користувачам ознайомитися з новою інформацією, співпрацювати та спілкуватися. (Додаток 6)

Урок «Медіавіконце: дитячі журнали, енциклопедії» насичений великою кількістю інформації про дитячі журнали. Вони виконують пізнавальну, розвивальну, дослідницьку, комунікативну роль у житті та навчанні дитини.

Літературний Інтернет і сайти популярних в Україні дитячих періодичних видань усе більше входять в освітній процес наших учнів: «Книги для дітей», «Весела абетка», «Світ дитини», «Українська казка», «Дитяча література», «Левко», «Країна міркувань», «Пізнайко» – дитячий пізнавально-розважальний журнал, «Барвінок» – літературно-художній і загальноосвітній журнал для дітей молодшого та середнього шкільного віку. Ці сайти дають можливість у дистанційному режимі знайомитися з віршами та оповіданнями, розширювати світогляд дітей.

Учні самостійно вчаться добирати дитячі видання, знаходити потрібну навчально-пізнавальну інформацію, використовуючи різні джерела друкованої продукції, зокрема періодичні видання для дітей. Цікавість у дітей викликає самостійне створення такої продукції. Мої учні з допомогою батьків спробували створити свій дитячий журнал «Дзвіночки». Темою весняного випуску журналу обрали матеріал про первоцвіти. Метою цієї роботи є ознайомлення учнів із рослинами-первоцвітами, закріплення та узагальнення знань дітей про квіти, занесені до Червоної книги України. (Додаток 7)

На сучасному етапі розвитку освіти діти дійсно навчаються завдяки тому, що можуть повністю себе реалізувати. Вони не бояться висловити свою думку, критику, не бояться бути почутими. Головне, що відбувається розвиток творчих здібностей учнів, пізнавальних інтересів, значно зростає ефективність уроків.

Намагаюся вдосконалювати свою роботу, використовуючи нові форми, методи, засоби, прийоми на уроках. Школа має бути не підготовкою до життя, а самим життям.

Список використаних джерел:

1. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf>
2. Черешнюк І. О. Використання медіатехнологій у початковій школі, 2016.

Система вправ для розвитку навичок читання та ігрові форми роботи на уроках читання

Гриньців М. Р.,

учитель початкових класів

Дрогобицького ліцею Дрогобицької міської ради

Львівської області

У статті розглядаються вправи та ігрові форми роботи, які полегшують процес навчання читання та дозволяють домогтися свідомого, виразного, швидкого і правильного читання.

Ключові слова: читання, система вправ для розвитку навичок читання, темп читання, артикуляційні вправи, вправи для розвитку пам'яті, вправи для подолання бар'єра мовлення, вправи для активізації мислення, вправи для розвитку уваги, вправи на вдосконалення техніки читання, ігрові форми роботи.

Навчити дітей добре читати – одне з найважливіших завдань школи. В. О. Сухомлинський зазначав, що без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, що погане читання – ніби брудне вікно, крізь яке нічого не видно.

Читання – настільки складний процес, що суть його важко чи й неможливо визначити однозначно. Існує багато різновидів діяльності, яка називається багатозначним словом читання! Безсумнівно, що основою всіх різновидів читання є спроможність перекласти, перекодувати графічні знаки у зміст, втілений у друкованому чи писаному матеріалі. Це справжнє диво, що за допомогою невеликої кількості значків люди можуть передавати один одному найрізноманітніші повідомлення, можуть повідомити, розказати, попередити, застерегти, поділитися враженнями та ін. Узявши до рук цілком невідомий текст, ми можемо довідатись про те, що там написано. Читання є основою опанування всіх наук, розвитку людського інтелекту.

Сформованість навички читання є однією з найважливіших умов успішного навчання учнів у школі, самостійного пізнання ними життя з літературних джерел. Характеризується ця складна навичка правильністю, усвідомленістю, швидкістю, виразністю і формується з неабиякими труднощами. Значна частина дітей, закінчуючи початкову школу, читає повільно, монотонно, не усвідомлено. Їхні зусилля спрямовані на процес читання, а не на зміст тексту. Ось чому і вчені, і практики інтенсивно шукають шляхів удосконалення навичок читання в молодших школярів.

Вчителі можуть навчити виразно читати текст, але ми не повинні забувати, що основне в читанні – усвідомлення змісту прочитаного. У цьому складному процесі беруть участь зір, мислення, мовлення, сприйняття, пам'ять, уява, слухові та зорові аналізатори. Дітям непросто поєднувати водночас зорове сприйняття букв і вимову звуків, слів, речень, усвідомлювати прочитане, визначати ставлення до нього. Не володіючи технікою читання, дитина втрачає до нього інтерес, погано розуміє і засвоює зміст, швидко стомлюється. Тому розвиток техніки читання та розуміння прочитаного – слів, словосполучень, речень – взаємопов'язані і мають здійснюватися одночасно.

На темп читання впливають багато факторів: рівень мовленнєвого розвитку, бачення читця, вміння артикулювати, постановка дихання, характер тексту, образ слова, вміння передбачати. Якщо постійно приділяти увагу цим факторам, то швидкість читання збільшиться на 50 – 100%.

Потрібно пам'ятати, що читання – це ще вміння енергійно, швидко міркувати, виконувати найрізноманітніші завдання та фізичні вправи. Це звичайно і вищий рівень інтелекту дитини. Як показали дослідження В. М. Зайцева, більшість дітей, що погано читають, – меланхоліки та флегматики. І навпаки, ті, хто добре володіє цією навичкою, – холерики та сангвініки. Вчителям це бажано знати, щоб відповідно впливати на вихованців і досягати позитивного результату.

У ході опанування швидкочитання школярі вчать коректувати і власний психофізичний стан, що теж дуже важливо. Міцні, фізично розвинені діти, навіть підлітки, губляться, мало не плачуть, коли їм пропонують прочитати невеликий уривок тексту, припускаються регресій та інших помилок. Тож не можна змушувати самостійно читати вголос невідомий текст учнів, які слабко володіють навичками. Це бажано знати і педагогам, і батькам. Річ у тім, що в дитини, яка чує власні помилки при читанні, виробляється стійкий негативний комплекс.

На сучасному уроці читання вчителів доводиться формувати і вдосконалювати відповідні навички – правильність, швидкість, виразність, усвідомленість. У ході роботи з текстом не забезпечується належний рівень сформованості цих умінь у дітей. Потрібні спеціальні вправи на матеріалі творів, що читаються. Тексти записуються на картках, читаються з дошки, промовляються (скоромовки, прислів'я).

Вправи проводяться індивідуально, колективно, групами, займають на уроці 5-6 хв. За рахунок цілеспрямованої роботи досягається такий рівень сформованості навичок, що помилки в ході читання трапляються рідко, діти розуміють зміст, читають у міру швидко, передають настрій твору, стан героїв, дотримуються інтонаційних засобів (пауз, логічних наголосів, тону, темпу читання за змістом твору).

Для поліпшення правильності читання потрібні вправи на розвиток чіткості вимови: промовляння групи голосних, приголосних звуків, складів, читання слів із цими звуками, речень, скоромовок, прислів'їв. Ці вправи розвивають рухливість мовленнєвого апарату. Відомо, що діти часто недостатньо відкривають рот і артикують звуки. Тому, щоб запобігти монотонності, неточності вимови, доцільно пропонувати своєрідну розминку перед читанням.

Правильності читання сприяють вправи на вироблення уваги до слова, до його частин: читання слів зі спільним коренем, різними коренями, але однаковим префіксом (чи суфіксом, закінченням); читання слів, які відрізняються одним звуком. Завдання вчитель формулює так: «Прочитайте мовчки пари слів і визначте, чим вони відрізняються (або, яка в них буквена частина спільна). Прочитайте ці слова швидко і правильно: тінь – лінь; балка – білка; тік – так; вода – водяний; прибіг – приніс; лісок – гайок».

Запобігають помилкам попередні кількаразові перечитування важких слів, словосполучень, громіздких речень, що трапляються в тексті.

Ефективною є форма самопідготовки учнів до правильного читання частини тексту з наступною взаємоперевіркою; школяр читає текст сусідові, той стежить за правильністю. Потім ролі міняються.

Швидкість читання поліпшується вправами на розвиток оперативної пам'яті, периферичного зору, вдосконалення здатності передбачати слова на основі букв, що входять до їх складу, передбачати зміст твору за заголовком початком і кінцем; заголовком і опорними словами; заголовком та ілюстраціями до твору.

Для вдосконалення уміння виразно читати учні мають навчитися аналізувати твір (розбиратися в емоційному настрої твору, героїв, автора; уявляти описані картини; розуміти зміст описаних подій, мати про них свою думку, визначити задачу читання), користуватися інтонаційними засобами виразності.

Система вправ для розвитку навичок швидкого читання базується на багаторазовому причитуванні в темпі скоромовки уривків тексту – спершу невеликих, можливо, окремих речень. Школяр може переходити до читання вголос більших фрагментів тексту тоді, коли з'явиться впевненість, що зможе засвоїти навички швидкого читання. При цьому поліпшується дикція, тембр голосу, рівномірним стає дихання, зрештою вдосконалюється мовленнєвий апарат дитини.

Відомо, що читання в темпі скоромовки складного невідомого тексту можливе тільки в тому разі, якщо в учня вироблено уміння антиципації, тобто передбачення двох-трьох подальших слів. Звідси виникає висока швидкість

навички опанувати текст мовчки. Оскільки ці 2-3 слова треба не лише прочитати, а й запам'ятати на певний час, то це сприяє розвиткові пам'яті.

Заняття починаються 15-секундними замірюваннями швидкості читання школярів – уголос і про себе. Діти самі підраховують кількість опанованих слів і записують у зошити власні результати. Класовод пояснює, що у скоромовці чітко вимовляються голосні довгих наголошених складів. Ненаголошені вимовляються дуже коротко і майже нечутно, тут вирізняються тільки приголосні. Природно, що перед такими заняттями вчитель має сам випробувати себе на вміння читати в темпі скоромовки. Вихованці добре наслідують гарний зразок.

Ще є один допоміжний засіб – постукування ручкою чи олівцем у такт швидкого читання. Темп постукування має хоч трохи випереджувати темп читання, причому кожний школяр робить це самотужки, але під контролем учителя. Застосовує класовод і зорові та слухові диктанти, наголошуючи, що речення слухових вправ читаються тільки раз, а зорових показуються на 4-7 с. Кожне речення записується на окремому рядку, нумерується. Після закінчення школярам пропонується прочитати речення тричі у темпі скоромовки з постукуванням і ще тричі без цього.

Для більшої ефективності зорового диктанту речення бажано записувати фломастером на окремих паперових стрічках. Діти читають їх теж у темпі скоромовки.

Наступна вправа – читання з постукуванням 2 рядків із подальшим переходом до невідомого тексту. Спочатку учні опановують два рядки тричі з постукуванням і ще тричі – без. Потім учитель пропонує їм ще раз прочитати два опановані рядки й відразу ж перейти до читання невідомого тексту. Вправу теж повторюють 2-3 рази. На першому занятті засвоюються два рядки невідомого тексту, далі обсяг поступово збільшують. Застосовують і такий прийом, як «буксир». Діти працюють парами: ведучий швидко веде ручкою по рядку з таким розрахунком, щоб сусід не відставав більш, ніж на одне слово. Уривок береться невеликий – 15-20 рядків, читається тричі з прискоренням. Після виконання вправи діти міняються ролями і повторюють завдання. Вчитель вибірково перевіряє засвоєння змісту, щоб переконатися самому і показати перед класом, що школярі справді опановують уривок, а не пробігають очима текст, пропускаючи слова.

Наступна вправа – багаторазове читання мовчки з прискоренням 10-15 рядків невідомого тексту з веденням олівця по читаному рядку. Мета – запобігання «репресіям», вироблення навички швидкого читання про себе. Класовод має застерігати вихованців, щоб не ворушили губами при цьому, щоб олівець «рухався» по рядку плавно, без зупинок і зворотних рухів. І ще одна умова. Учні мимоволі уповільнюються, переходять на звичайний для них темп читання, надто при опануванні важкого тексту. В такому разі бажано прискорювати їх. Якщо ж дитина не може переказати зміст, треба запропонувати їй ще раз перечитати параграф або переказати, зазираючи до книжки.

У кінці кожного заняття неодмінно проводяться триразові 15-секундні стимулюючі замірювання швидкості читання вголос і мовчки. Результати заносяться до зошитів. І класовод, і вихованець мають змогу стежити за тим, як поступово зростає цей важливий показник.

Серед інших вправ доцільно згадати списування тексту підручників у молодших класах і конспектування в середніх і старших. Мета – поповнення активного словникового запасу дітей. Сучасні книжки, та й навіть посібники,

перенасичені науковими термінами. Ці слова-бар'єри погано сприймаються та запам'ятовуються учнями.

За рекомендаціями І. Т. Федоренка, вправи на списування тексту підручників виконуються так: школяр тричі читає 3-5 рядків тексту з прискоренням, потім переказує уривок дослівно, зазираючи до книжки.

Під час списування підручник закривається й текст записується з пам'яті. Коли виникає потреба зазирнути до книжки, за останнім записаним у зошиті ставиться вертикальна риска. Знову ж і вчитель, і учень дістають змогу спостерігати, як зростає обсяг слухового та зорового сприйняття дитини. Спочатку вона запам'ятовує одне-двоє слів, зате надалі майже весь прочитаний матеріал.

На заключному етапі, коли швидкість читання зростає далеко понад норму, виконуються спеціальні вправи на вироблення в школярів навички якісного запам'ятовування після разового опанування складного тексту. Діти приносять на урок підручники з інших предметів. Класовод пропонує всього раз швидко прочитати мовчки заданий параграф і переказати його.

Аналізуючи статті відомих учених, методистів, можемо виокремити такі групи вправ для вдосконалення навичок читання.

1. Артикуляційні вправи, які сприяють розвитку гнучкості і швидкості читання:

- дмухнути на кульбабку, задути свічу, імітувати звуки, які відтворюють комахи, тварини, предмети;
- гра «Водолаз»: вимовити на видиху *одн, огл, осл, овд, огр, киш, ерс, ірк, їзд, авч, андр* тощо; таким же засобом промовити скоромовку;
- вправи для язика: почухати піднебіння, вимовити звук р-р-р;
- гра «Не зіб'юсь»: вимова вивченої раніше скоромовки на швидкість;
- вивчення нової скоромовки;
- вправа «Гримаси».

2. Вправи для подолання бар'єра промовляння:

- губи затулити пальцем і читати мовчки (психологія установки на беззвучне читання);
- вимова «важких» слів уголос за вчителем, диктором;
- «читай мовчки – рахуй вголос» (рахувати від 1 до 10 і одночасно мовчки читати слова);
- аритмічне постукування рукою чи олівцем під час читання (гальмування мовленнєво-рухових аналізаторів через центральні відділи кори головного мозку);
- списування.

3. Вправи для розвитку пам'яті, що сприяють швидкості читання:

- гра «Розвідники» (10-20 предметів чи малюнків демонструються 1 секунду, потім прибирають; треба назвати всі предмети, що запам'ятали);
- гра «Нишпорка» (демонструють 10 предметів, учень або декілька учнів виходять. У цей час один або два предмети прибирають. Учні повинні назвати предмети, які зникли);
- «Запам'ятай слова!»: запам'ятати 10 слів, які не пов'язані за змістом;
- «Читайте швидко, вимовляйте чітко!»

4. Вправи, які сприяють розвитку уваги учнів:

- «Чарівник» (розглянути плями, хмари та уявити якомога більше предметів);
- «Бінокль» (спостерігати за близьким предметом, уявляючи, що він знаходиться на великій відстані);
- протягом 1-5 хвилин спостерігати за будь-яким предметом, намагаючись знайти будь-які деталі;
- переключати увагу з близького на далекий предмет;
- «Буква заблукала» (складання слів):

5. Вправи для активізації мислення:

- ігри з м'ячем (учитель кидає м'яч учню і вимовляє слово «земля» – учень називає назву тварини, «вода» – назву риби, «небо» – назву птаха, «вогонь» – плеснути в долоні);
- «Споживне – неспоживне»;
- «Нісенітниця» (переставляємо букви, переставляємо склади, «однакові» слова: дід, Алла, біб, кок);
- «Додай риму!»

6. Вправи на вдосконалення техніки читання:

- мовна гра «Відгадай»

Б	Л	Н	яблуна
М	Л	Н	лимон
В	Ш	Н	вишня

- виконайте дії та прочитайте слова (кар – к + а + хі + си – и арахіс)
- гра «Фотооко» (подивіться на картку, сфотографуйте очима всі записані слова)
- «Встанови межі» (прочитати підряд усі букви, встановити межі слів, речень)

7. Вправи на уникнення регресії:

- запис слів на дошці;
- демонстрація на картках-блискавках;
- списування таких слів.

Ігрові форми роботи на уроках читання

Значущість уроків класного читання полягає в тому, що на них у комплексі вирішуються навчальні й виховні завдання: розширюються знання дітей про

навколишню дійсність, минуле і сьогодення країни, формуються елементи світогляду, позитивні моральні якості, школярі розвиваються розумово й естетично, оволодівають основами самостійного набуття знань. Отже, якщо говорити загалом, то на уроках класного читання вирішуються такі основні завдання:

- удосконалюються навички правильного, свідомого, виразного і швидкого читання;
- формується вдумливий читач, який любить книгу і вміє працювати з нею;
- розширюються, поглиблюються знання про навколишній світ, формуються елементи наукового світогляду;
- здійснюється моральне, духовне, екологічне, естетичне, трудове, фізичне виховання школярів;
- відбувається розвиток мовлення і мислення.

Безперечно, кожне із завдань має свої конкретні шляхи реалізації, але вирішується у взаємозв'язку з іншими у процесі всієї роботи на уроках читання.

Вирішенню цих завдань можуть ефективно сприяти різні види навчально-пізнавальних ігор.

Гра – особлива форма дитячої діяльності, яка впливає на формування довільних психічних процесів.

Дитяча гра – провідний вид діяльності, що визначає розвиток дитини в дошкільний період. А коли дитина йде до школи і починає виконувати розпорядження вчителя, вона ще підсвідомо сприймає навчання як гру. Тому вчитель і використовує гру у своїй роботі як засіб організації відпочинку та розваг дітей і водночас як засіб навчання.

Особливе місце в цьому процесі посідають народні ігри, які містять у собі великі можливості для фізичного, розумового і морального розвитку дитини. Народні ігри навчають дитину витримки, сміливості, спритності та надають дитинству тих прекрасних відтінків, які легко й без примусу лягають в основу національної самосвідомості. Відроджуючи народні ігри, учитель може одержати важливий засіб впливу і виховання дітей.

Для виховання особистості дитини особливе значення мають рухливі ігри. Вони розвивають пізнання, дають корисні навички для життя, впливають на розвиток особистості. Саме тут кожна дитина розвиває ті соціальні потреби, які тренують і формують у ній найважливіші особистісні якості. Рухливі ігри є засобом фізичного, розумового й духовного формування особистості.

Саме в грі слід шукати приховані можливості для успішного засвоєння учнями навчального матеріалу. Дидактичні ігри дають змогу індивідуалізувати роботу на занятті чи уроці. Якщо спочатку учень може зацікавитися лише грою, то дуже швидко його вже цікавитиме пов'язаний із нею матеріал, у нього виникне потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати цей матеріал, тобто готуватися до участі в грі.

Гра дає змогу легко привернути увагу та тривалий час підтримувати в учнів інтерес до тих важливих і складних предметів і явищ, на яких у звичайних умовах зосередити увагу не завжди вдається.

Систематичне використання ігор підвищує ефективність навчання. У дидактичних іграх діти спостерігають, порівнюють, класифікують предмети за

певними ознаками, здійснюють аналіз і синтез, абстрагуються від несуттєвих ознак, роблять узагальнення.

В ігровій діяльності формуються сприятливі умови для розвитку інтелекту дитини, для переходу від наочно-дієвого мислення до образного й елементів словесно-логічного мислення.

Пізнавальних ігор дуже багато. Серед них вирізняється вікторина як засіб розвитку пізнавальних інтересів і формування пізнавальної активності школярів. Вікторина – пізнавальна гра, що складається із запитань та відповідей на теми з однієї чи різних галузей знань, науки, техніки, літератури, мистецтва.

Назва «вікторина» походить від латинського слова «victoria», що в перекладі означає «перемога». У ході вікторини змагаються за те, щоб швидше і повніше відповісти на поставлені запитання. Вікторина вимагає конкретних знань, ерудованості гравців. Участь у вікторинах та інтелектуальних іграх сприяти розвитку й удосконаленню розумових здібностей, уваги, пам'яті, спостережливості, швидкості реакції, пізнанню нового, вихованню духовно-моральних якостей, формуванню культури мислення – невід'ємного елементу інтелектуального розвитку; стимулює допитливість, знижує психічні та фізичні навантаження, сприяє виявленню позитивних емоцій.

Використання вікторин у навчально-виховній діяльності стимулює учнів різних вікових груп до самоосвіти, викликає інтерес до історії, географії, фольклору, літератури та інших галузей знань. Результатом участі в таких вікторинах є бажання учня відкрити науково-популярну книгу, енциклопедію, довідник, уважніше прочитати підручник, літературний твір, щоб поповнити власні знання. Участь у вікторинах, інтелектуальних іграх, конкурсах спонукає до читання, викликає бажання знати та вміти знаходити цікаву інформацію. Розвиток інтелекту залежить не лише від природних нахилів і розумових здібностей, а й від соціальної діяльності, зокрема пізнавальної діяльності, до якої потрібно залучати учнів різного віку.

Вікторина як гра – комплексний універсальний педагогічний засіб. Вона слугує інтеграції різних видів діяльності. Завдяки їй можна вирішувати освітні, виховні, розвивальні, дозвільні завдання. Важливо, що будь-яка людина, беручи участь у цікавій і захопливій грі, непомітно для себе вирішує складні завдання самовизначення й саморозвитку.

Гра не лише вчить і розвиває дитину, вона ще й лікує. Як проста розвага, вона має велике значення для відновлення психічних сил дитини після будь-якої напруженої діяльності.

Добираючи ігри, обмірковуючи ігрові ситуації, необхідно поєднувати два елементи – пізнавальний та ігровий. Створюючи ігрову ситуацію відповідно до змісту програми, вчитель має чітко спланувати діяльність учнів, спрямувати її на досягнення поставленої мети. Коли визначено певне завдання, вчитель надає йому ігрового характеру, накреслює ігрові дії. Ігровий задум спонукає учнів до активної діяльності, викликає інтерес до навчання.

Саме в грі розвивається здатність дитини створювати узагальнені типові образи, подумки перетворювати їх.

Гра наче створює «зону найближчого розвитку дитини».

Л. С. Виготський писав: «У грі дитина завжди вища від свого середнього віку, вища від своєї звичайної щоденної поведінки, вона в грі начебто на голову вища від себе самої».

Тому гра є одним із найефективніших методів навчальної діяльності та засобів виховання школярів.

Гра – шлях дітей до пізнання світу, у якому вони живуть і який покликаний зробити кращим. Це важливий засіб самовираження дитини.

У ході читання відпрацьовувати інформацію допомагають три блоки. Перший – зоровий аналізатор (сприйняття тексту рухом очей), другий – мовний (інформація промовляється – артикулюється) і третій – слуховий (слухається мовленнєвий переказ сприйнятого). Важливу роль тут відіграє образ слова, оскільки воно пов'язане з певним змістом. Часто, коли бачимо слово при багаторазовому читанні, ми сприймаємо і букви, і його загальну форму, і слова у вигляді окремих образів і цілих частин фраз. Від ступеня розвитку зорового, мовленнєвого та слухового аналізаторів залежить і активність пізнавальної діяльності. Мовленнєвому розвитку учнів (особливо в перших класах) сприяють ігри, що є перехідним етапом до навчальної діяльності. Якщо ми хочемо навчити думати, треба навчити придумувати, як слушно казав Д. Родарі.

Пропоную розглянути ряд ігор для школярів.

Збери скоромовку (прислів'я)

На дошці написано розбите на склади прислів'я чи скоромовку.

Учитель: «Зберіть частинки скоромовки (прислів'я) і прочитайте його».

Наприклад:

си

Ко

Са

ко

(Коси, коса)

Закінчіть речення

Учитель починає читати речення прочитаного тексту, а учні мають знайти це речення в тексті та дочитати його.

Художники

Учитель пропонує учням уявити, що вони працюють художниками в редакції і їм потрібно ілюструвати книгу з прочитаним на уроці твором. Учні мають створити словесні картинки до прочитаного тексту.

Закінчи малюнок (ілюстрацію)

Учитель вивішує на дошці предметний малюнок, який стосується прочитаного твору, і пропонує учням словесно домалювати його так, щоб одержати ілюстрацію до твору.

Підпиши ілюстрацію

Учитель вивішує на дошці ілюстрацію до прочитаного твору або пропонує розглянути ілюстрацію в підручнику та пропонує учням знайти і прочитати те речення з прочитаного тексту, яке озвучує цю ілюстрацію.

«Проковтни» слово

Учитель пропонує вже читати прочитаний текст, «ковтаючи» слова. Тобто, коли учні читають текст, вони мають читати речення через слово.

Швидкочитання

Учитель пропонує учням прочитати вірш у темпі скоромовки. Краще читати в темпі скоромовки першу строфу або один чи два рядки. Можна влаштувати конкурс на кращого швидкочитача: спочатку обрати кращого в кожному ряду, а потім визначити перше, друге і третє місця.

Містер (чи Міс) Найкоротше (Найдовше) Слово

Учні мають якнайшвидше знайти в прочитаному тексті найдовше (найкоротше) слово. Хто з учнів зробив це першим, проголошується Містером (чи Міс) Найдовше (Найкоротше) Слово.

З якого твору ці рядки?

Цю гру доречно проводити тоді, коли прочитаний розділ. Учитель читає речення з твору. Учні мають назвати цей твір і прочитати наступне речення.

Хто це?

Учитель характеризує одного з героїв прочитаного твору, а учні мають назвати його та прочитати з твору одне або два речення, що описують цього героя.

Розшифруй прислів'я

Залежно від кількості слів у прислів'ї будують зірку. На кінці кожного променя – кружечок із записаним у ньому словом. За тим, як з'єднані промені, діти мають прочитати прислів'я. Наприклад: «Добре дитині біля рідної матері. Скільки слів у прислів'ї, стільки й променів у зірки.

Чергова літера

На дошці записана будь-яка (залежно від вибору вчителя і теми уроку) літера. Учитель говорить: «Сьогодні в нас у класі чергова літера (наприклад, »С«), і тому ваші відповіді мають починатися з цієї літери».

Далі вчитель ставить запитання (за прочитаним текстом чи розділом, про читацький досвід учнів тощо).

Наприклад: «Яких ви знаєте українських письменників, прізвища яких починаються на цю букву?» (Сосюра, Стельмах, Сухомлинський, Симоненко та ін.)

«Які ви знаєте (читали) твори, де б назва починалася на цю букву?» («Сірко», «Садок вишневий...»), «Сонцева дочка» тощо).

Складіть кубики

На дошці намальовані кубики, а в них записані слова з вірша, який діти вже прочитали. Але слова написані в будь-якій послідовності. Учні мають прочитати рядки вірша так, як їх написав автор.

Учитель говорить: «Складіть кубики так, щоб можна було прочитати рядки вірша» (наприклад, «Рідна мова» Любові Забашти).

Розвивайся, звеселися,
моя рідна мово,
у барвінки зодягайся,
моє щире слово.

Загадковий напис

На дошці намальований схематичний малюнок книжки, на сторінках якої назва якогось прочитаного твору або фраза з нього, написана справа наліво.

Учитель пропонує дітям прочитати загадковий запис, щоб дізнатися, як називається книжка (яке тут записано прислів'я тощо).

Вилучи зайве слово

На дошці записані головні герої (дійові особи) прочитаного твору, серед них – зайва дійова особа. Наприклад, після читання казки «Кривенька качечка»: дід, баба, кривенька качечка, качки, гуси. Потрібно знайти зайве.

Чії це рядки?

Учитель читає рядки з прочитаних творів, а учні мають назвати їх авторів,

Елементи книжки

Учитель бере в руки книжку та почергово показує на її елементи, а діти повинні сказати, як кожен елемент називається.

Літературний аукціон

Учитель називає тему, учні – назву твору.

Учитель називає прізвище автора, учні – його твори.

Учитель називає тварину, учні – казки, у яких вона згадується.

Виграє учень, який назве найбільше творів.

Опорні слова

Дидактична мета: розвивати вміння запам'ятовувати деталі сюжету, відтворювати їх в усних переказах.

Зміст.

I варіант

Учитель дає ряд слів із недавно прочитаного твору.

Наприклад: пшеничний колосок, зерно, млин, борошно, тісто, пірижки.

Діти мають назвати твір, про який ідеться, і переказати його з використанням опорних слів.

II варіант

Діти мають прочитати твір і визначити опорні слова, за допомогою яких можна якнайповніше відтворити заданий уривок твору.

Наприклад: після читання казки «Вовк вйтом» учні виписують ряд слів: осел, вовк, вйт, люди, хлоп. Виграє той, за чиїми словами легко відтворити казку.

Що спочатку, що в кінці

Дидактична мета: розвивати вміння аналізувати, вчити запам'ятовувати послідовність подій у творі.

Зміст. Учитель читає уривок твору з певною подією, а діти називають події, що відбувалися раніше чи пізніше. Виграє команда, яка назве точний порядок подій. Наприклад: «Раптом бідняк побачив на узбіччі дороги дідуса. Той швидко підійшов до бідняка, спитав: Чого ти, друже, сумний?» Що було до того? Що було пізніше?

Намалюємо мультфільм

Дидактична мета: учити визначати головні події, які вплітаються в основний зміст твору, розрізняти головне та другорядне, розвивати вміння аналізувати й синтезувати.

Зміст. Діти діляться на групи, отримують завдання на картках, виконують його, обмінюються думками.

Завдання.

Які малюнки можна зробити до казки «Колобок», щоб діти, які її не читали, зрозуміли зміст?

Виберіть серед поданих ілюстрацій найменшу кількість, за якими можна відтворити зміст казки.

Виберіть із твору або придумайте підписи до ілюстрацій.

У результаті виконання завдання має вийти мультфільм.

Приказка-казка

Дидактична мета: учити дітей розуміти прочитане, дивитися на події очима автора.

Зміст.

На дошці записані прислів'я, учитель читає твір і просить вибрати ті з них, які відповідають основній думці твору.

Наприклад: «Колосок»

Землю красить сонце, а людину – праця.

Ми автори

Дидактична мета: учити дітей складати свої твори за законами означеного жанру. Наприклад: скласти оповідання, казку, байку за сюжетом казки «Курочка Ряба». Скласти такий кінець до відомої всім історії, який би вам більше сподобався.

Гра «Земля. Небо»

Учитель:

В небо ваш злетів літак.

Хто посадить його мастак?

За командою «Земля» діти нахилиються до книжки і читають текст. За командою «Небо» – піднімають голівки вгору, прибираючи вказівки від тексту. Знову «Земля» – учні очима знаходять, де вони завершили читати.

Сусіди по парті перевіряють один в одного, хто приземлився правильно, і за підсумками гри визначають переможця.

Учитель:

Хто сьогодні серед нас справжній льотчик, справжній ас?

Хай привітає асів клас.

Переможці встають, їм аплодують.

Гра «Буксир»

Створюється пара з «сильнішого» учня і «слабшого». «Сильніший» учень «веде» в читанні, а «слабший» намагається досягти темпу читання «сильнішого» учня.

Гра «Том і Джері»

Ця гра ефективна під час роботи над удосконаленням навички швидкості читання. Першою починає читати «Мишка». Коли вона прочитає декілька слів або 1 речення, починає читати «Котик». Він намагається наздогнати «Мишку». Гра припиняється, коли обидва учні читають одне й те ж (Том наздогнав Джері), або ж не «наздогнав». Це і визначає переможця.

Висновки. Отже, формування навичок читання у дітей – дуже складний та довготривалий процес. Але якщо цьому питанню приділити максимум уваги, то можна досягти позитивних результатів. Запропоновані вправи формують мотивацію до читання та мають позитивний вплив на розвиток навичок читання.

Список використаних джерел

1. Ельконін Д. Б. Вибрані психологічні праці / Д. Б. Ельконін. – М. : Педагогіка, 1989. – 380 с.
2. Єгоров Т. Г. Психологія оволодіння навичкою читання / Т. Г. Єгоров. – М. : КАРО, 2006. – 304 с.
3. Зайцева В. Ігроманія : вікторини, конкурси, лічилки, ребуси, ігри / В. Зайцева. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2017. – 112 с.
4. Копосов П. Г. Дидактичні особливості організації навчально-ігрової діяльності учнів 1-2 класів: навчально-методичний посібник / П. Г. Копосов. – Харків : «Фабула», 2021. – 160 с.
5. Пальченко І. Г. Система вправ розвитку навичок швидкого читання / І. Г. Пальченко // Початкова школа. – 1991. – № 4. – С.19-22.

Технології формування читацької компетентності молодших школярів

*Гуцова Л. О.,
учитель початкових класів
Охтирської ЗОШ I-III ступенів імені Б. Д. Антоненка-Давидовича
Охтирської міської ради Сумської області*

Статтю присвячено актуальній проблемі розвитку читацької компетентності молодших школярів.

Ключові слова: читацька компетентність, «Щоденні 5», онлайн-платформи, медійні засоби.

Читацька компетентність – здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо.

Одним із ключових завдань початкового рівня освіти є навчання учнів читання з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, вміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів [2].

Нині в практику роботи початкової школи активно впроваджується методична система «Щоденні 5», яка вперше була представлена Гейлом Буше і Джоан Мозер у книзі «The Daily 5: Незалежність грамотності в початкових класах» (2006 р., Онтаріо, Канада, 200 с.). В Україні методичну систему Daily 5 щодо розвитку читацьких і мовленнєвих умінь та навичок учнів детально проаналізовано в дослідженні О. Хомич [4]. Розкриваючи особливості методичної системи Daily 5, дослідниця зазначає, що її головною метою є розвиток читацьких мовленнєвих умінь і навичок у початковій школі та рекомендує окремі ідеї канадських педагогів впроваджувати в сучасний освітній простір України.

Першим кроком упровадження Daily 5 є «Читання для себе». Другий крок Daily 5 – це «Письмо для себе». Третій крок Daily 5 – «Читання для когось». Четвертий крок Daily 5 – «Робота зі словами». П'ятий крок Daily 5 – це «Письмо для себе». Використання у щоденній роботі технології «Щоденні 5» допомагає виробити в учнів вміння працювати самостійно, робити власний вибір, глибоко висловлювати думки щодо певного питання чи проблеми, аналізувати й приймати рішення. Вправління в самостійній діяльності стимулює потребу в оцінці власних сил і пошуку взаємодії з учителями задля консультації, підтримки, допомоги. Це забезпечує для вчителя можливість приділяти більше часу тим учням, які потребують уваги: виявити, як учні працюють у групах, комунікують, аналізують опрацьований матеріал тощо. Також використання технології сприяє тому, що в школярів не виникає проблем у написанні письмових робіт, у вмінні висловлювати свою думку, обґрунтовувати її. В учнів відсутні проблеми з читанням, розумінням прочитаного, оскільки щоденна робота «Читання для себе» та «Читання для когось» спонукає їх вдумливо читати, аналізувати, прислухатися до думки

однокласників. «Словникова робота» допомагає розширювати словниковий запас, розуміти значення слів, доречність використання їх у мовленні, відпрацьовувати навички орфографії. «Слухання» сприяє розвитку вміння уважно слухати й аналізувати почуте, робити власний аналіз після опрацювання.

Чимало ідей для створення власних завдань учитель може запозичити, скориставшись досвідом методистів і колег, доступним у всемережжі: сервіси

«Знайшов» [https://znayshov.com/ OnlineResource](https://znayshov.com/OnlineResource)

«Уміти» [https://umity.in.ua/ topic/?id=19](https://umity.in.ua/topic/?id=19)

«Розвиток дитини» <https://childdevelop.com.ua/>

«На урок» <https://naurok.com.ua/>

«Всеосвіта» <https://vseosvita.ua/>

У формуванні читацької компетенції учнів початкової школи може стати у пригоді добірка найкращих розвиваючих сайтів для дітей українською мовою. Тут безліч цікавих матеріалів для учнів молодшого шкільного віку: ігри, лічилки, віршики, казки, матеріали для творчого розвитку, мультфільми та багато іншого:

“Левко” – сайт для дітей та батьків, що пропонує великий вибір ігор, лічилку, загадок, віршів, казок, аудіо та відео- матеріалів.

https://osvitanova.com.ua/ckeditor_assets/pictures/1935/content_levko.png

“Казкар” – один із кращих сайтів подібної тематики на просторах українського Інтернету. Тут є всі необхідні матеріали для малечі та батьків: казки (українські та народів світу), легенди про міста, села, гори, річки, рослин і тварин, мультфільми, аудіоказки, ігри, сценарії свят, ілюстрації та окремий розділ для батьків.

https://osvitanova.com.ua/ckeditor_assets/pictures/1941/content_7.png

“Світ дитини” – сайт, який створила та веде патріотка Юля Турчина з Харкова. Тут заняття для дітей, вірші, логопедичні чистомовки, кросворди, ігри, дитячі забавлянки, українські вірші, гуморески та корисна література.

https://osvitanova.com.ua/ckeditor_assets/pictures/1940/content_6.png

“Кращі казки світу” – гарно проілюстрований сайт для дітей та їхніх батьків, який містить улюблені казки з усього світу українською мовою.

https://osvitanova.com.ua/ckeditor_assets/pictures/1942/content_8.png

“Читанка” – дитяча публічна онлайн-бібліотека, у якій містяться книги українською мовою, які вже не можна придбати у книжкових магазинах. Однак є можливість завантажити на комп’ютер чи інший пристрій будь-яку з книг, представлених на сайті.

https://osvitanova.com.ua/ckeditor_assets/pictures/1943/content_9.png

“МегаЗнайка” – сайт для дітей та батьків, для вчителів початкових класів і вихователів дитячих садочків. На ньому зібрана величезна кількість цікавої та корисної інформації: казки, вірші, ігри, пісні, цікаві факти про різноманітні предмети та явища, про рослинний і тваринний світ, про людину та її діяльність.

https://osvitanova.com.ua/ckeditor_assets/pictures/1944/content_10.png

“Янко Гортало” – чудовий україномовний сайт, що працює переважно на ниві дитячої літератури. Його авторами є Інга та Владислав, а Янко Гортало – то, звісно, псевдонім.

З упровадженням освітніх онлайн-платформ сучасна освіта стає більш доступною, захопливою та ефективною для учнів і педагогів. Онлайн-платформи можна використовувати вчителям початкових класів при створенні завдань, які будуть сприяти формуванню читацької компетенції у школярів.

РОЗУМНИКИ – в інтерактивних завданнях, які використовуються в проєкті «Розумники», вдало поєднані тексти, озвучення, малюнки й анімація. Канали сприйняття – зір, слух, тактильні відчуття – максимально залучені, діти легко засвоюють матеріал.

Мета — зацікавити та мотивувати учнів, включити в активну роботу під час уроку й виконувати самостійно домашні завдання.

Canva є чудовою і простою у використанні платформою. Адже тут зібрано безліч варіантів графіки, шаблонів, форматів, що полегшить створення матеріалу та дозволить широко і креативно мислити.

Educaplay – це багатогранна освітня платформа, яка ще не набула популярності серед українських освітян, проте заслуговує на увагу педагогів завдяки широким можливостям гейміфікувати перебіг уроків.

Baamboozle надає змогу створити завдання в інтерактивній формі та залучити учнів до виконання завдань у формі вікторини чи змагання, що, безумовно, мотивує та значно покращує засвоєння матеріалу [3].

Отже, в інформаційному світі, у якому живе сучасний школяр, з'являються нові можливості для розвитку та саморозвитку особистості, а відповідно, її читацької компетентності. Сьогодні особливу увагу слід звернути на роль медіаресурсів. Оскільки в житті молодших школярів візуальне сприйняття посідає провідну роль, то цілком логічно буде прослідкувати, як різноманітні медійні засоби розкривають тему значення книги й читання, і використати це в навчальних цілях на уроках читання [1].

Рівень сформованості читацької компетентності свідчитиме про готовність випускника початкової школи до повноцінного сприйняття складніших за художньою формою та змістом літературних творів, засвоєння літературознавчих термінів в основній школі.

Список використаних джерел

1. Засоби активізації читацької діяльності «дітей мережевого розуму». Олена Ісаєва https://svitlit.ipko.kubg.edu.ua/?page_id=1108
2. Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/chyt-gram-24-10-22.pdf>
3. ТОП 10 актуальних і корисних платформ для викладання та навчання 2023 <https://vseosvita.ua/news/top-10-aktualnykh-ta-korysnykh-platform-dlia-vykladannia-ta-navchannia-2023-93982.html>
4. Хомич О. О. «Особливості навчання учнів початкових шкіл Канади». URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/110.pdf>

Формування читацької компетентності учнів першого класу під час дистанційного навчання

*Дегтярьова М. В.,
учитель початкових класів
Ізюмського ліцею № 6 Ізюмської міської ради
Харківської області*

Основними соціальними якостями людини є рівень її освіченості та система знань. Звичайно, рівень знань і освіченість кожної людини, на мою думку, залежать безпосередньо й від читацької компетентності. Багато років тому Василь Сухомлинський писав, що «читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають

світ і самих себе, без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці». І дійсно, багатовіковим життєвим досвідом доведено, що читання є ключиком опанування всіх наук та інтелектуального розвитку людини, а для учня читання є не лише інструментом оволодіння всіма навчальними предметами у школі, а й інструментом, який активно впливає на мовний розвиток дитини та на подальше її життя. Двадцять перше століття вимагає від сучасного суспільства таку особистість, яка була б ініціативною, самостійною та гармонійною. Особистістю, яка здатна швидко адаптуватися в сучасних умовах, що постійно змінюються, сприймати нові вимоги, спокійно реагувати на нові виклики суспільства, користуватися й управляти інформацією, активно діяти, навчатися впродовж життя, компетентно застосовувати здобуті знання на практиці, розвиватися та творити впродовж свого життя. Відповідно до Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Савченко О. Я., змістова лінія «Читаємо» передбачає формування в учнів повноцінної навички читання, умінь самостійно вибирати й опрацьовувати літературні тексти різних видів, дитячі книжки, висловлювати своє ставлення до прочитаного, сприймати художній текст як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого, соціального досвіду, користуватися раціональними прийомами пошуку потрібної інформації в різних джерелах, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях, практичному досвіді.

Звідси і випливає, що одним із основних завдань нової української школи є оволодіння учнями читацькою компетентністю. Сучасні діти читають менше, ніж попереднє покоління учнів. Їм не подобається читати, їм подобається годинами знаходитися за комп'ютером. Можливість отримувати інформацію з телевізора та інтернету відволікає їх від читання книг. Тому я поставила перед собою за мету не лише навчити добре дітей читати, а й прищепити їм любов до книги та читання. Адже книга є і назавжди залишиться класичним джерелом пізнання навколишнього світу, бо саме книга формує цілісну особистість і розвиває інтелект людини.

Виявилось, що це зробити не так просто. Серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу – вчителів, учнів та їхніх батьків – став повний перехід навчальних закладів Ізюмської ТГ на дистанційне навчання через повномасштабне вторгнення російських військ на територію України та часткової окупації Харківської області. Із середини вересня місто Ізюм було звільнено від російських окупантів. Управління освіти прийняло рішення, щоб навчальні заклади, споруди яких уцілили, набирали

1 клас. Серед чотирьох закладів, які набрали дітей до 1 класу, був Ізюмський ліцей № 6. Наш ліцей набрав перший клас у кількості 25 учнів, які на цей час знаходяться в місті Ізюмі, на території України та за кордоном.

У мене з'явилося безліч питань: як працювати з учнями дистанційно, якщо вони не вміють читати, писати, рахувати? Як їх навчити всього цього? Після розгубленості, нерозуміння, що робити, я була вимушена адаптуватися до вимог сьогодення. Тому прийняла рішення обрати для дистанційного навчання дві освітні платформи – Zoom і «classroom».

Але ж знову таки: нестабільний та слабкий інтернет, виключення світла призвело до того, що в багатьох учнів, які знаходилися в місті Ізюмі, не було можливості навчатися за допомогою Zoom. Тому вирішила, що, крім цих двох освітніх платформ, необхідно користуватися ще й мережею Viber.

Уроки читання проводжу в ігровій формі. Дітям такі уроки дуже подобаються. За допомогою гри вдалося залучити до роботи на уроці пасивних учнів. Кожна така гра пробуджує в дитини інтерес до читання, дає змогу впевнитись у своїй силі, відчути успіх, а це є результатом збільшення швидкості, свідомості та виразності читання. Працюючи з текстом, використовую різноманітні ігри: коли учням треба впіймати в словах звук, сплескуючи в долоні. Також учням дуже подобається така гра, як словесне малювання. Учні читають текст, а потім я запитую в них, який би малюнок вони намалювали до прочитаного тексту. Діти стараються швидко прочитати текст, щоб дати волю своїй фантазії, бо вони в мене великі фантазери. Щоб навчити усвідомленого читання, раджу дітям ставити запитання до прочитаного речення: прочитали речення і поставили запитання до нього. Також беру невеликі за обсягом тексти, які склалися для початку з двох речень, поступово кількість речень збільшую, називаю слово, а учні повинні знайти в тексті речення, у яких є ці слова. З підручного матеріалу викладаємо вивчені букви, зображуємо букву за допомогою своєї фігури та інші. На початку уроку разом з учнями виконуємо вправи на розвиток мовного апарату та кута зору. Це такі вправи, як: вірші, чистомовки, скоромовки, піраміди слів. У своїй роботі використовую різноманітні електронні посібники – тренажери: на сайті epron.com.ua – «Електронний помічник вчителя» - інтерактивні вправи в класі та вдома: [читаємо склади \(онлайн-тренажер для розчитування\)](#), також на цьому сайті є [звуко-буквений аналіз слів \(калькулятор\)](#). Ви легко навчите дитину читати», інтерактивні комп'ютерні вправи для навчання читання, які розміщені на сайті [«Самоучка-інтерактивні комп'ютерні вправи для навчання читання»](#). Також я використовую методичну систему «Щоденні 5», яка навчає учнів працювати самостійно. Вона складається з п'яти діяльностей – «Письмо для себе», «Читання для себе», «Читання для когось», «Робота зі словами», «Слухання». Зі своїми учнями маю можливість працювати лише з читанням для когось і слуханням. За допомогою цієї технології діти вчаться лише співпрацювати, слухати один одного та ставити запитання за змістом опрацьованого твору. Щоб одні й ті самі види роботи не набридли, через деякий час змінюю або ускладнюю завдання, урахуваючи засвоєний матеріал, індивідуальні особливості дітей.

Готуючись до уроку, я створюю презентації. Інформація, подана у формі презентації, добре запам'ятовується, бо матеріал у ній подаю чітко й доступно. Використовую аудіозаписи творів, навчальні та розвиваючі мультфільми, відеоуроки. Усі вправи, вибрані для роботи з дітьми, відповідають віковим особливостям учнів. Я намагаюся зробити так, щоб кожна нову зустріч із книгою перетворити на цікаві, приємні хвилини в житті дитини.

Незалежно від того, ким стане в майбутньому маленький громадянин України – учителем чи фермером, механізатором чи юристом, захисником чи водієм автобуса, він повинен уміти швидко опрацьовувати велику кількість інформації, зпоміж усього вибирати основне, найцінніше, а значить, бути справжнім читачем і освіченою людиною. А чи буде учень справжнім читачем і освіченою людиною, значною мірою залежить від нас.

Список використаних джерел

1. Бурнейко А. А. Цікавинки навчання // Розкажіть онуку. – 2005. – № 1–2. – С. 84.
2. Єрохіна Т. В. Тренінгові та логічні вправи для вдосконалення темпу читання: <https://naurok.com.ua/treningovi-ta-logichni-vpravi-dlya-vdoskonalennyatempu-chitannya-94776.html>.

3. Вінницька Т. А. Педагогічні читання: В. О. Сухомлинський про роль книги в духовному житті людини: <https://naurok.com.ua/pedagogichni-chitannya-v-osuhomlinskiy-pro-rol-knigi-v-duhovnomu-zhitti-lyudini-70283.html>.

4. Сухомлинський В. О. Про розвиток читацьких умінь учнів початкових класів: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferentsii-2016-2017-n-r/conf-2017-09/sektsiia3/6912-vsukhomlynskyy-pro-rozvytok-chytatskykh-umin-uchniv-pochatkovykh-klasiv>.

5. Шумейко В. Ігрові технології на уроках літературного читання як засіб підвищення якості навчання: <https://vseosvita.ua/library/igrovi-tehnologii-naurokah-literaturnogo-citanna-ak-zasib-pidvisenna-akosti-navcanna-pocatkova-osvita80913.htm>

Формування читацької компетентності. Розвиток усного мовлення молодших школярів

*Дякун Н. О.,
учитель початкових класів,
Дрогобицький ліцей Дрогобицької міської ради
Львівської області, старший учитель, учитель-методист*

У статті розглядається розвиток методики мовлення підготовки дітей до школи: набуття умінь застосовувати мову з метою спілкування в різних комунікативних ситуаціях, формування діалогічної позиції, уміння слухати і розуміти співрозмовника, привертати його увагу до себе та своєї діяльності, цікавитися співрозмовником і бути цікавим йому.

***Ключові слова:** діалогічне мовлення, монологічне мовлення, аудіювання, мовленнєва діяльність.*

В умовах НУШ особливої актуальності набули питання, пов'язані з реалізацією нових цілей навчання української мови, основною з яких є створення мовленнєвої бази для подальшого систематичного навчання дітей української мови на комунікативній основі.

Набуття молодшими школярами комунікативної компетентності передбачає розвиток їх усного та писемного мовлення. Усна форма мовлення, як відомо, є первинною, тому необхідно дбати про правильність побудови різних типів і видів висловлювань в усній формі. Робота з цього питання має починатися з родинного виховання та продовжуватись у молодших класах.

Проблема формування й розвитку усного мовлення в науковій літературі не нова, але методичних порад і рекомендацій щодо навчання школярів говоріння в лінгводидактиці недостатньо. Це питання привертає увагу А. Богуш, М. Вашуленка, О. Глазову, С. Дубовик, Е. Палихату, О. Казарцеву, О. Хорошковську та інших учених.

Усне мовлення поділяється на діалогічні та монологічні висловлювання. Діалогічне мовлення, у свою чергу, має такі особливості: емоційна забарвленість, ситуативність, спонтанність (непідготовленість), двосторонній характер.

Розвиток сучасної методики мовлення підготовки дітей до школи неможливий на сьогодні без поєднання з останніми науковими даними психолінгвістики, без опори на дослідження, присвячені аудіюванню, читанню та письму.

Якраз найновіші досягнення в галузі психолінгвістики дають змогу по-іншому дивитися на методичні погляди і підходи, які вже склалися раніше,

переосмислити завдання і зміст методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку в цілому і методики мовленнєвої підготовки дітей до школи, зокрема.

Удосконалення сучасної методики розвитку дітей дошкільного віку – формування мовленнєвої діяльності – передбачає вживання назви “мовленнєва підготовка” у двох значеннях:

- загальномовленнєва підготовка – розвиток навичок усного мовлення (вимовляння, лексичних, граматичних; навичок утворення діалогічних і монологічних висловлювань), тобто навичок говоріння – вживання одиниць мови для мислення, спілкування, розвиток комунікативних навичок; розвиток сприйняття і розуміння мовлення (аудіювання), засвоєння мовних значень; під розвитком навичок усного мовлення мається на увазі також і розвиток мовленнєвого досвіду, розвиток мовного чуття;
- спеціальна мовна і мовленнєва підготовка – первісне усвідомлення її знакової системи й осмислення мовних значень, формування основ мовних і мовленнєвих умінь у галузі читання, письма; умінь, пов’язаних з аналізом мовних явищ, із розвитком рефлексії (роздумів) дитини над мовленням: його усвідомлення та переосмислення над його породженням, тобто з розвитком усвідомленого і свідомого мовлення, яке контролюється за допомогою свідомості, а не “мовного почуття”.

Загальномовленнєва підготовка дітей дошкільного віку, крім розвитку усного мовлення, безпосередньо пов’язана з розвитком сприймання і розуміння почутого (аудіювання), що впродовж усього дошкільного віку значно випереджають розвиток навичок говоріння.

На п’ятому році життя дитини проводиться спеціальна мовна підготовка. Вона розпочинається з повідомлення дітям елементарних знань про мову, необхідних для формування первинних, спрямованих на усвідомлення мовленнєвих явищ, умінь. Закінчивши її, діти мають оволодіти мовленнєвими вміннями читання та елементарного письма (друкування слів), елементарними мовними знаннями і вміннями аналізувати одиниці мови (звук, склад, слово, речення), робити перші осмислені мовні узагальнення, робити перші спроби усвідомити своє власне мовлення, свою власну мову, які впродовж перших п’яти років їхнього життя виступали як спонтанні процеси мовленнєвого розвитку.

Процес засвоєння мовлення у школі повністю залежить від дошкільної мовленнєвої підготовки.

Виробляються засоби навчання, які стимулюють розвиток мовленнєво-рухових навичок (артикуляції, інтонації); забезпечують дітям інтуїтивне (чуттєво сприйняте) розуміння лексичних і граматичних значень, тобто сприймання мови як явища, що має сенс, допомагає розвивати в них уміння відчувати емоційну виразність мовних засобів, сприймати поезію, розпізнавати засоби експресії; організують мовленнєве середовище з оптимальним потенціалом розвитку, необхідним для засвоєння літературної норми.

Світлана Дубовик, доцент кафедри КМІУВ ім. Бориса Грінченка.

У період реформування початкової школи й оновлення її змісту освіти відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» відбувається переорієнтація процесу навчання української мови на розвиток мовленнєвої

особистості молодшого школяра, формування його комунікативної компетентності.

Говоріння як вид мовленнєвої діяльності функціонує у двох формах — діалогічній і монологічній. Для правильної організації навчального процесу необхідно враховувати їх фактичну взаємозалежність.

Відомо, що обидві форми мовлення мають неоднакове поширення. Питома вага діалогічного мовлення значно переважає, адже на рівні побутового і громадського повсякденного спілкування (у сім'ї, на роботі, у магазині, на вулиці тощо) люди користуються діалогом. Отже, діалог є основною, домінуючою формою мовлення, і тому вже у практиці навчання української мови в початкових класах він повинен посісти належне місце. На нашу думку, виходячи з природного примату діалогічного мовлення, процес навчання говоріння в 1—4 класах слід будувати в напрямі від нього до монологу, а не навпаки.

Діалогічне мовлення для тих, хто навчається, є важчим, ніж монологічне. Воно формується у процесі розмови двох партнерів, його не планують заздалегідь, бо невідомо, у якому напрямі йтиме розмова.

На уроці української мови в початкових класах найпоширенішою структурною схемою діалогу є сполучення двох реплік: запитання і відповіді. Проте ця діалогічна єдність не тільки не вичерпує різноманітності будови діалогу, а й не є головною з його форм. Структура природного повсякденного мовлення різноманітна і включає широку палітру логічних зв'язків між двома репліками.

Важливою рисою діалогічного мовлення є те, що воно комусь адресується, на когось розраховане. Мовець А буде свою наступну фразу залежно від того, як зреагував на попередню фразу той, до кого звертаються. У цьому випадку засобом зворотного зв'язку є мовна реакція мовця Б.

Діалог — це форма спілкування, яка переважає в повсякденному житті, професійній діяльності людини. Державний стандарт початкової освіти серед вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи визначає розвиток умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення.

Зразки ведення діалогу діти одержують у спілкуванні з дорослими. А спілкування з ровесниками — це сфера розвитку істинної мовленнєвої самодіяльності комунікативних здібностей: оволодіння мовою (лексикою, граматичним ладом, синтаксичними одиницями, культурою мовлення); набуття умінь застосовувати мову з метою спілкування в різних комунікативних ситуаціях, що передбачає побудову розгорнутого тексту і встановлення інтерактивної взаємодії.

Інтерактивна взаємодія — це уміння почати розмову, привернути увагу співрозмовника, підтримувати розмову, а в разі необхідності змінити тему, виявити розуміння, запитати, відповісти, порадити, побажати, погодитись чи не погодитись, завершити розмову.

Діалогічне мовлення відрізняється специфічними рисами. Діалогічне мовлення — це не тільки запитання і відповіді. Оскільки репліки в діалогічних єдностях можуть пов'язуватися не тільки на основі «запит інформації — подача її», слід у навчанні використовувати всі можливі зв'язки.

До діалогу співрозмовників спонукають, на думку

I. О. Луценко, різноманітні мотиви і комунікативні задачі:

- повідомити щось співрозмовнику;

- повернути увагу до певного об'єкта чи подій;
- поділитися своїми враженнями;
- констатувати факти, які стосуються співрозмовників;
- узгодити різні підходи до розв'язання конкретної справи;
- обмінятися зі співрозмовником думками, переживаннями;
- виразити свої емоції.

Зв'язність діалогу забезпечується використанням інтонації та мовленнєвих засобів зв'язку:

- повторення слів і окремих реплік;
- використання займенників, синонімічних слів;
- уживання дієслівних форм 2 особи;
- звертання (у кличному відмінку) до співрозмовника.

Працюючи над діалогічним мовленням, слід брати до уваги результати досліджень психологів і психолінгвістів. Л.С. Виготський зазначав, що мовленнєва діяльність має три сторони: мотиваційну, цільову, виконавську, а народжується з потреби. Тож акт мовленнєвої діяльності є єдністю трьох сторін. Він починається мотивом і планом, а завершується результатом, досягненням наміченої цілі.

Психологічно діалог вирізняється ще й тим, що репліка кожного співрозмовника залежить від поведінки іншого.

Виходячи з наведених уявлень про діалог, розвиток діалогічного спілкування молодших школярів, необхідно зосередити увагу на розв'язанні кількох завдань:

- опанування мови як засобу спілкування;
- встановлення дітьми соціальних контактів мовними і невербальними засобами;
- оволодіння засобами і способами побудови розгорнутого тексту в умовах продуктивного творчого мовлення;
- формування навичок встановлювати інтерактивну взаємодію.

У навчанні діалогічного мовлення можна виділити кілька етапів:

1. Словесне змалювання обставин реальної дійсності вчителем.

Педагог подає опис ситуації: «Буває так, що ви іноді забуваєте вдома ручку чи інші шкільні приладдя. Тоді вам необхідно звернутися до однолітка із запитанням, чи не має він зайвої ручки. Якщо є, то ви просите дати вам для користування».

1. Мовленнєве завдання.

Необхідно правильно звернутися.

- Як це треба зробити? (Галинко, Олеже (Олегу), Тату, Наталю ...).
- Які ввічливі слова необхідно вжити у цій ситуації? (Будь ласка, будь добрий, якщо твоя ласка тощо).

1. Призначення учнів на ролі.

2. Діалог.

3. Аналіз результатів мовленнєвої діяльності.

- Чи досягнуто мети у спілкуванні?
- Чи доброзичливий тон розмови?
- Чи вдало обрано силу голосу?
- Чи правильно вжито слова ввічливості?
- Чи правильно співрозмовники будували розповідні та питальні речення?

Наведемо приклади розвитку діалогічного мовлення.

Слухання діалогу з попередніми настановами

Завдання. 1 клас. Прослухайте вірш.

- Між ким відбувається розмова?

Лелека ластівку питає:

- Хто вище всіх птахів літає?
- Літають люди вище всіх

На літаках своїх легких. (Н. Забіла)

- Хто в кого запитує?
- Про що запитує лелека?
- Що відповідає ластівка? [28; 8]

Вважаємо, що для розвитку діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови необхідно застосовувати підготовчі вправи. Маємо на увазі завдання на складання мікровисловлювань. Це короткі (на дві – три фрази) висловлювання, що містять завершену думку і реалізують якусь задану ззовні мету мовця.

Мета такого типу завдань полягає у формуванні мовленнєвих навичок молодших школярів. Зазначимо, що у процесі виконання підготовчих вправ на складання мікровисловлювань учні можуть користуватися зразком, поданим учителем.

Наведемо ще кілька прикладів таких завдань:

«Скажи, де знаходиться найближча до тебе бібліотека, скільки часу туди треба йти (їхати), чи часто ти в ній буваєш (далі: книжковий магазин, спортивний клуб, театр тощо)».

«Скажи, чи любиш ти читати книжки, які з них тобі до вподоби, хто їх автори, про що ці книжки (далі: брат, сестра, мати, батько, бабуся, дідусь)».

«Скажи, що ти робиш після сніданку в неділю (далі: після обіду, після вечері тощо)».

«Розкажи про себе: коли і де ти народився, скільки тобі років, де ти навчаєшся, чим цікавим зараз займаєшся».

Наступним етапом, що наближає школярів до самостійного мовлення, є вправи з різнотипною спрямованістю. Такі завдання передбачають більш творчий рівень висловлювань. Наприклад, учень А пропонує учневі Б послідовно такі завдання:

«Розкажи, де знаходиться театр юного глядача, як можна доїхати до театру, якими видами транспорту ти будеш користуватися».

«Ти збираєшся до театру. Що ти одягнеш? Що ти із собою візьмеш? З ким ти поїдеш? Як будеш поводитись у театрі?»

«Яку виставу дивитимешся, про що вона, які актори беруть участь у виставі?»

Рекомендуємо вчителю важчу роль у парі доручати сильнішому учневі. Повторне виконання цієї вправи буде легшим, тому потім цю роль уже зможе взяти на себе слабший учень.

Поетапне складання діалогу може бути таким:

- виділення у діалозі єдності: спонукання – відповідь;
- називання за описаною ситуацією відповідних цій ситуації реплік;
- побудова за описаною ситуацією та готовою реплікою спонукання реплік реагування (згоди, незгоди, здивування, схвалення);
- складання до цієї ж ситуації та спонукання репліки іншого реагування (наприклад, відмови);

- розширення реплік реагування, зазначивши причини згоди (відмови, схвалення, заперечення тощо);
- складання діалогу із запропонованих реплік до зазначених ситуацій;
- трансформація діалогу шляхом зміни однієї з реплік.

Монологічне мовлення характеризується висловлюваннями однієї людини з метою повідомлення інформації, впливом або спонуканням до дії, яке переважно обдумане (підготовлене). Монолог передбачає самостійне розгортання висловлювання, завершеність думок, повноту висловлювань, дотримання літературних норм.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, забезпечуючи комунікативну змістову лінію мовної компетенції першокласника, учитель за допомогою розробленої системи завдань і вправ має розвивати усне мовлення учнів, їхнє вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання та впливу. З цією метою робота на уроках рідної мови підпорядковується формуванню й розвитку у школярів, насамперед, усних видів мовленнєвої діяльності, якими вони вже частково оволоділи в дошкільному віці, а саме: слухання і розуміння почутого, діалогічного і монологічного мовлення.

Беручи до уваги, що гра є провідною діяльністю для дітей шестирічного віку, мовленнєві вправи слід проводити у формі творчих ігор.

Наведемо приклади завдань і вправ формування усного мовлення для першокласників:

1. Вправа. Відгадати загадку: *Біла, як сніг, надута, як міх, лопатами ходить, а рогом їсть. (Гуска)*

2. Вправа. Дайте відповідь на запитання про слово-відгадку: *Який перший голосний у цьому слові? Який другий приголосний? Який звук чуємо в кінці? Який на початку слова?* (Учні відгадують, беруть картку з відгаданим звуком і шикуються так, щоб вийшло слово гуска, промовляють його вголос.)

1. Вправа. Упізнайте казкових героїв за малюнками. Розкажіть про їх роль у казці (дії героїв, висловлювання, риси характеру тощо). (Пропонуються малюнки з відомих казок «Колобок», «Коза-дереза», «Рукавичка».)

2. Вправа. Поставте слова в такій послідовності, щоб вийшло речення-прислів'я. Прочитайте його. З'ясуйте зміст.

Іван чого знати того й не навчився не буде Івась. (Чого Івась не навчився, того й Іван не буде знати.)

Реалізація лінгвістичної змістової лінії відбувалася у процесі організації та проведенні дидактичних ігор «Парасолька», «Риболовні», «Знайди зайве», «Додай слово» тощо. За допомогою цих ігор першокласники засвоюють елементарні поняття про звуки української мови та букви, що їх позначають, практично засвоюють розділові знаки, поняття про склад, наголос, слово, речення.

Робота з розвитку усного мовлення в других класах має розпочинатися зі спостережень над мовними явищами з метою сформулювати у дітей елементарні уявлення про роль мови та мовлення в житті й діяльності людей.

Можна використати такі завдання і вправи:

1. Вправа. Прочитайте вірш А. Костецького та дайте відповіді на запитання, подані нижче:

Ти прокинись рано-рано, лиш над містом сонце встане, привітайся з ластівками, з кожним променем ласкавим.

Сам гарнесенько умийся, сам швиденько одягнися, підійди до тата й мами і скажи їм:

– Добрий ранок!

Усміхнися всім навколо: небу, сонцю, квітам, людям.

Тоді обов'язково день тобі – веселим буде!

- З ким необхідно привітатися вранці?
- Які дії необхідно здійснити?
- Кому треба посміхнутися?
- Для чого це слід робити?

1. Вправа. Об'єднайте слова в речення. Прочитайте виразно утворений текст В. Гринько.

Ключики до сердець

До, є, всіх, ключики, як, дверей, сердець, до, малі, їх, якщо, підбере, йому, кожен, нелегко, лінь.

Ти, їх, знати, не, запам'ятати, друже, мусиш, важко:

Маленькі, «Спасибі», твої, і, ключики, «Будь ласка!»

1. Вправа. Переставте рядки так, щоб вийшла загадка про огірок.

Як у лісі ті гриби?

Що у нашому городі,

Виростає щодоби,

Стає першим у пригоді.

1. Вправа. Розіграйте діалог за запропонованою ситуацією.

Ти влітку відпочивав у літньому спортивно-оздоровчому таборі. Поділись із товаришем по парті своїми враженнями.

1. Вправа. Прочитайте. Визначте межі речень.

Квітка сонця

На високому стеблі – велика квітка вона схожа на сонце і називають цю квітку соняшником

На небі з'явилася ранкова зірниця затремтіли пелюстки то

соняшник жде сходу сонця він повертає до нього свою золотаву голівку пливе сонечко по високому небу соняшник підставляє голівку його золотавому промінню зайшло сонце схилив і соняшник золоті пелюстки й заснув (За В. Сухомлинським).

1. Вправа. Складіть висловлювання за поданим початком і кінцівкою.

Хлопчики йшли лісовою стежкою. Вечоріло. Гарно в лісі: тиша, соковита трава, квіти!

Хлопчики щиро подякували лісникові за гостинність.

Робота над системою вправ із розвитку усного мовлення у третіх класах відзначалась більшою кількістю виконуваних завдань на уроці, оскільки діти вже мають певні знання з фонетики та орфоєпії, мають поняття про речення, текст, лексичне значення слова. Тому завдання і вправи були спрямовані на розвиток діалогічного мовлення, а також навичок спілкування. *І вправа.* Прочитайте виразно діалогічні тексти, дотримуючись орфоєпічних норм. Визначте вид кожного (за яких обставин він може відбутися) і доведіть свою думку. Поясніть, яке значення мають речення, різні за метою висловлювання.

Жили собі на болоті журавель і чапля. Скучно було журавлю самому жити, пішов він до чаплі засватати її. А вона:

• *У тебе одіж коротка, ноги дуже довгі, іди геть, довгошийй!*

І журавель пішов до свого дому. Тоді чапля надумалася:

• Скучно мені самій. Ось піду я та посватаюсь із журавлем.

І приходить до нього:

• Візьми мене, журавлику, за жінку!

А він відповідає:

• Іди геть. Було вчора погоджуватися!

Пішла чапля з плачем додому, а журавель схаменувся:

• Шкода, що не взяв чаплю за жінку,

І приходить, вклоняється:

• Чапле, піди все ж таки за мене заміж!

А чапля йому:

• Було мене тоді брати, як я сваталася!

1. так вони до нинішнього дня ходять (*Народна творчість*).

2. Вправа. Складіть діалоги: 1) розмова подруг або друзів після перегляду телепередачі «Танці з зірками», 2) зустріч лисиці та вовка у лісі, дотримуючись лексичних і граматичних особливостей, притаманних кожному діалогу.

3. Вправа. Прочитайте виразно діалог. Визначте, де він може бути використаний. Перекажіть діалог по пам'яті за особами, дотримуючись його структури, мовних засобів і логічності викладу.

Я лежу, вгрузнувши носом у землю. У роті – пісок, у вухах – пісок, очі запорошені. Одпирхуюсь, одпльовуюсь, протираю очі.

• Яво, де ти? Ти живий?

• Жи... – апчхи! – вий... – із купи потрощеного кукурудзиння висовується Явина голова.

• Ну що, – питаю, – бачив?

• Хай йому грець, – каже. – Саме волоття перед носом.

Ява зітхнув. Я подивився в небо. «Чудасія, – подумав я, – космонавти літають у безмежному небі, серед зірок, за сотні кілометрів від землі і – нічого. А ми в кукурудзі заблудились. Кіно!» (В. Нестайко).

1. Вправа. Прочитайте діалог. Замініть слова, що повторюються, іменниками або займенниками для уникнення невинуватих повторів. Відредагований текст прочитайте за особами, дотримуючись норм літературної мови.

Юрко говорить Павликові:

• Будемо, Павлику, кататись на санчатах...

– Добре, – погодився Павлик. – Але як же ми тут кататимемось на санчатах? Тут же гори немає для санчат...

• Я возитиму тебе, Павлику, від верби до тополі, а ти мене – від тополі до верби, – запропонував Юрко.

– Добре, Юрко, – зрадів Павлик.

Сів Павлик на санчата, везе його Юрко від верби до тополі, аж підстрибує на санчатах. Саночки біжать швидко.

Ось і тополя. Сів на санчата Юрко, везе Павлик. Санчата їдуть повільно.

• Чому це я, Юрко, не можу везти тебе на санчатах так швидко, як ти мене вез? – запитує Павлик.

• Тому, що ти менший. Слабкий ти ще, сили в тебе немає, відповів Юрко (*За В. Сухомлинським*).

На етапі завершення вивчення початкового курсу української мови у процесі формування усного мовлення учні не тільки здобувають нові знання і навички з граматики, фонетики, орфографії в роботі над усними висловлюваннями різних

видів, а й систематизують відомості з різних розділів мови, узагальнюють і закріплюють вивчене у 1-3 класах.

1 вправа. Прочитайте діалогічні тексти. Проаналізуйте їх, указавши, де і між ким відбувається розмова, а також лексичні та граматичні особливості кожного тексту. Розподіліть ролі та розіграйте діалоги.

І. Йшли ми вже з півгодини. Ява мовчав. Потім безсило опустився на землю і ліг горілиць.

• *Я не знаю, куди йти. Ти ж знаєш, ці кукурудзяні масиви на скільки кілометрів тягнуться. Зовсім заблудитися можна.*

• *Що?! Що ти мелеш? Кукурудза – не ліс, в кукурудзі не можна заблудитися. Вставай і виводь мене зараз же. Я їсти хочу. Чуєш?*

• *Чого скиглиш? Дай відпочити трохи. Рознюювся. А ще льотчиком хочеш бути! Одійди, бо вдарю (В. Нестайко).*

І. – Ой вовче, друже, якась гаряча куля влучила мені у хвіст!

• *Нічого, тримайся, вище піднімай знамено, – гукнув вовк.*

Аж тут і другий шершень вжалив лисицю.

• *Ой ведмедику, друже, вже друга гаряча куля влучила мені у хвіст! – заплакала вона. – Ой, як мене пече! Ой, не хочу бути ватажком!*

• *Тримай хвіст вгору! – гримнув на лисицю ведмідь. – Бо інакше все військо загине! Раптом на неї налетів цілий рій шершнів. Вони жалили в лапи, і в хвіст, і в живіт.*

• *Ох, пекучі кулі посипалися на мене, наче вогняний дощ! – заскиглила лисиця. – пропали ми! Будьте ви ватажками! Не можу я терпіти, не витримаю більше! (Народна творчість).*

1. Вправа. Розгорніть подану тезу у формі діалогу з товаришем по партії: у боротьбі зі шкідниками лісів людям допомагають мурашки.

Обов'язок школярів — захищати комах...

1. Вправа. Прочитайте початок висловлювання. Складіть монолог у формі оповідання. Доберіть заголовок.

Свого їжачка я приніс із лісу. Швидко він виріс і став зовсім ручним.

Він жив у нас у клітці. Одного разу...

1. Вправа. Складіть і розіграйте діалоги відповідно до ситуації:

2. *До вашого класу прибула нова дівчинка. Ти на перерві підійшов до неї. Як ви познайомитесь, про що будете розмовляти?*

3. *Тебе запросив однокласник на День народження. Ти зайшов до улюбленої крамниці й хочеш зробити свій вибір. Яка розмова відбудеться між тобою і продавцем?*

4. *Твій однокласник серйозно займається спортом. Поцікався, як у нього виходить досягати високих результатів і встигати гарно вчитися.*

Як бачимо, комунікативні вміння учнів молодших класів складаються з комплексу вмінь і навичок аналізувати, переказувати, конструювати, редагувати тексти в усній формі мовлення, розігрувати за ролями діалоги різних видів тощо.

Отже, розвиток усного мовлення учнів 1-4 класів, що повинен мати супровідний характер щодо основної програми з рідної мови, здійснюється на функціонально-стилістичній і комунікативно-діяльній основах. Результати досліджень засвідчують, що виконання учнями описаних завдань і вправ позитивно впливає на оволодіння ними комунікативними вміннями і навичками, оскільки

формування усного мовлення починалося з 1 класу та проводилося поетапно, з урахуванням принципу наступності й перспективності.

Список використаних джерел:

1. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. *Початкова школа*. 2001. № 1. С. 11 – 14.
2. Державний стандарт початкової освіти. *Початкова школа*. 2022.
3. Нечволод Л. І., Паращич В. В. Збірник навчальних і контрольних вправ та завдань з усіх видів мовленнєвої діяльності. 5-й клас. Харків: Торсінг, 2005. 128 с.

Медіаграмотність на уроках читання

Єрмола А. О.,

учитель початкових класів

*КЗ «Харківська загальноосвітня школа
I-III ступенів № 88 імені О. Г. Зубарєва»
Харківської міської ради Харківської області*

Як показало опитування моїх учнів 4 класу, 100% користуються Інтернет-ресурсами, 63% – телебаченням; 10% читають дитячі журнали і лише 3% – дитячі газети.

В умовах інформаційної війни важливо розвивати в учнів критичне мислення: вирізняти офіційні джерела інформації, сумніватися, уміти перевіряти інформацію, щоб розпізнавати фейки, аналізувати різні точки зору, розрізняти переконливі аргументи та прояви маніпуляції.

Які ж вправи варто використовувати на уроці літературного читання?! Тож спробуємо знайти відповіді на ці запитання.

Діти, на жаль, довіряють медіа. А наша задача – навчити учнів критично мислити.

Ось декілька прикладів використання медіа:

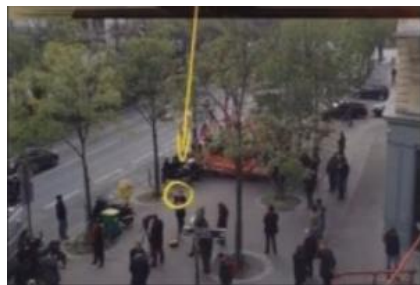
- Якими засобами автору вдалося вас привабити?
- Ви отримали задоволення від фото № 1 і відчуття спокою? Згадайте, які мультфільми, казки викликали відчуття спокою та задоволення.
- Які відчуття виникають у вас при перегляді наступного кадру?
- Якій же медіапродукції слід віддавати перевагу, щоб зберегти психічне здоров'я».

Для того щоб скоректувати ці уявлення учням пропонується об'єднатися в групи «Добряк» і «Агресор», дібрати з переліку характеристик поведінки (щирий, веселий, нахабний, нервозний, нетерпимий, істеричний, доброзичливий, надійний) ту, яка притаманна агресору і добряку, і прикріпити її біля відповідного персонажа. Після обговорення поведінки персонажів кожному пропонується уявити себе

поруч із агресивною (доброю) людиною та передати відчуття, думки, психологічний стан. Результати обговорення презентуються, і кожний учень заповнює пропуски в реченнях, які вони отримують. Я хотів би спілкуватися з _____. Хочу бути схожим на _____ тому, що поруч із такою людиною _____. Буду намагатися дивитися фільми _____, щоб отримувати _____ емоції та _____ здоров'я.

100% хочуть бути поряд із добряком. Така робота з фото, ілюстраціями дозволяє учням визначитися в розумінні доброти, агресії та зробити свій вибір.

ЗМІ поширюють аргументи, чутки, відомості, правдиву і неправдиву інформацію з метою пропаганди й маніпулятивного впливу на свідомість людей. Уява про способи маніпуляції формується в учнів за допомогою кадрів 1, 2 Їм пропонується відповісти на запитання: «Яке із зображень є інформаційним і не має наміру будь у чому переконати?». Усі учні визначили правильно, яке зображення є інформаційним, а яке привабливим. «Що приховано в першому кадрі, для чого?» Відповіді були такими: «У першому кадрі приховано, що відбувається, коли й де». Приховано тому, що насправді подія звичайна, не вражаюча. Таким чином, молодші школярі знайомляться з найпростішим способом маніпуляції та набувають першого досвіду критично оцінювати повідомлення й переконатися в тому, що інформація може бути недостовірною.

У повсякденному житті діти стикаються з оголошеннями, рекламою, інформаційними повідомленнями, які впливають на формування в них уявлення про модель сучасного світу, соціальні відносини. Ми погоджуємося зі штучною картиною світу, яку створюють ЗМІ, не тільки тому, що нас водять за ніс, а тому, що нам лінь думати. Якщо нам пропонують картину, яка відповідає нашим стереотипам, ми її охоче приймаємо.

Формувати навички критичного осмислення медіа-повідомлень можна на основі коментаря до новин. Для цього клас потрібно об'єднати в групи «Цікава» і «Вражаюча». Кожна група завчасно добирає статті з газет, вражаючі й цікаві новини. На уроках читання ці новини обговорюємо. Потім кожен учень відповідної групи готує свій коментар до новини.

Після обговорення коментарів учні відповідають на запитання: «Що є факт, а що – ставлення?», «Що цінніше для психічного здоров'я людини – факт чи її особисте ставлення?» Створюючи умови осмислення інформаційних повідомлень, дитина визначається в ціннісних аспектах збереження психічного здоров'я.

Узагальнюючи, хочу продемонструвати вид роботи, який ми використовуємо з учнями під час читання науково-популярних творів: https://drive.google.com/file/d/15r3OjffJ1zudcxMVX64tbNi3okLP3mv2/view?usp=share_link

Висновок. Відсторонити дитину від медіа неможливо та й не потрібно в

умовах, у яких вона зростає. І тому ще в молодшому віці школярі повинні отримувати уявлення про ціннісні настанови користування медіазасобами. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є формування в учнів навичок критичного сприйняття медіа й самовизначення у ставленні до її продукції.

Формування медіаосвіти на уроках літературного читання дозволяє сформувати особистість учня, яка адаптована до умов сучасного життя, здатна критично мислити, самостійно оволодіти знаннями, здобувати інформацію з різних медіа, аналізувати її та застосовувати на практиці. Використовуючи означені методики, формуємо в учнів первинні навички критично сприймати медіапродукцію, щоб зберегти своє психічне здоров'я.

Чинники формування читацької компетентності молодших школярів: методичні зауваги (для вчителів, бібліотекарів і батьків)

*Жеребкіна З. Г.,
завідувач бібліотеки,
Писаренко Т. І.,*

*методист Центру інноваційного розвитку освіти
Харківської академії неперервної освіти*

У статті висвітлено переваги читацькоцентричної освітньої парадигми, акцентовано на сутності термінів «читання», «компетентний читач», «читацька компетентність»; із досвіду працівників освіти Харківщини запропоновано ефективні чинники формування читацької компетентності молодших школярів, зокрема впровадження педагогіки партнерства та ролі шкільної бібліотеки в цьому процесі.

Ключові слова: компетентний читач, читання, читацька компетентність, читацькоцентрична освітня парадигма, педагогіка партнерства.

*Ad cogitandum et agendum homo natus est (лат.).
Людина народжена для мислення та діяльності.*

*Читання – це одне з джерел мислення й розумового розвитку.
В. О. Сухомлинський*

Актуальність теми. Особливо актуальним сьогодні є крилатий латинський вислів «Alit lectio indenium» (читання годує розум), оскільки нині школа переживає кризу читання, насамперед, як важливої соціокультурної практики. За даними експертів, найважливіше завдання школи і в нашій країні, і за кордоном – навчити дітей читати, викликати в них смак до читання. Серед нагальних завдань – допомогти дитині підготуватися до життя. Забезпечити ж реалізацію принципу «навчання впродовж життя» можливо через формування у здобувачів освіти потреби в читанні, здатності захоплюватися текстами, виявляти літературне вподобання, висловлювати аргументовану думку. У Термінологічному покажчику «Моніторингових досліджень» читання визначено як «когнітивна навичка, що передбачає конкретні читацькі процеси, які реалізують компетентні читачі, виявляючи зацікавленість текстом для досягнення своїх цілей; складник навчання впродовж життя, а отже, змінний набір знань, навичок і стратегій, які особа формує

за різних умов шляхом взаємодії з подібними собі та із суспільним загалом»; *компетентний читач* характеризується як «особа, яка вдається до когнітивних читацьких процесів, навичок і стратегій із метою знайти інформацію й досягти її розуміння, а також критично оцінити актуальність і достовірність цієї інформації» [7].

У Законі України «Про освіту» (2017) спільними для всіх компетентностей визначено такі вміння: читання з розумінням; висловлювати власну думку усно й письмово; критичне та системне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність; конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми; здатність співпрацювати з іншими людьми.

Відтак постає потреба розглянути ефективні чинники формування читацької компетентності молодших школярів. Ми **маємо на меті** надати в цій статті практичну допомогу з означеної теми вчителям-початківцям, працівникам бібліотеки, батькам учнів початкових класів: пропонуємо методичні зауваги та роздумки методів і прийомів із досвіду працівників освіти Харківщини, що сприятимуть розвитку професіоналізму.

Одним із провідних принципів Нової української школи є «дитиноцентризм». У центрі освітнього процесу – учні, їхні очікування, потреби, інтереси й життєві пріоритети, які формуються в результаті усвідомлення ціннісних категорій життя. Саме на те, щоб кожна учнівська нестандартна аргументована думка мала право на її прийняття, спрямована *читацько-центрична освітня парадигма*, перевага якої в тому, що вона розширює наші межі бачення світу, закладає принцип відкритості до нового.

Під час читання, а також позакласних заходів, зокрема й бібліотечних, які «занурюють» до читацькоцентричної парадигми, діти розуміють літературний твір як психологічно живий об'єкт, як те, що містить певний потенціал для подальшого розуміння життя, тобто основою читацькоцентричних уроків/заходів є принцип сприймання світу літератури як живого.

Читання – основа всіх наук, розвитку людського інтелекту. Воно дозволяє розширити пізнавальні можливості дитини, розвинути уяву, є важливим чинником нестандартного розв'язування життєвих проблем.

Висвітлення сутності читацької компетентності знаходимо в публікаціях Н. Бібік, О. Ісаєвої, О. Куцевол, В. Мартиненко, О. Савченко, Г. Токмань, А. Фасолі, В. Шуляра, Т. Яценка та інших науковців.

За визначенням А. Фасолі, «*компетентному читачеві* притаманні: сталий інтерес до читання, здатність уявляти і переживати прочитане, критично й рефлексійно мислити, вести діалог із текстом, інтерпретувати прочитане, знаходити авторські і творити власні смисли, відчувати естетичну насолоду від художнього слова, відкривати національні й загальнолюдські цінності, жити і творчо діяти в умовах глобалізаційних змін та полікультурного суспільства, цінувати надбання національної культури і поважати здобутки інших народів» [11]. Науковець звертає увагу, що *компетентність* – це здатність здійснювати читацький і особистісний саморозвиток. На його погляд, структура читацької компетентності включає такі субкомпетентності: літературознавчу; інформаційну (готовність працювати з різними джерелами інформації, знаходити й опрацьовувати їх); емпатійно-образну; естетично-аксіологічну; творчому-мовленнєву; самоорганізаційну (здатність керувати власною читацькою

діяльністю, особистісним і читацьким розвитком). *Читацька компетентність* є ситуативним виявом предметних і загальнонавчальних знань і вмінь (компетенцій), які в сукупності забезпечують становлення учня як суб'єкта читацької діяльності та читацького саморозвитку.

З метою формування читацької та ключових компетентностей науковці та педагоги-практики пропонують використовувати компетентнісно зорієнтовані завдання [2], метод проєктів, портфоліо [2], ігрових, інтерактивних технологій, дебатів, технології «Читання і письмово для розвитку критичного мислення». Важливим є забезпечення системності та систематичності цього процесу.

Проаналізувавши основні тенденції, що простежуються в освітніх системах багатьох країн, професор Г. Клочек робить висновок, що «головна компетентність, яку покликана забезпечувати літературна освіта, стосується розуміння учнями тексту» [2]. Він посилається на відомого американського ученого-педагога Дуга Лемова, який наголошував, що розуміння тексту – тобто його сенсу, значущості та релятивізму – є кінцевою метою будь-якого читання. Автор стверджує, що навчати цього вкрай важливо, бо ця здібність охоплює дуже багато різних аспектів і опирається на величезну кількість найрізноманітніших навичок, набуття яких потребує значного навчального часу та високого методичного професіоналізму вчителя, а також бібліотекаря.

Партнерська взаємодія сім'ї, школи й бібліотеки – важливий чинник створення розвивального середовища для формування читацької компетентності дитини. Педагогічний досвід показує, що гарно говорять і пишуть зазвичай діти, які багато та вдумливо читають. І навпаки, більшість батьків скаржиться на те, що дитину не примусиш читати. Проте в кожній дитині виникають тисячі «чому», відповіді на яке потрібно навчити її шукати в книгах, дитячих словниках і енциклопедіях. А перед цим можна сказати, що ви не знаєте відповіді на запитання дитини, або що ви не зовсім упевнені у своїй відповіді.

Саме в книгах, які відповідають віковим особливостям дитини, представлені життєві ситуації та поведінкові моделі, що спонукають її до активного синтезу власного й чужого досвіду.

Кращий твір дитячої літератури – це урок, поданий через художнє слово, яскраві образи, доступні та зрозумілі дитині. Робота над кожним твором художньої літератури – це своєрідне «проживання» певних ситуацій, їх оцінювання. Сучасні діти не завжди готові сприймати цінності предків. Діти вчаться аналізувати не тільки вчинки літературних героїв, а й власні, а також поведінкові прояви однолітків [2].

Сім'я – фундамент розвитку особистості, основний виховний осередок. Саме вона вводить дитину у світ соціальних відносин, формує ставлення до оточення, проєктує виховну взаємодію між представниками різних поколінь. Найбільший вплив на дитину має створений батьками уклад, спосіб життя родини, усіх її членів [2].

Саме тому шкільні бібліотеки Харківщини проводять опитування батьків із метою аналізу сімейного читання. Для формування фондів своїх бібліотек їм потрібно знати про улюблені книги родини, пріоритети в читанні дітей. Прикро дізнатися, що близько 80% батьків не відвідують бібліотеки разом із дітьми. Та все ж таки 65% зазначають, що допомога бібліотекарів їм необхідна, тому деякі з них присвячують один із вихідних відвідуванню дитячої (районної, сільської) бібліотеки. У читальній залі переглядають із дітьми дитячу енциклопедію, а на

абонементі за допомогою бібліотечного працівника підбирають літературу для читання вдома. Для дитини це велике свято – побути з батьками, поспілкуватися з ними, обговорити ті чи інші проблеми спільної справи.

Бібліотеки організують для батьків *гуртки раннього розвитку*, де діти вчаться спілкуватися й отримують перший досвід пізнання, а батьки мають можливість придбати додаткові знання з виховання, читання й освіти дітей. Батькам радять створити вдома *книжкове середовище*, де дитячі книги будуть доступні для дитини, стоять «обличчям» до неї, викликають бажання взяти їх до рук, погортати сторінки, переглянути ілюстрації.

Як же привчити дитину до читання? Один з ефективних прийомів – *спільне читання вголос*. Коли дорослі просять дитину почитати, поки вони займаються хатніми справами, бо їм цікаво дізнатися, що ж відбувається далі з літературними героями, у неї виникне відчуття, що вона робить корисне. Після 10-20 (20-30) хвилин читання, залежно від читацьких навичок, треба зупинити дитину, щоб вона не дуже втомилася, і продовжувати вже читати дорослому.

Дуже важливо читати виразно, зацікавлено, і книжка обов'язково повинна бути захопливою. Якщо зустрічаються незрозумілі слова, треба пояснити їх значення або правила користування тлумачним словником: спільно знайти незрозуміле слово, його тлумачення. Через 5 – 10 хвилин роботи зі словником дорослий обов'язково заінтригує дитину й покаже можливості різних *словників і енциклопедій*.

Можна використати таку педагогічну хитрість: дійшовши до цікавого місця оповідання або повісті, раптом згадати, що терміново потрібно з кимось зустрітися. Якщо дитина зацікавилася книгою, їй обов'язково захочеться дізнатися, що ж далі трапилося з героями. Також можна запропонувати почитати бабусі, дідусю, які погано бачать, або молодшим братиком чи сестричкою.

Після завершення читання важливо поговорити з дитиною про твір: про кого історія, що відбувалося з героями, що було незрозумілим. Корисно перечитати оповідання ще раз, при цьому звертаючи увагу на ілюстрації: як вони допомагають розкрити характери героїв, їх вчинки; як дитина уявляла цього героя. Бажано, щоб вона намалювала улюблених персонажів.

Для формування читацької компетентності молодших школярів доцільно читати разом із ними. А час, проведений з батьками та книгою, буде для дитини приємним і теплим спогадом на все її життя.

Важливим чинником є один зі складників бібліотечної педагогіки – виховання культури читання. Бібліотечна педагогіка (наука про вплив книги на особистість) досліджує такі чинники: читача, книгу, організацію впливу її на читача. Також відповідає на питання:

- якою повинна бути книга, щоб мати виховний вплив на читача,
- як організувати виховний процес читання,
- які знання про читачів необхідні для того, щоб підсилити виховний вплив книги [2].

У багатьох країнах світу на підтримку читання організуються різноманітні акції, проекти й заходи. Наприклад, зупинки міського транспорту перетворюють на мінібібліотеки, де кожен бажаючий може взяти книги для читання вдома [5; 6].

Італійський письменник Уго Коларі сконструював велосипед, на раму якого нанесено текст книги. Цей велосипед нагадує про те, що серед тисяч книг є такі, які вплинули на нас, сформували наш спосіб сприймати дійсність.

А видавничий дім Eterna Cadencia (Аргентина) створив цікаву книгу «El Libro que No Puede Esperar», яка «зникає» на очах читачів: фарба, якою надрукована книга, при взаємодії із сонячним світлом і повітрям поступово зникає, тому читати її потрібно швидше.

Сайти українських видавництв цікаво представляють свою літературу для дітей, рекламують її. А спеціалісти з читання надають поради «Як привчити дитину до читання».

Отже, головне завдання співпраці бібліотекарів, учителів і батьків – привернути увагу дитини, викликати емоційну реакцію, бажання взяти книгу в руки.

Виховати в дітях «звичку до бібліотеки» – процес, що вимагає поступовості. Дитина має бути впевненою, що в підготовці до уроків їй допоможе бібліотека. І це спільна робота бібліотекарів, педагогів і батьків.

З метою висвітлення інформаційних ресурсів своїх бібліотек шкільні бібліотекарі Харківщини знайомлять читачів із різноманітними джерелами інформації, які вони можуть надати їм у користування. Проводять *бібліотечні флешмоби* «Як пройти до бібліотеки?», *екскурсії* «Інформаційні лабіринти сучасної бібліотеки», віртуальні екскурсії та подорожі: «Музеї України та світу», «Найкращі бібліотеки Європи»; організовують *виставки-ретроспективи* «Звернись до бібліотекаря». Цікавими й корисними є *інформ-реліз* «Що читати про знаменитих українців?» (огляд довідкових видань з історії України), *гра-конкурс* «Чи знаєте ви історію українського живопису?», *мультимедійний урок* «Формула пошуку, або як не загубитися в інформаційному середовищі бібліотеки», *День відкритих дверей* та інші інноваційні форми й методи, якими можуть скористатися вчителі початкових класів.

Один із методів просування читання, що сприяє формуванню читацької компетентності, – створення *буктрейлерів* (відеоролика, який стисло й видовишно розповідає про зміст книги для її анонсування чи реклами). Буктрейлери використовують для створення інтерактивного плаката, у слайдових презентаціях із вставкою відео, розміщують на сайті бібліотеки чи в бібліотечному блозі, на Ютуб-каналі, щоб таким чином привернути увагу читачів до нових книг, які надійшли до фонду бібліотеки, чи до літератури, що вивчається на уроках. А деякі вчителі й бібліотекарі організовують конкурс серед учнів на кращий буктрейлер (це спонукає дитину прочитати книгу, щоб його створити).

Серед форм бібліотечної роботи в початкових класах, що допомагають учителям формувати читацьку компетентність, на велику увагу заслуговують *літературні ігри, кросворди, головоломки*, які створюють бібліотекарі й учителі за допомогою комп'ютерних програм. Ці заходи стають усе цікавішими, привабливими, бо діти люблять головоломки, ігрові завдання (пазли до Всеукраїнського дня рідної мови, кросворд «Що ти знаєш про рідне місто?»).

Такі форми роботи активізують читання школярів, спонукають їх звертатися до художньої, науково-пізнавальної, довідкової літератури, посилюють сприйняття, формують художні та естетичні смаки, поглиблюють навички самостійної роботи з книгою, розвивають логічне мислення.

Також стимулюють пізнавальну активність дітей у процесі читання різновиди *бібліотечних виставок*: виставка-вікторина, виставка-гербарій, виставка-гра, виставка-діалог, жива виставка, виставка-знайомство, виставка-ікебана, виставка імен, виставка-кросворд, виставка однієї книги, озвучена виставка, виставка-

запитання, виставка хобі, виставка-ребус, виставка-чайнворд. А в умовах воєнного стану та дистанційного формату навчання шкільні бібліотекарі з учителями початкових класів усе частіше проводять *віртуальні виставки* [2].

Беручи до уваги аналіз результатів моніторингу «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти», що продемонстрував нерівномірний розвиток читацьких умінь в учнів 4 класів, зокрема нижчий рівень володіння вміннями працювати з текстом, оцінювати його зміст і форму, тлумачити пряме й переносне значення слів, оцінювати логічність і достовірність викладу та відповідність стилю викладу інформації контексту, оцінювати мовну переконливість і значущість окремих елементів для пояснення думки автора, можемо визначити *обов'язковий чинник формування читацької компетентності – навчання молодших школярів правильного усного й писемного мовлення*. Необхідно зосереджувати увагу на таких його основах: *слововжиток* – використання слова відповідно до його лексичного значення, а також правила сполучуваності слів у реченні; *граматичні форми* – літературні форми слів, правила побудови словосполучень і речень; *вимова й наголос* – наголошування слів, а також вимова голосних і приголосних звуків.

Правильне мовлення – це візитна картка людини. Випускники початкової школи мають знати: те, як людина говорить, як володіє мистецтвом слова, свідчить про її освіченість, культуру, ерудицію, інтелект, досвід; добре володіння мовою – це могутній засіб для досягнення поставленої мети, а для цього треба постійно вдосконалювати своє знання мови. *Тому насамперед володіти правильним мовленням на високому рівні мають учителі початкових класів*. Практичну допомогу в цьому може надати опрацювання навчальних посібників авторів Олександра Заболотного та Віктора Заболотного, рекомендовані Міністерством освіти і науки України: «Український правопис – це доступно» [4], «Правильне мовлення» [3]. Ці посібники можна рекомендувати й батькам учнів.

Багато досліджень книжково-читацької тематики підтверджують, що в людей, які читають, збільшується словниковий запас, поліпшуються вербальні навички, креативні здібності в різних сферах діяльності, зменшується стрес. Читання впливає на розум дитини, її почуття, волю, розвиває уяву. Так, щоб стати розумною та успішною людиною, Уоррен Баффет, американський підприємець, один із найщедріших філантропів усіх часів, рекомендував читати 50 сторінок щодня.

Узагальнюючи викладене, можемо зробити висновок, що читання гарних книг рідною мовою сприяє формуванню читацької компетентності, збереженню культурної спадщини як основи національної культури та розширення доступу до неї громадян.

Зазначимо, що стаття не вичерпує загалом порушеної проблеми. В аспекті розглянутої теми присутньою є думка про необхідність пошуку нових інноваційних методів, форм і прийомів її вирішення, зокрема в умовах дистанційного та змішаного форматів навчання.

Просування читання, поширення позитивної думки про нього, формування читацької компетентності молодших школярів має бути щоденною наполегливою роботою в партнерстві вчителів початкових класів, працівників бібліотеки, батьків. А це потребує постійного розвитку професіоналізму, підвищення кваліфікації, що комплексно й системно, на партнерських засадах здійснює Харківська академія неперервної освіти.

Список використаних джерел

1. Астахова М. С. Учитися впродовж життя: методичні нотатки / Астахова М. С., Жеребкіна З. Г., Писаренко Т. І. // Шкільний бібліотекар. – 2020. – № 7 (115) липень. – С. 2-5.
2. Жеребкіна З. Г. Виклики сьогодення: як зацікавити читача процесом читання: на допомогу бібліотекарям, учителям і батькам: методичний аспект / Жеребкіна З. Г., Писаренко Т. І. // Шкільний бібліотекар. – 2018. – № 9 (93) вересень. – С. 3-8.
3. Заболотний О. В. Правильне мовлення: для закладів загальної середньої освіти / Заболотний О. В., Заболотний В. В. – Київ : Літера ЛТД, 2020. – 224 с.
4. Заболотний О. В. Український правопис – це доступно / Заболотний О. В., Заболотний В. В. – Київ : Літера ЛТД, 2020. – 272 с.
5. Львівська новація – книжки на зупинках. – Режим доступу: <https://www.lvivpost.net/lvivnews/n/25728>
6. Мичко С. Почекаю – почитаю. – Режим доступу: <https://umoloda.kyiv.ua/number/2722/219/95263/>
7. Моніторингові дослідження // Вісник ТІМО. – 2018. – № 06-07. – С. 42.
8. Старагіна І. П. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навчально-методичний посібник / Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. – Харків: Соняшник, 2020. – 176 с., іл. – ISBN 978-617-7673-51-3. – Доступно також: <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/3448/1/2020-1.pdf>
9. Фасоля А. Компетентнісно зорієнтовані завдання: проблеми термінології, типології, створення / Анатолій Фасоля // Дивослово. – 2014. – № 9. – С. 15 – 21.
10. Фасоля А. Портфоліо? «Папка успіху»? Навіщо воно нам? / Анатолій Фасоля // Дивослово. – 2008. – № 5. – С. 20 – 24.
11. Фасоля А. Читацька компетентність: що формує, що і як перевіряємо й оцінюємо / Анатолій Фасоля // Дивослово. – 2017. – № 9. – С. 8–11.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів через літературно-творчу діяльність в умовах дистанційного навчання

Кілко О.Ю.,

учитель початкових класів

*Костянтинівського закладу загальної
середньої освіти I-III ступенів № 13*

Костянтинівської міської ради Донецької області

У сучасному світі дистанційне навчання стало невід'ємною складовою освіти. У контексті цієї нової реальності постало завдання не тільки забезпечити доступ до освіти, але й розвивати творчі здібності дітей. Тема дослідження спрямована на вивчення можливостей розвитку творчих здібностей молодших школярів через літературну творчість у віртуальному навчальному середовищі. Використання літературних завдань і творчих проєктів може стати засобом стимулювання уваги, літературного мислення та самовираження учнів.

Ключові слова: *дистанційне навчання, літературно-творча діяльність, читання, спільна онлайн-діяльність учасників освітнього процесу.*

У добу стрімкого розвитку інформаційних технологій стає більш актуальним питання про інтелектуальний потенціал і ресурси сучасної людини. Сьогодення вимагає від людей творчого та інноваційного мислення. Розвиток цих навичок у молодших школярів є важливим для їх майбутнього успіху в житті та на ринку праці.

Після появи пандемії COVID-19, а згодом і військової агресії рф дистанційне навчання стало нормою для багатьох шкільних систем. Сучасні технології надають

доступ до різних інтерактивних ресурсів, які можна використовувати для розвитку творчості учнів, навіть у дистанційному форматі.

Літературна творчість є одним з ефективних засобів розвитку творчих здібностей учня. Розвиток уяви та творчого мислення, мовленнєвих навичок, емоційного інтелекту, креативності відбувається, зокрема, через літературно-творчу діяльність.

Досліджено, що основними внутрішніми чинниками, які впливають на формування емоційно-ціннісного сприйняття світу, розвиток творчої уяви, образного мислення та мовлення, є сприймання природи і різних видів мистецтв. Зовнішні чинники включають у себе виконання учнями різних творчих завдань і наявність стимулюючого та творчого оточення, яке передбачає співпрацю в процесі пошукової діяльності та покликане гуманізувати навчальне спілкування між учителем і учнями [1].

В умовах дистанційного навчання ефективне використання у навчальному процесі внутрішніх і зовнішніх чинників можливе тільки у спільній онлайн-діяльності учасників освітнього процесу та забезпеченні психологічного комфорту учнів. Саме тому поставила перед собою мету створити мотиваційно-творче комфортне онлайн-середовище для розвитку та реалізації літературних талантів, знаходження сфери самореалізації учнів.

Для реалізації поставленої мети визначила для себе такі завдання:

- Створення сприятливої атмосфери для творчості: учні повинні відчувати, що їхні ідеї та творчі напрацювання цінуються, а їхні інновації та відмінності є привілеєм, а не недоліком.
- Застосування вправ, завдань, методів і технік, що сприяють творчому мисленню учнів.
- Забезпечення можливості доступу до інтернет-ресурсів, віртуальних технологій та інших цифрових ресурсів, що допомагають підтримувати навчальний процес і сприяють розвитку обдарованості учнів
- Створення умов для самовираження, щоб учні могли вільно висловлювати свої думки та почуття.
- Залучення до літературних конкурсів і акцій, участь у яких допоможе учням розвивати свої творчі здібності та досвід.
- Надання учням фасилітативної підтримки.

Сучасне розуміння проблеми розвитку літературно-творчих здібностей школярів увібрало в себе здобутки гуманної педагогіки минулого. Психолого-педагогічна спадщина Я. А. Коменського, О. В. Духновича, М. Монтесорі, О.О. Потєбні, практика С. Френе, Дж. Родарі, В. О. Сухомлинського свідчать, що літературна творчість у дитячі роки – умова та засіб максимального розкриття творчих здібностей, активізації емоційно-чуттєвої сфери, пізнавальних інтересів і духовного потенціалу молодших школярів.

Проблемою розвитку творчих здібностей у дітей займалась і О. Я. Савченко – відома українська вчена у галузі загальної педагогіки та дидактики початкової школи. У працях «Розвиток творчої діяльності на уроках літературного читання», «Розвивай свої здібності», «Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів» вона обґрунтовує це питання та подає визначення: творчість – це діяльність, але особлива, незалежно від віку творця і мети вона є проявом індивідуальності людини. У розвитку літературної творчості радимо вчителям

передусім подбати про мотивацію дітей до цієї діяльності, створення емоційно комфортного середовища у класі, що розкріпачує їхню думку і уяву, породжує розуміння, взаєморозуміння та діалог. За таких умов кожна дитина захоче сказати своє слово: придумати свою казку, свою загадку, розповісти про свої спостереження, пригоди, виявити почуття, малюючи, граючи в інсценізації тощо. Все це буде характеризувати її індивідуальність, розкривати, як вона мислить, про що мріє, що її хвилює [5].

У процесі навчання дітей літературної творчості О. Я. Савченко виділяє такі складники: мотиваційний (прагнення дізнаватися, цікавитися, відчувати захоплення від створення власного продукту); інтелектуально-логічний (уміння аналізувати, порівнювати, діяти за аналогією, встановлювати зв'язки, доводити); інтелектуально-евристичний (бачити нове, незвичайне, фантазувати, прогнозувати, виявляти інтуїцію, переносити знання, уміння в нову ситуацію); активне сенсорне сприйняття (спостерігати, знаходити незвичайні малопомітні деталі, відчувати і передавати у слові звуки, рухи тощо); комунікативний (здатність до комунікації, співробітництва); вольовий (здатність до самоорганізації, зосередження вольових зусиль для завершення або вдосконалення творчого продукту) [1].

Розвиток творчих здібностей учнів потребує від учителя застосування різноманітних творчих вправ і завдань, що складають систему, яка дасть можливість урізноманітнити творчу діяльність учнів і забезпечити перехід від репродуктивних, формально-логічних дій до творчих.

Основними видами та формами творчої літературної діяльності можна визначити такі:

Таблиця

Вид діяльності	Форми
Переказ	<ul style="list-style-type: none"> ● від особи одного з героїв ● зі зміною особи оповідача ● творче продовження (придумування різних варіантів) ● зі зміною сюжету « А що було б, якби...» ● перенесення місця подій у незвичайну обстановку ● уявлення того, що можна побачити чи почути у творі ● введення у твір нових подій чи героя
Малювання	<ul style="list-style-type: none"> ● графічне (ілюстрації до творів, зображення) ● словесне ● музичне ● рекламна афіша ● обкладинка книги
Драматургія	<ul style="list-style-type: none"> ● читання в особах з опорою на інтонацію або з попереднім усним описом ● постановка «живих» картин ● складання сценарію за прочитаним ● інсценізація ● радіоп'єса ● декламація творів
Власні твори	<ul style="list-style-type: none"> ● загадки, чистомовки, скоромовки, лічилки, небилиці, казки, вірші, акровірші ● розповідь про автора ● відгук на прочитану книгу ● анотація на книгу ● лист автору твору ● твори-мініатюри

В умовах дистанційного навчання організувати більшість означених видів діяльності можливо за допомогою онлайн- сервісів і цифрових інструментів, які мають широкий спектр можливостей для розвитку творчих здібностей здобувачів освіти.

При роботі з художніми текстами основним є метод творчого читання, напрям якого виражається найперше в бажанні зробити читання актом співпраці з творцем тексту. Другою стороною цього методу є розвиток здібності до творчого самовдосконалення в процесі інтерпретації прочитаного під час виконання різноманітних робіт творчого характеру з текстом. Метою цього методу є активізація художнього сприйняття як на початку вивчення твору, так і після аналізу. Створені фантазією під час читання образи є результатом творчої активності читача, що стимулює словесну творчість. Може бути представлено висловлюванням вражень про прочитане, спогадами про схожий випадок зі свого життя, придумуванням продовження, словесним малюванням картин, творчим переказом. Творче читання – основа формування високого художнього смаку, ним рухає допитливість.

Завдання до прочитаних творів добираю такі, що заохочують читачів до діалогу, доповнення, продовження текстів, добору рим, слів, викликають бажання придумувати, уявляти, фантазувати, помічати та створювати щось нове тощо.

Для організації дослідницьких читацьких проєктів і виконання різноманітних творчих завдань використовую онлайн-інструменти з можливістю співпраці та комунікації між учнем і вчителем. Основною функцією вчителя в такій роботі є здійснення організації пізнавальної діяльності учнів, а саме: допомога у визначенні мети діяльності, рекомендація джерел і цифрових інструментів, розкриття можливих форм і методів роботи, сприяння прогнозуванню результату, допомога в оцінці отриманих результатів і, за потребою, виявленні способів удосконалення роботи.

Наразі в наше життя стрімко входить штучний інтелект, який стає помічником у навчанні. Він є корисним для генерації ідей, редагування тексту, створення зображень, історій, музики тощо. Ми скористалися першим україномовним чатом на базі штучного інтелекту, створеним на платформі «На Урок», з яким можна подорожувати в минуле та спілкуватися з відомими історичними постатями, що змінювали Україну та світ. Наприклад, після читання казки Оксани Сенатович «Малий Віз» нам захотілося ближче познайомитися з козацьким отаманом Іваном Сірком, який дав відповіді на питання, що постали перед учнями. (рис.1). Також у чаті будували діалог із відомими українськими письменниками, авторами прочитаних творів – Тарасом Шевченком, Лесею Українкою, Іваном Франком.

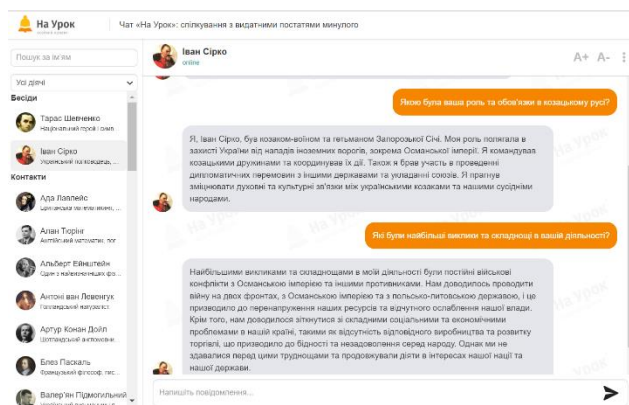

Рис.1

Образи літературних героїв розкриваємо за допомогою аналізу вчинків і характеристики портрета героя («анкетна», зовнішня, риси характеру). Для цього робимо «озвучку» та образ персонажа у сервісі Voki (рис.2), створюємо карту персонажа чи імітацію його профілю в соціальних мережах(рис. 3).

Корисним інструментом для роботи з художнім твором є таймлайн (стрічка часу), оскільки дозволяє краще розуміти послідовність подій у творі чи відстежувати розвиток персонажів. Для створення таймлайну використовуємо сервіси Sutori або Preceden (рис. 4).

Рис.2

Рис.3

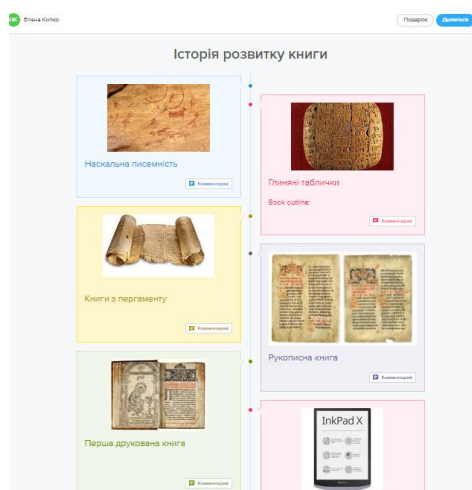

Рис.4

Як відомо, гра – це важливий елемент розвитку дітей. Створення ігрових або інших інтерактивних форматів може бути корисним для стимулювання творчості, оскільки вимагає від учасників знайти рішення проблемної ситуації, висунути нові ідеї, спробувати різні варіанти дій та розвинути креативні навички. Крім того, створення гри може допомогти учням розвивати стратегічне мислення, здатність до аналізу та синтезу інформації, а також збільшувати їхню мотивацію та зацікавленість у навчанні. Тож часто залучаю дітей до створення ігор-вікторин, тестів та інших інтерактивних продуктів на основі прочитаних творів. Учні легко створюють анаграми, кросворди, філворди тощо у сервісах Flippity, Learningapps і Wordwall (рис. 5, рис. 6).

Критичне мислення є важливим компонентом розвитку творчих літературних здібностей учнів, оскільки допомагає аналізувати, оцінювати та критично ставитися до літературних творів, персонажів, ідей. Для розвитку критичного мислення учнів використовую такі технології: створення питань («Ромашка Блума»); обмін думками та ідеями про прочитаний текст (стратегія Think-Pair-

Share); аналіз сильних і слабких сторін, можливостей та загроз (методу SWOT-аналізу); порівняльний аналіз (Діаграма Вена); аналіз причин і наслідків (Fishbone) тощо. Тут нам на допомогу приходять сервіси Classtools, Flippity (рис. 7, рис. 8).

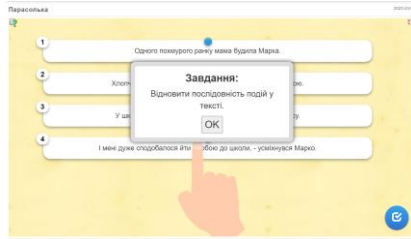

Рис.5

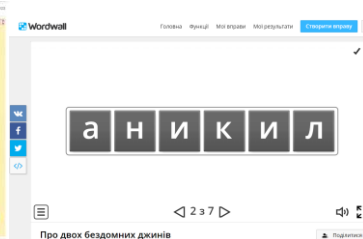

Рис.6

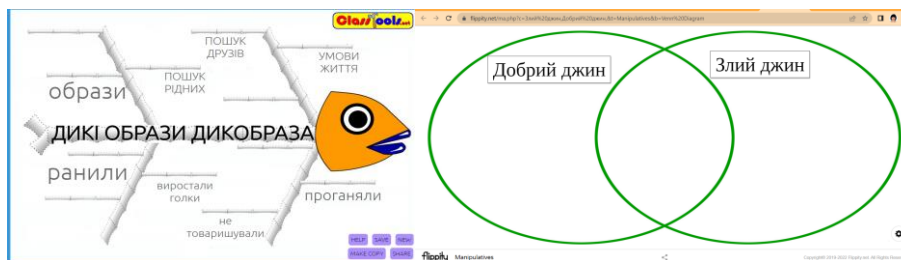

Рис.7

Рис.8

Інтелект-карти – потужний інструмент для організації думок та ідей при роботі з текстами. Цей творчий продукт створюємо у сервісах Bubbl, Mindmeister, Coggle (рис. 9). Використовуємо також мапи для зображення структури тексту перед написанням, для розбиття тексту на більш прості та логічні частини, що може допомогти в засвоєнні та запам'ятовуванні матеріалу тощо.

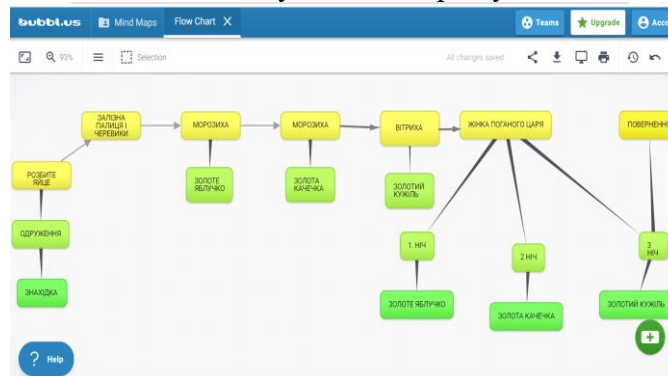

Рис.9

Виділення ключових слів у тексті здійснюємо за допомогою створення хмари слів у сервісах Wordle, WordItOut, Flippity (див. рис. 10). Ця робота допомагає зосередитися на найважливіших ідеях і темах тексту, відокремлюючи їх від менш важливих деталей. Також хмари слів можуть використовуватися для розвитку мовленнєвих умінь, збагачення словника учнів образними висловами, епітетами, порівняннями.

Рис.10

Використання різних видів мистецтва для створення нових образів прочитаного є привабливим для сучасних дітей і дозволяє застосовувати різні види мистецтва: музичне мистецтво, образотворче мистецтво, хореографію, декламацію. Діти можуть придумати афішу вистави, намалювати костюми персонажів, квиток на спектакль, листівку тощо.

Сервіс Canva допомагає зробити творчий процес більш цікавим і пізнавальним. Створюємо тут постерну презентацію (своєрідний звіт) про прочитану книгу, де вказуємо тему, головну думку, головних героїв, жанр твору тощо (рис.11). Або тематичні принти за сюжетами прочитаних творів (рис.12, рис.13) чи новий дизайн обкладинки прочитаної книги (рис.14). Розробляємо рекламну афішу або соціальну рекламу читання, яку використовуємо для популяризації читання серед однокласників (рис. 15).

Рис.11

Рис.12

Рис.13

Рис.14

Рис.15

Зацікавити друзів чи однокласників прочитаною книгою чи зібрати власну колекцію прочитаних книг можна на онлайн-дошці Padlet. Для цього завантажують зображення прочитаної книги та пишемо коротку анотацію (рис.16).

Рис.16

Досвід творчої діяльності здобувачі освіти отримують не тільки в процесі читання й аналізу художнього твору, але й під час створення особистих текстів. Написання власних творів – один із найефективніших і водночас найскладніших прийомів для розвитку творчих здібностей, який сприяє самовираженню учня. Цю роботу починаємо з творчого перетворення казок («Розкажи казку на новий лад»), поступово переходячи до створення власних оповідей. З цією метою використовуємо прийоми, які пропонує Дж. Родарі у «Граматичні фантазії», а саме: «Біном фантазії», «Фантастичні гіпотези», створення лімерика, придумування історії з шостим словом, «Вінегрет з казок». Ці прийоми дозволяють розвивати не лише творчі здібності, але й увагу до деталей, логіку та вміння виражати свої думки. Для оформлення і публікації власних творчих літературних продуктів використовуємо сервіси OurBoox чи Storyjumper (рис. 17).

Реалізувати творчий задум допомагає створення ілюстрацій за мотивами прочитаних творів. У малюнку проявляються вільні асоціації. Ілюстрування епізодів твору – це емоційний відгук дітей, що відображає розуміння ними змісту тексту й особисте ставлення до прочитаного. Малювання здійснюємо за допомогою програми Paint, Google Малюнків і в сервісі Sketch (рис.18).

У молодшому шкільному віці діти проявляють великий інтерес до віршоскладання. На дошці Linoit за допомогою спеціальних вправ (придумування ланцюжків римованих слів; доповнення вірша словами, що римуються) учні вчать римувати слова, складати римовані рядки тощо (рис. 19).

Рис.17

Рис.18

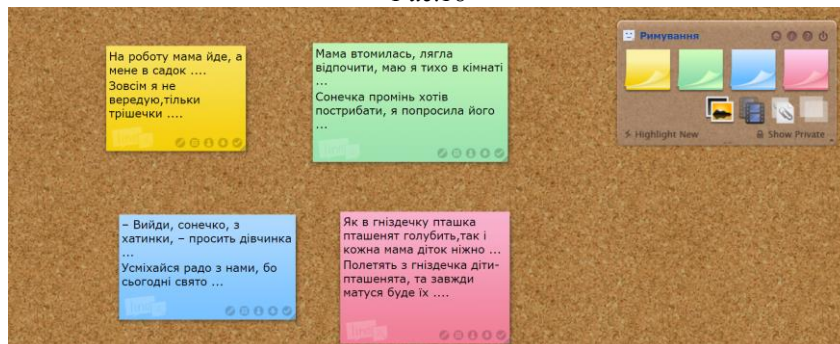

Рис.19

Драматургія є невід’ємною частиною літературної творчості.

Постановка «живих» картин, інсценізація, перевтілення у персонажів чи навіть авторів твору сприяють розвитку творчих і акторських здібностей, емпатії та сприйнятливості до інших людей, а також покращенню здатності розуміти й відтворювати емоції, розвитку комунікативних навичок, збільшенню самодисципліни та концентрації (рис. 20, рис. 21) Записи інсценізації та декламації творів викладаємо на платформі Youtube, онлайн-дошці Padlet (рис. 22, рис. 23).

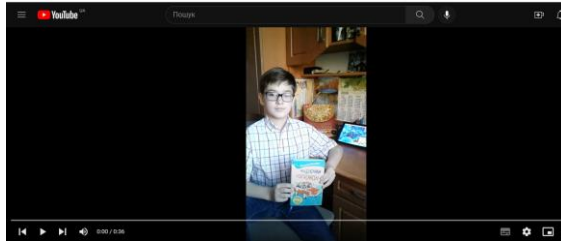

Рис.22

Рис.20

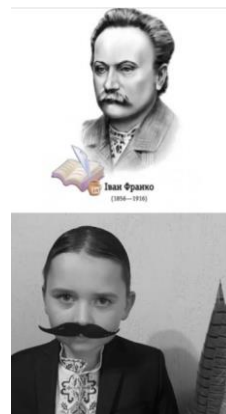

Рис.21

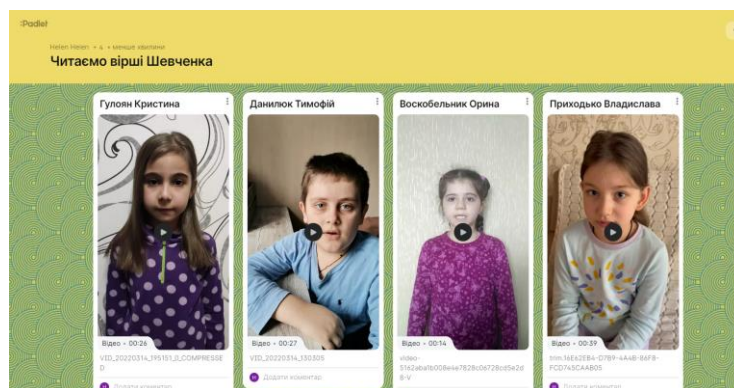

Рис.23

Практикуємо створення сторібордів – послідовних зображень або ілюстрацій, які демонструють сценарій прочитаного твору, відтворюють послідовність подій. У ньому відображені ключові моменти сюжету, дії та поведінка персонажів. Сторіборд можна створити у сервісах Canva, Voords (рис. 24).

Дуже популярними серед молодших школярів є комікси. Так чому б не зробити їх за сюжетами прочитаних творів? Чи придумати за допомогою них продовження тексту або взагалі придумати свою власну комічну історію?

Зручними для створення коміксів є сервіси Makebeliefscomix і Writocomix (рис. 25).

Рис.24

Рис.25

Мотиваційним аспектом розвитку літературної творчості є участь у різноманітних читацьких конкурсах, літературних акціях і проєктах, де учні мають змогу продемонструвати свої таланти та творчі напрацювання. Тому ми є постійними учасниками таких заходів: декламування віршів у «Майстерні казок Олександра Зімби» (рис. 26); публікація власних творів у вчительському фаховому виданні «Початкова школа» – конкурс «І сталося диво» (рис. 27, рис. 28); Всеукраїнські конкурси дитячо-юнацької творчості «Мандри у світі казок», «Думи мої, думи мої», присвячений пам'яті Тараса Шевченка; Всеукраїнський багатожанровий конкурс «Я люблю Україну», «Рідний край» (рис. 29) тощо.

Розвиток здібностей дітей до творчості необхідно здійснювати системно, використовуючи розвивальний потенціал змісту творів, різноманітні види творчих завдань і взаємодії мистецтв. У результаті цієї роботи відбувається становлення та розвиток якостей дитини-читача, здатної до самостійної читацької, комунікативної, творчої діяльності; здійснюється мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток учня; збагачується емоційно-чуттєвий стан дитини; виховується любов до мистецтва слова; формуються уміння створювати власні висловлювання на основі прочитаного, прослуханого, побаченого та, як підсумок, відбувається інтенсивне накопичення читацького досвіду, що є основою для розвитку творчої літературної діяльності школярів.

Рис.26

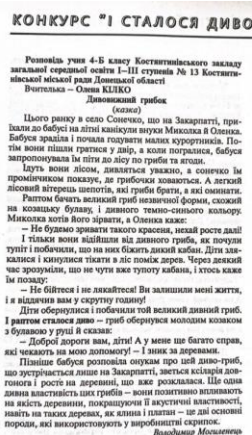

Рис.27

Рис. 29

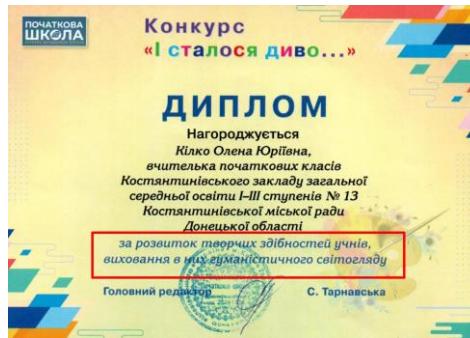

Рис.28

Список використаних джерел

1. Савченко О. Я. Розвиток творчої діяльності учнів на уроках літературного читання [Електронний ресурс]: наукова конференція. – Режим доступу : <http://surl.li/iaouy>
2. Явоненко М. В. Розвиток уяви та літературних здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2016. № 3.
3. Музика Г. О. Розвиток літературно-творчих здібностей молодших школярів у процесі читацької діяльності на уроках літературного читання [Електронний ресурс]: вебсайт. – Режим доступу: <http://surl.li/gxsly>
4. Явоненко М. В. Система творчих завдань міжпредметного характеру як засіб розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів: дис... канд. наук: 13.00.09. 2007.
5. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: посібник для вчителя. Київ: «Освіта». 2007.
6. Явоненко М. В. Методика підготовки школярів до літературно- творчої діяльності. *Початкова школа*. 2005. № 5.

Формування наскрізних умінь здобувачів освіти Нової Української школи ігровими засобами на уроках читання під час дистанційного навчання

*Коваленко Л. В., Ганженко Н. П.,
вчителі початкових класів
КЗ «Первомайський ліцей № 6
Первомайської міської ради
Харківської області»*

1.1. Дидактичні ігри та цікаві завдання як метод формування читацької компетентності під час дистанційного навчання

Під час дистанційного навчання на педагогів покладається велика відповідальність за формування у здобувачів освіти читацької компетентності. Одним із методів формування читацької компетентності є використання на уроках у початковій школі дидактичних ігор і цікавих завдань, які відповідають природним потребам дитини, адже гра – це найважливіша форма її життєдіяльності. Гра є найприроднішою та найпривабливішою діяльністю для молодших школярів. Саме завдяки ігровим формам нам вдається залучити навіть пасивних учнів до систематичної розумової праці, дати дитині відчути успіх, повірити у свої сили. Захоплюючись грою зі словесним матеріалом, діти не помічають, як у них формується алгоритм дії при опануванні навичок читання.

Пам'ятаючи, що емоційне самопочуття дитини залежить значною мірою від позитивної атмосфери, під час дистанційного навчання ми створювали її

доброзичливим ставленням до всіх учнів, з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, тактовним звертанням, умотивованістю своїх оціночних суджень. Особливо тактовним, спокійним намагалися бути під час оголошення повітряної тривоги, дотримуючись рекомендацій щодо дій у такій ситуації.

Ми намагалися добирати дидактичні ігри та творчі завдання для учнів, які сприяють розвитку логічного мислення, пам'яті, читацької компетентності та є доцільними для використання під час дистанційного навчання.

1.2. Значення дидактичних ігор і цікавих завдань на уроках навчання грамоти та читання

Читання є основою всіх наук, розвитку людського інтелекту. Дитина, яка не вмє добре читати, переживає великі труднощі при виконанні домашніх завдань, їй нецікаво на уроках, вона приречена на розумову обмеженість і зубріння. Для зацікавлення дитини, концентрації уваги та підвищення якості читання в початкових класах ми поєднуємо на уроці роботу над текстами зі спеціальними вправами, що впливають на розвиток артикуляційного та слухового апарату, правильної постановки дихання, периферичного зору, уміння передбачати, сприяють розвитку уваги, пам'яті, подоланню регресій, тобто зворотного руху очей для уточнення прочитаного.

Кожний урок навчання грамоти та читання під час дистанційного навчання розпочинаємо з мовних вправ (3 – 5 хв). Учні тренують органи мовлення, вчать регулювати дихання, розвивають і вдосконалюють артикуляцію, навички антиципації (передбачення, здогад) тощо. Кожна вправа позначена малюнком, який учням демонструється на слайді.

Вважаємо, що завдання вчителя початкових класів – не лише навчати, а й викликати в дітей радість від самого процесу засвоєння знань, особливо під час дистанційного навчання. Тому запропоновані в додатках дидактичні ігри та цікаві завдання необхідні для формування читацької компетентності на всіх етапах уроку.

1.3. Особливості проведення уроків навчання грамоти в 1 класі

Добуквений період

Готуючи дітей до оволодіння грамотою, особливо за умови дистанційного навчання, привчаємо їх до систематичної навчальної роботи, виховуємо увагу, інтерес до навчання, працюємо над формуванням класного колективу. Уроки в добуквеному періоді навчання грамоти плануємо з урахуванням особливостей уваги першокласників: діти не можуть тривалий час займатися однією і тією ж справою, зокрема тривалий час мати безпосередній зоровий контакт із монітором. Тому змінюю види діяльності дітей кожні 10-12 хв. Під час проведення уроків навчання грамоти плануємо низку різноманітних дидактичних ігор і вправ (мовні ігри, гра «Впіймай звук», гра «Визнач позицію», гра «Знайди зайве» та інші). Роботу на уроці організовую таким чином, щоб розповідь і бесіда змінювались активними діями дітей, фізичними вправами й дидактичними іграми та вправами.

Буквений період

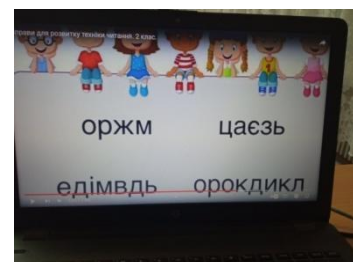
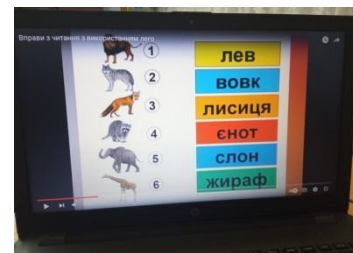
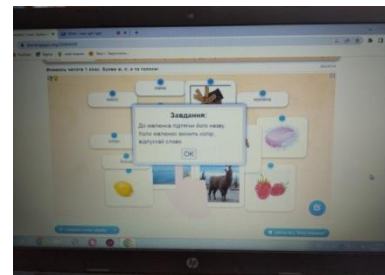
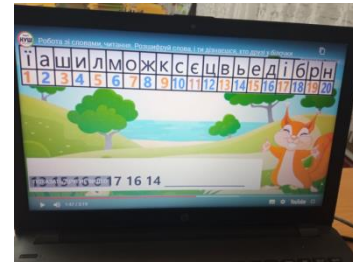
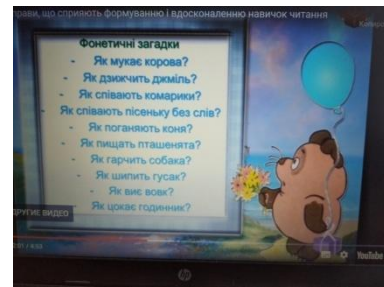
На одному з уроків ознайомлюю учнів із новою буквою, її звуковим значенням. Учні оволодівають початковим умінням читати її в складах (злиттях) і словах, а протягом наступних уроків ці знання та вміння закріплюються, узагальнюються. І безумовно, для того щоб здобувачі освіти отримали стійкі та повні знання, на уроках навчання грамоти проводжу різноманітні дидактичні ігри та вправи (ігри «Луна», «Буксир», «Читання пірамідками», «Пейджер», «Заміни слово», «Віднови слово», «Акробати» та інші).

Розвиток мовлення і мислення дітей на уроках навчання грамоти

У період навчання грамоти ми піклуємося про розвиток у школярів мовної та слухової культури і боремося з нечіткою, млявою артикуляцією звуків, яка пізніше стає причиною недостатньої орфографічної грамотності. Ставимо за мету: стимулювати кожного учня до правильної, чіткої, добре зрозумілої вимови звуків, складів, слів. Важливим засобом розвитку мовлення і мислення першокласників є словниково-логічні вправи. Вони спрямовані на розвиток абстрактного мислення дітей, вчать об'єднувати предмети за власними ознаками, розрізняти, знаходити спільне і відмінне (ігри «Виправ помилку», «Шифрувальники», «Морська хвиля», «Плутанка», «Диряві слова», «Читаємо з малюнків», «Прочитай слово у слові»). У першому класі практикуємо репродуктивний, близький до змісту прочитаного переказ, переказ із зміною особи, за аналогією, інсценований переказ (з іграшками, силуетами, дітьми – акторами). Крім розповіді, першокласники вчаться будувати описи, висловлювати міркування за зразками.

Післябуквений період

Матеріалом для нього є зв'язні прозові та віршові тексти, на основі яких я формую вміння опрацьовувати їх: відповідати на запитання, аналізувати, ділити на логічно завершені частини, читати і переказувати частинами, вибірково, в особах тощо. У цей період пропонуємо літературні та дидактичні ігри: «Диктор телебачення», «Вовк і

заєць», «Земля – небо», «Дощик», «Бджілки», «Рибки», «Засічка – кидок», «Відшукай речення за початком».

2.2. Особливості проведення уроків читання в 2 класі

Для розширення оперативного поля читання корисні вправи на знаходження в тексті абзаців або речень із певними словами. Провести їх краще у вигляді змагання «Хто швидше?». Щоб зберегти в дітей інтерес до читання тексту, сюжет якого дітям уже відомий, урізноманітнюючи види читання. Зокрема, беру до уваги можливість застосування таких видів читання:

- читання пошепки, тихо, голосно; читання «буксиром»;
- читання з метою знаходження певних слів, назв, розділових знаків тощо;
- читання-«гудіння» (напівголосне, у різному темпі);
- читання «дощиком» (напівголосне читання упродовж кількох хвилин усім класом);
- хорове (групове) читання певного уривка;
- читання «ланцюжком»; читання в особах; читання у парі.
- читання комбіноване (вчитель – учні);
- мовчазне читання; читання на швидкість.

Список використаних джерел

Електронні ресурси

https://docs.google.com/document/d/1SFKNkFEfREYRCThStoeOr4exXZem7zU4/edit?usp=share_link&ouid=111186413162247401529&rtpof=true&sd=true

https://docs.google.com/document/d/1TFfyP6Na1HszQL62T6tVdYKFWbioToBh/edit?usp=share_link&ouid=111186413162247401529&rtpof=true&sd=true

https://docs.google.com/document/d/1z8cw17tpWeRSDDWkMWOet_ORj5QG3f5c/edit?usp=share_link&ouid=111186413162247401529&rtpof=true&sd=true

https://docs.google.com/document/d/1-yKZ0GBV10NnoIZtLciDbiGfEf3YMBsc/edit?usp=share_link&ouid=111186413162247401529&rtpof=true&sd=true

https://docs.google.com/document/d/11auAW1Wgo03lGGNI0FwRQe6gba6P0QnN/edit?usp=share_link&ouid=111186413162247401529&rtpof=true&sd=true

https://docs.google.com/document/d/13wRzM7Mh9y31TLgZykZOKSjh-Y2uoYSg/edit?usp=share_link&ouid=111186413162247401529&rtpof=true&sd=true

Ефективні методики й технології формування читацької компетентності в здобувачів початкової освіти в умовах дистанційного та змішаного навчання

Лісова Н. Л.,

*учитель початкових класів Дружківської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 17
Дружківської міської ради Донецької області*

Важлива роль у розвитку і вихованні особистості молодшого школяра належить навчальному предмету «Літературне читання», який є складовою мовно-літературної освітньої галузі, оскільки центральне місце в переліку основних компетентностей посідає читацька компетентність. Відома велика кількість різних вправ і прийомів для покращення навичок читання.

Формування і розвиток навички читання – це складний психофізіологічний процес, успішність якого залежить від можливостей зору, швидкості реакції, рівня розумового розвитку дитини, особливостей її уваги, життєвого досвіду. Навчитися читати швидко, правильно та свідомо для більшості дітей є значно складнішим завданням, ніж засвоїти певний спосіб обчислень чи вивчити мовне правило.

Основними методичними прийомами навчання читати правильно є такі: читання вчителем, читання учнів, пояснення вчителя, аналіз і виправлення помилок, вправлення у читанні слів, словосполучень, речень із дошки перед опануванням цілого тексту. Для вдосконалення правильного читання слід використовувати вправи на розвиток чіткості вимови, як-от: промовляння групи голосних, приголосних звуків, складів, читання слів із цими звуками, речень, скоромовок, прислів'їв. Такі вправи розвивають рухливість мовленнєвого апарату молодших школярів. Для того щоб запобігти монотонності, неточності вимови, доцільно пропонувати певну розминку перед читанням. Правильності читання сприяють вправи на вироблення уважності до слова: читання слів, які відрізняються одним звуком тощо. Поступово необхідно розвивати в молодших школярів швидкість читання.

У кожному класі початкової школи особливу увагу слід звертати на формування навичок виразного, правильного, свідомого та швидкого читання в молодших школярів. Ці якості тісно взаємозв'язані. Процес їх формування в учнів відбувається не одночасно. Необхідно сприяти тому, щоб кожний учень вільно читав.

Значну роль у навчанні швидкого читання відіграє приклад учителя. Темп його читання – взірєць, до досягнення якого мають готувати себе діти. Темп читання повинен забезпечити розуміння прочитаного.

Щоб навчити дитину читати швидко та свідомо, учитель повинен розвивати її увагу, пам'ять, мислення, залучати резервні можливості зору тощо.

Задіяти одночасно різні органи почуттів дитини при опануванні читання та письма – завдання педагога. З досвіду роботи вважаю дуже важливим використовувати **систему вправ** взаємодії читання й письма в роботі з першокласниками. Важливо вчити дітей бачити під час читання та письма «живе» слово, тобто розуміти його значення, бачити «родичів» слова. Доцільним при цьому буде **друкування** складів, слів, речень, що дає можливість, крім графічного запам'ятовування букв, розвивати грамотність.

Для цього можна використовувати прийом *«кольорове друкування»*.

У зошиті в клітинку діти зафарбовують рядок жовтим кольором, потім друкують, промовляючи, склади або слова синім олівцем, спостерігають, як букви стають зеленими. Наступні рядочки можна друкувати іншими кольорами та досліджувати чарівні перетворення букв таким чином.

В умовах *дистанційного навчання* добре стимулюють дітей самозаміри техніки читання. Це легке створення ситуації успіху, коли дитина, другий або третій раз читаючи текст, бачить, що прочитала вже більше слів! Під час *онлайн-уроків* підтримують увагу й зацікавлюють дітей такі прийоми:

- читання «Естафета», коли діти самі обирають товариша, який підхоплює естафету читання;
- читання «Блискавка» з відривом очей від тексту та переведенням на вказаний учителем предмет, після чого треба швидко знайти місце зупинки;

- дидактичні ігри з читання, які можна вивести на екран;
- читання «Рибки», мовчки, з подальшою перевіркою розуміння прочитаного;
- напівголосне читання «Бджілки»;
- читання «У парах» або «З другом», коли дитина сама обирає собі пару.

Ефективно:

- обмін враженнями від прочитаної книги у класі та обмін книжками з товаришами;
- виставки малюнків до прочитаних книг («Ми – художники-ілюстратори»);
- створення власної книжки для молодших братів і сестер.

Вправи для правильного дихання під час читання та для психофізичного відновлення:

1. Прочитати найбільшу кількість слів, набравши повітря.
2. Набрати повітря та задати уявну свічку в руці, здути з руки метелика (допомогти йому злетіти).

Використання сучасних технічних засобів ефективно для навчання читання. Це дає можливість урізноманітнювати дидактичні ігри під час уроків. Наприклад, можна вивести на дошку великі «живі» склади через проектор. Діти у захваті від таких ігор.

Особливого значення набуває сьогодні читання в родині та збереження й розвиток бібліотек як осередку читання паперової книги.

Есе

Читання в моєму житті

У моїй родині є такі книги, де сторінки затерті-зачитані так, що букв уже майже не видно. Але ми знаємо їх напам'ять. Читали вголос і сміялися разом.

Чому сучасні діти не читають книг? Молодь не тільки не купує літературу, а й здає на макулатуру книги батьків... Добре, якщо молода людина читає скачані книги з планшета. Але професор і психолог Тетяна Чернігівська стверджує, що людський мозок працює по-різному при читанні книги в паперовому варіанті та з електронного носія. Читання розвиває мозок і виховує.

Я пам'ятаю, як цінували люди книги! Передавали з покоління в покоління! Та обирали не за кольором корінця, щоб красиво стояли на полиці, а за змістом. А сьогодні моя дитина мене питає: «Як у житті мені це знадобиться?» Як їй пояснити, яке це щастя – мандрувати разом із героями, переживати з ними радість, розчарування, любов. Як прикро прощатися, коли перегортаєш останню сторінку! Але ти завжди можеш повернутися до цієї історії знов і знов! Пережити ту радість зустрічі.

Я шукаю відповідь на питання, чому моя чотирнадцятирічна дочка не любить читати. Старші, яким по тридцять, думаючи та читаючи. Що змінилося за ці 15 – 20 років?

Як радісно було в мої шкільні роки прийти до бібліотеки та обирати наступну книгу, наступну історію, в яку ти поринеш, коли прийдеш додому! Найцікавішими бібліотечними книжками ми обмінювались і не могли дочекатися, коли ж дочитають твої товариші, бо ти стоїш у черзі.

Ще мене хвилює, що сьогодні читають наші діти.

Хто дозволяє друкувати та продавати нашим дітям адаптовані версії авторських творів?! Як це можливо? Переказати коротко та примітивно твір або казку відомого письменника, додати яскравих малюнків і пропонувати цей сурогат замість справжнього твору. Нещодавно зайшла на сайт видавництва «Ранок», щоб подивитися новинки для моїх четвертокласників. Кидається в очі «Чарівна книжка про кашки» Ганни Булгакової. У мене немає слів...

Коли біля мого будинку повісили банер зі словами про корабель, перше, що я подумала, як я буду дивитися в очі своїм учням, коли ми повернемося до навчання в стінах рідної школи? Як я зможу їм це пояснити? Поруч зі мною, тримаючи за руку, йшла моя донечка. Нам обом було чомусь соромно... Завжди треба залишатися людиною. Боже, бережи наших дітей та нашу рідну землю!

Робота з віршами на початковому етапі формування читацьких навичок

Новенко Н. М.,

*учитель початкових класів Криворізької гімназії № 41,
спеціаліст вищої категорії, «Старший вчитель»*

У статті висвітлюється питання формування читацької компетентності. Особлива увага приділяється роботі з віршами. Одним із ефективних прийомів роботи з віршами (запам'ятовування, знаходження рим, створення поетичних образів) є опорні схеми – мнемотаблиці.

Ключові слова: *читацькі навички, якості читання, самостійна читацька діяльність, опорні схеми, мнемотаблиці.*

*Поетичне сприйняття життя,
все, що оточує нас, – найбільший дар,
який дістався нам від пори дитинства.
Якщо людина не втратить цей
дар протягом довгих років,
то вона – поет.
(З інтернету)*

Прагнення до самостійності підштовхує дитину оволодіти навичкою читання, яка, у свою чергу, надає дитині впевненості у своїх силах. Я вважаю, що основний період на формування читацьких умінь припадає саме на період навчання у початковій школі. Успішне оволодіння процесом читання залежить від того, наскільки дитина усвідомлює його необхідність. Поділяю думку англійського письменника Вільяма Текерея: «Читати корисно! Книги освічують душу, піднімають і зміцнюють людину, пробуджують у ній кращі прагнення, гостять її розум і пом'якшують серце».

Свідомість, правильність, виразність і швидкість – якості читання, оволодіння якими формує стійку навичку. Недоліки якоїсь із ознак читання впливають на якісну характеристику іншої риси уміння читати. Усвідомлено можна читати лише при правильному читанні. Від правильного читання залежить його швидкість. Виразне читання стає можливим лише при свідомому сприйнятті тексту, що диктує дотримання пауз, логічних наголосів, прискорене чи уповільнене прочитування

твору. Разом з цим успіх виразного читання залежить і від правильного та швидкого читання.

На початковому етапі навчання читати наголошую на правильності читання. Велике значення має оволодіння учнями орфоепічними правилами при читанні. Погана вимова знижує якість читання, утруднює розуміння читаного, робить незрозумілим усне мовлення учня.

Навчання лише тоді ефективне, коли дитині цікаво. Є певні вікові вподобання дітей молодшого шкільного віку при виборі книжок. Діти виявляють найбільший інтерес до тих книжок, які зможуть самостійно опанувати. Зазвичай у віці 6 – 8 років до вподоби вірші й казки, з якими легше впоратися.

Метою уроків читання в початковій школі є формування в учнів основ самостійної читацької діяльності, розвиток і виховання особистості молодшого школяра засобами художнього слова, прилучення дітей до світу поезії, знайомство їх із віршованою мовою як своєрідним типом мови. Важливим елементом розвитку особистості є розвиток емоцій, почуттів, переживань. Вірші – це один із ефективних засобів розвитку емоційно-чуттєвої сфери дітей.

У своїй педагогічній практиці на уроках читання використовую метод опорних схем (ОС), описаний С. Н. Лисенковою та В. Ф. Шаталовим, які допомагають формувати різні складові читацької компетентності. Особливо ефективні такі схеми під час знайомства та запам'ятовування віршованих творів.

Метод ОС сприяє кращому розумінню навчального матеріалу учнями, засвоєння його не через багаторазове заучування, а через асоціативне сприйняття дійсності. В основі ефективного та швидкого запам'ятовування матеріалу, його усвідомлення, уміння аналізувати лежать усього два чинники – АСОЦІАЦІЇ та УЯВА. Це фундаментальні основи багатьох методів.

Асоціація – це таке зв'язування одного елемента з іншим, у якому поява у свідомості одного з них тягне за собою появу іншого. Кожен у житті сотні тисяч разів стоїть перед прикладами асоціацій. Коли бачимо санчата, вони нагадують про зиму, тобто можна сказати, що санчата асоціюються із зимою. Зустрівши старого друга, можемо згадати, наприклад, школу, у яку разом ходили; вигляд незнайомої людини, зустрінutoї надворі, може нагадати хорошого знайомого, тобто можна сказати, що він асоціюється з нею.

Уява – це другий чинник, який знадобиться для оволодіння мистецтвом гарного запам'ятовування і осмислення.

За основу береться технологія мнемічного сприйняття матеріалу.

Мнемотехніка – це сукупність правил і прийомів, що полегшують процес запам'ятовування інформації. А потім її обробка й аналіз. Завдяки мнемотехніці розвивається :

- асоціативне мислення;
- зорова і слухова пам'ять;
- зорова і слухова увага;
- уява.

Мнемотаблиці (схеми) допомагають учням початкових класів, особливо першокласникам, швидше запам'ятовувати алгоритми певних навчальних дій. Вони особливо ефективні при розучуванні віршів. Суть полягає в тому, що на кожне слово або маленьке словосполучення придумується картинка (зображення); таким чином, весь вірш замальовується схематично. Після цього дитина по пам'яті, використовуючи графічне зображення, відтворює вірш цілком. На початковому

етапі вчитель пропонує готовий план-схему, а в міру навчання дитина також активно включається в процес створення своєї схеми. Починаючи з першого класу, використовують схеми, взяті з інтернет-ресурсів, а також розробляють сама відповідно до теми уроку.

**Від хатинки до хатинки
ходить Миколай**

А. Костецький «Де літо живе?»

 У павука	 хатинка -	 Тоненька павутинка.
 У коника веселого-	 між травами	 оселя.
 У ластівки швидкої-	 Під нашим підвіконням.	 А тепле й ніжне літо,
 волошками повіте,	 посріблене дошами,	 живе в очах у мами.

 Від хатинки	 До хатинки	 Ходить Миколай -
 Кожушок чарівний,	 Срібна борода.	 Він несе дарунки
 Діточкам малим	 І любов дарує	 Українцям всім!

Вітер в лісі повіяв -
Він вербу стару гойдає.
І на вітер на поляну
Вітер косо глянув -
І в дупло верби сховався.

Вибіг вовчик
Вовчика злякався

**У лісочку
Лідія Компанієць**

 Доброго ранку!		
У ранковому	лісочку	примічаю я усе:

		
он метелик вигнув крила,	он цвіте ромашка біла,	он блжола медок несе;

Часто доводиться чути від батьків скарги на те, що в їхньої дитини погана пам'ять, їй дуже важко дається заучування віршів, пісень, будь-якої інформації, яку вона отримує в школі.

Перш за все, необхідно враховувати особливості пам'яті молодших школярів. Важливо знати, що дитині молодшого шкільного віку значно легше запам'ятовувати те, що супроводжується наочною — тобто, коли ми показуємо ілюстрації, картинки, малюнки. Крім того, легше вдається запам'ятовування, якщо розучування відбувається мимоволі, непримусово, за власним бажанням дитини. Довільність психічних процесів

у дітей сформована недостатньо, тому і сконцентрувати зусилля на запам'ятовуванні дитині значно важче, ніж дорослому.

Розвивати й зміцнювати пам'ять потрібно для того, щоб покращити успішність. І це варто робити як учителям, так і батькам. Завдяки таким опорним схемам протягом першого навчального року дітям вдається запам'ятати 15 – 20 віршів. А в подальшому вони за власним бажанням створюють свої схеми (накреслені від руки, з використанням картинок зі старих журналів тощо) і презентують їх однокласникам.

Отже, вивчення віршів сприяє покращенню пам'яті, збагаченню словникового запасу школярів, розвитку дикції, формуванню образного мислення.

Список використаних джерел

1. Джежелей О. В. Вчуся читати: Книга для тих, хто бажає навчитися швидко і без помилок читати і писати. Книга 2 / О. В. Джежелей, А. А. Ємець, О. М. Коваленко. – Х.: Веста: ТОВ Видавництво «Ранок», 2002. – 270 с.
2. Джежелей О. В. Формування навичок читання: методичні рекомендації щодо використання посібника «Вчуся читати» (Книга 1) для шкіл з українською та російською мовою навчання / О. В. Джежелей, А. А. Ємець, О. М. Коваленко. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2002. – 250 с.
3. Джежелей О. В. Вчуся читати: Задачник для першокласників, які хочуть навчитися швидко читати і грамотно писати. Книга 1 / Джежелей О. В., Коваленко О. М. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2001. – 255 с.
4. Крапівіна О. Запам'ятати з опорою на образ / О. Крапівіна // Початкова школа. – 2003. – № 7. – С.14-16.
5. Шевченко Ж. Г. Формування в учнів початкових класів навичок виразного читання / Ж. Г. Шевченко // Наша школа. – 2008. – № 3. – С. 32-34.
6. <https://vseosvita.ua/news/chomu-ditiam-vazhlyvo-vyvchaty-virshi-napamiat-ta-iaak-tse-vplyvaie-na-rozvytok-rozumovykh-zdibnostei-43009.html>
7. <https://genezum.org/library/formuvannya-chytackoi-kompetentnosti-molodshyh-shkolyariv>
8. https://allref.com.ua/uk/skachaty/YAkosti_povnocinnogo_chitannya_%28pravil-nist-svidomist-viraznist-shvidkist-%29_yih_vzayemozumovlenist-

Розвиток креативного мислення учнів початкових класів через використання творчих завдань на уроках літературного читання

*Одринська О. П.,
заступник директора з НВР
КЗ «Харківська початкова школа № 176
Харківської міської ради»*

*Кожна людина змалечку володіє цілим світом,
і це не коштує їй жодного шеляга.
Так, світ належить їй, треба тільки закачати
рукава, простягти руки і взяти його.
Джанні Родарі*

У Концепції НУШ зазначені 24 риси і чесноти, які визнані пріоритетними в понад 50 країнах світу. Одна з необхідних навичок ХХІ століття і одна з 4 «К» Нової Української школи – креативність, уміння думати поза рамками. Сучасна людина – це людина, яка може нестандартно бачити проблему, вміє знаходити нешаблонні рішення, має кілька варіантів розв'язування задач, розглядає відоме з нових позицій. Така людина має креативний інтелект.

Сформованість креативного мислення забезпечує успіх у будь-якій діяльності, серед яких на першому місці – навчальна. Моє завдання як учителя початкових класів – створювати умови, за яких схильність дітей до бажання нестандартно вирішувати поставлені задачі може дістати розвитку.

Науковцями розроблено багато творчих вправ для розвитку креативного мислення. Це і «Читання з маркуванням тексту», і «Передбачування», і «Асоціативні ігри», і «Комбінаційний аналіз», і «Мозковий штурм», і «Сократовське опитування» тощо. Але для моєї роботи педагогічною знахідкою стала книга Джанні Родарі «Грамматика фантазії», яка вчить вигадувати, фантазувати, творити, грати в різні ігри, які стимулюють креативне мислення дитини.

Вправи, які описані в книзі, я використовую на уроках літературного читання, починаючи з третього класу. Чому? Тому що в другому класі більше уваги приділяю розвитку навички читання, розвитку зв'язного мовлення, збагаченню мовного запасу учнів. Вправи проводжу на початку уроку, вони займають 5-8 хвилин. До вправ відбираю ситуації, слова, питання, події, які пов'язані з темою, з новим текстом або з домашнім завданням.

Види творчих завдань, вправ:

1. «Візерунки слів». Учитель обирає довільне слово або пов'язане з темою уроку. Воно записується на дошці стовпчиком. На ці букви добираються нові слова, до слів – речення. На основі отриманих результатів складають оповідання.
2. «Казка з одного слова». Написати слово. Підібрати слова-ознаки, які б починалися на літери в цьому слові. Скласти казку з підібраними словами. Можна взяти діючих персонажів оповідань. Дати характеристику герою.

3. «Неслухняний префікс». Додамо до звичайних слів префікси «між», «анти», «не», «міні», «трюх» і вигадуємо історію з цими словами (Приклад: антикішка, трюхкіт, мінісонце, невірш, мініказка тощо).
4. «Три слова – і одне чуже». Виписати три слова з казки і додати до нього одне чуже. Придумати історію з цими словами. (Приклад: лисичка-сестричка – вовк-панібрат – мобільний телефон).
5. «Казковий салат». Скомбінувати казки та вигадати нові пригоди казкових героїв. (Приклад: до казки «Круть та Верть» потрапляє Котигорошко. Що би трапилось, якщо Колобок був би з глини.).
6. «Фантастичне питання». Спробувати придумати оповідання на фантастичну тему, наприклад: «Що буде, коли до класу зайде страус?», «Яка тварина могла б добре керувати автомобілем?», «Що було б, якби існувала машина часу?», «Якби з неба йшов дощ із ласощів, то з яких?», «Якби твій собака вмів розмовляти, що б він говорив?». Дитина пише оповідання, а це – «Щоденні 5».
7. «Ми – журналісти». Дома учні вирізають із журналів, газет окремі слова. А на уроці в групах складають своє оповідання.
8. «Оживіть слова!». Одне слово оживає лише тоді, коли воно зустрічає інше, те, яке його провокує, змушує розкрити нові смислові можливості. Загадати два протилежні та зовсім не пов'язані між собою слова. Наприклад, «зошит» і «пиріжок». А тепер треба знайти з цих слів якомога більше цікавинок і поєднань – для початку їх можна провідміняти разом, а потім із отриманих пар скласти цілі історії (і зовсім неважливо, якщо вони будуть трішки дивними та неправдоподібними). Ще можна запропонувати учням поєднати ці слова з різними прийменниками.
9. «Гра з дитинства». Гра, у яку всі грали в дитинстві. Потрібно взяти лист паперу і по черзі написати на ньому відповіді на запитання: Хто це був? Де він знаходився? Що робив чи сказав? Що зробили чи сказали люди? Чим усе закінчилося? Але кожну відповідь потрібно загортати так, щоби той, хто відповідає на наступне запитання, не міг побачити її. Наприкінці гри розкриваємо листок і читаємо всі відповіді – може вийти цікава історія. Такий листочок дається на кожний ряд або варіант. Питання кожного разу можна доповнювати, змінювати.
10. «Помилка в диктанті – ідея нової історії». Неправильно написане слово може мати дуже смішне значення (вчитель же гарантовано його придумає?) і про нього можна скласти цікаву історію. Так учні точно запам'ятають, як писати правильно, а крім того, неабияк розважаться.
11. «Склади речення». Учні записують рядок слів, кожне починається з останньої букви. Але треба підбирати такі слова, щоб утворилося речення. Добре, коли це речення буде стосуватися, наприклад, прочитаного вдома вірша, тексту.
12. «Несподіванка». Учні пропонується передати зміст оповідання за допомогою 5 ключових слів. (Приклад: переказати казку «Як квітень до березня їздив» за допомогою таких слів: квітень, сани, човен, віз, травень).

Вправи зовсім не складні, не вимагають великої кількості часу чи якоїсь спеціальної підготовки. Головне, не боятися вигадувати – якісь небилиці, вірші, що

не римуються, нові слова, звірів, казки чи невідомі раніше способи використання звичних речей. А ще виконання таких завдань може бути дуже смішним. Також такі завдання допомагають і вчителю розвивати власну креативність.

Результат використання таких вправ? Головне – учні чекають уроки літературного читання, полюбляють їх. У класі з'явилося багато учнів, які вдома вигадують власні казки, а потім читають їх усьому класу (навіть дуже сором'язливі діти). На уроках учні вміють вільно висловлювати власні думки.

Такі завдання можна використовувати й під час онлайн-навчання. Щоб створювати слова, речення, є дошка в ZOOM-конференції, на якій можуть писати учні та вчитель. Скласти фантастичні казки діти можуть самостійно. Потім робота надсилається й учитель демонструє її всім у презентації. Роботу в групах можна організувати в сесійних залах конференцій. А ще такі вправи поліпшують настрої учнів. Під час роботи вони сміються, радіють. А зараз це дуже необхідно.

Які переваги використання вправ, що розвивають креативне мислення?

По-перше, креативне навчання – це навчання, занурене у спілкування, діалогове навчання.

По-друге, призначення креативного навчання полягає в тому, щоб передати знання, усвідомити цінність інших людей. Зміст роботи полягає не лише у знаннях, але й у способах мислення.

По-третє, креативне навчання – це така форма організації освітньої діяльності, мета якої – забезпечення комфортних умов, за яких кожен учень відчував би свої успіхи, інтелектуальну роботу, продуктивність навчання, недопущення домінування однієї думки над іншою. А це все сприяє соціалізації учнів у початковій школі.

Список використаних джерел:

1. Джанні Родарі. «Грамматика фантазії»
2. <https://eduhub.in.ua/courses/scorm-kurs-37-kreativnist> (Курс «Креативне мислення», розроблений тренеркою з «м'яких» навичок Іриною Рудикою).

Формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти

*Осовіцька Т. А., учитель початкових класів
Костянтинівського закладу загальної середньої освіти
I-III ступенів № 5 Костянтинівської міської ради
Донецької області, «Учитель-методист»*

У статті розкрито досвід роботи педагога щодо формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти. Наголошено на складності процесу читання, який потребує розвитку багатьох компонентів. Представлено практичні вправи для щоденної роботи вчителя початкових класів на уроках «Літературного читання».

Ключові слова: здобувачі початкової освіти, читацька компетентність, читацька діяльність, розвиток основних психічних процесів, практичні вправи.

Сьогодні ми спостерігаємо шалені темпи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій: істотно змінилася текстова інформація, стрімко зростає обсяг інформації, виникають питання щодо якості інформації. Усе це потребує збільшення темпу читання, уміння знаходити відповідну інформацію, якісного розуміння отриманої інформації та швидкості прийняття рішень.

Потрібно інформацію не лише сприйняти, а й проаналізувати, інтерпретувати, систематизувати, узагальнити, оцінити та використати у своїй діяльності. Саме тому сучасний запит стрімкого формування глобального інформаційного суспільства – це розвиток компетентностей.

У Державному стандарті початкової освіти визначено 11 ключових компетентностей учнів початкових класів. Серед ключових компетентностей, окреслених стандартом освіти, передбачено вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях [1].

Читацька компетентність – здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо [6, с. 7].

З огляду на це, предмету «Літературне читання», як складової мовно-літературної освітньої галузі, належить особлива роль у навчанні здобувачів початкової освіти. І перший крок у формуванні компетентностей здобувачів освіти Нової української школи належить учителю початкових класів.

Читання – це процес, у якому беруть участь мовлення, сприйняття, слухові й зорові аналізатори, різні психічні процеси. Усе це потребує від педагога продуманої, систематичної роботи щодо здобуття учасниками освітнього процесу потрібного рівня компетентності, який дасть змогу успішно просуватися наступними сходинками мовно-літературної освіти, а також у подальшому навчанні протягом усього життя та саморозвитку.

Ураховуючи виклики сучасності, у своїй педагогічній діяльності на уроках літературного читання у 3 класі використовую як традиційні прийоми та вправи, перевірені досвідом роботи, так і інноваційні техніки.

Систематичні вправи для **дихальної гімнастики**:

- «Іменинний торт» – вдих через ніс, затримка дихання, видих. Головне: задути «всі свічки» одночасно.
- «Пахощі» – вдих через ніс, затримка дихання, видих через рот. Головне: показати наскільки сподобався запах уявних квітів.
- «Квітка-свічка» – уявляємо, що в одній руці тримаємо квітку, а в другій – свічку. Вдих – «нюхаємо квітку», видих – «задуваємо свічку».
- «Індик» – читаємо з прикріпленою на носі паперовою смужкою.
- Довгомовки «Малинки» – вдих через ніс, затримка дихання, на видиху рахуємо малинки: раз – малинка, два – малинка і т. д. Головне: «зібрати якомога більше малинок» на одному подиху.
- Тренуємо **артикуляцію** за допомогою таких вправ:
- Промовляння скоромовок, поступово пришвидшуючись. Особливо подобається дітям змагання, хто скоріше і краще їх вимовляє.
- Чистомовки для поліпшення якості дикції. Дуже подобаються здобувачам освіти чистомовки з кінезіологічними вправами, наприклад: вимовляємо та одночасно виконуємо вправу «Моторчик».
- Проспівування веселих пісень із голосних для артикуляційної гімнастики та розвитку мовленнєвого дихання.

- Випробування для спецагентів – читаємо неіснуючі слова. Ускладнений варіант: додаємо емоції під час промовляння, наприклад: «Прочитай радісно/ сумно».

Підвищенню швидкості читання сприяє поєднання **вправ для розвитку артикуляції та дихання**: «начитка» слів – читання таблиці слів різної довжини з будь-яким набором букв на одному видиху по вертикалі та горизонталі. Головне: читати правильно.

Тренуємо обидві півкулі мозку, концентрацію та пам'ять за допомогою **нейробіки**. Широкий спектр таких вправ має засновниця освітнього простору «Supermemory» у м. Дніпро Юлія Гордієнко, яка щиро ділиться відео нейрогімнастики в соціальних мережах: «Човник – окей», «Коза – телефон», «Дош – калюжі», «Зайчик – один» тощо [4].

Для **активізації мислення та мови, стимулювання мозку та синхронізації роботи двох півкуль мозку** використовуємо:

- Малювання двома руками – одночасно обвести по контуру симетричний малюнок. Ускладнене тренування: діти одночасно малюють і слухають текст, який читає вчитель. Наприкінці проводимо бесіду за змістом почутого.
- Робота з таблицями – одночасно zakresлюємо правою рукою, наприклад, усі квадрати, а лівою – усі круги.
- Робота з аркушами, поділеними навпіл. Дві ділянки аркуша мають однакові малюнки, що мають різне просторове положення. Дитині треба одночасно двома руками викреслювати схожі предмети.

Виконувати **фітнес для мозку** допомагають вправи засновниці тренінгового центру в м. Київ «Шалений равлик» Олени Калачикової:

- Вправа «Абетка».
Простий варіант: у квадраті записано 2 букви. Верхню букву у квадраті промовляємо вголос, нижня буква у квадраті означає руку, яку треба підняти вгору одночасно (П-права рука, Л-ліва, О-обидві).
Складний варіант: у квадраті записано 3 букви. Верхня буква у квадраті проговорюється вголос, середня буква означає руку, яку треба підняти, а нижня буква – додати рух ногою.
- Усний рахунок – максимально швидко вголос називаємо тільки відповіді простих прикладів.
- Метод Струпа – читання слів, коли колір слів не збігається з написаними словами. Завдання: читати слова мовчки, а вголос називаємо тільки колір, яким це слово написано. Ускладнений варіант: плеснути в долоні, якщо такий колір є у світлофора [2].

Для **розвитку швидкості руху очей** використовуємо:

- Лабіринти, наприклад: «Допоможи гному дістатися скарбів», «Нагодуй білочку».
- «Плутанина» – потрібно зібрати слово, рухаючись у дуже швидкому темпі за запропонованими лініями очима та поєднуючи цифру з буквою. Головне: працюють тільки очі.
- «Муха» – використовуємо квадрат на 16 комірок (4 на 4). Розташовуємо «муху» на довільну клітинку та вчитель/ведучий наказує їй рухатися в певному напрямку, наприклад: три клітинки вгору, одну клітинку праворуч тощо. Дитина стежить тільки очима.

Після декількох наказів питаємо дитину, де знаходиться муха. Якщо учень помилився, можна продемонструвати рух «мухи» наочно [5].

- «Знайди числа від 1 до ...» – дітям пропонується сюжетна картинка, на якій розташовані числа різного розміру та/або кольору. Завдання: збирати послідовно всі числа в прямому або зворотному порядку, наприклад, від 1 до 20.

Ускладнений варіант цього завдання: знаходимо по порядку парні, непарні числа тощо. Обов'язково фіксуємо час, порівнюючи з попереднім результатом [2].

Для тренування швидкості руху очей та перемикування уваги дітям подобається вправа «Слово – число – фігура»т – швидко рухаємо очима по рядку та промовляємо вголос побачене.

Цікавий для себе та дітей відкрила варіант виконання цієї вправи: дивимося послідовно на картинки та руками одночасно виконуємо відповідні рухи: якщо геометрична фігура, то робимо оплески, на слово – руки в сторону, якщо написана цифра – показуємо кулак, на піктограму – підіймати руки вгору. Виконується в дуже швидкому темпі [2].

Техніки, які розширюють периферичний зір, пам'ять і спритність реакцій:

- Таблиці Шульте – дивимося в центр, намагаємося за межі центрального квадрата не виходити та знаходимо бічним периферичним зором усі числа від 1 до 16, від 16 до 1. Дуже подобаються вихованцям виконання цієї вправи з кінезіологічними рухами, наприклад: називаємо послідовно числа та одночасно показуємо їх вказівним пальчиком по черзі то правою, то лівою рукою. Крім того, числа в таблиці можуть бути різного розміру, кольору, шрифту тощо.

Ускладнені варіанти цього завдання:

- 1) перевернути таблицю догори ногами та знайти, не бігаючи очима, числа від 1-16, від 16 -1 з фіксацією часу;
 - 2) таблиці містять цифри та букви – спочатку називаємо числа за порядком, а потім букви в алфавітному порядку, виконуємо як у прямому порядку, так і зворотному;
 - 3) шукаємо очима задану букву й одночасно говоримо слово на цю букву [2].
- Клиноподібні таблиці – дивимося в центральний стовпчик і читаємо букви, склади, числа в діагоналях. Виконуємо із закладкою, прикриваючи нижні непрочитані рядочки, тренуємось бачити ширше.

Розширювати периферичний зір можна ще й вертикально [2].

Читання – це дуже складний психофізіологічний процес, у якому беруть участь пам'ять і мислення, увага й уява. З цією метою використовую такі завдання:

- **Для розвитку уваги:** коректурна проба – одночасне викреслення (закреслення, обведення, підкреслення) певних символів; гра «Слідчий» – пошук 10 відмінностей між двома малюнками, або певного предмета, який заховав художник, або всіх захованих предметів на картині, або предмета без пари; гра «Геолог» – «розкопки» комбінації відповідних фігур на малюнку або слова серед літер, або одного предмета, який відрізняється від інших; гра «Розвідник» – порахувати та вказати кількість певних предметів (від 3 до 5 різних предметів у кількості 5 – 10 штук).

- **Для розвитку пам'яті:** читання тексту два рази. Варіанти виконання: під час другого читання відновлюємо від 3 до 12 слів (залежно від індивідуальних особливостей дитини), що зникли в тексті, або шукаємо замінені слова в тексті чи неточності. Також подобається здобувачам освіти запам'ятовувати трійки слів, а потім по пам'яті відновлювати одне пропущене слово у трійках. Також робота з парою малюнків – запам'ятовуємо всі предмети на першому малюнку, прибираємо його, а потім шукаємо зміни на другому малюнку. Варіанти вправи: з'явилися нові предмети, загубився якийсь предмет.

Для розвитку слухової пам'яті – запам'ятовуємо ланцюжок слів, складаючи цілі веселі історії.

- **Для розвитку мислення:** продовж ряд, логічні таблиці, розв'язання головоломок, ребусів.

Сам процес **читання** урізноманітнюють такими завданнями, щоб уникнути монотонності та нудьги:

- прочитай початок речення, придумай його закінчення, наприклад: Тато ремонтує ...;
- знайди серед літер імена, наприклад: АМСАШКОРЇ;
- прочитай речення з малюнками, замінюючи малюнки словами;
- склади слова з частинок (варіант: які малюнки залишилися без підписів, допиши);
- читаємо слова/речення/текст без голосних;
- прочитай текст, встав прийменники за змістом;
- анаграми – переставляємо букви місцями та складаємо слово (варіант: пошук зайвого слова);
- гра «Фермер» – знайти слова в рядках, у яких зникли пробіли між словами;
- гра «Хованки» – знайти в тексті слова з певною ознакою: починаються на А, складаються з двох складів, з наголосом наприкінці;
- гра «Коректор» – знайди та порахуй фрази, що повторюються, або: зі слів, що повторюються, складіть фразу;
- гра «Розумник» – знайди в тексті слово за описом, наприклад: починається на букву К, складається з трьох складів, третій склад наголошений;
- гра «Кумедне ім'я» – читаємо запропоновані 2-3 картки складів, головне – чітко вимовляти;
- гра «Нісенітниця» – поєднуємо слова з 1, 2 та 3 стовпчиків лініями, не читаючи; потім читаємо утворені короткі речення: якщо слова підходять за значенням, ставимо домовлений символ, наприклад, смайлик;
- гра «Дзеркало» – читання дзеркальних речень, наприклад: Учні посадили на ї'рівдоп инатшак;
- гра «Ремонт» – робота з деформованими реченнями, текстами;
- гра «Карлики – велетні» – прочитай слова спочатку великими літерами, а потім – маленькими, наприклад: ДчИаТйИнНиАк;
- гра «Так, ні» – прочитай словосполучення, наприклад, чорне молоко: якщо «так», ставимо «+», якщо «ні», ставимо «-»;
- гра «Хто зайвий» – назви предметів перемішалися з зайвими літерами; завдання: викресли букви, яких не повинно бути в назвах до малюнків,

або в кожному слові на тему «Тварини» причаїлась зайва літера, знайди та закресли її;

- гра «Будівельник» – заміни одну букву в слові, щоб утворилося нове слово;
- філворди – знайди у квадраті слова на певну тему та зафарбуй різними кольорами;
- прочитай закодований «текст» – надруковано двома кольорами декілька речень на дві теми, при цьому слова кожного тексту чергуються зі словами іншого тексту в будь-якій послідовності.

На уроках використовую різноманітні **техніки швидкочитання**: читання слів із фотоапаратом, читання невеликого тексту мовчки з одночасним промовлянням короткої скоромовки.

Намагаємося застосовувати прийоми, що рекомендує сучасний тренер цього напрямку Інна Кузнецова: читання догори дригом, з простукуванням, ковзання, з «решіткою», з прихованою нижньою або верхньою частиною рядка, читання словосполучень задом наперед, сканування – швидкий перегляд тексту у вузьких колонках очима по центру рядка в пошуках важливої інформації [5]. А також робимо спроби чергувати різні техніки на одному тексті.

Цікавими виявилось читання з перешкодами – читаємо якнайшвидше, попри перешкоди в тексті – у словах прикрити 1-2-3 букви, наприклад: комашкою, осіннім листочком тощо. Працюємо з текстами, що мають «дірки» – «загубилися» кінцівки слів для повторної роботи зі знайомим текстом. Подобаються дітям тексти, у яких слова надруковано буквами різних відтінків (завдання для виконання: читай тільки за темними буквами або тільки за світлими буквами).

Здобувачі початкової освіти люблять «зигзаг» – читання тексту у вузьких колонках, зі «шторкою» – прочитали та закрили рядок аркушем, «кенгуру» – читаємо, ніби перестрибуючи через одне слово: перше слово читаємо вголос, друге – про себе, третє – вголос, четверте – про себе.

Мета Концепції Нової української школи – створити школу, де приємно навчатися, де діти отримують не лише знання, а й уміють їх застосовувати у житті (не знання заради знань – а вміння їх застосовувати в реальному житті, не знати – а вміти користуватися знаннями) [3].

З погляду на це доречним є **навчання малюків роботи з інформацією**. Цьому сприяють такі вправи:

- роздивись малюнок, прочитай слова під малюнком, підкресли ті, що відповідають малюнку;
- прочитай словосполучення, поєднай кожне з відповідною темою, наприклад, пропонується 12 словосполучень і 4 теми;
- прочитай початок речення, серед трьох запропонованих слів у дужках обери та підкресли слово, яке підходить за змістом;
- гра «Голова – хвіст» – пошук відповідностей;
- гра «Робот» – прочитай інструкцію та виконай завдання, наприклад: зафарбуй третю намистинку кольором неба і т. д.; або: розфарбуй три сливи, намалюй два яблука під яблунею тощо;
- прочитай слова, записані в різних положеннях, не повертаючи аркуш;
- прочитай слова, підкресли лише ті, що позначають назви птахів;
- до кожного малюнка пропонується 4 слова, наприклад: білет, білок, білка, біль; завдання: підкреслити слово, яке відповідає малюнку;

- прочитай ланцюжок слів, підкресли назви продуктів харчування.

З метою **навчання роботи з текстом** використовую докладний переказ за методикою Ривіна, метод піктограм, тестування, інтелект-карти, техніки «Знаю. Хочу знати. Дізнався» та «Чарівний квадрат». Цікавим вважаю зворотне переказування – читаємо або слухаємо коротку історію, а потім переказуємо її у зворотному порядку – починаючи з останньої події та закінчуючи першою.

Вчимося створювати опорні конспекти для запам'ятовування різних типів: ялинка, риба, метелик [2].

Для збільшення словникового запасу разом із дітьми виконуємо завдання:

- заміни одним словом, наприклад: *Місце, де лікують хворих*;
- запиши по три слова на кожен категорію, наприклад: овочі, страви, молочні продукти;
- гра «Я знаю 5 назв ...», наприклад: дерев – називаємо назви дерев і рахуємо;
- вправа «Доміно» – перший учасник називає слово та будує з ним речення, другий учасник повинен розпочати своє речення тим словом, на яке закінчилося речення першого учасника, використовуючи іншу фразу, і так далі;
- вправа «Ім'я – місто – рослина – тварина» – обираємо будь-яку літеру та протягом фіксованого часу вигадуємо слова для кожної категорії, потім порівнюємо результати учасників, викреслюємо слова, які збіглися (перемагає той, у кого залишилося більше не закреслених слів);
- робота з фразеологізмами: відшукай відповідний малюнок до поданого фразеологізму або поєднай стійке словосполучення та його значення;
- робота із застарілими словами – поєднай слово, його значення та малюнок;
- з літер кожного слова утворити якомога більше нових слів, наприклад, виноград.

Для розвитку креативності використовую творчі завдання із розвитку фантазії, нестандартності мислення:

- «Що хотів намалювати художник»;
- Гра «Маркетолог» – придумай нову назву, наприклад: поєднання двох тварин, двох овочів;
- «На що схожа фігура»;
- «Хмаринка слів» – напиши якомога більше асоціацій до слова.

Отже, використання інноваційних технік, прийомів, вправ, завдань роблять освітній процес в умовах дистанційного та змішаного навчання цікавим, відкривають широкі можливості педагогу для реалізації формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти, для мотивації процесу читання, для стимулу до активної читацької діяльності.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3CT8pNF>
2. Калачикова О. Кейс вправ для занять по швидкочитанню: зошит-тренажер/Олена Калачикова. – Київ, 2020. – 123 с.
3. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3ifK3o7>

4. Офіційний сайт освітнього простору для дітей та дорослих «SUPER MEMORY». – Режим доступу : <https://bitly.ws/V3jb>

5. Офіційний сайт центру сучасного розвитку дітей «Геніальні діти». – Режим доступу : <https://deti-center.com.ua/>

6. Рекомендації щодо формування читацької компетентності Українського центру оцінювання якості освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bitly.ws/V3go>

Наступність у формуванні читацької компетентності здобувачів ЗЗСО

*Пенькова С. Д.,
консультант КУ «ЦПРПП»
м. Ізмаїл, канд. пед. наук*

У статті розкрито питання наступності в процесі формування читацької компетентності здобувачів освіти. Доведено структурно компонентні характеристики наскрізного для початкової та базової середньої освіти вміння читати з розумінням. Подано різноманітні підходи щодо вдосконалення самостійної читацької діяльності засобами опанування мовно-літературної освітньої галузі.

Ключові слова: *читацька компетентність, початкова освіта, базова середня освіта, читацька діяльність.*

В умовах реалізації Концепції Нової української школи не лише в початковій, а й базовій середній ланці проблема модернізації літературної освіти набуває пріоритетного значення. У закладах загальної середньої освіти мовно-літературна освітня галузь є основною, оскільки через опанування літературної мови й формування з перших років навчання повноцінної читацької навички школярі мають змогу успішно засвоїти й інші шкільні предмети, набути ключових і предметних компетентностей.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури доводить багатоконпонентний зміст поняття «читацька компетентність». Вітчизняні та зарубіжні дослідники (О. Вашуленко, В. Мартиненко, К. Пономарьова, О. Савченко, Н. Чепелева, Т. Яценко та ін.) розглядають означений термін із позицій діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів до читацької діяльності здобувачів освіти. Натомість відсутність однозначного визначення призводить до певних суперечностей, однак, доєднуючись до загального розуміння цієї категорії як інтегрованого структурно компонентного утворення, що поєднує низку характеристик – технічну, когнітивну, комунікативну, ціннісну, зазначимо, що формування читацької діяльності в шкільній освіті є компетентісно зорієнтованим процесом.

Заслуговує на увагу погляд В. О. Мартиненко, яка в структурі названої вище дефініції слушно виділяє «...когнітивний, комунікативний, операційний / діяльнісний компоненти» [1, с. 4], згідно з якими йдеться про володіння здобувачами освіти на всіх рівнях сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають можливість ефективно взаємодіяти з текстом, повноцінно сприймати й усвідомлювати літературні та науково-популярні твори, здійснювати пошук потрібної інформації, творчо інтерпретувати зміст прочитаного.

Відтак, педагог повинен дбати про систематичний активний розвиток читацької компетентності та критичного мислення впродовж усього шкільного навчання, оскільки розвинуті читацькі вміння формуються й удосконалюються засобами різних навчальних предметів, є ключовими для результативного

опанування багатьох освітніх галузей, особистісного саморозвитку загалом. Сьогодні здобувачі освіти мають не просто читати, а здійснювати вдумливу кропітку роботу з різножанровими текстами. Зокрема, читати з подальшим переказом, доповнювати твір новими даними, ставити запитання до прочитаного, читати із зупинками. Сучасний учень потребує багато творчих вправ, пов'язаних з ілюструванням, виконанням ігрових завдань, розвитком фантазії та емоційно-оцінного ставлення до прочитаного.

І початкова, і базова середня освіта спрямовані на забезпечення наскрізного для Стандартів початкової та базової середньої освіти вміння «читання з розумінням», яке досить ємно відображає здатність учнів закладів загальної середньої освіти сприймати прочитане інтелектуально й естетично, відтворювати здобуту інформацію, критично висловлювати власні судження. Названі вище нормативні документи доводять спільність і значущість умінь, що є визначальними для всіх компетентностей здобувачів освіти, серед яких першорядна роль належить умінню «читати з розумінням». У зв'язку зі сказаним вище імпонує аргументована думка спеціаліста вищої кваліфікаційної категорії, старшого вчителя початкових класів Лохвицької гімназії № 1

Н. І. Залужної, що «... саме через читання величезного пласту найрізноманітніших матеріалів із різних сфер суспільного життя, науки, техніки людина відкриває для себе широкий світ, вивчає його, розширює для себе межі та горизонти, щоб стати сучасною розвинутою гармонійною особистістю, що здатна змінювати і себе, і оточення» [2, с. 10].

У змісті Стандарту базової середньої освіти підкреслюється, що читання з розумінням «... передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів» [3, с. 5].

Таким чином, підкреслюється важливість цього наскрізного вміння, що є спільним для обох Стандартів – і початкової, і середньої освіти, як складника всіх одинадцяти ключових компетентностей. Тим самим удосконалення його дозволить покращити рівень ключових компетентностей учнів як у початкових, так і в старших класах ЗЗСО.

Відтак, педагоги обох ланок мають чітко простежувати учнівську траєкторію в оволодінні цим умінням, що дозволить оптимально добирати продуктивні методи і форми шкільної літературної освіти. Оскільки становлення означеного вище вміння не обмежується лише опрацюванням художніх творів на уроках літературного та позакласного читання, а передбачає роботу з різноманітними носіями текстової інформації (друкована книга, смартфон, планшет і т. ін.), то набуті читацькі компетенції сприятимуть популяризації читання в цілому з огляду на Стратегію розвитку читання на період до 2032 року. «Якраз читання з розумінням різноманітних медіатекстів, інструктивних текстів є значущим чинником становлення ряду ключових компетентностей, окреслених у Законі України «Про освіту» та стандартах початкової та базової середньої освіти» [2, с. 11].

Сучасне суспільство очікує на компетентного читача, який здатний на високому рівні здійснювати читацьку діяльність, оцінювати смисловий і формальний зміст прочитаного.

Список використаних джерел

1. Мартиненко В. О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. *Збірник наукових праць: Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. XV. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 145-151.
2. Залужна Н. І. Формування читацької компетентності учнів початкових класів: від теорії до практики: методичний посібник. Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського. Лохвиця, 2022. 46 с. URL: <https://ed.poippo.pl.ua/bitstream/022518134/989/1/Залужна.pdf>
3. Державний стандарт базової середньої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinskashkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>

До проблеми формування у молодших школярів навичок сприймання, аналізу та інтерпретації медіатекстів

Петрик О. В.,

Україна, м. Запоріжжя,

*КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР*

Сучасний розвиток українського суспільства потребує розгляду проблеми не просто формування навичок читання, а читацької грамотності, бо читання є основою, засобом щоденної діяльності людини: інформаційної, освітньої, пізнавальної, професійної. Формування читацької грамотності забезпечує якісне здобуття освіти, розвиток критичного мислення, самореалізацію особистості.

Кабінет Міністрів України від 3 березня 2023 р. схвалив Стратегію розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». «Реалізація Стратегії є необхідною умовою забезпечення національної безпеки України, оскільки виконує завдання розвитку української культури та людського потенціалу нації, що є основою збереження української державності та ідентичності, національної консолідації, модернізації, сталого розвитку суспільства і кожного його члена» [1].

Дослідження PISA-2018 засвідчило, що навички читання українських підлітків у цілому сформовані. Разом із тим зазначено, що в сучасному житті здобувачі освіти потребують таких умінь: розмежування різних видів інформації; знаходження інформації в текстах неоднорідної структури; встановлення логічних зв'язків між різними видами інформації; розрізнення фактів від думок; опрацювання текстів, що містять графічні об'єкти; логічно і чітко відповідати на поставлені запитання; визначати головну думку в складно структурованому тексті; аналізувати, зіставляти, оцінювати, систематизувати різні факти, відомості; інтерпретувати інформацію; аргументувати свої твердження; об'єднувати подані нелінійно частини інформації; співвідносити текст і малюнки, трансформувати словесну інформацію в графічну; розпізнавати підтекст; формулювати власну думку або позицію, яка суперечить авторській; оцінювати інформацію крізь призму власного життєвого досвіду; робити висновки, формулювати умовиводи тощо [2].

Останні вітчизняні моніторингові дослідження засвідчили тенденцію до погіршення якості читання: сприймання і розуміння школярами саме науково-художніх, науково-пізнавальних, інформаційних текстів. Результати зазначених досліджень переконливо доводять, що негативні наслідки пов'язані зі сприйманням завдань, інструкцій, правил, повідомлень [2].

Зважаючи на результати вітчизняних і міжнародних досліджень якості освіти, очевидно є необхідність:

- формувати, розвивати у молодших школярів читацьку грамотність – виховувати читача, спроможного осмислювати різні тексти, зокрема медіатексти, у паперовому й цифровому форматах, із даними таблиць, схем, діаграм, графіків; працювати з текстами різних типів, стилів, жанрів і форматів з різною комунікаційною метою [2, с. 256–257];
- формувати у здобувачів початкової освіти уявлення про «факт» і «думку», розмежовувати їх під керівництвом учителя; виокремлювати для себе цікаву інформацію; формулювати доцільні запитання й точно відповідати на них; співвідносити текст і малюнки, трансформувати словесну інформацію в графічну і навпаки; інтерпретувати просторово-часові характеристики дійсності, закладені в тексті; інтерпретувати використання засобів виразності для передачі інформації; редагувати тексти; учитися на зразкових текстах будувати власні висловлювання, медіапродукти.

Означені виклики розв'язує змістова лінія «Досліджуємо медіа» курсу «Українська мова» (Типові освітні програмами для 1-2, 3-4 класів, розроблених за редакцією О. Савченко і Р. Шияна), основним завданням якої є ознайомити школярів з основами медіаграмотності, «формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати та використовувати інформацію в медіатекстах, створювати прості медіапродукти» [3].

Підґрунтям окреслених вище умінь читацької грамотності є навченість учнів початкової школи сприймати, аналізувати та інтерпретувати тексти, зокрема медійні.

Основою для підвищення професійного рівня вчителя початкової школи є дослідження шкільної медіадидактики в Україні Г. В. Онковича, О. В. Федорова, В. І. Лугового та інших. Дослідники медіаосвіти в початковій школі – В.В. Голощапова, Г. А. Дегтярьова, Т. В. Комінарець, І. П. Старагіна – наголошують на різноманітності жанрів медіапродуктів, актуальних для молодших школярів, на необхідності засвоєння жанрових особливостей медіатекстів, на важливості створення медіапродуктів, спираючись на аналіз їхнього змісту та елементів форми.

Освоєння молодшими школярами медіапростору, як і пізнання навколишнього світу, залежить від умінь та досвіду сприймання. Сприймання зарубіжні й українські науковці відносять до пізнавальних психічних процесів. Під сприйманням розуміють складний психологічний процес, що є необхідною складовою відображення предметів і явищ об'єктивної дійсності, які сприймаються органами чуттів людини.

У наукових дослідженнях Г. С. Костюка, О. В. Скрипченка, Л. В. Волинської, А. В. Петровського окреслено якісні зміни в розвитку пізнавальних процесів, зокрема сприймання, які відбуваються упродовж молодшого шкільного віку.

Психолого-педагогічні особливості сприймання молодшими школярами мистецьких і художніх творів досліджували Л. С. Виготський, К. І. Гнатенко, І.О. Майборода, М. О. Моляко, П. І. Підкасистий.

Особливості вивчення в початковій школі науково-художніх, пізнавальних текстів на уроках літературного читання вивчали О. Я. Савченко, С. П. Саніна, В.О. Мартиненко, О. В. Вашуленко.

Маючи чисельні та ґрунтовні науково-методичні дослідження щодо розвитку психічних процесів дітей молодшого шкільного віку щодо впровадження медіаосвіти у початковій школі, на часі необхідно: чітко окреслити особливості сприймання, аналізу, інтерпретації школярами початкових класів аудіальних, візуальних, аудіовізуальних медіатекстів; вказати, чим відрізняються сприймання, аналіз, інтерпретація медіапродуктів від творів мистецтва; зазначити прийоми мотивації до навчальної діяльності, що передбачає визначення мети діяльності й результатів у конкретному проміжку часу; означити шляхи зацікавлення учнів змістом нової інформації та процесом дослідження змісту тексту; надати методичку та зразки аналізу форми медіатексту, основних засобів виразності донесення інформації. Важливо визначити умови успішного формування та розвитку читацької грамотності здобувачів початкової освіти в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». URL: <http://surl.li/ldgzb>.
2. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / [кол. авт.: М. Мазорчук (осн. авт.), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.]. Київ, Україна: УЦОЯО, 2019.
3. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина III. Читання / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. URL: https://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/03/2018_ZVIT_MDYAPO_CHYTANNYA_Sajt1.pdf
4. Типові освітні програми закладів загальної середньої освіти I ступеня. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>

Розвиток мотивації здобувачів освіти

Підлубна Н. В.,
заступник директора
з навчально-виховної роботи Бершадського ліцею № 1
імені Анатолія Матвієнка Вінницької області

У статті проаналізовано останні дослідження щодо розвитку мотивації школярів до навчання засобами ІКТ; визначено поняття «інформаційно-комунікаційні технології» як першооснови якісного освітнього процесу в умовах розвитку інформаційного суспільства; зроблено спробу охарактеризувати педагогічні завдання інформаційно-комунікаційного навчання на основі вивчення особливостей компонентів мотиваційної сфери сучасного покоління і зробити опис методології та технології освітнього процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання, у першу чергу, електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів).

За мету інтеграції сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчання взято підготовку учнів до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства, а також формування мотивів навчання як процес створення в школі умов для появи внутрішніх спонукань

(мотивів, цілей, емоцій) до здобуття освіти, усвідомлення їх учнем і подальшого саморозвитку ним власної мотиваційної сфери.

Досліджено, що сучасні інформаційні технології в процесі навчання дозволяють: активізувати пізнавальну діяльність учнів; забезпечити позитивну мотивацію навчання; проводити уроки на високому естетичному й емоційному рівні; забезпечити високий ступінь диференціації навчання (майже індивідуалізацію); збільшити обсяг виконуваної роботи на уроці в 1,5-2 рази; удосконалити контроль знань; раціонально організувати освітній процес; підвищити ефективність уроку, формувати навички пошуково-дослідницької діяльності; забезпечити доступ до різних довідкових систем, електронних бібліотек, інших інформаційних ресурсів.

Автором зроблено висновок щодо вибору оптимальних методів розвитку мотивації до навчання з урахуванням психолого-педагогічних аспектів означеного процесу; охарактеризовано умови, необхідні для формування мотивації учнів до навчання та забезпечення гуманних відносин між учителем і учнем; визначено перспективи подальшого дослідження, які полягають у вивченні специфіки трансформації навчально-пізнавальних мотивів у «сенсоутворювальні», тобто їх перехід на новий рівень – особистісний.

Ключові слова: інформаційна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, інформація, мотивація, освітній процес, пізнавальна діяльність; формування мотивів навчання.

Вступ. Для забезпечення інформаційного обміну між людьми на всіх етапах розвитку суспільства використовувались інформаційні технології. Якщо в якості ознаки інформаційних технологій вибрати інструменти, за допомогою яких проводиться оброблення інформації (інструментарій технології), то можна виокремити шість етапів їх розвитку. I етап (до другої половини XIX ст.) – «Ручна» інформаційна технологія, інструментарій якої складала: перо, чорнильниця, книга. Комунікації здійснювалися ручним способом шляхом відправлення, пересилання через пошту листів, пакетів тощо. Основна мета технології – представлення інформації в потрібній формі. II етап (з кінця XIX ст.) – «Механічна» технологія, оснащена більш досконалими засобами доставки пошти, інструментарій якої складала: друкарська машинка, телефон, диктофон. Основна мета технології – представлення інформації в потрібній формі більш зручними засобами. III етап (40 – 60-ті роки XX ст.) – «Електрична» технологія, інструментарій якої складала: електричні друкарські машинки, копіювальні машини на звичайному папері, портативні диктофони. Основна мета інформаційної технології починає переміщуватися з форми представлення інформації на формування її змісту. IV етап (з початку 70-х рр.) – «Електронна» технологія, основним інструментарієм якої стають великі ЕОМ і створювані на їх базі автоматизовані системи керування (АСК) та інформаційно-пошукові системи, оснащені широким спектром базових і спеціалізованих програмних комплексів. V етап (із середини 80-х рр.) – «Комп'ютерна» («нова») технологія, основним інструментарієм якої є персональний комп'ютер із широким спектром стандартних програмних продуктів різного призначення. На цьому етапі відбувається процес персоналізації. VI етап – «Мережева технологія» (іноді її вважають частиною комп'ютерних технологій) тільки встановлюється. (Білан А. Д., 2008) Починають широко використовуватися в різноманітних галузях глобальні та локальні комп'ютерні мережі [с. 2–4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання зазначеної проблеми. Проблема використання інформаційних технологій як чинника активізації пізнавальної діяльності розглядається в цілому ряді наукових досліджень (Н. Беззубенко, Н. Виштак, Л. Жук, Д. Ломакіна, І. Маньковського та ін.), проте в цих роботах йдеться про заклади середньої або вищої професійної освіти, тобто про пізнавальну діяльність студентів.

Особливості та можливості використання ІКТ у процесі навчання для підвищення ефективності навчання математики присвячені роботи В. Далінгера, П. Дьячука, М. Лапчика, В. Майєра, Л. Мартиросяна, М. Марюкова, Д. Матроса та інших.

Використання комп'ютерних технологій як засобу якісного засвоєння навчального матеріалу з математики, вивчення окремих розділів шкільного курсу алгебри або геометрії присвячені наукові дослідження Г. Абдулгалімової, Е. Баранової, А. Горщика, З. Ісмаїлової, М. Марюкова, Е. Первушкіної, С. Танєєва та інших.

Шлях розвитку мотивації через навчальну діяльність є дуже ефективним і недостатньо використовується в школі. Численні психологічні дослідження (П. Гальперін і П. Голу, Д. Ельконін, В. Давидов і А. Дусавицький, Н. Тализіна, В. Моргун, А. Маркова, Л. Золотих, Т. Лях та ін.) засвідчили, що характер мотивації можна програмувати через тип навчання. Таким чином, якщо зміст навчання будується не як готове знання, а як система завдань для учнів, якщо учні підводяться до самостійного виявлення теоретичних положень навчального курсу, якщо у них відпрацьовується навчальна діяльність у єдності її компонентів, то у школярів складається внутрішня, досить стійка, узагальнена мотивація до навчання.

Формулювання мети і завдань статті: визначення етапів і методів розвитку мотивації сучасних школярів засобами ІКТ; характеристика педагогічних завдань інформаційно-комунікаційного навчання.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Термін «інформаційні технології» часто використовують як синонім терміна «комп'ютерні технології», однак комп'ютерні технології є лише однією зі складових частин інформаційних технологій. При цьому інформаційні технології, засновані на використанні сучасних комп'ютерних і мережевих засобів, складають термін «інформаційно-комунікаційні технології» (ІКТ).

У науковій літературі цей термін пояснюють як «сукупність засобів, методів і прийомів збирання, зберігання, опрацювання, подання та передавання повідомлень, що розширює знання людей та розвиває їхні можливості щодо управління технічними та соціальними процесами» (Жалдак М. І., 2003).

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології навчання – це методологія і технологія освітнього процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання, у першу чергу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів). Основною метою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання є підготовка учнів до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства [с. 56 – 78].

Загальний зміст розвитку навчальної мотивації школярів полягає в тому, щоби переводити учнів із рівнів негативного й байдужного ставлення до навчання на зрілі форми позитивного ставлення до навчання – дієвого, усвідомленого, відповідального.

Об'єктом формування варто вважати всі компоненти мотиваційної сфери і всі сторони вміння вчитись (таблиця 1):

Компоненти мотиваційної сфери

Відповідно до цього програма діяльності вчителя в цьому напрямі має складатися з кількох блоків: I – власне мотиваційного; II – цільового; III – емоційного; IV – пізнавального. Усередині кожного блоку вчитель організовує роботу з актуалізації та корекції колишніх мотивів, стимуляції нових мотивів і появи в них нових якісних характеристик.

Психолого-педагогічні аспекти формування мотивації. Учителю, який прагне до психологічного вивчення та формування вчення школярів, важливо спиратися на загальну стратегію і хід цієї роботи. При організації цієї роботи вчителю варто брати до уваги такі загальні положення: психологічне вивчення мотивації та її формування – це дві сторони одного і того ж процесу виховання мотиваційної сфери цілісної особистості учня. Вивчення мотивації – це виявлення її реального рівня і можливих перспектив, зони її найближчого розвитку в кожного учня і класу в цілому (Козир М. В., Павлюк О. А., 2018). Результати вивчення стають основою для планування процесу формування. Разом із тим у процесі формування мотивації розкриваються нові її резерви, тому справжнє вивчення і діагностика здійснюються в ході формування. Формування є цілеспрямованим, якщо вчитель порівнює отримані результати з тим вихідним рівнем, який передувало формуванню, і з тими планами, які були намічені. Отже, у реальній роботі вчителя вивчення та формування мотивації нерозривно пов'язані; організовуючи вивчення та формування мотивації, важливо не допускати спрощеного їх розуміння. Вивчення не варто розглядати як тільки реєстрацію вчителем того, що впадає в око («хоче» або «не хоче» школяр учитися), а слід будувати як проникнення вчителя в глибинні закономірності становлення учня як особистості та як суб'єкта діяльності. Хибним є розуміння поняття «формування» як «перекладання» вчителем у голову учня готових, ззовні заданих мотивів і цілей навчання. Насправді формування мотивів навчання – це створення в школі умов для появи внутрішніх спонукань (мотивів, цілей, емоцій) до навчання, усвідомлення їх учнем і подальшого

саморозвитку ним власної мотиваційної сфери. Учитель при цьому не займає позицію холонокровного спостерігача за тим, як стихійно розвивається і складається мотиваційна сфера учнів, а стимулює її розвиток системою психологічно продуманих прийомів; вивчати і формувати мотивацію учня вчитель цілком може й сам (не чекаючи, наприклад, приходу шкільного психолога) за допомогою тривалого спостереження за учнем у реальних життєвих умовах, аналізу повторюваних суджень і вчинків учнів, завдяки чому вчитель може робити досить достовірні висновки, намічати і коригувати шляхи формування. Пропоновані нижче прийоми вивчення та формування мотивації цілком доступні будь-якому вчителю. Разом із тим вся їх сукупність не є, зрозуміло, обов'язковою для вчителя, а є можливим набором методичних прийомів, з яких учитель може обрати те, що саме йому підходить [с. 68–94].

Вивчення і формування мотивації навчання повинні мати об'єктивний характер, з одного боку, і здійснюватися в гуманній, шанобливій до особистості учня формі – з іншого.

Учитель не може задовольнятися в освітньому процесі тільки наявним рівнем мотивації, бо це означало б виходити з учорашнього дня розвитку дитини і не орієнтуватися на завтрашній день її розвитку. Тому необхідна особлива робота з розвитку мотивації. Сформулюємо ті психологічні вимоги, яким вона повинна задовольняти.

Психологічні принципи формування мотивації навчання школярів (Козир М. В., 2015):

- При формуванні мотивації вчителю слід орієнтуватися на перспективи, резерви, завдання розвитку мотивації навчання у цьому віці. Для цього треба виходити з вікової своєрідності діяльності та мотивації як важливої особистісної характеристики в даному віці, у віці, що передує даному, у віці, наступному за даними. Тому формування мотивації має спиратися на її реальний рівень, що склався у попередньому віці, передбачає визначення найближчих перспектив її розвитку (у даному віці) і далеких перспектив її розвитку (у подальшому віці).

- Для мобілізації резервів мотивації в кожному віці необхідно організувати включення дитини в активні види діяльності (навчальну, суспільно корисну, суспільно-політичну та ін.) і види її суспільних взаємодій з іншою людиною (вчителем, однолітками).

- У ході здійснення цих видів діяльності та соціальних контактів у школяра виникають нові якості психічного розвитку – психічні новоутворення. Ці новоутворення полягають, за даними психологічних досліджень, у прояві у дитини нових, дієвих відносин, нової позиції: до досліджуваного об'єкта (математичного, лінгвістичного та ін.); до іншої людини; до себе та діяльності. Відносно мотивації ці нові психічні якості виглядають таким чином: новий тип ставлення до досліджуваного об'єкта виступає як пізнавальна активність школяра. Пізнавальною активністю будемо називати всі види активного ставлення до навчання як до пізнання: наявність сенсу, значущості для дитини навчання як пізнання; усі види пізнавальних мотивів (прагнення до нових знань, до способів їх придбання, прагнення до самоосвіти; мети, що реалізує ці пізнавальні мотиви; обслуговуючі їхні емоції. На основі цього школяр формується як суб'єкт навчальної діяльності.

• Новий тип ставлення до іншої людини є його соціальною активністю, під якою розуміємо всі види активного ставлення до навчання як до спілкування, до взаємодії, до співпраці: наявність сенсу, значущості для дитини навчання як взаємодії з іншою людиною, усі види соціальних мотивів (мотиви громадського обов'язку, прагнення зайняти позицію у відносинах з іншими людьми, прагнення усвідомити способи співпраці та ін.); цілі, що обслуговують ці соціальні мотиви; емоції, які супроводжують соціальні мотиви навчання. На основі цього школяр формується як суб'єкт взаємодії, спілкування з іншою людиною. Новий тип ставлення до себе виступає як уміння усвідомлювати і перебудовувати свою мотиваційну сферу, реорганізовувати мотиви декількох видів діяльності, змінювати свої цілі тощо. Тут закладається основа для становлення школяра як суб'єкта своєї мотиваційної сфери. На основі всіх цих змін, разом узятих, учень формується як суб'єкт навчання і виховання в широкому плані.

• Показниками наявності новоутворень у мотиваційній сфері є не загальне зростання позитивного ставлення до навчання, а якісна зміна її окремих сторін, ускладнення їхніх стосунків і, отже, будови мотиваційної сфери, більш довільна, тобто регульована волею, її організація. Можна вважати, що в мотиваційній сфері настали необхідні якісні зміни, якщо випускника школи вдається виховати як активну особистість, рухомию системою дієвих мотивів, де домінують соціально-значущі мотиви з колективною спрямованістю, що має можливість реалізувати ці мотиви через самостійну постановку гнучких, перспективних цілей та їх досягнення.

Об'єктивність вивчення і формування мотивації учнів досягається тим, що при цьому вчителю потрібно виходити не з оцінок і суб'єктивних думок, а з фактів. Факти ж треба вміти отримувати за допомогою спеціальних психологічних методів і методичних прийомів. Об'єктивність вивчення зростає при дотриманні вчителем низки умов.

Методами, найбільш надійними для вивчення мотивації учнів і найбільш прийнятними для вчителя, можуть бути (Чернуха Н. М., Козир М. В., 2014):

- Тривале вивчення, у тому числі спостереження вчителя за повторюваними вчинками і різними проявами мотивації учнів.
- Індивідуальний формуючий експеримент у вигляді додаткового заняття з учнем у процесі дозованої допомоги при вирішенні завдань. Загальний хід такого заняття полягає в пред'явленні завдання підвищеної складності, потім навчанні учня за допомогою підказок і пред'явленні аналогічного завдання для того, щоб виявити навчальний ефект заняття.
- Одним із варіантів формуючого індивідуального експерименту є постановка школярів у ситуації реального морального вибору, наприклад, супідрядності мотивів. Такі ситуації або створюються вчителем спеціально, або вчитель уміло використовує ситуації такого роду, що виникають у реальному житті.
- Індивідуальний формуючий експеримент повинен проходити у формі діалогу, співробітництва вчителя та учнів, для чого є доцільним оволодіння вчителем так званими «діалогічними техніками».
- Кожен із зазначених вище методів вивчення (індивідуальний формуючий експеримент, постановка в ситуації вибору) краще

проводити у звичних для учнів формах навчальних робіт (усне опитування, письмова перевірка, індивідуальне додаткове заняття).

- Отримані за допомогою різних методичних прийомів дані вчителю необхідно зіставляти з життєвими показниками учнів.

Після того як за допомогою різних методів будуть отримані певні факти, вчителю важливо вміти їх правильно трактувати, інтерпретувати. Для цього при оцінці окремих проявів мотивації треба мати деякі точки відліку, еталони. Вони містяться в теоріях мотивації, вікових особливостях навчання. Так само необхідно розглянути, як влаштовані мотивація, власне процес навчання. Ці особливості вчення і мотивації (їх види, рівні, етапи, якості, прояви) утворюють немовби «сітку» параметрів, на які можна накладати реальні факти, що спостерігаються в учнів, і оцінювати їх. Іншими словами, оцінюючи мотивацію конкретного учня, вчителю недостатньо сказати про те, що «інтерес до навчання слабкий», «вчитися не хоче», а треба назвати, що саме в мотивації відсутнє, які саме її рівні не розвинені.

При вивченні та формуванні мотивації учня важливо бачити не його сталі психологічні особливості, тобто те, що вже досягнуто учнем, а найголовніше – процес становлення мотивації, зону її найближчого розвитку. Тому вчителю важливо виявляти не тільки успішність виконання завдання, але і труднощі дитини в ньому, і не лише фіксувати результат рішення, а й способи його отримання; визначати не лише рівні, але і переходи від одного до іншого (Маслоу А., 1999).

Психологічне вивчення і формування мотивації учнів можна проводити як у завданнях із не навчальним змістом (шахові задачі, головоломки), так і на завданнях із навчальним змістом (у дослідженні розглядається математичний). Перші завдання визначаються тим, що, як невідомі для дітей, вони зрівнюють усіх учнів, зводять до мінімуму роль минулого досвіду. Другі є значущими тим, що вони дозволяють вивчати школярів у природних умовах освітнього процесу (Парфілова С. Л., 2006).

Мотивацію навчання можна не лише вивчати, але й «вимірювати». Це надає вивченню більшу об'єктивність, дозволяє поєднувати характер виконання завдань школярами на різних етапах навчання [с. 146 – 152].

Планування вчителем процесу формування будується власне на основі результатів психологічного вивчення учня з урахуванням перерахованих вище вимог.

Іншою важливою стороною вивчення і формування мотивації учнів є забезпечення гуманних відносин між вчителем і учнем. При цьому бажано орієнтуватися на такі вимоги:

- головним завданням вивчення в школі є не відбір дітей, а контроль за ходом їх психічного розвитку з метою корекції виявлених відхилень, у тому числі які лише намічаються;
- при вивченні психологічних особливостей конкретної дитини не треба порівнювати її з іншими дітьми, а з нею самою, її колишніми результатами, оцінювати її за індивідуальним вкладом в те чи інше досягнення;
- вчителю необхідно підходити до психологічного вивчення і формування мотивації учнів з оптимістичною гіпотезою, що означає визначення оптимальної зони, у якій дитина, незважаючи на зовні

невеликі успіхи, виявляє більший інтерес, домагається більш великих досягнень, ніж в інших сферах;

- бажано прагнути за зовні однаковими проявами (наприклад, відсутність позитивної мотивації до навчання) побачити різні причини цього та їх поєднання, неповторне для кожної дитини (невміння вчитися, несформованість умінь постановки цілей);
- дуже важливо вивчати і формувати мотивацію не лише у невстигаючих і важковиховуваних учнів, але й у кожної, навіть зовні благополучної дитини: при вивченні мотивації в кожного школяра треба виявити стан розвитку або формування його пізнавальної сфери (вміння вчитися і навченість, можливість вчитися і здатність до навчання), мотиваційної сфери (прагнення вчитися, мотиви), вольової емоційної сфери (мети в ході навчання, переживання в процесі навчання), для кожного учня бажано мати обґрунтований план формування його мотивації;
- висновки, судження про учня, його характеристика мають сформулюватися вчителем з опорою на позитивні сторони і можливості дитини;
- у ході вивчення мотивації навчання школярів учителю потрібно мати психологічну грамотність: вона включає поряд із психологічною інформованістю (обізнаністю у віковій і педагогічній психології, у її методах) ще й особистісні якості, інтерес до іншої людини, оптимістичну переконаність у можливості іншої людини, високу терпимість до несхожості людини на інших [с. 124 – 132];
- формувати мотивацію означає не закласти готові мотиви і цілі в голову учня (це могло б призвести до маніпулювання іншою людиною), а створити йому такі умови та ситуації розгортання активності, де б бажані мотиви, цілі склались і розвивалися б з урахуванням і в контексті минулого досвіду та індивідуальності
- (Руда Н. Л., 2005).

Визначимо найбільш загальні, принципові шляхи формування мотивації

Перший шлях – його називають іноді шляхом «згори донизу» – полягає у прищепленні школярам ідеалів, зразків того, якими мають бути мотиви навчання. На це спрямована вся система морального виховання в суспільстві, у школі. Тут школяр засвоює «знані» мотиви як ті еталони, з яким він звіряє свою поведінку, виробляє ототожнення своїх мотивів із мотивами, пропонованими суспільством. Недостатність цього шляху полягає в тому, що є небезпека суто формального засвоєння необхідних спонукань. Другий шлях – «знизу вгору» – полягає в тому, що дитина включається дорослим у реальні різні види діяльності й так набуває практичного досвіду моральної поведінки. Тут у школяра складаються реально діючі мотиви. Недостатність цього шляху полягає в тому, що вихователь не завжди впевнений, що складуться саме ті спонукання, які необхідні (Medsen K. B., 1959).

Єдність цих шляхів виховання має дати правильне поєднання і «знаних» і реально діючих мотивів, що забезпечують зрілість особистості школярів, єдність слова і діла. Навчання в школі включає обидва ці види впливу на мотивацію навчання, причому розвиток мотивації через види діяльності передбачає

використання не лише навчальної, а й суспільно корисної, суспільно-політичної та інших видів діяльності [с. 123 – 164].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, спираючись на ці оптимістичні висновки психологічних досліджень, учителю варто співвідносити їх з реальністю і враховувати, що розвиток мотивації – це тривалий процес, пов'язаний зі становленням особистості школярів у цілому. Мине тривалий час копіткої праці, поки вдається зафіксувати наочну і стійку зміну в мотиваційних установках школяра. Психологи зазначали, що пізнавальні мотиви у школярів перебудовуються легше і швидше, ніж соціальні. Наприклад, за кілька місяців у ході систематичного відпрацювання навчальної діяльності, її компонентів, у школярів вдається викликати досить чітку орієнтацію не лише на результати, але й на способи роботи, тобто розвинути навчально-пізнавальні мотиви.

У навчанні школяр здійснює і предметні перетворення, і взаємодії з іншою людиною, змінює свою діяльність і самого себе. Відповідно складаються нові види пізнавальної та соціальної активності, дієве ставлення до мотиваційної сфери.

Отже, спираючись на зазначене вище та проаналізовані останні дослідження щодо розвитку мотивації школярів до навчання засобами ІКТ, ми визначили поняття «інформаційно-комунікаційні технології» як першооснову якісного освітнього процесу в умовах розвитку інформаційного суспільства, а також охарактеризували умови, необхідні для формування мотивації учнів до навчання і забезпечення гуманних відносин між учителем і учнем. Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні специфіки трансформації навчально-пізнавальних мотивів у «сенсаційні», тобто їхній перехід на новий – особистісний рівень [с.145 – 158].

Список використаних джерел

1. Білан А. Д. Інформаційні технології: технічно-педагогічний аспект : монографія. Луцьк, 2008. 320 с.
2. Жадан І. В. Психологічні умови формування учбово-пізнавальних мотивів: на матеріалі трудового навчання підлітків: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. К., 1993. 138 с.
3. Жалдак М. І. Педагогічний потенціал комп'ютерно-орієнтованих систем навчання математики. *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: збірник наукових праць*. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова. 2003. Вип. 7. 16 с.
4. Козир М. В. Формування мотивації старшокласників до вивчення математики у процесі застосування ІКТ. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. ISSN 2311-2409. Випуск № 30 (2/2018). С. 66–73. (У співавторстві Павлюк О. А.)
5. Козир М. В. Ікт-педагогіка: нові вектори розвитку освіти в умовах інформаційного суспільства: збірник наукових праць Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. 2015. Вип. № 4.
6. Козир М.В. Ікт-педагогіка – складова освітнього процесу. Педагогічний процес: теорія і практика. Issn 2078 – 1687 index copernicus. К., 2015. Вип. № 5–6. С. 61–65.

Картографія на уроках літературного читання з використанням онлайн-дошки *Jamboard*. 3-4 клас

*Полотовська С. В.,
асистент вчителя*

*КЗ «Зачепилівський ліцей» Зачепилівської селищної ради
Красноградського району Харківської області*

Змістова лінія «Взаємодіємо усно» спрямована на формування в учнів початкової школи умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Пропонований матеріал представляє собою апробований досвід роботи на уроках літературного читання, пошуку нових ефективних форм і методів роботи як засобу формування інформаційної культури учнів початкових класів.

Мета: створити умови для формування графічних предметних компетентностей учнів; розвивати вміння та навички працювати з мальованою картою-схемою для розкриття змісту твору, послідовності подій, сприймати та розпізнавати зображені об'єкти та їхні характерні особливості; допомогти здобувачам освіти відчувати силу графічного мистецтва; заохочувати уважно читати, розглядати ілюстрації в книзі; стимулювати інтерес до практичного використання мальованих карт, розвивати вміння оцінювати значення карти-схеми для життєдіяльності людини; дати змогу працювати в групі та команді; заохочувати учнів до роботи з різними джерелами інформації.

Очікувані результати: учні навчаться:

- називати елементи карти-схеми;
- читати карту-схему руху літературних героїв;
- визначати об'єкти, події за картою;
- орієнтуватися на місцевості за допомогою плану, схеми;
- працювати в групі та команді;
- оцінювати значення карти-схеми для життєдіяльності людини;
- застосовувати отримані знання в орієнтуванні на місцевості;
- оцінювати значення карти-схеми у побуті та господарській діяльності;
- розкривати потенціал мозкової діяльності;
- систематизувати свої думки, окремі нотатки;
- співпрацювати з іншими людьми, обмінюватися власними ідеями.

Термін **картографія** має грецьке походження та означає «рисування карт». Картографія – це сфера діяльності, що допомагає людству орієнтуватися на будь якій території, наочно передає вигляд певної місцевості, місце розташування та просторові характеристики об'єктів, поширення природних і соціальних явищ.

Постановка проблеми. Мотивація

Уявіть, що ви з групою туристів зібралися подорожувати Карпатами. Що ви візьмете із собою?

Крім різноманітного спорядження (палаток, посуду, одягу, їжі, води тощо), що ще знадобиться в поході?

Так, потрібно скласти детальний маршрут подорожі. Зрозуміло, що його прокладають по карті.

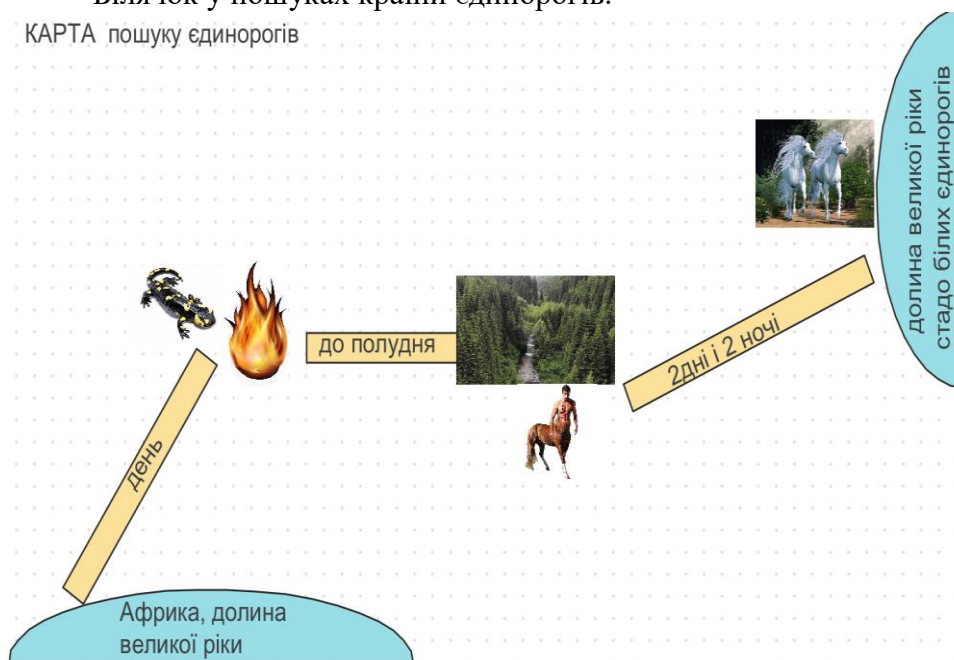
Карта – це малюнок +схема, яка розкриває та поглиблює зміст тексту. Достатньо поглянути на карту – і зразу ж стає зрозумілим, про що чи про кого розповідається в ній. Картограф обирає епізоди, що найповніше розкривають зміст тексту або окремих фрагментів літературного твору.

Створити якісну карту-схему до літературного твору – справа не з легких.

- А хто створює карту?
- Так, картограф.
- Отже, сьогодні ми будемо складати карту, станемо справжніми картографами. Картограф насамперед глибоко осмислює задум автора – він має добре знати час, події, описані у творі, характери героїв, їхній зовнішній вигляд, щоб карта-схема цілком відповідала ідеї твору.
- Отже, щоб створити карту-схему до певного твору, треба ознайомитися з текстом, визначити, через які образи та епізоди можна виразно передати мовою ілюстрації ідею твору.
- Знайдіть у підручнику (с.101–102) уривок, де описаний шлях, який подолали мама Нічка та Білячок у пошуках країни єдинорогів.

КАРТА пошуку єдинорогів

Учні перечитують уривок і детально колективно складають карту-схему. Учитель за допомогою можливостей віртуальної онлайн-дошки **Jamboard** вибудовує карту-схему разом з учнями, які відповідно дублюють карту в робочих зошитах із літературного читання.

Під час переказу літературної казки Сашка Дерманського «Білячок» діти можуть користуватися картою-схемою, що надає можливість їм у деталях розповісти пригоди незвичайного малюка Білячка.

Висновок: на мою думку, навчальний процес має бути цікавим, змістовним, сучасним, багатограним. Учитель вміло спрямовує думки учнів саме на вивчення

певної теми та стимулює розумові процеси, охоплює увагою кожну дитину, не втрачаючи даремно жодної хвилини уроку, щоб діти свідомо розуміли текст казки, чітко уявляли послідовність розгортання подій і мотиви дій персонажів. Намагаюся використати весь спектр навичок кори головного мозку – слово, зображення, логіку, число, колір, просторове усвідомлення.

Учні стають все більш *активними суб'єктами учіння*, тому пріоритетом залишається різноманітність їхньої взаємодії в різних видах діяльності.

Список використаних джерел

Електронні ресурси:

1. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>
2. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. <https://poproffessii.in.ua/uk/kartograf>
4. <https://pidruchnyk.com.ua/1504-ukrmova-ta-chytannja-sachenko-3-klas-nush.html>

Роль валеологічних знань у формуванні читацької компетентності молодшого школяра у форматі дистанційного навчання

Сергієнко Я. Л.,

*учитель початкових класів,
спеціаліст вищої категорії,
Криворізька гімназія № 41*

Автор статті досліджує важливість і користь використання спеціально складених фізкультхвилинок під час уроків читання з метою одночасного вирішення освітніх і оздоровчих завдань, що полягають у зацікавленні учнів новою темою та закріпленні раніше вивченого матеріалу, а також переключенні уваги учнів на фізичні рухи, зняття напруження у м'язах, поліпшення емоційного фону освітнього процесу відповідно.

Ключові слова: *читацька компетентність, фізкультхвилинка, читання в русі, здоров'язбереження.*

Здоров'я дітей – одне з основних джерел щастя, радості та повноцінного життя батьків, учителів, суспільства в цілому. Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді. Турботу викликає різке погіршення стану фізичного й розумового розвитку підростаючого покоління. Сучасне суспільство – це суспільство загальної комп'ютеризації, величезного обсягу інформації. Прочитати друковану чи електронну книгу, бути поінформованим неможливо без сформованих навичок читання в початкових класах. Крім того, дані навички є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів і забезпечують подальше засвоєння систематичних курсів у наступних ланках освіти [1, с. 26].

Щоб сформувати у молодших школярів читацьку компетентність, необхідно вирішити такі завдання:

- зацікавити здобувача освіти читанням;
- розвивати цей інтерес до створення постійної потреби у читанні;
- навчити вибирати літературу, враховуючи вікові та особистісні інтереси;

- формувати навички аналізу художнього твору;
- організувати дослідницьку роботу школярів;
- розвивати усне та письмове мовлення учнів;
- працювати над постійним удосконаленням естетичного смаку.

Урізноманітнення методів і прийомів навчання означає використання та поєднання різних методів і прийомів на уроках літературного читання, які дозволяють досягти найкращих результатів.

Використання системи роботи на уроках відповідно до структури читацької компетентності передбачає впровадження на уроках різних видів роботи у певній послідовності з урахуванням принципу поступового ускладнення навчальних завдань.

Розвиток техніки, навичок і якостей читання сприяє формуванню цих характеристик і становленню оптимального читання (навички швидкого, свідомого, правильного та виразного читання).

Застосування емоційно привабливих елементів (ігрового сюжету, девізів, інтерактивних вправ, мультимедійних тренажерів, фрагментів фільмів, мультфільмів, музики, творів образотворчого мистецтва і краєзнавчий матеріал) впливає на розвиток пізнавального інтересу молодших школярів [2, с. 6 – 8].

Щоб виконати ці завдання, педагогу потрібно керувати читанням дітей, спрямовувати маленьких здобувачів освіти на вдумливе ставлення до текстів, які вони читають.

А в сучасних реаліях, коли без комп'ютерних технологій навчально-виховний процес є майже неможливим, усе більшою стає необхідність вирішення проблеми недостатньої рухової активності учнів, у тому числі й на уроках літературного читання.

Сучасний освітній процес має бути спрямований не лише на надання школярам нових знань, умінь і навичок, формування компетенцій у більшості сфер людської діяльності, але й на збереження однієї з найбільших цінностей життя – здоров'я дитини та вчителя.

Відсутність фізичної активності впродовж дня має негативний вплив на працездатність і концентрацію уваги молодших школярів. Як відомо, у цьому віці учні виявляють підвищену емоційність, мимовільність уваги, низьку здатність до тривалого зосередження й концентрації (активне сприймання триває не більше 20 хвилин), часто відволікаються та легко можуть занудьгувати.

Тому головним завданням у діяльності педагогів на сучасному етапі повинно бути збереження і зміцнення здоров'я дітей, формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у вчителів, учнів, їхніх батьків.

Одним із видів здоров'язбережувальних (валеологічних) технологій в освітньому процесі є фізкультхвилинка як обов'язковий компонент уроку.

Розглядаючи фізкультхвилинка як різновид фізичних вправ, спрямованих на відновлення працездатності школярів під час уроку, тону м'язів задля забезпечення підтримки правильної постави та зняття напруги з органів слуху й зору, а також верхніх кінцівок, підкреслюємо, що вони є одним із найефективніших шляхів вирішення проблеми недостатньої рухової активності, зокрема й на уроках літературного читання. Прості вправи знімають утому, сприяють нормалізації уваги, відновленню сил, здатні збадьорити та покращити настрої, підвищити працездатність [3, с. 85 – 88].

Учнів початкових класів слід залучати до виконання фізкультхвилинок не лише задля зміни роду діяльності. Діти молодшого шкільного віку схильні більш ефективно запам'ятовувати навчальний матеріал саме в русі, або в поєднанні інтелектуальної діяльності з більш активною фізичною. Це пояснюється тим, що знання, отримані в результаті зусилля (розумового чи фізичного), засвоюються більш надійно, ніж подані в готовому вигляді.

Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку дитини. Гра є потужним стимулом до оволодіння навичками читання на початкових етапах. До того ж ігри, зокрема дидактичні й сюжетні, здебільшого пізнавальні, є однією з форм зацікавлення школярів змістом навчального предмета, виконуючи спонукальну функцію та збільшуючи їх інтерес до засвоєння нової інформації.

Урізноманітнюючи освітній процес, фізкультхвилинки як різновид дидактичних ігор здатні допомогти вчителю розв'язати два важливі взаємозалежні завдання: зацікавити учнів новою темою або закріпити раніше вивчений матеріал і зробити останній доступнішим для сприйняття та подальшого запам'ятовування. Саме тому їх використання доцільне не лише після повного засвоєння певної теми, а й під час знайомства з новим матеріалом.

Застосування фізкультхвилинок на уроках читання з метою повторення та подальшого засвоєння знань у процесі оволодіння відповідною компетентністю пов'язане із загальним поняттям технології навчання в русі.

Серед методів навчання в русі можна виділити такі:

1. Метод асоціативних символів – виконання рухів з одночасним їх озвучуванням із метою створення асоціативних образів-символів.

2. Ігровий метод – використання ігор для задоволення учнівської потреби в активності та спрямування їхньої енергії на засвоєння навчального матеріалу.

Розрізняють кілька видів ігор, а саме:

- рольові ігри;
- ігри з літерами (тренують увагу та пам'ять);
- ігри з читанням (сприяють формуванню навички читання);
- ігри-загадки (активують лексичний арсенал);
- віршовані фізкультхвилинки.

Фізкультхвилинки до того ж сприяють зацікавленості молодших школярів у навчанні, викликають позитивне ставлення до предмета, оскільки допомагають позбутися м'язового напруження від постійного сидіння за комп'ютером. Вони підвищують ефективність подальшої роботи, бо дозволяють перевести фокус уваги дітей з цілеспрямованого засвоєння навчального матеріалу на участь в ігровій діяльності.

Наведу для прикладу декілька віршованих (імітаційних) фізкультхвилинок, які використовую на уроках читання:

1. Встаньте, діти, посміхніться,
Землі нашій поклоніться
За щасливий день вчорашній.
І до сонця потягніться.	В різні боки нахиліться.
Веретеном покрутіться.
Раз присядьте, два присядьте.
І за парти тихо сядьте.
2. Раз – підняти руки вгору,
Два – нагнутися додолу.
Не згинайте ноги,	Як торкаєтесь підлоги.
Три-чотири – прямо стати.
Будем далі працювати.

<p>3. Щоб ніколи не хворіти,
Треба вправи нам робити.
Із-за парт швиденько встали,
Спинки гарно розрівняли.
На носочки піднялись
І до сонця потяглись.</p>	<p>Руки разом опустили
І швидесенько присіли.
Потім встали, руки в боки,
Всі красиво робим кроки.
Назад-вперед прогнулись добре.
Не будем мати ми хвороби.</p>
<p>4. Станьмо, діти, чітко в ряд.
Вирушаємо у сад,
Руки вгору піднімаєм.
Груші, яблука збираєм.
Назбираємо багато,
Щоб узимку ласувати.</p>	<p>Ширше, діти, треба стати,
Будем дрова ми рубати.
Раз – підняти руки вгору,
Два – змахнули всі додолу
І рубаємо завзято,
Хай тепло приходить в хату.</p>
<p>5. Хто ж там, хто вже так втомився
І наліво нахилився?
Треба дружно всім нам встати,
Фізкультпаузу почати.
Сонце спить, небо спить,
(очі закриті долонями)</p>	<p>Навіть вітер не шумить
Рано-вранці сонце встало
(відкрити очі і підняти голову)
І проміння всім послало
(піднятися на носки, руки
підняти вгору)</p>

Методика ознайомлення дітей із наведеними фізкультхвилинками така:

1. Учитель знайомить школярів із текстом, змістом і рухами фізкультхвилинки. Необхідно прочитати текст і самому показати рухи, які мають виконувати діти.
2. Учитель виконує фізкультхвилинки разом із учнями, акцентуючи увагу на виконанні рухів дітьми.
3. Діти починають потроху промовляти текст, одночасно виконуючи відповідні рухи.

Текст читається повільно так, щоб діти встигали почути та виконати потрібні рухи. За необхідності певний рядок тексту повторюють і пояснюють значення незнайомих слів [5, с. 47 – 57].

Ефективність фізкультхвилинки збільшиться, якщо вони будуть проводитися не формально, а з виявленням зацікавленості з боку вчителя, на фоні відносного емоційного піднесення, чому сприятиме яскравий безпосередній показ рухів самим учителем. Дітям завжди цікаво дивитися на дорослих, які так само, як і вони, уміють розважатися та отримувати насолоду від того, що відбувається навколо. Крім того, молодші школярі люблять наслідувати, копіювати й повторювати, тому на цьому етапі їхнього навчання актуальними стають саме репродуктивні види діяльності, до яких і належить виконання фізкультхвилинки із навчальним аспектом [3, с. 85 – 88].

Мета сучасної школи – підготовка дітей до життя. Кожен учень має отримати під час навчання знання, що знадобляться йому в майбутньому житті. Здійснення означеної мети можливе за умови запровадження технологій здоров'язбережувальної педагогіки. І в цьому випадку мова йде вже не просто про стан здоров'я сучасних школярів, а про майбутнє України.

Список використаних джерел

1. Цимбал Н. М. Практикум з валеології. Методи зміцнення фізичного здоров'я. – Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 2000. – 168 с.
2. Бондаренко О. Формування читацької компетентності молодших школярів / О. Бондаренко // Початкова школа. – 2014. – № 5, С. 6-8.
3. Клименченко В. Г. Фізкультурні хвилинки як засіб профілактики захворювань хребта та збереження здоров'я під час дистанційного навчання / В. Г. Клименченко, С. С. Близнюк // Сучасні тенденції, спрямовані на збереження здоров'я людини: збірник наукових праць. – Харків. – 2020. – Випуск 1. – С. 85-88.
4. Барладин О. Р. Формування мотивації здорового способу життя школярів з метою профілактики деяких захворювань опорно-рухового апарату // Проблеми освіти. – 2006. – Вип.49. – С. 58–63.
5. Концепція формування позитивної мотивації та здоровий спосіб життя у дітей та молоді // Основи здоров'я: книга для вчителя. – К.: Генеза, 2005. – С. 47-57.

Сучасні засоби розвитку читацької компетентності молодших школярів

Кравець Н.Ю.,

завідувач науково-методичної
лабораторії початкової освіти
кафедри дошкільної і початкової освіти
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради»

***Анотація:** проаналізовано окремі дослідження з означеного питання. Уточнено сутність поняття «читацька компетентність» молодших школярів. Визначено сучасні засоби (буккросинг, скрайбінг), використання яких сприяє розвитку читацької компетентності. Означено важливість та ефективність застосування сучасних засобів у формуванні та розвитку читацької компетентності.*

***Ключові слова:** читацька компетентність, структурні компоненти читацької компетентності, буккросинг, скрайбінг, розвиток читацької компетентності.*

На сучасному етапі становлення та розвитку освіти, який характеризується запровадженням компетентнісного підходу до організації освітнього процесу взагалі і в початковій школі зокрема, виникла потреба у створенні сприятливих умов для становлення особистості, яка здатна оперативно знаходити інформацію, аналізувати її, робити висновки, аргументувати й доводити свою думку, висловлювати своє ставлення, отримувати естетичну насолоду від прочитаного й ефективно застосовувати набуті знання для вирішення навчально-пізнавальних завдань та в різних життєвих ситуаціях.

Як зазначає науковець О. Вашуленко: «стрімке зростання обсягу інформації, яку потрібно усвідомити для прийняття виваженого рішення, потребує збільшення темпу читання, швидкості і якості розуміння прочитаного, а розвиток сучасних технологій вимагає високого рівня сформованості вміння вдумливого читання, а відтак і розвитку читацької компетентності» [1, с. 1].

Проблемі розвитку навичок читання приділяли увагу у своїх дослідженнях О. Вашуленко, В. Зайцев, В. Науменко, О. Савченко, І. Федоренко та інші. Розвиток читацької компетентності досліджували І. Большакова, Н. Лапшина, В. Мартиненко, І. Старагіна, Н.Чепелєва та інші.

Так О. Вашуленко читацьку компетентність розуміє як «сукупність освітніх елементів, яка виявляється у володінні системою літературних знань, умінь і навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості та

здатності їх використовувати з метою пізнання навколишньої дійсності, задоволення власних потреб»[1, с. 4].

На думку Н.Чепелевої, читацька компетентність являє собою певну систему інтелектуальних і особистісних якостей, які сприяють усвідомленому сприйняттю та адекватному розумінню творів різного жанру, вступаючи у діалогічну взаємодію з текстом, автором; вмінню оцінити та висловити своє ставлення до прочитаного [4, с. 64].

Більш широке трактування даного поняття надає В. Мартиненко, яка визначає читацьку компетентність базовою складовою комунікативної і пізнавальної діяльності, що передбачає врахування вікових особливостей молодших школярів в оволодінні знаннями, уміннями, навичками, вихованні ціннісних ставлень й надає можливість опрацьовувати тексти різних видів (читати, розуміти, знаходити потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, висловлювати власне оцінювальне судження й застосовувати у життєвому досвіді), самостійно орієнтуватись у колі дитячого читання, набуваючи при цьому читацького досвіду, що забезпечить готовність і здатність молодших школярів до подальшого навчання, пізнання і саморозвитку [2, с. 6].

Як бачимо у наведених дифеніціях є спільні характеристики, але водночас відмічаємо й своєрідність, яка доповнює, розширює і виокремлює значущі аспекти досліджуваного феномену.

Зважаючи на те, що останнім часом в організацію освітнього процесу в початковій школі великі зміни внесло запровадження інформаційно-комунікаційних технологій, використання інтернет-ресурсів для досягнення поставлених навчальних цілей на уроках літературного читання, інтерпретуємо читацьку компетентність не лише як предметну, а як «...універсальну особистісну характеристику, яка дає їм змогу працювати не лише з літературними текстами, а й з текстами іншої функціональної природи, тобто інформаційними» слушно зауважує І. Старагіна [3, 176 с.].

У змісті читацької компетентності молодших школярів дослідники виокремлюють такі компоненти: когнітивний, комунікативний, операційно-діяльнісний, ціннісно-рефлексивний, які виступають у взаємозв'язку й сприяють літературному розвитку особистості.

Сучасному вчителю початкової школи важливо зосередити свою увагу на пошуку таких засобів навчання, які сприятимуть ефективній реалізації кожного компоненту: посилення мотивації та зацікавленості до художнього твору як мистецтва слова, опираючись на особистісний досвід, освітні цінності, що значно збагатять лексичний запас, сприятимуть розвитку вдумливого читання, навичок мовлення і письма; розширенню кола читання, вмінню аналізувати твір, формуванню умінь створювати власні висловлювання, формулювати та обґрунтовувати свою думку, висловлювати оцінні судження щодо прочитаного, вмінню критично оцінювати інформацію, отримавши її з різних джерел, проявляти творчість, уяву, образно мислити.

Одним із засобів, який допоможе вчителю зацікавити дітей книгою, мотивувати до читання, отримуючи при цьому задоволення та естетичну насолоду від прочитаного, бажання поділитися з однокласниками враженнями та презентувати улюблену книгу є буккросинг.

В перекладі з англійської «book» – «книжка», «crossing» – «переїзд» - це таке мандрування книги з рук в руки, безкоштовний обмін, коли прочитавши свою

книгу, виникає бажання поділитися з друзями, а на заміну отримати іншу, не менш цікавішу.

Практичний досвід використання у педагогічній діяльності вчителів початкової школи буккросингу доводить ефективність його щодо формування читацької компетентності, прояву зацікавленості до вибору та читання книг, сприяє системним знанням та розумінню творів різних літературних жанрів.

Зважаючи на те, що для сучасних здобувачів освіти для більш повного сприйняття інформації, її якісного засвоєння та запам'ятовування значну роль відіграє візуалізація навчального матеріалу. З метою цікавого пояснення складного навчального матеріалу можна заручитися підтримкою створення простих малюнків задля передачі почуттів, емоцій та настрою. Цей процес візуалізації навчального матеріалу під час якого відбувається замальовування образів, наклеювання, накладання або кріплення магнітами готових зображень, які відповідають тексту, що озвучується отримав назву – срайбінг.

Учні чують і бачать одночасно одне й те саме, що значно сприяє активізації пізнавальної діяльності, інтеграції знань, умінню аналізувати, встановлювати взаємозв'язки та полегшує запам'ятовування прослуханого матеріалу, розвиває критичне мислення та креативні навички.

Отже, рівень сформованості читацької компетентності молодших школярів залежить від добору вчителем актуальних засобів подання навчального матеріалу, одними з яких є проведення буккросингу та застосування скрайбінгу.

Список використаних джерел

1. Вашуленко О.В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/186336554.pdf> 2.
2. Мартиненко В.О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32307655.pdf>
3. Старагіна І.П. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник. Харків: Соняшник, 2020. 176 с., іл.
4. Чепелева Н.В.. Текст і читач: посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 124 с.

Технології критичного мислення для розвитку читацької компетенції у здобувачів початкової освіти

Сироткіна Т. А.,
учитель початкових класів
Криворізької гімназії № 41
Криворізької міської ради

У статті описано прийоми критичного мислення, які сприяють формуванню читацької компетентності у молодших школярів. Автор зазначає, що використання методів розвитку критичного мислення на уроках літературного читання перетворює освітній процес на творчий, підвищує якість знань здобувачів освіти.

Подано завдання, що сприяють формуванню умінь і навичок, які дають змогу учневі свідомо здійснювати відбір інформації, розрізняти тексти різних жанрів, формувати особисті судження.

Ключові слова: літературне читання, критичне мислення, ромашка Блума, творчі завдання, прийом «Вірні і невірні твердження».

У сучасній початковій школі НУШ звертається велика увага на розвиток читацької компетентності на уроках читання.

У програмі з літературного читання зазначено, що «читацька компетентність молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які дають змогу учневі свідомо здійснювати пошук книжок, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляється у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного» [4].

Критичне мислення – це здатність людини чітко виділити проблему, яку необхідно вирішити; самостійно знайти, обробити й проаналізувати інформацію; логічно побудувати свої думки, привести переконливу аргументацію; здатність мислити мобільно, обирати правильне рішення проблеми.

Зазначена технологія дозволяє ефективно вийти на новий рівень навчання, відкриває раніше недоступні можливості.

До вашої уваги фрагменти уроків літературного читання із власного досвіду, на яких я застосовую технологію критичного мислення для розвитку читацької компетентності.

Приєм «Ромашка Блума»

«Ромашка Блума» (рис. 1) складається з шести пелюсток, кожна з яких містить певний тип запитання. Таким чином, шість пелюсток – шість запитань:

Розглянемо шість типів запитань:

- Прості запитання.
- Уточнюючі запитання.
- Питання-інтерпретації.
- Оцінюючі запитання.
- Творчі запитання.
- Практичні запитання.

Рис. 1.

Прості запитання – це запитання, відповідаючи на які потрібно отримати якісь конкретні відомості, згадати і відтворити якусь інформацію: «Що?», «Коли?», «Де?», «Як?». Запитання, які вимагають від нас знання фактичного матеріалу й орієнтовані на роботу пам'яті.

Уточнюючі запитання зазвичай починаються зі слів:

- «Тобто ти кажеш, що ...?»
- «Якщо я правильно зрозумів, то ...?»
- «Я можу помилятися, але, по-моєму, ви сказали про ...?»

Мета цих запитань – уточнити інформацію, яку ви тільки що отримали від співрозмовника. Іноді їх ставлять для отримання інформації відсутньої, але не прямо в повідомленні.

Оціночні запитання.

Йдеться про тип запитань, які залучають до роботи емоційну сторону мислення:

- «Які почуття викликає у тебе цей уривок?»

- «Як ти ставишся до цього героя?»
- «Що ти відчуваєш, вирішивши це завдання?»

Творчі запитання – це запитання, у формулюванні яких присутні елементи умовності, припущення, прогнозу. Такий тип запитання найчастіше містить частку «б», елементи умовності, припущення, прогнозу:

- «Що змінилося б ...?»
- «Що буде, якщо ...?»

Інтерпретаційні запитання.

Спонукаючи учнів до інтерпретації, ми вчимо їх навичків усвідомлення причин тих чи інших вчинків або думок. Починаються вони, як правило, зі слова «Чому...?».

Практичні запитання .

Встановлюють взаємозв'язок між теорією і практикою:

- «Як можна застосувати ...?»
- «Що можна зробити з ...? »
- «Де ви у звичайному житті можете спостерігати ...?»
- « Як би ви вчинили на місці героя оповідання? »

Вони дають змогу тверезо оцінити ситуацію та ступінь реальності ваших планів, побачити проблему збоку.

Фрагмент уроку. Літературне читання. 3 клас

Тема. Анатолій Григорук « Льодохід»

Очікувані результати навчання: навчити виразно читати текст, інтонувати речення, аналізувати прочитане; учити розповідати про свої враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, уміння висловлювати свою думку; оцінювати вчинки героїв; спонукати дотримуватись правил безпечної поведінки під час льодоходу.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна, здоров'язбережувальна, природнича.

Обладнання: презентація, аудіозапис.

Хід уроку

IV. Закріплення вивченого матеріалу

1. Усвідомлення змісту оповідання за стратегією «Ромашка Блума».

Просте.

- Про що йде мова в тексті?
- Де і коли відбувалася описувана подія?

Уточнювальне.

- Я можу помилитися, але здається, у своєму оповіданні автор закликає не наражатися на небезпеку?
- Якщо я правильно зрозумів, хлопці не обдумали свої дії?

Пояснювальне.

- Хто врятував Костика і Ярика?
- На якій техніці прибула допомога?

Творче.

- Які ілюстрації ти намалюєш до цього тексту?
- Як розкажеш цю історію, наче ти це сам бачив (бачила)?

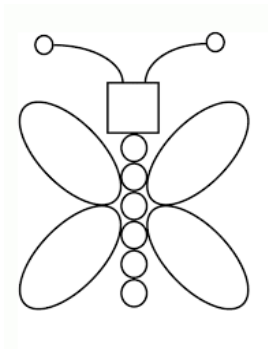
Оцінювальне.

- Які почуття охопили тебе під час читання оповідання?
- Як ти оцінюєш їхні вчинки?

Практичне.

- Що ти порадиш хлопцям, щоб знову не потрапити в неприємну ситуацію?
- Які правила безпечної поведінки на водоймах взимку?

2. Робота в парах. Задайте один одному запитання (рис.2)

Що...?
Які...?
Чому...?
Скільки...?
Тобто ти кажеш, що...?
Як можна застосувати...?

Рис.2

3. Зробимо висновки

- Яке запитання було для вас найпростішим? – Яке вам здалося найважчим?
Яке запитання було найцікавішим?

Приєм «Вірні і невірні твердження»

Цей прийом можна використовувати на будь-якому етапі уроку. Кожне зі сформульованих учням запитань починається словами: «Чи вірите ви, що...». Учні погоджуються із запропонованим твердженням або ні. Вони вибирають "вірні твердження" із запропонованих учителем, описують задану тему (ситуацію, обстановку, систему правил). Потім учнів встановлюють, чи правильні ці твердження, обґрунтовуючи свою відповідь. Після знайомства з основною інформацією (текст параграфа, лекція на цю тему) повертаються до даних твердженнями і оцінюють їх достовірність, використовуючи отриману на уроці інформацію.

Фрагмент уроку. Літературне читання

Тема. Узагальнення і систематизація знань учнів за розділом «Розмаїттям кольоровим прикрашає осінь край».

Очікувані результати навчання: систематизувати знання учнів з розділу «Розмаїттям кольоровим прикрашає осінь край»; розігрувати в особах невеликі вірші, використовувати доречно силу голосу, темп мовлення, жести; розповідати про власні почуття, які викликали вивчені твори; формувати комунікативну компетентність, вміння дотримуватися правил спілкування, мовленнєвого етикету; брати участь у колективному обговоренні прочитаних творів, а також навчитися створювати проекти.

Тип уроку: повторення та узагальнення.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна, здоров'язбережувальна, природнича.

Обладнання: презентація, аудіозапис.

Хід уроку

Актуалізація опорних знань

Учитель пропонує учням пограти в гру «Чи вірите ви, що ...».

Робота в парах.

Правила гри:

1. На партах лежать листочки, на яких накреслена таблиця, як на дошці. Цифрами вказані номери питань.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

2. Зачитуються питання, які починаються зі слів «Чи вірите ви, що ...»

Відповідь обговорюється в парах.

3. Якщо вірите, то в другій сходинці ставте «+». Якщо не вірите, то знак «-».

Чи вірите ви, що ...

1...вірш « Вересень» написала Інна Кульська?

2...назва першого осіннього місяця походить від ніжного вересу?

3...23 вересня на всій землі найкоротший день і найдовша ніч?

4...осінь любить тільки яскраві кольори?

5... діброва насправді горіла? («Осіння пожежа», Степан Жупанин)

6...бабине літо буває взимку?

7... павучку для подорожі потрібна павутина?

8...коли йде дощ, це «насолода» для парасольок і плащів?

9...перші парасольки з'явилися кілька тисяч років тому?

10...зустріч із Мишею зупинила мандрівку Жолудя? (Грина Прокопенко.

« Як жолудь дубом став»)

Далі вчитель з'ясовує, які питання викликали утруднення і що необхідно вивчити на уроці.

- Які запитання викликали у вас труднощі?

Друга стадія – осмислення. Ця стадія дозволяє учневі: отримати нову інформацію; осмислити її; співвіднести з уже наявними знаннями. Це може бути: розповідь учителя, презентація, читання статті підручника тощо..

На цьому етапі уроку учні знову повертаються до своїх відповідей. Шукають помилки і хибні твердження. виправляють і обґрунтовують.

Отже, застосування означених вище прийомів і цілеспрямована робота щодо вдосконалення розвитку критичного мислення в учнів початкових класів забезпечуватиме появу в них позитивних змін: зросте інтерес молодших школярів до навчання; збільшиться бажання глибше осмислити нову інформацію; забезпечить інтеграцію учнів у сучасне суспільство.

Список використаних джерел

1. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1 / О. В. Вашуленко. 2011. – 94 с.
2. Логачевська С. Критичне мислення і диференціація на уроках читання / С. Логачевська // Початкова школа. – 2004. – № 7. – С. 26.
3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>.
4. Типова освітня програма для 3-4 класів НУШ / Савченко О. Я. [Електронний ресурс].

Інтерактивні напрями роботи з дитячою книжкою на уроках позакласного читання у початковій школі

Слабінська Л. Д.,

викладач основ культури і техніки мовлення, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Красноградський педагогічний фаховий коледж Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Розглянуто питання формування читацької компетентності учнів на уроках позакласного читання. Зроблено акцент на важливості формування читацьких інтересів у молодших школярів. Виокремлено інтерактивні напрями роботи з дитячою книгою.

Ключові слова: дитяча книга, читацький інтерес, уроки позакласного читання, інтерактивні технології, початкова школа.

Відповідно до Концепції Нової української школи кожна з ключових компетентностей, що є обов'язковою для випускника школи (чи то математична, чи соціальна, навіть навички у природничих науках і технологіях), уміщує в собі спільні наскрізні вміння, які мають розвиватися впродовж усього життя. Серед них – вміння читати та розуміти прочитане, висловлювати думку усно та письмово, критично мислити та конструктивно керувати емоціями, застосовуючи емоційний інтелект [3]. Все це, так чи інакше, стосується читання.

Дитяча художня книга – це особливий світ, який дитина пізнає, осягає і розумом, і серцем. Дуже важливо, щоб книга увійшла в її життя якомога раніше, тому що вона є джерелом уваги, зосередженості, у вихованні – душевності і моральності.

«Книжка повинна стати для кожного вихованця – другом, наставником і мудрим учителем. Я бачив важливе виховне завдання в тому, щоб кожний хлопчик, кожна дівчинка, кінчаючи початкову школу, прагнули залишитися наодинці з книжкою, прагнули до роздумів і міркувань... Це початок самовиховання думок, почуттів, переконань, поглядів. Воно можливе лише за умови, коли книжка входить у життя маленької людини як духовна потреба», – писав В. О. Сухомлинський [5].

Аналіз читацької компетентності громадян України свідчить про кризу культури читача. Соціологи, батьки, педагоги відзначають, що учні стали менше читати, частина з них вважає читання «непродуктивною тратою часу», пропонує процес читання «якось механізувати», надає перевагу екранізованим версіям творів. Молоді люди є обізнаними глядачами і зовсім слабо обізнаними читачами, оскільки на сьогодні домінують інформаційні технології. Читання для задоволення та розвитку як життєва практика втрачає свою популярність, поступаючись споживанню «швидкої» інформації із соціальних мереж, доступному відеоконтенту і телебаченню [2].

Завдання педагога – залучити здобувача освіти до читання дитячих книг в усьому тематичному і жанровому обсязі, доступному дитячому віку. При цьому не можна забувати про нахили й інтереси дітей, задоволення яких вони знайдуть у дитячих книгах.

Початкова школа – це час, коли ми маємо зацікавити здобувачів освіти читанням. Позакласне читання й уроки позакласного читання є невід'ємною частиною освітнього процесу. Їх основна мета – сформувати навички читання та

читацьку самостійність здобувачів освіти, виробити позитивне ставлення школярів до читання за власною ініціативою.

Методично правильна організація таких уроків із використанням інтерактивних технологій дає змогу зробити читання для дітей по-справжньому цікавим і потрібним. Продуктивними є:

- парна і групова робота в малих і великих групах;
- швидке і коротке висловлювання своєї думки або доповнення, завершення речень;
- різні види сюжетних і рольових ігор, ігрові ситуації та завдання;
- інсценізація за прочитаним і спостереженнями школярів;
- складання асоціативних кущів, тематичних павутинок, сенканів;
- розв'язування морально-етичних задач у процесі обговорення;
- читання за картинками;
- переказ історії тощо.

Ефективним видом роботи у формуванні читацьких інтересів учнів є літературні ігри, які можна проводити, починаючи з першого класу, і які є постійним засобом активізації позаурочної діяльності із книгою. Виправдовує себе варіант подання змісту через сюжетне розгортання, через подію-задачу, історію вчинку, гру, що забезпечує зрозумілість категорій, зумовлює емоційний відгук на події, явища, факти [1]. Вчителів бажано не тільки використовувати літературні ігри, а й залучати здобувачів початкової освіти до самостійного складання подібних ігор за прочитаними творами. Це можуть бути ребуси, кросворди, криптограми, головоломки, чайнворди, літературні задачі.

Розглянемо декілька варіантів традиційних літературних ігор:

1. Літературні загадки – читання уривків із творів (опис пейзажів, монологи, діалоги, вислови, окремі рядки, абзаци), з якими знайомі учні і можуть назвати автора, головних героїв, назву твору.

2. Літературна вікторина – це складання учнями запитань за змістом твору про події, дійових осіб, про поведінку героїв.

3. Літературне завдання «Співавтор» – до прочитаного твору учням потрібно придумати продовження.

4. Літературний монтаж – складання тексту з окремих уривків.

5. Літературний аналіз подій твору «Що трапиться?» – відгадати якомога більше подій, які могли б трапитися через запропоновану.

6. Інсценування, драматизація – відтворення окремих монологів, діалогів із творів. (при необхідності використовуючи декорацію, костюми тощо).

7. Гра «Заміни героя» – учням потрібно поміняти героїв твору місцями й аргументувати свою пропозицію.

8. Гра-фантазія – учні фантазують, якими епізодами вони б доповнили твір, як би його змінили.

9. Гра «Добери прислів'я» – дібрати прислів'я, що за змістом відповідають прочитаному твору.

10. Гра «Читання перевернутого тексту». Сторінка звичайного тексту перевертається (на 180°). Завдання дитини – прочитати текст.

11. Гра «Автор». Учень виконує роль автора. Він пропонує свій варіант бачення твору та його змісту. Діти ставлять йому запитання. «Автор» дає відповіді.

12. Театралізація. Інсценізація певної частини твору за вибором учнів.

13. Аукціон думок. Після прочитаного твору діти діляться своїми почуттями, роздумами.

14. Презентація (представлення) твору.

15. Дидактична гра-загадка «Упізнай мене!» Учень говорить від імені літературного героя, при цьому не називаючи його, але описуючи вчинки та міркування.

Розширення горизонтів особистісних можливостей, осмислення переживань через гру забезпечує емоційне підживлення, самопізнання [4]. Сформована в дитинстві навичка читання закладає фундамент етичної культури особистості.

Різноманітність форм позакласної роботи з дитячою книжкою, раціональний підбір методів їх проведення, спільна робота педагога й здобувачів освіти над опрацюванням творів, запропонованих для позакласного читання дітям початкової школи, сприятимуть пробудженню інтересу до читання творів різних жанрів.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/175.pdf> (дата звернення: 17.09.2023)

2. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2023 р. № 190-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 17.09.2023)

3. Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти. URL: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/chyt-gram-24-10-22.pdf> (дата звернення: 17.09.2023)

4. Савченко О. Я. Система міжпредметних завдань на уроках літературного читання: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. С. 28.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори в 5-ти т. Т.3. Київ, 1977. С. 200.

Формування медіаграмотності молодших школярів на уроках читання в НУШ

Скемська А. В.,

учитель початкових класів

Слобідко-Красилівської гімназії

Красилівської міської ради Хмельницької області,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, учитель-методист

Найважливіше досягнення реформування змісту початкової освіти – введення в шкільну практику інтегрованого навчання, що базується на компетентнісному підході. Типова освітня програма мовно-літературної освітньої галузі представила нову змістову лінію «Досліджуємо медіа». У цій статті висвітлюється питання формування медіаграмотності молодших школярів на уроках читання в НУШ, що визначено Типовою освітньою програмою мовно-літературної освітньої галузі.

Ключові слова: *медіатекст, медіаосвіта, медіаграмотність, інформація, компетентність.*

Медіа є невід'ємним складником сучасного життя. Інформаційний простір потребує від споживачів не тільки вміння сприймати інформацію, а й уміння аналізувати її, перевіряти на правдивість і наявність маніпуляцій. Необхідність упровадження медіаосвіти в освітній процес визначено на законодавчому рівні.

Концепція НУШ серед ключових компетентностей визначає інформаційно-цифрову, що передбачає «впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо)». Концепція впровадження медіаосвіти в Україні визначає медіаграмотність як «частину освітнього процесу, спрямовану на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою масмедіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій» [5, с. 7].

Робота з формування в молодших школярів медіаумінь на уроках читання, задекларованих у законодавчо-нормативних документах [5, с.4], передбачає такі напрями:

- 1) використання медіапродуктів для формування і розвитку у школярів повноцінної навички читання, як універсального інструменту функціональної грамотності;
- 2) дослідження і взаємодія з медіапродукцією;
- 3) створення власних елементарних медійних продуктів.

Перший напрям передбачає роботу з аудіальними медіа для формування аудіативних умінь, використання візуальних медіа для формування і розвитку у школярів повноцінної навички читання та розвитку мовлення, застосування аудіовізуальних медіа для розвитку різних видів мовленнєвої діяльності. Другий напрям створює передумови для: ознайомлення учнів із сутністю понять інформація і медіа (різні способи її збереження і передачі); формування розуміння школярами поняття «медіапростір»; формування умінь і навичок свідомого сприймання і критичного тлумачення інформації, умінь оперативно працювати з різними за обсягом і формою медіатекстами, критично її осмислювати й оцінювати, усвідомлено вибирати при цьому потрібну, розрізняти достовірну і недостовірну тощо. Третій напрям має на меті стимулювати творчий потенціал учнів і передбачає створення власних медіапродуктів індивідуально, у парі, у групі, самостійно чи з допомогою дорослих.

Серед загальних результатів навчання мовно-літературної освітньої галузі в Державному стандарті початкової освіти є такі, що спрямовані на формування умінь виокремлювати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах і використовувати її для збагачення свого досвіду; також ідеться про вміння створювати медіатексти та взаємодіяти з іншими особами в режимі реального часу, тобто в онлайн-режимі. Дистанційне навчання посприяло популяризації медіаосвіти, оскільки учні та вчителі активно співпрацюють в інформаційному просторі. Медіавправи легко інтегруються і в уроки читання, осучаснюючи їх та наближаючи до потреб часу.

Навчальним результатом для 1 циклу початкової школи щодо аналізу та інтерпретації текстів є те, що «учень визначає тему художнього твору, а також медіатексту», а для 2 циклу – «визначає форму і пояснює зміст простого медіатексту». Щодо оцінювання, то в 1 циклі навчання учень «висловлює думки

щодо простих медіатекстів», а в 2 циклі – «описує враження від змісту і форми медіатексту»[3, с. 5]. Поява таких вимог у Державному стандарті початкової освіти викликана часом, оскільки бути грамотним у XXI столітті – це, окрім традиційного поняття, бути і медіаграмотним. Слід зазначити, що сучасна педагогіка не зовсім визначилася з термінологією у цій сфері, тому часто поняття «медіатекст» залишається доволі дискусійним і досі не існує єдиного визначення цього поняття. У вузькому розумінні медіатекст зводять до sms-повідомлення у смартфоні чи посту в соціальних мережах. Утім можна будь-який текст, що розтиражований для широкого загалу, вважати медіатекстом (журнальна стаття, стаття на вебсайті, рекламний ролик тощо). Безумовно, подібна невизначеність створює труднощі для вчителів, розробників програм і авторів підручників, котрим необхідно забезпечити навчальні результати, визначені Державним стандартом у роботі з медіатекстом. На сьогодні найбільш прийнятним є визначення медіатексту як тексту, який є доступний для користувача (читача, слухача, глядача) через сучасні медіа (газети, журнали, рекламу, радіо, телебачення, інтернет, смартфон). Медіатексти є різних видів: аудіальні, візуальні, аудіовізуальні. З огляду на це слід зазначити, що і читацька компетентність передбачає здатність читача працювати з усіма видами медіа, а не лише візуальними. У багатьох науково-пізнавальних фільмах чи в рекламних роликах важливою для розуміння є інформація, яка подається у вигляді титрів і не озвучується.

Тексти, на які натрапляє сучасна дитина в медіапросторі, що її оточує, дуже різноманітні не лише за жанрами, стилями, але й каналами сприйняття: якісь тексти дитина читає (друкований текст без малюнків), якісь читає та розглядає (наприклад, комікс), якісь слухає (аудіокнига чи аудіовистава), якісь слухає та розглядає (мультифільм, кінофільм). Ідеться про візуальні, аудіальні та аудіовізуальні медіа. Ураховуючи те, що всі ці різноманітні тексти для дітей – невичерпне джерело інформації, одне з найважливіших завдань у формуванні ключових компетентностей – ти «вільне володіння державною мовою» та «здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами».

Зазначимо, що певним умінням з медіаграмотності й раніше приділяли належну увагу в навчанні молодших школярів. Інша річ, що в умовах нового стандарту початкової освіти йдеться не просто про розширення кола окремих умінь із медіаграмотності, а надання цим умінням статусу обов'язкових результатів навчання, без досягнення яких грамотність загалом сучасного молодшого школяра стає неповноцінною.

Розглянемо, як розширюється представленість медіатекстів на уроках із мовно-літературної галузі. Робота з ілюстрацією завжди була в полі зору вчителя початкових класів, бо сприйняття тексту через власну дію читання для більшості учнів першого та другого класів (а часто і в подальшому) – складне завдання. І це можуть бути не обов'язково реальні малюнки, а й словесні описи того, що хоче дитина зобразити на тих ілюстраціях, відштовхуючись від сприйняття прочитаного. Сенси, закодовані в буквах, якими записані слова, не відразу відкриваються читачам-початківцям. Можна стверджувати, що саме через ілюстрації дітям відчиняється вікно в сенси книжки. Етап передбачення змісту тексту охоплює роботу з різними джерелами інформації (ілюстрація, лексичне значення слова, синоніми тощо) і значно збагачується за умови «вчитування» з ілюстрацій та заголовка тексту його сенсів і створення очікувань від подальшого

читання. Робота з ілюстрацією до літературного твору може доповнюватися стоп-кадрами з фільмів або мультфільмів. Не менш цікавим завданням для учнів може бути й створення ілюстрацій, не тільки до літературного твору безпосередньо, а до книжки. Робота зі створення ілюстрацій до книжки може розгортатися різними способами. Це може бути індивідуальна робота, а може й бути робота в групі.

Крім того, учні вчаться «вичитувати» сенси в рекламних плакатах. Наприклад, їм можна запропонувати «розтлумачити» сенси плакатів соціального спрямування. Нагадати учням, що кожного дня людям трапляються різні види реклами, яка привертає їхню увагу до подій та товарів, щоб спонукати до придбання чи користування. Далі запропонувати розглянути плакати, наприклад, про тварин. Учні отримують фломастери, олівці, ілюстрації із зображенням тварин (за потреби) і починають поетапно працювати над створенням плакатів із закликами щодо протидії жорстокому поводженню з тваринами. Кожна група придумує свій заклик, який і стане назвою плаката. Важливим завершенням цієї роботи має стати виставка плакатів у холі школи для привернення уваги шкільної спільноти. Плакат (Plakat від фр. placard – оголошення, афіша, від plaque – наліпити, приклеювати) означає помітне, зазвичай великоформатне зображення, яке супроводжується коротким текстом. Обговорити, що зображено на плакатах, використані малюнки чи фотографії, кольори, чим фотографія відрізняється від плаката, яку основну думку хоче донести автор цих плакатів до глядача. Далі сказати, що соціальна реклама поширює інформацію, яка привертає увагу до проблеми. Соціальна реклама не закликає людей щось купити чи мати, вона спонукає задуматися про довкілля, ближніх, тварин... Соціальна реклама зазвичай розв'язує дуже конкретні завдання.

Плакат соціальної реклами має бути таким, щоб ніби схопити тебе за руку, зупинити, привернути увагу. Розпитати учнів, які емоції викликають ці плакати в них (почуття провини, сорому чи, може, розчулення, співчуття). Звернути увагу учнів на те, що це вже сильні емоції. І автори соціальної реклами мають бути дуже уважними до почуттів тих, хто буде дивитися цю рекламу. Бо якщо щось викликає в людини занадто сильні емоції, людина захищається, не хоче на таке дивитися. Тому треба створювати таку рекламу, щоб вона привертала увагу людей до дуже складних явищ дійсності, але не відлякувала.

Перегляд відеозапису виразного читання вірша також дає можливість попрацювати з елементами форми. У цьому разі йдеться про виразне читання. Учні можна запропонувати переглянути відео, на якому, наприклад, вихованка театрального гуртка декламує вірш відомого українського поета. Після перегляду учні, використовуючи подані критерії, оцінюють декламування і порівнюють власні оцінки, щоб обговорити, що саме сподобалось у манері декламування.

Пропонуючи учням перегляд рекламних роликів, мультфільмів, користуватись ютюбом – інтернет-службою (сайт), де розміщуються відеоматеріали. Користувачі можуть додавати, продивлятися і коментувати ті чи інші відеозаписи. Завдяки простоті та зручності використання ютюб став одним із найпопулярніших місць для розміщення відеофайлів. Служба містить як професійні, так і аматорські відеозаписи, зокрема відеоблоги. На юютубі можна легко знайти потрібне відео та порекомендувати його іншим. Важливе також і ознайомлення учнів із видами телевізійних програм: новинними, розважальними, ток-шоу, ігровими, спортивними, просвітницькими, дитячими, які теж виступають

джерелом медіатекстів. Запитати учнів, що вони знають про те, як раніше розповсюджувалася інформація.

Створення коміксу може істотно посилити дію з аналізу мови художнього твору. Комікс (від англ. comic – комедійний, комічний, смішний) – послідовність малюнків, зазвичай з короткими текстами, які створюють певну зв'язну розповідь. Комікс характеризується єдністю оповідання і візуальної дії. Найчастіше пряма мова в коміксі передається за допомогою «словесної бульбашки», що «видувається» з вуст персонажа. Слова автора зазвичай поміщають над або під кадрами коміксу. Малюнок у коміксах має деяку частку умовності. Він спрощується для швидкості малювання і зручності сприйняття та ідентифікації читача з персонажем. У сучасній освіті комікси активно використовують у підручниках з іноземної мови, бо дозволяють побачити якесь конкретне лексичне чи граматичне явище в дії.

Створення театральної афіші для учнів умотивоване тоді, коли це стає одним з етапів підготування власних вистав. Театральна афіша – це оголошення про виставу як у чисто текстовому вигляді, так і у вигляді художнього зображення, доповненого текстом. Аналізуючи різні афіші, учні, наприклад, у другому класі доходять висновку, що важлива інформація для глядача на афіші така: назва вистави, час і місце, актори і ролі, режисер, художники. Безумовно, у другому і четвертому класі уявлення про афішу в учнів буде різнитися. І в четвертому класі вже можна говорити про дійових осіб і виконавців, про автора п'єси, про жанр тощо. Створення театральної афіші – це завжди спільний творчий процес. Учні об'єднуються в групи, домовляються, хто які ролі буде виконувати, хто буде режисером, а хто створюватиме афішу. Поки актори з режисером проводять репетицію, художники готують афішу. Створення кіноафіші теж має бути вмотивованим для учнів. Перегляд мультфільму та виокремлення інформації з титрів має передувати роботі зі створення оголошення про мультфільм. Наприклад, після перегляду мультфільму «Півник і котик» можна спочатку запропонувати завдання на виокремлення інформації: «А зараз ми з вами прочитаємо титри, якими супроводжується мультфільм «Півник і котик». Одна група має записати прізвище та ініціали режисера, друга – оператора, третя – художників, які намалювали цих персонажів. (Для титрів також застосовувати метод стоп-кадру, щоб діти встигли записати.)

Робота зі створення афіші дозволяє учням краще зрозуміти завдання на створення будь-якого рекламного оголошення. Наприклад, учням можна запропонувати поміркувати над тим, що кожний з них робить найкраще і чого може навчити інших однокласників в обмін на те, що вони теж чогось навчать. Після обговорення своїх уявлень про власні сильні сторони учні переходять до створення рекламного оголошення з пропозицією до однокласників навчити їх того, що самі роблять дуже добре. Учні отримують пам'ятку зі створення такого рекламного оголошення. Наприклад:

- а) привабливий заголовок;
- б) повідомлення про те, чого саме ви можете навчити інших;
- в) інформація про те, де і коли ви будете проводити свої заняття;
- г) яскрава тематична ілюстрація;
- г) контакти.

З учнями можна спробувати розібратися, для чого створюється рекламна листівка. Рекламна листівка повинна бути компактна, щоб людина, яка отримала її

на вулиці, у кінотеатрі, могла, не згортаючи і не жмакаючи, покласти її в кишеню або невелику сумочку. Тоді як рекламні листівки, що розсилаються поштою, можуть мати і стандартний формат А4. Однак оптимальний розмір для листівок, що їх роздають на вулицях, становить чверть від формату А4. Рекламна листівка має привертати до себе увагу. Одне з головних правил те, що насамперед в очі повинна впадати суть рекламної пропозиції. Простіше кажучи, якщо йдеться про рекламу мультфільму, то на листівці повинен бути кадр із нього, а також інформативні написи великим шрифтом (назва), щоб одразу привернути увагу. Рекламна листівка повинна містити лаконічний і дуже зрозумілий текст, щоб знову-таки зацікавити споживача.

Не так давно люди почали задумуватися, як розширити можливості подорожей. І з появою інтернету, звісно, такі можливості з'явилися. Особливою популярністю користуються онлайн-подорожі музеями, картинними галереями, місцями, де народився той чи інший письменник. Вони називаються «віртуальними екскурсіями». Такі екскурсії розширюють кругозір школяра, розвивають спостережливість, вміння помічати дрібниці та цінувати їх, виробляють практичні вміння та навички орієнтування в просторі. Віртуальна екскурсія реалізує принципи компетентнісного підходу через самостійну дослідницьку й творчу діяльність учнів в опануванні нових знань і вмінь.

Оволодіння медіаграмотністю є поліпредметним процесом, який передбачає зв'язок із щоденним життям дітей не лише в школі, а й поза нею, створення можливостей набувати досвід критичного осмислення різної медіапродукції, що має позитивно вплинути на розширення їхнього читацького і соціального досвіду, вироблення умінь відрізнити корисну інформацію від шкідливої, уникати імовірних для цього віку ризиків взаємодії з медіапродуктами. Таким чином, робота з медіапродуктами на уроках читання передбачає формування в учнів медіаумінь, які є складником читацької компетентності [2, с. 4].

Отже, урок читання має потужний потенціал для впровадження медіаграмотності. Умови дистанційного навчання розширили спектр можливостей, адже учні та вчителі занурилися в медійний простір. Учитель повинен постійно наголошувати на академічній доброчесності як запоруці етичної комунікації в медійному просторі. Сучасний освітній процес потребує медіаграмотного вчителя, тому педагоги мають стежити за тенденціями в медіаосвіті та доцільно впроваджувати їх в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Баранова В. Формування медіаграмотності на уроках літератури. *Українська мова і література в школі*. 2022. № 74-75. С. 78 – 83. URL: [file:///C:/Users/%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/ukrmova_74_75-78-83%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/ukrmova_74_75-78-83%20(1).pdf) (дата звернення: 21.09.2023)
2. Вашуленко О. В. Потенціал підручника літературного читання в контексті формування молодших школярів медіаграмотності. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728096/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%92%D0%B0%D1%88%D1%83%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf (дата звернення: 21.09.2023)
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
4. Залужна, Н. І. Формування читацької компетентності учнів початкових класів: від теорії до практики. URL: <https://ed.poippo.pl.ua/bitstream/022518134/989/1/%D0%97%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%BD%D0%B0.pdf> (дата звернення: 22.09.2023)

5. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.
6. Концепція Нової Української Школи. URL: <https://cutt.ly/cNMFskf> (дата звернення: 22.09.2023)
7. Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі: навчально-методичний посібник / І. П. Старагіна / За редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова. – Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. – 58 с.
8. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом
О. Я. Савченко. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>

**Розвиток професіоналізму вчителів
початкових класів
щодо формування читацької компетентності молодших школярів:
виклики, досягнення, перспективи**

*Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(27-28 вересня 2023)*

Редактор: *Писаренко Т.І.*

Технічне редагування: *Семисошенко С.В.*

Електронне видання

Харківська академія неперервної освіти
61057, м. Харків, вул. Пушкінська, 24,
тел. / факс (057) 731-21-31,
E-mail: kvnz.hano@gmail.com
Web-сайт: edu-post-diploma.kharkov.ua